



Politické procesy 50. let 20. století v Československu - "Vyzvědači" před Krajským soudem v Liberci v letech 1953 - 1956

Diplomová práce

Studijní program: N7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obory: 7503T023 – Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
7503T114 – Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základní školy

Autor práce: **Bc. Anna Drbohlavová**
Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.



ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Anna Drbohlavová**
Osobní číslo: **P17000698**
Studijní program: **N7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obory: **Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy**
Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základní školy
Název tématu: **Politické procesy 50. let 20. století v Československu -**
"Vyzvědači" před Krajským soudem v Liberci v letech 1953 -
1956
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je na základě analýzy a komparace pramenů (především materiálů uložených v Archivu bezpečnostních složek v Praze, v Národním archivu a ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích) s poznatky získanými studiem odborné literatury zpracovat příspěvek k problematice politických procesů v Československu v 50. letech 20. století. Konkrétně se zaměřím na kauzy "vyzvědačů", které řešil Krajský soud v Liberci v letech 1953 - 1956. Pozornost budu věnovat i osudům aktérů stranického, justičního a bezpečnostního aparátu, kteří za perzekucí těchto odsouzených stáli.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**


Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

Katedra historie

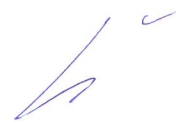
Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2018**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2019**



prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.



doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2018

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

1. PRAMENY

1.1. ARCHIVY

Archiv bezpečnostních složek, Praha

Národní archiv, Praha

Státní oblastní archiv v Litoměřicích

1.1.1. VYDANÉ PRAMENY

BARTOŠEK, Karel. Český vězeň: svědectví politických vězeňkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých. Praha: Paseka, 2001, 317 s. Literární klub. ISBN 80-7185-363-1.

1.2. ORÁLNÍ HISTORIE

Rozhovory s pamětníky

2. LITERATURA

BLÁHOVÁ, Ivana. Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století. Praha: Auditorium, 2013, 378 s. ISBN 978-80-87284-48-3.

ČERMÁKOVÁ, Veronika: Politické procesy 50. let- Krajský soud v Liberci v letech 1955-1956. Bakalářská práce. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011. 92 s.

DRBOHLAVOVÁ, Anna: Politické procesy 50. let 20. století- Ženy odsouzené Krajským soudem v Liberci v letech 1956. Bakalářská práce. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2017.

KAPLAN, Karel - PALEČEK, Pavel. Komunistický režim a politické procesy v Československu. 1. vyd. Brno: Barrister and Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7.

KAPLAN, Karel. Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]. Brno: Doplněk, 1999, 289 s. Knihy - dokumenty. ISBN 80-7239-024-4.

MLÁDKOVÁ, Barbora. Politické procesy 50. let - Krajský soud v Liberci 1953 - 1954. Diplomová práce. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2005.

TOMEK, Prokop. Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2001, 86 s. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 3. ISBN 80-902885-0-2.

ULČ, Ota. Komunistická justice a třídní boj. Brno: Stilus, 2016, 251 s. ISBN 978-80-87122-99-0.

VEBER, Václav: Třetí odboj: kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 335 s. ISBN 978-80-7380-306-3.

VOREL, Jaroslav - ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kolektiv: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech. Díl I. 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. 415 s. ISBN 80-86621-03-0.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 22.7.2019

Podpis: *Dobroslava*

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem lidem, kteří mi pomáhali při vzniku předložené diplomové práce, a bez kterých by tato práce nevznikla. V první řadě bych ráda poděkovala především Mgr. Kateřině Portmann, PhD., za její čas, ochotu, cenné rady, zkušenosti a připomínky, které této práci věnovala. Dále bych poděkovala Janě Jiříčkové, Pavlu Paldusovi, Miroslavu Hanykovi, Rudolfu Rejfovi a Janě Rejfové za možnost nahlédnutí do soukromého života jejich příbuzných nebo známých lidí, kteří byli v 50. letech 20. století odsouzeni za vyzvědačství. Veliké poděkování patří pracovníkům, kteří mi poskytli potřebný materiál ze Státního archivu v Litoměřicích, Národního archivu v Praze a archivu bezpečnostních složek a také ostatním autorům odborných publikací o komunistické diktatuře. V neposlední řadě bych ráda poděkoval své rodině, přátelům a svému příteli, kteří mě při vzniku práce podporovali.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá problematikou politických procesů v Československu v 50. letech 20. století. Konkrétně analyzuje kauzy tří mužů a jedné ženy, které odsoudil Krajský soud v Liberci v letech 1953–1956 za vyzvědačství nebo pomoc k vyzvědačství. Práce je rozdělena do dvou základních částí. V první z nich jsem se zaměřila na mechanismus výroby politických procesů v kontextu československých dějin po únoru roku 1948. Tyto obecné informace jsem pak v druhé části doplnila o analýzu konkrétních kauz jedenácti mužů a pěti žen, jejichž osudu zatím dosavadní historiografie nevěnovala detailní pozornost. Práce vychází především ze studia pramenů archivní povahy (archivy: ABS, SOA, NA) a informace získaných za pomoci metody orální historie. Tyto poznatky byly komparovány s odbornou literaturou.

Klíčová slova: Politické procesy, justice, perzekuce, političtí vězni, vyzvědači

Annotation

This diploma thesis deals with the issue of political processes in Czechoslovakia in the 1950s. In particular, it analyzes the cases of three men and one woman who were sentenced by the Regional Court in Liberec in 1953–1956 for spying or help with spying. The thesis is divided into two basic parts. In the first one, I focused on the mechanism of production of political processes in the context of Czechoslovak history after February 1948. In the second part, I supplemented these general information with an analysis of the specific cases of eleven men and five women, whose fate so far has not paid much attention to the history. The work is based primarily on the study of archival sources (archives: ABS, SOA, NA) and information obtained using the oral history method. These findings have been compared with literature.

Keywords: Political processes, justice, persecution, political prisoners, spies

Obsah

1 Úvod.....	12
2 Kritika pramenů a literatury.....	14
2. 1 Kritika pramenů.....	14
2. 2 Kritika literatury.....	15
3 Politické procesy a perzekuce v 50. letech 20. století v Československu.....	17
4 Politické procesy a perzekuce na Liberecku.....	23
5 Státní hranice.....	26
5. 1 Českoslovenští uprchlíci v zahraničních táborech.....	27
5. 2 Špionáž na území ČSR.....	32
6 Agenti - chodci a spolupracovníci na celách.....	39
7 Osudy agentů.....	41
8 Politický proces „Artur Zosel a spol.“.....	43
8. 1 Život před zatčením.....	45
8. 1. 1 Bernard Brüscheiler.....	45
8. 1. 2 Artur Zosel.....	48
8. 1. 3 Marie Zoselová.....	50
8. 1. 4 Ervín Pfohl.....	52
8. 2 Zatčení a vazba.....	53
8. 3 Obžaloba.....	56
8. 4 Výslechy.....	58
8. 5 Rozsudek.....	76
8. 6 Výkon trestu.....	78
8. 7 Život po propuštění a rehabilitace.....	83
9 Politický proces „František Bulíř a spol.“.....	85
9. 1 Život před zatčením.....	87
9. 1. 1 Agent – provokatér Jiří Hilger a jeho agenturní síť.....	87
9. 1. 2 František Bulíř a Jarmila Bulířová.....	91
9. 2 Zatčení a vazba.....	93
9. 3 Obžaloba.....	96
9. 4 Výslechy.....	97
9. 5 Rozsudek.....	101
9. 6 Výkon trestu.....	104

9. 7 Život po propuštění a rehabilitace.....	107
10 Politický proces „Görner Julius a spol.“.....	110
10. 1 Život před zatčením.....	111
10. 1. 1 Agent-kurýr Josef Ramisch.....	111
10. 1. 2 Waltraud Ramischová.....	118
10. 1. 3 Jaroslav Modl, Julius Görner, Helena Modlová, Josef a Marie Schlöglvi.....	119
10. 2 Zatčení a vazba.....	120
10. 3 Obžaloba.....	122
10. 4 Výsledky.....	124
10. 5 Rozsudek.....	130
10. 6 Výkon trestu.....	132
10. 7 Život po propuštění a rehabilitace.....	135
11 Závěr.....	137
12 Seznam použitých zdrojů.....	140
12. 1 Prameny.....	140
12. 1. 1 Archivní prameny.....	140
12. 1. 2 Archivy.....	140
12. 1. 3 Vydané prameny.....	140
12. 2 Literatura.....	141
12. 3 Orální historie.....	148
12. 4 Internetové zdroje.....	149
13 Seznam příloh.....	151
13. 1 Přílohy.....	154

Seznam tabulek

Tab. č. 1 – Abecední seznam odsouzených v kauze „Artur Zosel a spol.“

Tab. č. 2 – Abecední seznam odsouzených v kauze „František Bulíř a spol.“

Tab. č. 3 – Abecední seznam odsouzených v kauze „Julius Görner a spol.“

Seznam použitých zkratek a symbolů

ABS – Archiv bezpečnostních složek

AP – advokátní poradna

BP – Bakalářská práce

CIA – Ústřední zpravodajská služba

ČSR – Československá republika

čp. - číslo popisné

DP – Diplomová práce

MLS – Mimořádný lidový soud

MV – Ministerstvo vnitra

NA – Národní archiv

NDR – Německá demokratická republika

NPT – Nápravně pracovní tábor

n. p. – Národní podnik

MNB – Ministerstvo národní bezpečnosti

kart. – karton

KS – Krajský soud

PŠP – Právnícká škola pracujících

ROH – Rada odborových hnutí

Sb. – sbírka zákonů

SNB – Sbor národní bezpečnosti

SRN – Spolková republika Německo

SOA – Státní oblastí archiv v Litoměřicích

StB – Státní bezpečnost

TNP – Tábor nucené práce

tr. ř. – trestní řád

tr. z. – trestní zákon

ÚSTR – Ústav pro studium totalitních režimů

VKR – Vojenská kontrarozvědka

zák. č. – zákon číslo

1 Úvod

Od konce čtyřicátých let se politické procesy staly nedílnou součástí komunistického režimu v Československu. Perzekuce a represe postihly několik set tisíc nevinných lidí a zasáhly všechny vrstvy obyvatelstva. Jejich cílem bylo v první řadě odstranit skutečné či domnělé odpůrce režimu nastoleného po únoru roku 1948. Staly se nedílnou součástí československé každodennosti až do listopadu 1989.

Nejtvrdí vlna politických procesů proběhla během tzv. zakladatelského období komunistického režimu v první polovině 50. let 20. století. Státní soud, instituce zřízená za účelem politické perzekuce, ukončil svou činnost na konci roku 1952. V následujících letech převzaly jeho úlohu především Krajské soudy. Předložená diplomová práce se zabývá třemi politickými procesy, které řešil Krajský soud v letech 1953 až 1956. Společným prvkem těchto kauz je obvinění z vyzvědačství či napomáhání k němu. Analyzovány byly osudy jedenácti mužů a pěti žen. Původní záměr zaměřit se pouze na kauzy vyzvědačů byl vzhledem k charakteru archivního materiálu rozšířen o případy osob, které soud charakterizoval jako pomocníky vyzvědačů.

První část práce se zabývá obecnou charakteristikou komunistické justice po únoru 1948. Obecné poznatky jsou zaměřeny na politické procesy a perzekuce v 50. letech 20. století na Liberecku. Ve zkoumaném období v letech 1953–1956 bylo podle dosavadního výzkumu odsouzeno Krajským soudem (dále jen KS) v Liberci 424 osob. Z toho 59 označil rozsudek za vyzvědače nebo ty, které jim napomáhaly. Vzhledem k charakteru kauz jsem se následně stručně věnovala problematice státních hranic a to především v kontextu aktivit agentů – chodců.

Stěžejním cílem práce se pak stala detailní analýzy výše zmíněných tří kauz. Pozornost jsem věnovala jak samotnému soudnímu řízení, tak i rekonstrukci života obviněných před zatčením a po propuštění z výkonu trestu. Vycházela jsem především z pramenů archivní povahy, které se mi v několika případech podařilo obohatit o poznatky získané na základě metody orální historie. Díky kontaktu s pamětníky jsem získala i řadu zajímavých dokumentů osobní povahy, například fotografie, které přispěly k doplnění práce.

Pozornost jsem zaměřila na kauzy označené „Artur Zosel a spol.“, „František Bulíř a spol.“ a „Julius Görner a spol.“. Uvedené procesy jsou v mnohém podobné i rozdílné. Spojuje je jednoznačně jejich politický charakter, což dokládá i následná rehabilitace odsouzených. Označení za „vyzvědače“ či „špióna“ bylo vyšetřovateli, obžalobou i soudem ve většině případů použito bez zjevných důkazů.

Jak již bylo uvedeno, diplomová práce je založena hlavně na studiu archivních pramenů a to především z Národního archivu v Praze (dále jen NA), Státního oblastního archivu v Litoměřicích (dále jen SOA v Litoměřicích) a z Archivu bezpečnostních složek (dále jen ABS). Takto získané poznatky byly komparovány s informacemi z odborné literatury. Mým cílem bylo zpracovat příspěvek, který rozšíří dosavadní znalosti o politické perzekuci 50. let 20. století v libereckém regionu.

2 Kritika pramenů a literatury

2.1 Kritika pramenů

Důležitými pramennými materiály se pro mou diplomovou práci stalo několik druhů archivních materiálů související s kauzou nazývanou jako „Artur Zosel a spol.“, „František Bulíř a spol.“ a „Julius Görner a spol.“ Soudní spisy jsou uloženy ve fondu Krajský soud Liberec ve SOA v Litoměřicích. Velkým přínosem těchto spisů je, že podávají ucelený obraz o samotném soudním procesu a v menší míře některé vypovídají o životě po propuštění. V nich nalezneme základní údaje o obžalovaném, vypracovanou žalobu, zápis o hlavním líčení, o domovní prohlídce a rozsudek. Někdy je součástí žádost o milost, posudky z věznic, zprávy o přesunu vězňů i soudní rehabilitace, kterou jsou nejčastěji vydané po roce 1989.

Další informace jsem získala z archivních materiálů uložených v ABS. Spisy většinou obsahují návrhy na zatčení, vyšetřovací protokoly, z nichž lze mnohdy rekonstruovat průběh a metody vyšetřování. Během analýzy těchto archivních pramenů je zapotřebí vzít v úvahu, že ne všechny informace odpovídají realitě. Je zcela známo, že vyšetřovatelé, prokurátoři a soudci neměli za cíl zjistit objektivní skutečnost, ale obviněného za každou cenu odsoudit. Dalším problémem neúplnosti pramenů je způsobena skartací a tím je znemožněno rekonstruovat celý průběh vyšetřování.

Třetí archivní materiál uložený v NA obsahuje průběh odpykávání trestu odsouzených. Ve spisech jsou často přiloženy posudky o odsouzených, evidence návštěv nebo pracovní morálka a pracovní nasazení v Nápravných pracovních táborech (dále jen NPT), kde si řada těchto vězňů odpykávala trest. Avšak u většiny sledovaných odsouzených se tento archivní materiál nedochoval.

Pro obecnou část mé práce jsem použila především vydané vzpomínky politických vězňů, od Karla Bartoška.¹ Dále se pro mou práci staly stěžejní online vzpomínky politických vězňů z webových stránek projektové neziskové organizace *Post Bellum Pametnaroda.cz*.²

V rámci kauzy nazývané jako „Artur Zosel a spol.“ a „František Bulíř a spol.“ jsem pomocí metody oral history³ vedla rozhovor s několika lidmi. V první zmíněné kauze jsem vyhledala jedinou nejbližší přeživší osobu, která byla v kontaktu s odsouzeným Arturem Zoselem. Jednalo se o Janu Jiříčkovou, která jako desetiletá bydlela v přízemí domu,

¹ BARTOŠEK, Karel. *Český vězeň: svědectví politických vězeňkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých*. Praha: Paseka, 2001, 317 s. Literární klub. ISBN 80-7185-363-1.

² K tématu více: POST BELLUM [online] PAMĚT NÁRODA 2019 [vid. 15. 7. 2019]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs>

³ Více k metodě orální historie, např.: VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, 224 s. ISBN 978-80-7285-089-1.

ve kterém pobýval v prvním patře Zosel s manželkou. Ta mi poskytla nejen informace spojené s životem před odsouzením i po odpykání trestu manželů Zoselových. Dále vlastní dokument o soudní rehabilitaci, která v 90. letech proběhla u všech odsouzených v tomto procesu.

V rámci druhé kauzy jsem našla více příbuzných osob, které obohatili mou práci. Šlo nejprve o dceru hlavního aktéra kauzy Františka Bulíře, Janu Rejfovou. Dále o vnuka Bulíře, Rudolfa Rejfa a Milana Hanyka, kteří mi ochotně poskytli nejen zajímavé informace ze života před odsouzením i po odpykání trestu, ale také materiály ze soukromého archivu, jako fotografie a jiné dokumenty. V neposlední řadě byl navázán kontakt i s bývalým spolužákem Jany Rejfové (dcery Františka Bulíře) a místním pamětníkem v Huti Pavlem Paldusem, který mi poskytl obecné informace o rodině Bulířů.

V poslední kauze nazývané „Julius Görner a spol.“ jsem se pokusila vyhledat opět nejbližší příbuzný odsouzené Waltraud Ramischové. Podařilo se mi navázat krátký kontakt s vnukem a jeho manželkou přes sociální síť. Dokonce jsem se dozvěděla, že i syn Ramischové pořád žije. Nejdříve byla celá rodina ochotna k této kauze vypovídat, avšak poté si to rozmyslela a již mě nekontaktovala.

2.2 Kritika literatury

Politickými procesy a perzekucemi se věnuje celá řada odborníků, samozřejmě až po roce 1989. Souvislost hledejme s otevřením archivů po Sametové revoluci (především ÚSTR a ABS). V první části mé práce se zabývám obecnou charakteristikou komunistické justice a mechanizaci politických procesů, kde jsem použila základní literaturu především od Karla Kaplana a Pavla Palečka, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*,⁴ dále kniha Ivany Bláhové *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*⁵ a od Kaplana, *Nebezpečná bezpečnost*⁶ a *Kronika komunistického Československa*.⁷ Důležité informace do kapitoly o agentech – chodcích jsem čerpala z publikace od Ivo Pejčocha a Prokopa Tomka, *Agenti-chodci na popravišti: kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949-1958*.⁸

⁴ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, 253 s. ISBN 80-85947-75-7.

⁵ BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013, 378 s. ISBN 978-80-87284-48-3.

⁶ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno: Doplněk, 1999, 289 s. ISBN 80-7239-024-4.

⁷ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa*. Brno: Barrister & Principal, 2011, 226 s. ISBN 978-80-87474-22-8.

⁸ Ivo, Prokop TOMEK. *Agenti-chodci na popravišti: kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949–1958*. Cheb, 2010. ISBN 978-80-86808-88-8.

Dalším stěžejním materiálem o funkčnosti justice v 50. letech 20. století vypovídá třídílná práce Jaroslava Vorla, Aleny Šimánkové a Lukáše Babky, *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*.⁹ Mezi cenné poznatky podává kniha od Karla Bartoška, *Český vězeň*,¹⁰ který se zabývá vězeňstvím v 50. a 60. letech 20. století.

Avšak většina těchto prací se věnuje politickým procesům na celorepublikové úrovni. Jedná se například o tzv. monstrprocesy s Miladou Horákovou¹¹ nebo Rudolfem Slánským.¹² Opomíjeny jsou však kauzy odsouzené Krajskými soudy. Hlavním cílem této práce bylo zrekonstruovat tři politické procesy v kterých byli souzeni tzv. vyzvědači před KS v Liberci v letech 1953–1956. O těchto kauzách literatura zatím nehovoří.

Z vydaných sborníků jsem použila dvě práce z *Fontes Nissae*,¹³ která každoročně vychází z tvorby katedry historie Technické univerzity v Liberci (dále jen TUL). Problematiku politických perzekucí v 50. letech 20. století na Liberecku se zabývá již zmíněná katedra historie a to především pod vedením Kateřiny Portmann. Díky ní vyšlo několik bakalářských a diplomových prací o tomto tématu.¹⁴ Portmann také publikovala v roce 2005 Československé historické ročenice studii, která se zabývá politickými kauzami na Liberecku.¹⁵ Od toho roku vyšlo již několik desítek prací, které rekonstruují a rozvíjejí politické procesy zinscenované KS v Liberci v padesátých letech. Dále jsem využila nově vydanou knihu od Jaroslava Pažouta a Kateřiny Portmann, *"Nechtění" spoluobčané: skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945-1989*,¹⁶ která mi poskytla ucelené informace o perzekuci německých obyvatel na území ČSR, kteří nebyli po válce odsunuti.

⁹ VOREL, Jaroslav a Alena ŠIMÁNKOVÁ. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Díl I. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003, 415 s. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 8. ISBN 80-86621-03-0.

VOREL, Jaroslav, Alena ŠIMÁNKOVÁ, Lukáš BABKA a Monika KÍPEŤOVÁ. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Díl II. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, 311 s. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 9. ISBN 80-86621-05-7.

VOREL, Jaroslav, Alena ŠIMÁNKOVÁ, Lukáš BABKA a Monika KÍPEŤOVÁ. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Díl III. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, 479 s. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 10. ISBN 80-86621-06-5.

¹⁰ BARTOŠEK, Karel, pozn. 1.

¹¹ IVANOV, Miroslav. *Milada Horáková: justiční vražda*. 2. vydání. Praha, 2018, 340 s. ISBN 978-80-7505-983-3.

¹² *Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským*. Praha: Orbis, 1953, 547 s.

¹³ *Fontes Nissae*. Prameny Nisy 5, 2004 a *Fontes Nissae*. Prameny Nisy 6, 2005.

¹⁴ Za všechny jmenujme např.: KOLOCOVÁ, Petra. *Politické procesy 50. let – kauza Josef Veverka*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2012. Dále JOKLOVÁ, Kateřina. *Politické procesy 50. let – kauza Emil Weiland a spol.* Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2008. Zveřejněné ve *Fontes Nissae*

¹⁵ KOČOVÁ, Kateřina, *Druhá retribuce. Činnost mimořádných lidových soudů v roce 1948*, in: *Fontes Nissae*, 2005. 134-136.

¹⁶ PAŽOUT, Jaroslav, PORTMANN, Kateřina. *"Nechtění" spoluobčané: skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, 254 s. ISBN 978-80-88292-06-7.

Informace o Krajském soudu v Liberci, a to především o seznam odsouzených za trestný čin vyzvědačství a pomoc k vyzvědačství především z bakalářských a diplomových prací na katedře historie TUL mi byly nápomocné texty od Barbory Mládkové,¹⁷ Veroniky Čermákové¹⁸ a Veroniky Doubové.¹⁹

3 Politické procesy a perzekuce v 50. letech 20. století v Československu

Nedílnou součástí nově nastoleného režimu se v Československu po únoru 1948 se staly politické procesy a perzekuce. Mezi jejich hlavní cíle v 50. letech patřilo odstranění reálných i potencionálních odpůrců režimu. Politická perzekuce zasáhla všechny vrstvy obyvatelstva a zanechala trvalé stopy ve společnosti.

Za účelem realizace politických procesů muselo dojít k výrazným změnám v sektoru bezpečnosti, vězeňství a justice. Nedílnou součástí této proměny se staly výrazné personální čistky, které probíhaly v několika vlnách a jednou z jejich obětí se stal i dosavadní ministr spravedlnosti Prokop Drtina. Tento výrazný představitel Československé strany národně socialistické patřil po celé období tzv. třetí republiky mezi výrazné kritiky praktik Komunistické strany Československa. V souvislosti s únorovými událostmi roku 1948 se neúspěšně pokusil o sebevraždu, byl zadržen a po několika letech nezákonné internace odsouzen k mnohaletému žaláři.²⁰

Demokrata Drtinu nahradil na postu ministra spravedlnosti komunista Alexej Čepička, Gottwaldův zeť.²¹ Záhy po jeho nástupu muselo ministerstvo opustit s označením „*odpůrce lidově demokratického zřízení*“ 26 vedoucích úředníků a během několika měsíců odešlo do nuceného důchodu 85 soudců.²² Personální obměna pokračovala i v následujícím období.

Jedním z prvních kroků, které Čepička jako ministr spravedlnosti učinil, bylo obnovení činnosti retribučních soudů. Tzv. druhá retribuce se měla stát nástrojem k odstranění politických odpůrců. Původní předpoklad komunistické vládnoucí moci, která počítala s deseti tisíci odsouzených, naplněn nebyl. To souviselo pravděpodobně především s tím, že

¹⁷ MLÁDKOVÁ, Barbora. *Politické procesy 50. let 20. století – Krajský soud v Liberci 1953-1954*. Technická univerzita Liberci. Liberec, 2005.

¹⁸ ČERMÁKOVÁ, Veronika. *Politické procesy 50. let 20. století – Krajský soud v Liberci v 1955-1956*. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2011.

¹⁹ DOUBOVÁ, Veronika. *Politické procesy 50. let - Ženy odsouzené Krajským soudem v Liberci v letech 1953 a 1954*. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2011

²⁰ K jeho osudu více např.: KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina: osud československého demokrata*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011, ISBN 978-80-7429-069-5.

²¹ K jeho osudu více např.: KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa. Alexej Čepička - dobová dramata komunistické moci*. Brno: Barrister & Principal, 2011, 226 s. ISBN 978-80-87474-22-8.

²² KAPLAN, Karel, pozn. 4, s. 23.

retribuční soudy ukončily svou činnost již na konci roku 1948, kdy nebyla výměna „nespolehlivých“ za „spolehlivé“ v rezortech justice a bezpečnosti ukončena. Roli sehrála pravděpodobně i skutečnost probíhající přípravy politických procesů, které měl soudit nově vzniklý Státní soud. Retribuce už nebylo k odstranění politických protivníků potřeba.²³ Politické zneužití v rámci tzv. druhé retribuční se zatím podařilo prokázat jen u několika kauz. Mezi nejznámější patří bezesporu odsouzení tajemníka Československé strany národně socialistické a výrazného představitele domácího odboje proti nacismu Vladimíra Krajiny.²⁴

Jak již bylo řečeno, nedílnou součástí převzetí moci komunisty ve státě, se staly výrazné čistky, které zasáhly všechny oblasti života. Výraznou roli v jejich realizaci sehrály nově vzniklé Akční výbory Národní fronty (dále jen NF). Akční výbory několik týdnů působily jako rozhodující mocenská a politická síla v zemi. V rámci jimi realizované politické čistky bylo různými formami perzekuce, od vyloučení z veřejného života přes ztrátu zaměstnání až po začínající politické procesy, postiženo 250–280 tisíc lidí.²⁵

Za účelem realizace politických procesů vznikly nové zákony i instituce. Podstatnou změnu přinesl zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, jež nahradil dosavadní zákon č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky.²⁶

V návaznosti na zákon č. 231 byl dne 25. října 1948 přijat zákon č. 247/1948 Sb. o táborech nucené práce. Tábory zřizovalo a spravovalo Ministerstvo vnitra a měly být do nich zařazovány osoby, které byly odsouzeny podle výše zmíněného zákona na ochranu lidově demokratické republiky. Další změnu v organizaci justice přinesl zákon č. 319/1948 Sb. z 22. prosince 1948 o zlidovění soudnictví. To se projevovalo tak, že v senátech zasedali laici, tedy „*soudci z lidu*“, kteří měli dokonce početní převahu nad soudci z povolání. Při rozhodování byly hlasy soudců z lidu i z povolání rovnocenné, a tak tito laici měli kontrolu nad justicí, kde nebylo mnoho přesvědčených komunistických soudců.²⁷ Ministerstvo spravedlnosti na základě Čepičkova podnětu věnovala soudcům z lidu, velkou pozornost. O lidové soudce se staral zvláštní útvar, vydával pro ně časopis a organizoval celostátní konference.²⁸ Na druhou stranu mezi soudci byli i ti, kteří nebyli příznivci nového režimu. Jedním z nich byl JUDr. R. Hartych, který byl odsouzen na 18 let odnětí svobody, protože

²³K tou více: KOČOVÁ, Kateřina, *Druhá retribuce. Činnost mimořádných lidových soudů v roce 1948*, in: Fontes Nissae, 2005.

²⁴K této kauze více např. PORTMANN, Kateřina, *Druhá vlna retribuční – případ Vladimíra Krajiny*. - rukopis 2018. Technická univerzita v Liberci. s. 5.

²⁵KAPLAN, Karel, pozn. 7, s. 52-53

²⁶KAPLAN, Karel, pozn. 7, s. 53.

²⁷VOREL, Jaroslav a Alena ŠIMÁNKOVÁ. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl I. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003, Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, ISBN 80-86621-03-0. s. 15.

²⁸KAPLAN, Karel, pozn. 4, s. 32.

odmítl plnit příkazy Rudolfa Slánského. Jako dalšího je možno jmenovat předsedu senátu Státního soudu v Praze JUDr. J. Solnaře, který byl odsouzen k 5 letům odnětí svobody za neochotu vynášet požadované rozsudky.²⁹

Zákonem č. 232/1948 Sb. byl zřízen Státní soud a Státní prokuratura³⁰ s určením pro trestné činy podle výše zmíněného zákona č. 231 z roku 1948. Státní soud a Státní prokuratura zahájily svou činnost v říjnu roku 1948 a skončily dne 31. prosince roku 1952. Nový zákon č. 232/1948 Sb. porušil všechny dosud platné zákonné a morální justiční principy. Soud se prakticky degradoval na výkonné orgány Komunistické strany Československa, orgánů Ministerstva vnitra ČSR, Ministerstva spravedlnosti ČSR a Státní bezpečnosti. Tím se stal instrumentem politické represe, perzekuce a masové nezákonnosti. Státní soud odsoudil v letech 1948 až 1952 téměř 27 000 osob,³¹ z tohoto počtu 17 odsouzených za „protistátní činnost“ a 1 odsouzený za vraždu byli omilostněni československým prezidentem Klementem Gottwaldem.³²

Státní soud a Státní prokuratura působily na celém území republiky. Sídlily v Praze, další oddělení byla v Brně a v Bratislavě. Jednotlivé senáty Státního soudu však nezasedaly jen v uvedených sídleních měst, ale často dojížděly i do venkovských vesnic, kde byl trestný čin vykonán. Dne 1. září 1949 ministr spravedlnosti JUDr. Alexej Čepička nezákonně zrušil institut vyšetřujících soudců, důležitý článek mezi Státní bezpečností a Státní prokuraturou, jenž mohl nezávisle ověřovat obviněného za účelem posouzení viny či nevin. Tím byla odpovědnost za vyšetřování politických procesů plně v rukou Státní bezpečnosti. Činnost justičních orgánů byla závislá především na několika vedoucích pracovníků z ministerstva spravedlnosti. Jednalo se o JUDr. Alexeje Čepičku (od března 1948 do dubna 1950), JUDr. Štefana Raise (od května 1950 do zrušení Státního soudu koncem roku 1952) a jejich náměstka JUDr. Karla Klöse.³³

Po únorovém převratu věnovala komunistická moc patřičnou pozornost výchově nových právníků. V roce 1950 byla zrušena právnická fakulta v Brně. Právnické studium bylo „reformováno“ a otevřeno jen pro adepty, kteří komunistům vyhovovali nebo nevadili. Když ani tento počet absolventů právnických fakult nedostačoval rostoucímu počet procesů, byly

²⁹ VOREL, Jaroslav, Alena ŠIMÁNKOVÁ, Lukáš BABKA a Monika KIPETŮVÁ. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl III. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-06-5. s. 58-59

³⁰ VOREL, Jaroslav a Alena ŠIMÁNKOVÁ, pozn. 9, s. 17

³¹ VOREL, Jaroslav a Alena ŠIMÁNKOVÁ, pozn. 9, s. 18.

³² LIŠKA, Otakar. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. ISBN 80-86621-09-X. s. 36.

³³ KAPLAN, Karel, pozn. 4, s. 38–39.

zřízeny tzv. právnické školy pracujících (dále jen PŠP). Na této škole se mohl stát prokurátorem, soudcem či vyšetřovatelem kdokoliv, kdo absolvoval několikaměsíční školení, za které dostal doktorský titul. Ze 72 absolventů prvního běhu působilo ve funkcích 67 prokurátorů (na Generální a Státní prokuratuře, ale i krajských a okresních prokuraturách). Ze 48 absolventů druhého běhu nastoupilo na post prokuratury 37 absolventů.³⁴

Za funkce Alexeje Čepičky se pravomoc soudů soustředila do rukou ministerstva spravedlnosti. Dále se odstranila kontrola justičních orgánů nad vyšetřováním. Státní prokuratura získala vůči soudu zvláštní postavení, kdy návrhy prokurátora byly pro senát závazné a byly podřízeny ministrovi spravedlnosti. Také docházelo k podstatnému omezení práva obhajoby. V neposlední řadě docházelo k vědomému porušování zásady objektivní pravdy.³⁵ Rozhodování Státního soudu podléhalo silnému, naprosto nezákonnému vlivu Ministerstva spravedlnosti, který byl uplatňován především prostřednictvím státního prokurátora.³⁶

Zároveň výrazným způsobem vzrostla moc Státní bezpečnosti, která patřila až do listopadu 1989 mezi výrazné články mechanismu výroby politicky motivovaných perzekucí. Trvalým a neměnným posláním Státní bezpečnosti byla ochrana komunistické moci. Působila jako výkonný a zvláště účinný útvar komunistické strany při uskutečňování její politiky a zajišťování totální nadvlády nad společností. Mezi její hlavní rysy a cíle patřily represe, nezákonnost, pronásledování a vytváření atmosféry strachu mezi občany.³⁷ Státní bezpečnost pro politický proces sama vybírala svědky i obžalované. Jednu skupinu svědků tvořili ti, kteří byli obžalováni v jiném procesu, další skupinou byli univerzální svědci, podléhající StB. Poslední skupinu tvořili svobodní lidé, kterým ovšem hrozilo nebezpečí zatčení, kdyby se rozhodli nesvědčit.³⁸ V trestních věcech docházelo k silnému porušování zákonů, které Státní prokuratura v politických procesech kryla. Prokuratura plnila záměry StB a místo dozorové činnosti ji kryla. Příslušníci StB většinou ani neskrývali svou nadřazenost nad pracovníky justice.³⁹ Zároveň často nerespektovali nebo vůbec neznali zákony a žádný jejich nadřízený to ani nevyžadoval. Soudní přelíčení bylo závěrečným aktem celého procesu, a tak muselo navenek formálně působit jako soud, aby vyvolalo věrohodnost.⁴⁰

³⁴ VOREL, Jaroslav a Alena ŠIMÁNKOVÁ, pozn. 9, s. 17.

³⁵ Tzv. Notorieta neboli právnická skutečnost, kterou již není třeba dále zjišťovat, dokazovat. Podstata obžaloby stála někdy jen na domněnkách a úvah odsuzujících. Používání této metody zastínilo nedostatek usvědčujících důkazů. VOREL, Jaroslav a Alena ŠIMÁNKOVÁ, pozn. 9, s. 19.

³⁶ KAPLAN, Karel, pozn. 4, s. 40.

³⁷ KAPLAN, Karel, pozn. 6, s. 58-60.

³⁸ KAPLAN, Karel, pozn., 7, s. 112 – 113.

³⁹ KAPLAN, Karel, pozn., 7, s. 114.

⁴⁰ KAPLAN, Karel, pozn. 7, s. 97.

V letech 1950–1951 byla většina politických procesů projednávána veřejně. Pouze ta lichení řešící případy, ve kterých by bylo ohroženo zachování státního tajemství, byla tajná. Specifickým typem procesu se staly tzv. Monstrprocesy. V těchto případech nešlo jen o samotné odsouzení obviněných, ale o výchovně politický aspekt, kdy měla být veřejnost odstrašena velezrádnou činností svých spoluobčanů. Mezi největší a nejvýznamnější veřejné politické procesy patřily mezi jinými např. kauzy proti politické nekomunistické opozici („Milada Horáková a spol.“), proti představitelům katolické hierarchie („Vojtašek a spol.“) nebo jeden z mnoha procesů související s kolektivizací venkova, známý jako „Mýtyska a spol.“. Specifickým procesem se stala v roce 1952 kauza proti vrcholným představitelům komunistické strany („Slánský a spol.“), do jejíhož čela byl postaven bývalý generální tajemník KSČ Rudolf Slánský. Zasaženy byly všechny sféry života československé společnosti. Všechny tyto politické procesy doprovázela výrazná politická propaganda. Jedním z jejich produktů se ve většině případů staly hromadné rezoluce spoluobčanů obviněných požadující co nejpřísnější potrestání.⁴¹

Především v době fungování Státního soudu nebylo ojedinělé vynesení trestu absolutního. Podle § 29 trestního zákona č. 86 Sb. z 12. července 1950 měl být trest smrti vykonán oběšením a v době zvýšeného ohrožení státu zastřelením. Soud mohl uložit absolutní trest v dvaceti pěti případech, přičemž u mnohých trestných činů byl trest smrti jedinou možnou sankcí. Do první poloviny padesátých let se poprava vykonávala oběšením na oprátce zavěšené na kladce na vztyčeném prkně. Tento způsob oběšení byl velmi krutý a nelidský, protože odsouzený si při pověšení nestrhl vaz, ale zemřel na udušení. Nejvíce exekucí bylo provedeno v letech 1949–1953, kdy přišlo o život více než 250 odsouzených, z toho téměř 90 % z politických důvodů.⁴²

Státní soud ukončil svou činnost na konci roku 1952 a jeho pravomoci od 1. ledna 1953 převzaly především Krajské soudy (dále jen KS). Někteří představitelé Státního soudu pokračovali nadále u nově zřízených KS.

Výraznou změnu v kontextu problematiky politických procesů nepřinesla ani smrt Klementa Gottwalda dne 15. března 1953 a nástup dosavadního předsedy vlády Antonína Zápotockého do funkce prezidenta. Ten sice krátce po svém nástupu vyhlásil amnestii, která byla svým rozsahem ale velmi omezená a vztahovala se především na osoby s nízkým trestem a souzené za kriminální činnost. V Praze na Pankráci byli dne 28. března 1953 popraveni

⁴¹ V roce 1950 bylo 43 veřejných procesů, 1951 bylo 74 veřejných procesů a v roce 1952 bylo 106 veřejných procesů. VOREL, Jaroslav a Alena ŠIMÁNKOVÁ, pozn. 9, s. 158.

⁴² Poslední poprava před zrušením trestu smrti byla provedena v Praze dne 2. února 1989, kdy byl popraven Vladimír Lulek. VOREL, Jaroslav a Alena ŠIMÁNKOVÁ, pozn. 9, s. 160.

za velezradu a vyzvědačství političtí vězni Jaroslav Melkus, Gustav Smetana a Pavel Valenta. Do konce roku 1953 bylo popraveno dalších 38 osob. Za tuto dobu Zápotocký udělil pouze 8 milostí, z toho 4 nacistickým válečným zločincům.⁴³

V kontextu mnou sledovaných kauz, které řešil Krajský soud v Liberci v letech 1953 až 1956, považuji za nutné krátce připomenout životní osud tehdejšího ministra vnitra Rudolfa Baráka. Tento původním povoláním typograf se narodil 11. května 1915 v Blansku. Po osvobození se stal funkcionářem KSČ na Brněnsku. V letech 1948 až 1950 působil ve funkci ONV v Boskovicích a Blansku a v roce 1953 byl jmenován ministrem vnitra. V důsledku mocenského boje s Antonínem Novotným byl začátkem února 1962 zatčen a zbaven všech funkcí. V rámci vykonstruovaného procesu byl odsouzen k 15 letům odnětí svobody. Po šesti letech, tedy v roce 1968, byl propuštěn a Nejvyšší soud původní rozsudek označil za nezákonný a zrušil jej. Po propuštění se již do politického života nevrátil. Nejdříve pracoval v tiskárně a pak jako skladník. Zemřel až v 90. letech 20. století v Praze.⁴⁴

Rudolf Barák je zároveň spojován s první revizí politických procesů, které se konaly v letech 1954–1957. Činnost tzv. Barákovy komise, která vůbec nepochybovala o vině odsouzených, spočívala v přezkoumání výše trestu některých obviněných. Zabývala se i nedotknutelným procesem Rudolfa Slánského a spol. Pozornost byla věnována pouze členům komunistické strany. Mezi nejznámější vyšetřovatele této komise patřili Bohumil Doubek a Vladimír Kohoutek, kteří v roce 1955 byli za nezákonnosti zatčeni, odsouzeni a za nedlouho propuštěni.⁴⁵ Další rehabilitační komise se nazývala Kolderova a působila v letech 1962–1963. K rehabilitacím začalo docházet následně především v období tzv. Pražského jara. V tomto kontextu považuji za vhodné připomenout, že řada podaných žádostí o rehabilitaci či vynesení rehabilitací v tomto období byla následně s nástupem tzv. normalizace stažena či zrušena. Většina politických vězňů byla rehabilitována až po pádu komunistického režimu v listopadu roku 1989. V tu dobu již velká část z nich nežila.⁴⁶

Politické procesy se tak staly nedílnou součástí komunistické nadvlády, která se tímto snažila vyvolat atmosféru strachu mezi obyvateli. Československá justice se tak v době „třídního boje“ nezaměřovala jen na odhalení skutečné protistátní činnosti, ale především na likvidaci skupin občanů označovaných za podezřelé jen pro jejich minulost.⁴⁷ Bezpečnostní

⁴³VOREL, Jaroslav, Alena ŠIMÁNKOVÁ, Lukáš BABKA a Monika KIPĚŤOVÁ, pozn. 9, s. 25.

⁴⁴TOMEK, Prokop. *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-982-9. s. 47-49

⁴⁵KAPLAN, Karel, pozn. 7, s. 163.

⁴⁶KAPLAN, Karel, pozn. 7, s. 165.

⁴⁷Např. letci zahraniční armády, partyzáni, interbrigadisté. VOREL, Jaroslav, Alena ŠIMÁNKOVÁ, Lukáš BABKA a Monika KIPĚŤOVÁ, pozn. 9, s. 97

aparát předkládal nevěrohodné a nepodložené důkazy o neexistující trestné činnosti a pomocí provokačních metod rozvíjel protistátní činnost jednotlivců a malých skupinek v ohromné protistátní skupiny, které měly vzbuzovat dojem, že tu existuje masový odpor „třídnic“ nepřátel. Státní soud zpočátku ukládal vysoké tresty a prokuratura žalovala obvykle za zločin velezrady a vyzvědačství.⁴⁸

4 Politické procesy a perzekuce na Liberecku

Věnujme nyní stručnou pozornost problematice politických perzekucí a procesů na Liberecku. Únor 1948 proběhl v tomto městě podle přání komunistické strany, moc opozice byla velice rychle a úspěšně paralyzována. Řada do té doby aktivních představitelů občanského života přišla o práci či byla zbavena významných pozic. Následně začínalo docházet k zatýkání.

K zneužití obnovené retribuice v Liberci k odsouzení odpůrců režimu podle dosavadních poznatků nedošlo. MLS v Liberci v roce 1948 projednal 57 případů, 50 mužů a 7 žen si vyléčlo odsuzující rozsudek.⁴⁹

Před instituci Státních soudů se dostalo hned několik osob z Liberecka. Přesný počet není zatím znám. Mezi nejznámější kauzu patřil bezesporu monstrproces „Emil Weiland a spol.“.⁵⁰ Jednalo se o jeden z tzv. okrajových procesů, který navazoval na kauzu „Milada Horáková a spol.“. Soud, který zasedal v Liberci v sále PKO Lidové sady, obvinil představitele nekomunistických politických, bezpečnostních a hospodářských elit regionu.⁵¹ Mezi další odsouzené patřil i bývalý poslanec za sociální demokracii Josef Veverka.⁵²

Po ukončení činnosti Státního soudu převzaly agendu Státní prokuratury a Státního soudu krajské prokuratury a krajské soudy, dále vyšší vojenské soudy a vyšší vojenské prokuratury, v době od 1. ledna 1953 do 3. prosince 1956 také Nejvyšší soud, pokud rozhodoval jako soud prvního stupně pro „těžké politické delikty.“⁵³ V Liberci sehrával

⁴⁸ KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956. Studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. ISBN 80-85270-38-2. s 18-19.

⁴⁹ Výskyt z manipulovaných trestních zřízení závisel především na aktivitě místních orgánů. Již při výběru obžalovaných se promítl politický zájem. Můžeme k nim přiřadit některé kauzy projednané před MLS v Hradci Králové nebo odsouzení významného představitele národních socialistů Vladimíra Krajínu, který byl souzen v nepřítomnosti. KOČOVÁ, Kateřina, pozn. 23, s. 134-136. K tématu více např.: JARKOVSKÁ, Lucie. *Ve službách ministerstva vnitra: JUDr. Jan Chudoba (1898-1983) Hradec Králové – Náchod*. Ústav historických věd, PdF UHK – regionální muzeum Náchod, 2003, s. 99-106.

⁵⁰ K tématu více: JOKLOVÁ, Kateřina. *Politické procesy 50. let – kauza Emil Weiland a spol.* Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2008. Zveřejněné ve Fontes Nissae

⁵¹ K tématu více např.: DVOŘÁK, Miroslav, ČERNÝ, Jaroslav. *Žoldnéři války: soudní proces s dr. Horákovou a spol.* V Praze, Mír, 1950.

⁵² KOLOCOVÁ, Petra, pozn. 14., 37–39.

⁵³ VOREL, Jaroslav a Alena ŠIMÁNKOVÁ, pozn. 9, s. 16.

v tomto kontextu stěžejní roli Krajský soud, který v letech 1953–1956 podle dosavadního výzkumu projednal případy 424 osob, z nichž bylo 380 odsouzeno – 3 osoby na doživotí a zbývajících 377 osob ke 2 701 letům odnětí svobody. Podle typu trestných činů, rozsudků i následných rehabilitací lze téměř všechny kauzy, jež Krajský soud v Liberci v tomto období řešil, označit za politické procesy.⁵⁴ Odstraněny měli být zkrátka ti, kteří svým původem, smýšlením nebo chováním nezapadali do komunistické společnosti. Vedle politicky aktivních se mezi ně řadily i osoby, jejichž jediným proviněním bylo, že ve volném čase pořádaly spiritistické seance a vykládaly osudy z karet.⁵⁵

Mezi výrazné kauzy projednávané Krajským soudem v Liberci patřil proces proti Josefu Veverkovi a dalším sociálním demokratům („Antonín Urban a spol.“) či kauza „Kluky“, která souvisela s pronásledováním tzv. kulaků. Veverka byl již odsouzen Státním osudem a v této kauze došlo k výraznému navýšení (doživotí) jeho dosavadního rozsudku. Stejný trest si vyslechla i sociální demokratka Elfrída Geigerová. Ostatní obviněné v tomto procesu poslal soud na 7 až 24 let do vězení. Všichni se měli dopustit trestného činu velezrady.⁵⁶ Tzv. akce Kluky byla zaměřena proti odpůrcům kolektivizace venkova. Celkem bylo odsouzeno ve třech procesech 36 osob, které byly označeny za tzv. kulaky.⁵⁷

I u libereckého KS sehrávaly výraznou roli v rozhodování osoby, které neabsolvovaly klasická studia práv, ale jejichž kvalifikací se stalo „vystudování“ výše zmíněné PŠP. Jedním z nich byl Zdeněk Číhal, který u libereckého soudu zastával funkci soudce. Číhal, původní profesí dělník, se vypracoval až na pozici náměstka ministra spravedlnosti. V roce 1968 byl odvolán a bez nějaké větší újmy se dožil listopadové revoluce 1989 a zemřel jako důchodce v 90. letech 20. století.⁵⁸

V roli soudců u KS v Liberci v letech 1953–1956 působili celkem 3 osoby. František Hruša, již zmíněný František Číhal a Anastazie Kleandrová. František Hruša se řadil mezi nejaktivnější soudce, jelikož se zúčastnil celkem 52 soudních přelíčení a předsedal v politické kauze tzv. Akce Kulak v případě souzeného Zdeňka Vlasty. Hruša byl původním povoláním úředník.⁵⁹

⁵⁴ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Druhá vlna retribuce – případ Vladimíra Krajiny*. Rukopis. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2017. s. 4: in: DRBOHLAVOVÁ, Anna. *Politické procesy 50. let 20. století – Ženy odsouzené Krajským soudem v Liberci v letech 1956*. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2017. s. 17.

⁵⁵ MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-484-3. s. 346.

⁵⁶ MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA, pozn. 55, s. 347.

⁵⁷ BLÁHOVÁ, Ivana, pozn. 5, s. 112.

⁵⁸ MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA, pozn. 55, s. 345.

⁵⁹ ČERMÁKOVÁ, Veronika, pozn. 18, s. 34–35.

Dále v letech 1953–1956 působilo před KS v Liberci celkem 7 prokurátorů: Václav Nepomucký, Otto Kovařík, Jaroslav Nový, Bohumír Procházka, Antonín Kosík, Antonín Bugno a Adolf Pospíšil. Otto Kovařík patřil k neaktivnějším prokurátorům, kdy jeho žaloba zazněla podle dochovaných dokumentů celkem v 63 případech.⁶⁰ Také ve sledovaném období 1953–1956 obhajovalo u KS v Liberci celkem 6 advokátů. Obžalované zastupoval JUDr. František Mls, člen Advokátní poradny (dále jen AP) v Jablonci nad Nisou, JUDr. Miroslav Bukáček, člen AP Liberec, JUDr. Karel Votruba, člen AP Liberec, JUDr. Rostislav Zástěra, člen AP Liberec, Václav Axamit, člen AP Liberec⁶¹ a Břetislav Nohavec člen AP č. 5 Praha, který se zúčastnil pouze jednoho procesu v roce 1956.⁶²

Výraznou skupinou osob zažalovaných u Krajského soud v Liberci tvořili skuteční či domnělí vyzvědači. Osudům několika z nich je věnována tato práce. V letech 1953 až 1956 bylo za tento delikt odsouzeno 59 osob v úhrnné výši 603 let, přičemž 2 z nich byli odsouzeni na doživotí. Jednalo se o 11 žen, odsouzených v celkové výši na 57 let a 6 měsíců odnětí svobody, a 48 mužů.⁶³

Nejvyšší trest, tedy trest odnětí svobody na doživotí, dostali za velezradu a vyzvědačství Jan Vepřík a Josef Resler, kteří byli souzeni ve výše zmíněném procesu tzv. Akce Kluky. Průměrný věk žen a mužů odsouzených KS v Liberci za vyzvědačství bylo 39,8 let. Nejstarší odsouzený se stal v roce 1953 Jan Zajíc, který si ve svých 68 letech odpykával trest za vyzvědačství. Nejmladší odsouzený Karel Lang v době zatčení roku 1954 ani nedosáhl plnoletosti.⁶⁴

⁶⁰ ČERMÁKOVÁ, Veronika, pozn. 18, s. 37.

⁶¹ MLÁDKOVÁ, Barbora, pozn. 17, s. 37.

⁶² ČERMÁKOVÁ, Veronika, pozn. 16, s. 39.

⁶³ Podle abecedního seznamu souzených osob, in: MLÁDKOVÁ, Barbora. *Politické procesy 50. let 20. století – Krajský soud v Liberci 1953–1954*. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2005. Podle abecedního seznamu souzených osob, příloha 12, in: ČERMÁKOVÁ, Veronika. *Politické procesy 50. Let 20. Století – Krajský soud v Liberci v 1955–1956*. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2011.

⁶⁴ MLÁDKOVÁ, Barbora, pozn. 17, s. 273.

5 Státní hranice

V roce 1948, po únorovém převzetí moci komunisty se také tvrdě měnil postoj vůči osobám, které se pokusily překročit státní hranice. Nedovolené přechody hranic byly do doby komunistické nadvlády brány jako správní přestupek stíhaný okresním národním výborem.⁶⁵

Zpráva Ministerstva vnitra v srpnu 1948 pro Klementa Gottwalda uváděla, že kolem 8 000 emigrantů, z nichž 48 bývalých ministrů nebo poslanců opustili státní hranice. Do poloviny roku 1951 vzrostl počet útěků za hranice nebo pokusů o útěk na 20 450 osob.⁶⁶

Po únoru roku 1948 platil poválečný stav. Pohraniční služby u státních hranic byly tvořeny s Pohraničních útvarů SNB a Finanční stráž. Ti byli doplňováni v případě potřeby, podle plánů ZPÚ (zajištění pohraničního území) a vojenskými jednotkami. Pohraniční útvary SNB měly vrchní velitelství v Praze. Tomu podléhaly tři pohraniční pluky SNB, které sídlily v Liberci, Plzni a v Brně. Libereckému pluku byly podřízeny prapory SNB s velitelstvími v Hradci Králové, Liberci a Litoměřicích. Již 2. prosince 1948 byla zákonem č. 275/1948 zrušena Finanční stráž a její působnost v celním pohraničním pásmu byla přenesena na Sbor národní bezpečnosti. Poté byl schválen zákon č. 286/1948 Sb. ze dne 21. prosince 1948, který dovoľoval použití zbraně vůči osobám, které by se pokoušely o přechod státních hranic.⁶⁷ Po únoru 1948 byl tento přestupek povýšen jako zločin, který byl později klasifikován jako velezrada dle § 1/2 zák. č. 231/1948 Sb. Jednání, které bylo dříve beztrestné, se stalo v době komunistické vlády nejtěžším trestným zločinem.⁶⁸

K jednomu z prvních případů zastřelení člověka v oblasti pozdější chebské pohraniční brigády proběhlo dne 27. března 1948, kdy byl zastřelen příslušníky SNB farář Vojtěch Rygal. Pouze jednou po únorovém převratu se zdálo, že se zákroky zmírní a postihy za nedovolený přechod státních hranic budou nižší. Dne 7. července 1948 tehdejší předseda vlády Antonín Zápotocký ve svém projevu vyhlásil přípravu zákona o dobrovolném vystěhování. Resort vnitra v reakci na dotazy zájemců doporučoval, aby se umožnilo vystěhování pro funkcionáře nekomunistických stran. Avšak zákon se neuskutečnil.⁶⁹

Od začátku roku 1949 byla státní hranice ČSR podle bezpečnostního charakteru rozdělena na dvě pásma. První pásmo zahrnovalo státní hranici čsl.-saskou od Nisy

⁶⁵ VANĚK, Pavel. *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951-1955*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. ISBN 978-80-87211-08-3. s. 23.

⁶⁶ VANĚK, Pavel, pozn. 65, s. 23.

⁶⁷ VANĚK, Pavel, pozn. 65, s. 24.

⁶⁸ VANĚK, Pavel, pozn. 65, s. 27.

⁶⁹ *Cesty za svobodou: kurýři a převaděči v padesátých letech 20. století*. Editor Libor SVOBODA, editor Martin TICHÝ. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-19-5. s. 20.

Zhořelecké, bavorskou, rakouskou a částečně maďarskou až po Parkáň. Druhé pásmo představovalo úsek hranice čsl.-polské, sovětské a maďarské.⁷⁰

Po vzniku tzv. železné opony bylo téměř nemožné přejít státní hranice. Podél hranic se utvořilo hraniční pásmo asi 4 až 10 km široké, kde byl vstup normálním lidem zakázán. Většina vesnic v pohraničním pásmu byla vysídlena a zbytky obydlí byly ničeny, aby nemohly sloužit jako úkryt pro uprchlíky. Pásmo bylo přísně střeženo Pohraniční stráží. Dále existovalo několik druhů technických opatření na území státních hranic, která znemožňovala útěk do zahraničí. Jedním z nich bylo nástražné osvětlovadla na signální náboje, která měla upozornit na nepovolenou osobu v oblasti státních hranic. Mezi další technické opatření patřil drátěný zátaras, který se stal hojně využívaný. Později se tyto dráty začaly elektrifikovat (elektrické zařízení ochrany státních hranic – EZOH). V některých oblastech byly dokonce minová pole.⁷¹

Všemožnými způsoby jak technickým opatřením, tak i Pohraniční stráží se snažila komunistická vláda bránit těm, kteří se pokusili po únoru roku 1948 z ČSR odejít. Těm, kterým se útěk za hranice nepovedl, neunikl na území ČSR tvrdému trestu.

5. 1 Českoslovenští uprchlíci v zahraničních táborech

Únor 1948 znamenal urychlení zásadních změn v československé společnosti i v celém státu. Po převzetí moci komunisty se nekomunistické části společnosti staly terčem perzekucí, které měly různou dynamiku a význam. Nositelem změn byla nejen KSČ, ale také jí zřizované organizace jako Akční výbor Národní fronty na pracovištích a školách a odborové organizace. Do roku 1949 muselo odejít z armády přes 4 600 důstojníků. Z podniků bylo akčními výbory Národní fronty propuštěno asi 28 000 zaměstnanců. V roce 1948 Státní bezpečnost vzala do vazby asi 3 000 osob, 7 000 osob obvinila z trestných činů politického charakteru a vykonala i přes 37 000 domovních prohlídek.⁷²

Takto perzekuovaní lidé a další uvědomělí demokraté se s novými poměry nedokázali ztotožnit. Mezi lidmi bylo po nedávno skončené okupaci velké množství zbraní, proto vznikaly skupinky, které shromažďovaly zbraně, vyráběly protikomunistické letáky, získávaly informace, ukrývaly ohrožené spoluobčany a připravovaly se na pád komunistické moci. Intenzita těchto aktivit kolísala. Další možný způsob odporu byl odchod ze země. Občané se k tomuto nelehkému kroku rozhodovali z obavy z postihu za odbojové aktivity, politické

⁷⁰ VANĚK, Pavel, pozn. 65, s. 27–28.

⁷¹ SVOBODA, Libor, TICHÝ, Martin. pozn. 69, s. 22–25.

⁷² Karel KAPLAN, pozn., 4, s. 15.

názory nebo předúnorovou politickou činnost. Uprchlíci tak v zahraničí chtěli nalézt svobodu, nový domov, odepřené vzdělání a budoucnost. Svou činností v zahraničí chtěli rovněž přispět ke změně poměrů v ČSR.⁷³

Důležitou roli při odchodu do exilu hrály zejména v prvních poúnorových letech převaděčské skupiny, které využívaly své znalosti pohraničí a mohly tak pomáhat osobám v přechodu německých či rakouských hranic. Motivy jejich činnosti byly různé, od těch idealistických až čistě k materiálním. Členové převaděčských skupin riskovali nejen vlastní svobodu, ale i život. Ve většině případů byli převaděči zadrženi Státní bezpečností.⁷⁴

Od roku 1948 do roku 1951 odešlo podle úředních pramenů asi 25 354 uprchlíků. Tito byli nuceni pobývat v uprchlických táborech na území západních spojeneckých zón Německa a Rakouska nebo na území Itálie a Francie. Americká okupační zóna v Německu a Rakousku nebyla na příchod početné skupiny uprchlíků vůbec připravena. Zprvu byla zřízena jen pomocná Mezinárodní organizace⁷⁵ pro uprchlíky, která neakceptovala ochranu politických uprchlíků. Změna nastala až koncem července 1948. Do té doby byli lidé nuceni pobývat jen v táborech, které byly provozovány německými úřady. Pro uprchlíky, kteří hledali útočiště v západních okupačních zónách Německa, nechala americká vojenská zpráva zřídit tábory. První tábor pro uprchlíky z Československa byl zřízen v Goetheschule v Regensburgu⁷⁶ a až do jeho zrušení v prosinci 1948 jím prošlo přes 9277 osob.⁷⁷ Na konci roku 1948 bylo v americké okupační zóně dalších jedenáct táborů pro československé uprchlíky.⁷⁸

Dále byli uprchlíci prověřováni americkou kontrarozvědkou⁷⁹, která je posílala do uprchlických táborů, kde požádali o azyl. Z popudu československého diplomata Jana Papánka⁸⁰ a krajanů v USA byl zřízen na jaře roku 1948 Americký fond⁸¹ (dále jen AFCR)

⁷³ Karel KAPLAN, pozn. 4, s. 16–17

⁷⁴ SLABOTINSKÝ, Radek. *Do exilu s převaděči: (proces s protistátní skupinou "Stanislav Pokorný a spol.")*. Brno, 2000. s. 6.

⁷⁵ International refugee organization – IRO. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 7.

⁷⁶ Otevřený byl počátkem března roku 1948. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 8.

⁷⁷ PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 8. In: Bořivoj ČELOVSKÝ, *Uprchlíci po „vítězném únoru“*. Šenov u Ostravy, 2004.

⁷⁸ Schwabach, Dieburg, Murnau, Hanau, Amberg, Moschendorf, Ludwigsburg, Mnichov a Unterjettigen – často se jednalo o objekty bývalých kasáren. Dále v roce 1948 existoval objekt Alsaska House ve Frankfurtu nad Mohanem, kde byli ubytováni političtí funkcionáři z Československa. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 9.

⁷⁹ Counter Intelligence Corps – CIC. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 7.

⁸⁰ Po odchodu Beneše do Londýna se stal ředitelem čs. Informační služby v USA a zástupce Beneše v USA. Jako jeden z autorů závěrečného textu Charty stál u zrodu OSN, u které zastupoval Československo jako delegát. Po únoru 1948 uskutečnil svůj známý protest proti puči v Radě bezpečnosti OSN a začal organizovat AFCR. JERÁBEK, Vojtěch. *Českoslovenští uprchlíci ve studené válce: dějiny American Fund for Czechoslovak Refugees*. Brno, 2005. ISBN 80-903550-0-5. s. 259-260.

⁸¹ Zakladatel Amerického fondu pro československé uprchlíky (AFCR) byl Jan Papánek. Byl v době komunistického puče v roce 1948 mimořádným vyslancem a stálým delegátem Československé republiky u OSN. Osobně také protestoval proti komunistickému puči už 25. února 1948, kdy předložil generálnímu

pro československé uprchlíky,⁸² který podporoval a snažil se zlepšit bídne životní podmínky v táborech. Další možností pomoci bylo přesídlení. Fond také organizoval přesídlení, zprostředkoval uprchlíkovi zaměstnání v USA a poskytl mu výhodnou půjčku na cestu do Spojených států. V letech 1948–1973 AFCR sponzoroval přes 70 000 uprchlíků.⁸³

Jan Papánek informoval londýnský výbor, pomocný výbor ve Wiesbadenu o založení Amerického fondu pro československé uprchlíky. Poukazoval na fakt, že šlo o americkou organizaci, která podléhala americkým zákonům a nařízením, ačkoliv bylo jejím účelem pomoc československým uprchlíkům. Žádal německé a londýnské kolegy o informace o počtech československých uprchlíků a jejich potřebách. Československý pomocný výbor v Londýně Papánkovi v květnu 1948 sdělil, že počet československých uprchlíků v okupačních zónách Německa a Rakouska se pohyboval kolem deseti až dvanácti tisíc osob a počet stále roste. Každý den přicházely dopisy o špatných podmínkách v táborech, především kvůli nedostatku jídla.⁸⁴

Dne 8. června 1948 byla svolána Konference dobrovolných organizací⁸⁵ sdružených v tzv. Americké radě dobrovolných služeb v New Yorku. Konference se zabývala problémem okamžité pomoci československým uprchlíkům. Ukázalo se, že prakticky všechny přítomné organizace měly zájem pomoci československým uprchlíkům a některé z nich už dokonce pomáhaly.⁸⁶

Po překročení hranic s Německem či Rakouskem se uprchlíci, kteří neměli žádné kontakty, dostali na místní polici. Policisté si ověřili, že nejde o pašeráky nebo hledané osoby, kteří by měli být zadrženi. Policie pak předala uprchlíky přílehlající okupační zóně. Většinou se však jednalo o americkou zónu, protože Bavorsko bylo její součástí. Poté byli vysláni vlakem či autobusem do prověřovacího tábora.⁸⁷ Prošel jimi téměř každý, kdo žádal o azyl a neměl vlastní prostředky či příbuzné, kteří by se o něho postarali. Od července 1948 získali uprchlíci status politických uprchlíků, o které se starala organizace IRO, jež zřídilo po válce OSN na pomoc uprchlíkům. Správa tábora měla daného člověka prověřit a zjistit, zda utíká kvůli politickým důvodům. Poté byl uprchlík zaregistrován a současně u něho proběhla

tajemníku OSN nótu, v níž žádal, aby Rada bezpečnosti OSN vyšetřila okolnosti, při nichž získali komunisté moc v Československu. JEŘÁBEK, Vojtěch, pozn. 80, s. 22.

⁸² American Fund for Czechoslovak Refugees – AFCR. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 9.

⁸³ JEŘÁBEK, Vojtěch, pozn. 80, s. 162.

⁸⁴ JEŘÁBEK, Vojtěch, pozn. 80, s. 25.

⁸⁵ Katolická organizace, YMCA, Světová rada církví a Mezinárodní záchranný pomocný výbor (International Rescue and Relief Committee, IRRIC). JEŘÁBEK, Vojtěch, pozn. 80, s. 33.

⁸⁶ JEŘÁBEK, Vojtěch, pozn. 80, s. 34.

⁸⁷ Dva tábory se nacházely v německém Zirnfeldoru a rakouském Traiskirchenu. JEŘÁBEK, Vojtěch, pozn. 80, s. 132.

lékařská prohlídka.⁸⁸

Také probíhala kontrola pravosti dokladů, které si uprchlík do tábora přinesl. Většina z nich však neměla jakýkoliv průkaz, podle něhož by bylo možné provést identifikaci. V takovém případě stačilo ověřit identitu uprchlíka čestným prohlášením jiného uprchlíka nebo příbuzného, který žil kdekoliv na Západě. Teprve potom mu byl přidělen azyl, na základě něž měl právo zůstat v Německu, Itálii či Rakousku. Do doby svého vysídlení nesměl však tábor bez ohlášení na delší dobu opustit. Uprchlík ale mohl i nadále zůstat v táboře a dojíždět do okolí za prací. Dále obdržel od táborové správy seznam pomocných organizací, které zajišťovaly finanční a materiální pomoc. Po uznání azylu obvykle správa prověřovacího tábora uprchlíka přesunula do jiného tábora dál od hranic s Československem. V tu chvíli se měl dotyčný rozhodnout, kam chce emigrovat, protože získání azylu neopravňovalo uprchlíky k legálnímu usídlení v Německu a Rakousku.⁸⁹

Pomocné výbory měli uprchlíkovi pomoc s rozhodováním, aby byl spokojen a měl možnost získat vízum. Avšak celá procedura trvala i několik měsíců. Českoslovenští uprchlíci proto žádali o udělení víza ne na jednu, ale hned několik zemí, i když to bylo v rozporu s předpisy.⁹⁰

Po úspěšném pohovoru byl uprchlík pozván na americký konzulát do Frankfurtu nad Mohanem k pohovoru, jenž byl závěrem celého řízení. Jestliže řízení došlo v pořádku až sem, vracel se uprchlík do tábora s platným vízem pro odjezd a usídlení do USA. To ale pouze v případě, že kvóta pro počet udělovaných víz nebyla v daném roce vyčerpána. Následně byl uprchlík přepraven lodí, později i prostřednictvím letadla, do Ameriky. Finanční náklady na cestu mu pokryla již zmíněná pomocná organizace, která mu poskytla bezúročnou půjčku po dobu jednoho roku. Mnoho uprchlíků, kteří odešli do USA, nikdy půjčky nesplatili i když jim organizace poskytla také finanční prostředky do začátku.⁹¹

V Německu pobývali českoslovenští uprchlíci např. v těchto táborech: Burghutte bei Herborn, Dieburg bei Darmstadt, Nürnberg, Schwabach bei Nürnberg, atd.⁹² Německému výboru přicházely v té době zásilky potravin, hlavně ze Švýcarska, které však nepokrývaly běžnou spotřebu uprchlíků. Dokonce se i firma Baťa podílela na zakoupení potravin, které výbor následně zaslal do Německa. Dále se švýcarskou skupinou Arbeiterhilfe bylo

⁸⁸ SLABOTINSKÝ, Radek, pozn. 74, s. 9.

⁸⁹ JEŘÁBEK, Vojtěch, pozn. 80, s. 134–135.

⁹⁰ JEŘÁBEK, Vojtěch, pozn. 80, s. 134–135.

⁹¹ KAPLAN, Karel, pozn. 6, s. 64–65

⁹² Dále Unterjettingen bei Boblingen, Wasseralfingen bei Aalen, Wiesbaden, Regensburg (sběrný tábor, Mochendorf bei Hof (sběrný tábor), Oberursel a Bedburg Hau bei Kleve. V těchto táborech bylo 1. Května 1948 registrováno asi 3 500 osob. Kromě toho žilo mnoho lidí i mimo tábory. JEŘÁBEK, Vojtěch, pozn. 80, s. 26.

dojednáno, že si převezme děti z německých a rakouských táborů alespoň na nějaký čas do Švýcarska.⁹³

Ve dnech 11. a 13. listopadu 1948 navštívil Papánek společně se svou manželkou americkou okupační zónu Německa a uprchlické tábory v oblasti Ludwogsburgu. Papánek uvedl, že ubytování v tamějších táborech je, vzhledem k velkému množství a rozmanitosti obyvatel, překvapivě dobré. Nabádal k povinné účasti zdravých mužů a žen na denním plánovaném programu vzdělávacího a fyzického druhu, zahrnující cvičení, hry a jazykové kurzy. Nacházelo se zde i studentské středisko umístěné v Arsenal Kaserne v Ludwigsburgu, které českoslovenští studenti nazývali jako „Masarykova kolej“. Nejhorší situaci viděl Papánek v táboře v Řezně. Bylo tam příliš mnoho lidí, kteří byli nervově a fyzicky vyčerpaní. V táboře byl velký zájem o československé lékaře a ošetřovatelky, protože jazyková bariéra komplikovala komunikaci mezi pacienty a lékaři.⁹⁴

Další velice známý a hojně využívaný byl uprchlický tábor Valka u Norimberku,⁹⁵ bývalý zajatecký tábor a poté zařízení pro lidi bez domova změnilo německé úřady v roce 1949 na tábor pro československé uprchlíky. Tábor byl financován z německých vládních zdrojů. V počátcích existence těchto táborů chyběly nejen potraviny, ale i oblečení pro uprchlíky. Situace se začala zlepšovat až po poskytnutí pomoci humanitárních organizací. V Československu žili tito lidé až do svého odchodu hmotně zajištění, avšak po překročení hranic se z nich stávali prakticky bezdomovci. Německo a Rakousko bylo zdecimováno válkou a Československo válku přečkalo bez velkých újem. Není divu, že se tak uprchlíci zapojovali do zpravodajských skupin v zahraničí, a to nejen tím, že se účastnili na odboji proti režimu ve své vlasti ale někdy i pro jejich materiální přilepšení a možnost o rychlejší vyřízení o přesídlení.⁹⁶

Naproti tomu v ČSR měla StB veliký zájem o informace o činnosti uprchlíků. Mohla tak vydírat příbuzné uprchlíka, kteří zůstali v ČSR. Vypracován byl také seznam uprchlíků, po kterých bylo pátráno až do roku 1989. Komunistická justice uprchlíky odsoudila v jejich nepřítomnosti za nelegální přechod státních hranic.⁹⁷

⁹³ JEŘÁBEK, Vojtěch, pozn. 80, s. 27.

⁹⁴ SLABOTINSKÝ, Radek, pozn. 74, s. 7.

⁹⁵ Miroslav Linhart vypovídal o svých zkušenostech v tomto táboře. Viz kauza „František Bulíř a spol.“ JEŘÁBEK, Vojtěch, pozn. 80, s. 18.

⁹⁶ JEŘÁBEK, Vojtěch, pozn. 80, s. 34.

⁹⁷ JEŘÁBEK, Vojtěch, pozn. 80, s. 137.

5. 2 Špionáž na území ČSR

Ofenzivní zahraniční zpravodajství prováděla rozvědka, která se organizačně oddělila od Státní bezpečnosti. Ta se dělila na rozvědku a kontrarozvědku. Neměla dostatek kvalifikovaných pracovníků. V letech 1949–1950 situaci ještě zhoršil útěk několik agentů na Západ a také sílící nedůvěra k několika dalším agentům. Nejvíce to postihlo agenturu v západním Německu a v Berlíně, kde se jejich síť prakticky rozpadla. Práci rozvědky nepříznivě poznamenaly i vnitřní poměry a vztahy mezi jejími pracovníky, které se ještě zkomplikovaly příchodem sovětských poradců. V lednu 1951 byl zatčen československý velitel rozvědky O. Valeš, její řízení pak převzali sovětsští vojenští poradci.⁹⁸

Zástupci sovětské a československé zahraniční zpravodajské služby v květnu 1950 jednali v Moskvě o možné spolupráci. Výsledkem byla dohoda, která měla určovat objekty zpravodajského zájmu a o dohodu o vzájemném sdílení poznatků. Centrem zájmu byly politické a vojenské plány a opatření kapitalistických států, zejména USA, Velké Británie a také Jugoslávie. Rovněž šlo o získávání přehledu o politické a hospodářské situaci v kapitalistických státech a rozporech mezi nimi i mezi jejich politiky. Dále se měly obstarávat důvěrné zprávy o nejnovějších objevech vědeckého a technického výzkumu a vývoje vědy a techniky v kapitalistických státech. Dohoda se opírala i o vzájemnou pomoc obou zpravodajských služeb. Pomoc se týkala, mimo jiné, vysílání, přemísťování a umístění agentů v kapitalistických státech, školení a získávání osob vhodných pro zpravodajské účely, obranu před vyzrazením zpravodajců a jejich agentů, předávání informací o zrádcích ve vlastních řadách a o nepřátelské činnosti občanů obou států. Část dohody řešila vyslání stálého zástupce sovětské zpravodajské služby a jeho pomocného aparátu do Československa.⁹⁹

Zpravodajská služba hojně působila v 50. letech 20. století, jelikož byla obava ohrožení Západu ze strany východního bloku. V roce 1951 bylo zahájeno pravidelné československé vysílání z území SRN Rádía Svobodná Evropa (Radio Free Europe, dále jen RFE). Tak začalo pravidelné celo-vysílání z Mnichova, které skončilo až v roce 1994.¹⁰⁰ Bylo organizováno a financováno USA, hovořilo se i o napojení na CIA.¹⁰¹ Nejednalo se pouze o rádio, později byly distribuovány i tiskoviny. Do Československa, Polska a Maďarska

⁹⁸ KAPLAN, Karel, pozn. 6, s. 65.

⁹⁹ KAPLAN, Karel, pozn. 6, s. 65–67.

¹⁰⁰ TOMEK, Prokop. *Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny*. Praha: Academia, 2015. Historie. ISBN 978-80-200-2490-9. s. 35.

¹⁰¹ Po dvaceti letech vysílání se to potvrdilo. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 11.

přilétaly tisíce balónů¹⁰² s obrovským množstvím letáků Svobodné Evropy, které přinášely informace o životě na Západě i o lžích, které byly publikovány v komunistickém tisku.¹⁰³ Vznik RFE měl v době vlády komunistického režimu veliký význam, protože se měl stát nástrojem americké zahraniční politiky proti komunistické rozpínivosti.¹⁰⁴

Po „vítězném únoru“ 1948 byly legální cesty z Československa na Západ zcela uzavřeny. Nastala přísná cenzura nejen československého tisku, využívání veřejných zdroj bylo značně omezeno. Především cenzura v korespondenci se zahraničím znemožňovala předávání informací. Z toho důvodu začali být během tzv. studené války využíváni utajení agenti, kteří na území protivníka vyzvídali zpravodajské informace. Komunistická propaganda tvrdila, že se Západ snažil likvidovat lidově demokratický režim v Československu, a to teroristickými a jinými organizacemi. To však nebyla pravda, protože úkoly zpravodajských organizací byly opravdu ve většině případů jen zpravodajské. Agenti, kteří přecházeli ilegálně hranice, nenesli zbraně pro domácí odbojové skupiny, ale jen pro svou osobní bezpečnost. Tito lidé neměli za úkol provádět přímé bojové akce, tak jako tomu bylo ve známé kauze Babice,¹⁰⁵ která měla drtivý dopad na obyvatelstvo tamního regionu.¹⁰⁶

Tato kauza souvisela s vraždou tří funkcionářů MNV v Babicích na Třebíčsku, která proběhla v červenci roku 1951. Podle StB vraždu provedla protistátní skupina vedená ze zahraničí. Vražda těchto funkcionářů se stala záminkou pro likvidaci především rolníků a kněží. Ve vykonstruovaném procesu bylo zatčeno desítky osob, které byly odsouzeny k vysokým trestům nebo k trestu smrti. Do této doby byly monstrprocesy vykonány proti organizovaným skupinám, tedy politickým, církevním nebo vojenským. Babická kauza se řadí mezi uměle vytvořenou skupinu, jejímž cílem bylo zastrašit církve a rolníky na Moravě.¹⁰⁷

Po nástupu komunistické moci v ČSR byly v pohraničních oblastech Německa zřízeny úřadovny tzv. field officers, které měly za úkol co nejjednodušeji roztrždit uprchlíky. Tyto

¹⁰² Tzv. Balónová akce probíhala době, kdy ČSR začalo s výstavbou uceleného systému rádio-obrany v srpnu 1951, přilétaly z NDR balóny, přinášející letáky. Pocházely ze Svobodné Evropy a obsahovaly různé informace, kritiku komunistického režimu a výzvy k obyvatelům. Během pěti let počet letáků, shozených speciálně upravenými balóny, dosáhl statisíců. K tématu více: PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 13.

¹⁰³ KAPLAN, Karel, pozn. 6, s. 68.

¹⁰⁴ TOMEK, Prokop, pozn. 100, s. 34-35.

¹⁰⁵ KSČ si kladla v tomto případě za cíl zastrašit nejen obyvatelstvo, ale zlikvidovat možné nepřátelé režimu. V tomto případě se jednalo o soukromě hospodařící zemědělce a představitele církve. Tento případ je znám z komunistické propagandy, která se promítla i v jednom z normalizačních dílů Třicet případů majora Zemana, kde byla fakta záměrně překroucena. Až po roce 1989 byli odsouzení rehabilitováni. TOTALITA [online], 2019. [vid. 11. 2. 2019]. Dostupné z: http://totalita.cz/proc/proc_babice.php. Více k tématu: KOLOUCH, František. *Případ Babice - oběti a vrazi: akce, která měla zastrašit rolníky i církve. Katolický týdeník*, 2014, ISSN 0862-5557.

¹⁰⁶ PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 11.

¹⁰⁷ NAVARA, Luděk a Miroslav KASÁČEK. *Mlynáři od Babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-281-7. s. 248-250.

úřadovny byly využity StB při jejich akci Kameny,¹⁰⁸ kde budovaly na falešné hranici tyto úřadovny a vodili tam uprchlíky, které poté zatkli. Nejen Československá StB ale i vojenská kontrarozvědka se domnívala, že CIC je organizace, která využívala a financovala aktivity československých zpravodajských skupin.¹⁰⁹

Někteří uprchlíci z Československa se ze zahraničních táborů vraceli krátkodobě domů, aby odnesli majetek a finanční prostředky. Při té příležitosti převáděli přes hranice své příbuzné nebo doručovali vzkazy od uprchlíků příbuzným do Československa. Během přechodu přes hranice bylo pašováno nedostatkové zboží ze zahraničí.¹¹⁰ Po únoru 1948 začali jednotlivci nebo malé skupiny exulantů vysílat kurýry do ČSR, čehož začaly využívat zpravodajské služby Západu. Tito uprchlíci nebyli nijak finančně nároční, byl jich dostatek, a tak nemuseli ohrožovat své vlastní příslušníky vysláním na nebezpečnou akci. Velkou změnu pro zpravodajské operace znamenalo nahrazení původně hlídkového systému střežení hranice ostrahou vojensky organizovanými útvary Pohraniční stráže.¹¹¹

Organizování československých zpravodajských skupin pod americkou speciální službou bylo zahájeno na území americké okupační zóny Německa v létě roku 1948. Zakladatelem této činnosti byl Charles Katek, který ve Frankfurtu nad Mohanem vedl činnost krycí organizace s názvem Jednotka ekonomického výzkumu¹¹² se sídlem v Regensburgu. Podle soudních spisů StB a VKR byla většina agentů v amerických službách CIC. Ve skutečnosti byla americká zpravodajská služba o dost složitější. Americká vojenská kontrarozvědka vznikla již za druhé světové války a její primární úkol spočíval v protišpionážní ochraně americké armády. S důstojníky CIC se setkávali všichni uprchlíci při zpravodajských výsleších, tzv. screeningu, po ilegálním přechodu hranic. Jedna centrála CIC pro Evropu sídlila ve Frankfurtu nad Mohanem, pro Německo v Mnichově a pro Rakousko v Salzburgu. To byly hlavní ústředny, kterým byly podřízeny oblastní úřadovny, v Německu Norimberk, Regensburg, Berlín a v Rakousku Vídeň a Linec.¹¹³

Další americká zpravodajská služba byla MIS (Military Intelligence Service). Snažila

¹⁰⁸ Příslušníci nebo spolupracovníci StB navazovali kontakt s vybranými nepřátelskými osobami a slíbili jim převod přes hranice. Přechod hranic probíhal tak, že před skutečnou státní hranicí byly postaveny fingované hraniční kameny a za nimi stanice německé pohraniční policie. Do ní přivedli převaděči své oběti. Zde je vyslyšeli příslušníci americké zpravodajské služby (přestrojení pracovníci StB). Mnozí vyplňovali listy o své protistátní činnosti s uvedením osob, se kterými spolupracovali. Celý proces končil buď tak, že při údajném dalším pochodu do Německa zabloudili a dostali se do ČSR, kde je StB zatkla nebo je prohlásili za agenty československé rozvědky a vrátili je StB. Tak získali nejen oběti, ale i výpovědi o jejich protistátní činnosti. KAPLAN, Karel, pozn. 6, s. 89.

¹⁰⁹ PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 18.

¹¹⁰ Např. cigaretové papírky. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 12.

¹¹¹ PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 17.

¹¹² (Economic Research Unit – ERU) – činnost ukončena asi v roce 1953. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 18.

¹¹³ KAPLAN, Karel, pozn. 6, s. 87.

se získávat informační zdroje a kurýry mezi lodníky československé labské plavby a v Berlíně. Nejsnadnější východoněmecká cesta byla po výstavbě ženině-technických zátarasů na západních hranicích Československa. Každá zpravodajská skupina potřebovala vedoucího a dva až tři asistenty,¹¹⁴ kteří řídili samostatně několik kurýrů. Dále zde byl písař a překladatel v jednom. Kurýry sháněli pro skupiny v uprchlických táborech tamní náboráři. Tito kurýři bydleli v oddělených objektech skupiny, soukromě nebo v uprchlických táborech. Jejich náplň práce spočívala především ve zpravodajské činnosti. Měli v Československu zakládat zpravodajské sítě a organizovat systém předávání získaných zpráv. Takovéto spojení bylo nejčastěji používáno mezi Československem a zahraničním prostřednictvím mrtvých schránek,¹¹⁵ které byly umístovány na stabilních pozicích nebo i v osobních vlacích jezdících přes hranice (viz kauza „František Bulíř a spol.“). Další forma spojení byla později budována na území ČSR jako síť tajných radiostanic.¹¹⁶

Kurýři používali při přechodu přes československou hranici několik možných tras. Nejčastěji využívali stejné cesty, kterou uprchli do zahraničí¹¹⁷. Kurýrům se po roce 1948 nedostalo dostatečného školení pro jejich činnost. Většinou se jednalo jen o menší instruktáž pro přechod hranic a vytvoření krycího příběhu pro případ zatření. Za svou činnost nedostávali příliš velké odměny.¹¹⁸ Na cestování a vyplácení domácích spolupracovníků pak dostávali mnohem vyšší částky v československých korunách, jednalo se až o 50 000 Kč. Kurýři byli nejčastěji vybaveni jen ruční pistolí, kterou pak odevzdávali zpět. Ta sloužila pro jejich vlastní bezpečnost. Někteří z nich neměli u sebe žádnou zbraň. Komunisté je však označili za diverzanty a teroristy.¹¹⁹

Dalšími spolupracovníky v zahraničí byly tzv. spojky, které měly za úkol vybírat mrtvé schránky na hranicích. Pátrači zase měli za úkol sledovat podezřelé osoby v Německu. Ke skupině patřili i tipaři v uprchlických táborech. Československé skupiny při zpravodajské službě USA vznikaly, zanikaly a až kolem roku 1952 byly sloučeny pod velení gen. Františka Moravce a koncem roku 1954 ukončily svou činnost.¹²⁰

Během 50.–60. let 20. století evidovala StB nejméně 2 299 napojených osob

¹¹⁴ Tzv. Helpery. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 22.

¹¹⁵ Mrtvé schránky byly skryté ale na veřejně přístupném místě, kam bylo možné uschovat nějaké dokumenty, peníze, zprávy a jiné další menší předměty. Při nálezů nepověřené osoby to musela být zcela nezajímavá věc, která nebyla ničím nápadná např. sklenice, která zároveň chránila předměty před vlhkostí. Mrtvé schránky museli být dobře v nějakém plánu znázorněny, aby je mohl jiný kurýr najít a případně vyzvednout. Dokonce existovaly mrtvé schránky i ve vlacích, které umožňovaly převážet přímé zprávy do zahraničí, viz kauza „Františka Bulíře a spol.“

¹¹⁶ PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 22.

¹¹⁷ Viz kauza „František Bulíř a spol.“

¹¹⁸ Okolo 50-200 DM. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 23. viz kauza „František Bulíř a spol.“

¹¹⁹ KAPLAN, Karel, pozn. 6, s. 89.

¹²⁰ KAPLAN, Karel, pozn. 6, s. 90.

na aktivity zpravodajských služeb USA. Zatčeno bylo několik set kurýrů, z toho 42 lidí¹²¹ bylo popraveno a dalších nejméně šest¹²² bylo zastřeleno při zatýkání na hranicích. Další mocnost, která využívala československé odbojáře, byla Velká Británie. Mezi lety 1948–1949 byl založen Československý zpravodajský úřad CIO,¹²³ který byl později součástí zpravodajské služby SIS.¹²⁴ Centrální sídlo bylo v Londýně postupně na několika adresách pod krytím jako překladatelská agentura.¹²⁵ Nejčastější aktivita tohoto úřadu byla posílat kurýry přes hranice. Hlavní výkonnou základnou aktivit CIO byl prostor u Worthersee poblíž rakouského Klagenfurtu, a tak pouze Velká Británie nevyužívala svého okupačního území v Německu.¹²⁶

V rakouských Korutanech byla britská výcviková základna kurýrů i vysílací středisko. Radiotelegrafické spojení spolupracovníkům do Československa zajišťoval major Josef Süsser.¹²⁷ Kurýři získávali pro britskou zpravodajskou službu v Československu informace, budovali zpravodajské sítě i sítě radistů.¹²⁸ Stejně jako Američané v roce 1953 vybudovali bezpečnější vysílání prostřednictvím sítě mezi lodníky labské plavby nebo vysílali balóny do Československa. Kurýři pracující pro CIO měli většinou zpravodajské úkoly, a tak se zajímali o dodávky uranové rudy do SSSR. Podle generála Procházky se zabývali i organizováním sabotáží a šířením dezinformací.

Během 60. let 20. století se začala měnit politická situace a rozšiřovaly se kontakty mezi Východem a Západem, což umožňovalo změnit styl práce. Při vybudování tzv. železné opony bylo téměř nereálně hranice překročit. Jednalo se tak o nepropustnou hranici mezi východním a západním blokem v době tzv. Studené války. V Československu se de facto začala utvářet již v únoru roku 1948 avšak až v letech 1952–1953 se opona začala formovat. Během 50. – 60. let 20. století evidovala Státní bezpečnost nejméně 1090 osob napojených na aktivity britské zpravodajské služby. Bylo zatčeno několik desítek kurýrů, z nich byli dva popraveni,¹²⁹ další tři byli pak zastřeleni při zatýkání nebo na hranicích.¹³⁰

Poměrně málo kurýrů bylo ve zpravodajských speciálních službách Francie. V roce

¹²¹ Např. Petr Čížek, Jiří Hejna, Anton Kandráč, Lubomír Koukal, Albert Púčik, Augustin Lednický, Alexander Lehotský. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 24.

¹²² Jan Borýsek, Josef Bursík, Bohumil Hasil, Bedřichov Lorenc, Josef Mašek, Bohuslav Pavlů. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 24.

¹²³ Czechoslovak Intelligence Office. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 24.

¹²⁴ Secret Intelligence Service neboli MI 6. Vedl to plk. Karel Procházka. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 24.

¹²⁵ Kenneth Proud Translation Office. Tamtéž, pozn. 8, s. 24.

¹²⁶ PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 25.

¹²⁷ Krycí jméno Joe. Tamtéž, pozn. 8, s. 25.

¹²⁸ Např. kurýři Cyril Sláma a Miroslav Procházka v letech 1950–1952 zřídili zpravodajskou síť na jižní Moravě a na Slovensku. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 25.

¹²⁹ Josef Ludvík a Vladimír Palma. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 258.

¹³⁰ Josef Princ, Josef Zika, Štefan Krajger. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 260.

1948 podepsal Habort Ripka s francouzskými představiteli dohodu o vytvoření zpravodajské sekce, která byla přidružena zpravodajské službě SDECE.¹³¹ Jednotlivé pobočky této služby byly rozmístěny ve francouzské okupační zóně Rakouska a Německa. Obě zóny nesousedily s Československem, což operace komplikovalo. Stejně jako u britské a americké služby byly kurýři vysláni se zpravodajskými úkoly a také s vysílačkami. Již v roce 1954 byla centrální pobočka uzavřena. Ze zpravodajských skupin byla francouzská svým rozsahem nejmenší. Státní bezpečnost v Československu evidovala 535 osob zapojených do francouzské sítě na území ČSR.¹³²

Velký zájem projevovala Státní bezpečnost od roku 1948 o emigraci. Mezi rozvědkou a kontrarozvědkou (útvary pro boj proti vnitřnímu nepříteli) byly zpočátku spory. Rozvědka prosazovala své zájmy v této oblasti, druhá strana se dožadovala práva či možnosti působit prostřednictvím svých agentů mezi emigranty. Ve sporu byla úspěšnější rozvědka. V kontrarozvědce působil útvar (referát) východní emigrace, který se zabýval zejména ukrajinskou a ruskou emigrací v ČSR. Útvar se formoval v letech 1946–1948 a po pěti letech byl zrušen. Od léta 1948 se pozornost přesunula k poúnorové emigraci. Bezpečnost se snažila proniknout prostřednictvím svých agentů do cizích řad agentů, a tak získávat přehled o připravovaných akcích na území ČSR. Také se usilovala o to, aby bylo zachyceno propojení mezi exilem a domácí ilegalitou. Státní bezpečnosti se podařilo prosadit několik svých lidí do blízkosti exilových institucí a politiků, některé kontakty exilu s domácími skupinami měla pod kontrolou.¹³³

V roce 1952 vznikla vojenská kontrarozvědka. Její činnost vykonávala od roku 1948 Hlavní správa a správy obranného zpravodajství, poté páté oddělení generálního štábu a od roku 1950 Hlavní informační správa (HIS). O rok později byla přejmenována na vojenskou kontrarozvědku (VKR). Obranné zpravodajství se nejvíce zasloužilo o rozbití důstojnického sboru armády po únoru 1948 a hlavním motorem perzekuce důstojníků a jejich rodin.¹³⁴

Operativní útvary StB používaly ke své práci nejrůznějších metod a prostředků. Vedle agenturní sítě byla zřízena tzv. operativní technika, např. čtení korespondencí, telefonické odposlechy, sledování, vynucení či překroucené výpovědi vězňů. K nebezpečné metodě se řadila provokace prováděná orgány StB a zpravodajstvím. Zpočátku se v této provokaci

¹³¹ Service de Documentation Extérieure at de Contre-Espionnage. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 27.

¹³² Popraveni byli například kurýři Tomáš Chovan a Otakar Vítkovský. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, 28.

¹³³ KAPLAN, Karel, pozn. 7, s. 68–70.

¹³⁴ KAPLAN, Karel, pozn. 7, s. 71–73.

využívalo posílání ilegálních letáků při domovních prohlídkách, zasílání dopisů (např. z ciziny či s výzvami k protistátní činnosti). Příkladem může být např. kauza Rudolfa Slánského. Slánskému byl zaslán dopis, který ho vyzval k emigraci. Tento dopis se následně stal bezprostředním podnětem k jeho zatčení.¹³⁵

¹³⁵ JEŘÁBEK, Vojtěch, pozn. 80, s. 140.

6 Agenti - chodci a spolupracovníci na celách

Pět let po státním převratu roku 1948 měla Státní bezpečnost těžkosti s tajnými spolupracovníky. Její vedoucí funkcionáři považovali agenturu za hlavní nástroj v boji s nepřáteli, a tak vyzývali své podřízené k budování zpravodajské sítě, avšak výsledky se nedostavily. Prvořadým úkolem StB bylo v období 1948–1953 vytvořit politické procesy. K tomu stačil malý počet agentů, neboť u většiny provokací, které se staly podnětem mnoha politických procesů, vystupovali sami pracovníci Státní bezpečnosti v roli agentů - provokatérů. Později byli v evidenci i spolupracovníci v Pohraniční stráž, ve Vnitřní stráž a v řadách Sboru vězeňské stráže. Spolupracovníci chyběli v táborech nucených prací, mezi vězni ve vyšetřovací vazbě a ve výkonu trestu (evidovali se od roku 1958) a zvláštnímu režimu evidenci podléhali agenti rozvědky.¹³⁶

Agenty - chodce vysílaly orgány Státní bezpečnosti přes západní hranice, aby zde plnili zadané úkoly, pronikali do exilových nebo zpravodajských institucí, angažovali se ve zpravodajských činnostech jako spojky. Po splnění svého úkolu se agenti chodci vraceli zpět. Někteří z nich dokonce působili jako agenti druhé strany a při svém dopadení se zavazovali spolupracovat se Státní bezpečností. Těmto agentům příslušel zvláštní útvar, patřilo k nim speciální pracoviště na hranicích se západním Německem a Rakouskem, vysunuté agenturní středisko (VAS). Na činnost agentů - chodců dopadala i vlna kritiky. Kritici poukazovali na fakt, že při příchodu do ČSR se z druhé strany odchylovali k rozšiřování ilegality obvykle formou provokací.¹³⁷

Počet registrovaných agentů a informátorů rostl, v roce 1954 měl podle StB 24 480 spolupracovníků a ke konci roku už 30 307. Pouze roku 1956 byl ve znamení poklesu o 25 % na 28 412 spolupracovníků. Při získávání tajných spolupracovníků používali příslušníci StB nejrůznější metody. Jen malá část z nich přijala svou funkci dobrovolně. Většina z nich musela podepsat své závazky či vázací sliby z donucení. Využívány byly poznatky o agentovi z minulosti – kolaborace za okupace, kriminální trestná činnost nebo hospodářské přestupky. V případě podpisu vázacího listu byly jejich prohřešky umlčeny.

Další způsob získávání agentů se nazýval „odluka“. Vytipovaná osoba byla zatčena, několik dní na utajeném místě vyšetřována a donucena k podpisu vázacího listu. Při výslechu bylo běžně používáno násilí a jiných hrubostí. Mezi tajnými spolupracovníky byli ponejvíce agenti na získání z vězňů, tedy osob ve výkonu trestu. Menší skupinu tvořili ti, kteří byli

¹³⁶ KAPLAN, Karel, pozn. 4, s. 75.

¹³⁷ KAPLAN, Karel, pozn. 4, s. 77.

fanatičtí agenti či agenturní fanatici.¹³⁸

Mezi spolupracovníky patřili i agenti na celách, ve vyšetřovací vazbě¹³⁹ a agenti - chodci. Agenti na celách patřili k vyšetřovacím útvarům, jejichž pracovníci je řídili a také jim dávali úkoly. Měli za úkol sledovat reakci vyšetřovaného na výsledcích, vedli s ním rozhovory na téma, které určil vyšetřovatel, získávali od něho údaje o jeho činnosti, zpracovávali ho a přemlouvali k dobrovolnému doznání. U vězňů, kteří byli ke spolupráci přinuceni nebo kteří si tuto činnost chtěli zlepšit hrozných podmínek ve věznici, nechyběla ani dobrovolná přihlášení. K tomu je vedla politická uvědomělost i představa, že se zmírní jejich trest nebo že dosáhnou svého propuštění na svobodu. Z těchto agentů pocházeli také tzv. univerzální svědkové, používaní v různých politických procesech. Po propuštění byli zaměstnáni u operativních útvarů StB.¹⁴⁰

¹³⁸ Ze známých osob jsou to tyto: Š. Plaček, J. Janoušek, V. Mudra, Andrej K., T. Tomašof, E. Abrahamovič. KAPLAN, Karel, pozn. 4, s. 78-80.

¹³⁹ Viz kauza „František Bulíř a spol.“

¹⁴⁰ PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMĚK, pozn. 8, s. 27.

7 Osudy agentů

Řada civilistů a důstojníků z řad československých uprchlíků našla ve spojeneckých zpravodajských službách možnosti pro svou odbojovou práci i potřebné materiály. Těmto odbojářům se vesměs nedostalo žádné zvláštní podpory od dosavadních šéfů. Zcela jiná byla situace nejnižší postavených zpravodajců, především kurýrů a spojek. Přestože byli placeni a využíváni zpravodajskými službami západních mocností, nepoužívali žádné právní ochrany. V případě jejich zatčení či dokonce rozsudku smrti neučinily zpravodajské služby žádný politický, humanitární ani diplomatický krok.¹⁴¹

Všichni kurýři, kteří byli na československých hranicích zadrženi Pohraniční stráží, byli předáni Státní bezpečnosti. V roce 1951 byl vydán tajný rozkaz Ministra národní bezpečnosti č. 90/1952, který ukládal Pohraniční stáži povinnost, aby tyto kurýři byli eskortováni do věznice MNB.¹⁴² Důvod utajení vazby byl v tom, že zadrženi kurýři měli být rekrutováni a Státní bezpečností vysláni zpět do zahraničí. Vězni zde zůstávali pod čísly a v plné izolaci.¹⁴³

Samotné vyšetřování vedli vyšetřovatelé kontrarozvědky podle pokynu velitele I. sektoru velitelství StB npor. Kamila Pixy. Cílem vyšetřovatelů bylo odhalit metody, zaměření a organizaci zpravodajských služeb vysílajících agenty do ČSR. Výsledky byly pro vězně velmi náročné, jelikož mohly trvat i 24 hodin bez přestávky. Po ukončení všech výsledků dostali kurýři instruktáž a byli bez trestu propuštěni za hranice. Jejich úkolem bylo rozbít zahraniční odboj a likvidovat všechny zapojené nepřátele na československém území. Tento pokus StB nevyšel, a tak kurýři po svém propuštění sice opustili hranice, ale již se nevrátili. Některým se skutečně podařilo zpravodajské skupiny za hranicemi narušit či dokonce zlikvidovat.¹⁴⁴ Kurýři, kteří nebyli nijak významní pro StB, byli převezeni do běžné věznice a po výsledcích šli před soud a do vězení.¹⁴⁵

Československé úřady s těmito lidmi zacházeli jako s občany, kteří nelegálně opustili ČSR, aby se v zahraničí zapojili do záškodnické činnosti proti režimu. Podle soudů se tedy dopouštěli velezrady, vyzvědačství a dalších trestných činů. Jestliže použili v sebeobraně svou zbraň, tak je čekal daleko vyšší trest. Ti, kteří utekli z vězení a pokusili se uprchnout přes hranice, většinou opět zadrželi. Poté je čekaly mnohem vyšší tresty nebo dokonce trest smrti.

¹⁴¹ PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 26.

¹⁴² Jednal o se o Věznici velitelství Státní bezpečnosti (později II. Správy MV) ve Wintrově ulici v Praze 6. Věznice byla zřízena v roce 1951. PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 27.

¹⁴³ Tamtéž, pozn. 8, s. 27.

¹⁴⁴ Jednalo se o spolupracovníky StB a o 5. Oddělení hlavního štábu MNO (vojenské kontrarozvědky). PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 28.

¹⁴⁵ PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 29.

Mnohaletý trest odnětí svobody čekal i na ty, kteří poskytli kurýrům jakoukoliv pomoc nebo je jen neudali Státní bezpečností (viz kauzu „Artur Zosel a spol.“ nebo „František Bulíř a spol.“).¹⁴⁶

Československá strana adresovala americkému velvyslanectví v Praze celou řadu diplomatických protestních nót proti vysílání kurýrů do Československa. Avšak americká strana se k těmto činnostem nikdy nepřiznala a jakékoliv občanské projevy nesouhlasu s komunistickou politikou, odboje nebo snahy o emigraci označovala za reakci na komunistický útlak. S francouzskou a britskou stranou tak vypjaté vztahy nepanovaly.¹⁴⁷

Kurýři, kterým se podařilo splnit svoji odbojovou činnost na území ČSR a vrátit se na Západ, se dostalo možnost vystěhování do další země, kde měli možnost žít běžný civilní život. Některým uvězněným a později propuštěným kurýrům v ČSR se v některých případech podařilo, zejména kolem roku 1968, emigrovat do zahraničí. Dodatečně mohli očekávat nějakou pomoc a odškodnění od bývalých zpravodajských zaměstnanců. Dodnes nejsou známa přesná čísla uvězněných a popravených kurýrů, kteří svou odbojovou činností riskovali svůj život.¹⁴⁸

Nyní se detailněji zaměříme na kauzy jednotlivých odsouzených KS v Liberci v letech 1953–1956 za trestný čin vyzvědačství. Jedná se o tři kauzy, ve kterých bylo celkem odsouzeno 11 mužů a 5 žen. V jednom případě za trestný čin pomoci k vyzvědačství, kde byla odsouzena manželka agenta - chodce.

¹⁴⁶ KAPLAN, Karel, pozn. 4, s. 78.

¹⁴⁷ PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 30.

¹⁴⁸ KAPLAN, Karel, pozn. 4, s. 80.

8 Politický proces „Artur Zosel a spol.“

V politickém procesu Artur Zosel a spol. šlo o případ údajné hospodářské špionáže, která byla zaměřena proti německy mluvícím osobám. Ústředním motivem byl údajně hospodářský zájem SRN a Švýcarů. Hlavního aktéra Artura Zosela, jeho manželku Marii Zoselovou a jejich přítele Ervína Pfohla spojoval fakt, že byli Němci, kteří pracovali ve sklářském průmyslu v Jablonci nad Nisou. Za stěžejní postavu lze označit bratra Artura Zosela, Bernarda Brüscheilera, který žil ve Švýcarsku, kde se chystal podnikat ve vlastním bižuterním podniku. Aktéři této kauzy mu měli údajně dopomoc k vytvoření tohoto podniku prostřednictvím dopisů, ve kterých mu zasílali bižuterní postupy a ostatní potřebné informace.

Hospodářská špionáž byla směřována do řad stěžejního podniku v rámci regionu. Jablonec nad Nisou byl středem velkého zájmu podniků s bižuterií (Skleněná bižuterie, Preciosa, Kovová bižuterie a později Jablonex),¹⁴⁹ ve kterém zůstala po německém odsunu celá řada tzv. specialistů.¹⁵⁰ Kdyby je tehdejší stát vysídlil, tak by tam neměl, kdo pracovat, jelikož to nikdo jiný neuměl. Tito zaměstnanci byli po únoru 1948 tehdejším režimem vnímáni jako nespolehliví a pro stát nebezpečný, protože měli německý původ a příbuzenské kontakty na Západě. Bižuterní podniky v této lokalitě byly tak sledovány StB.

Řada bižuterních pracovníků tohoto regionu byla se svými rodinami a stroji oficiálně vysídleni do Kaufbeurenu (město v SRN). V tomto městě se dodnes pracuje se sklem a bižuterií, jako v Jablonci nad Nisou. Jednalo se o místo, kde byla tak početná skupina vysídlených lidí z jedné oblasti pohromadě. Hlavním důvodem byla snaha o uvedení specifických výrobních postupů do provozu. Tak se začalo místo nazývat Kaufbeuren – Neugablonz („Nový Jablonec“) a stalo se známým bižuterním centrem v Německu a později i ve světě.¹⁵¹

Je zcela zřejmé, že aktéři této kauzy byli cíleně StB již delší dobu sledováni. Vzhledem k tomu, že řada jejich příbuzných a přátel byla vysídlena, není překvapující, že se

¹⁴⁹ HISTORIE 1948–1989 [online]. Jablonec nad Nisou, 2011. [vid. 28. 3. 2019] Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/150-let-mesta/casova-osa/1948-1989.html>

¹⁵⁰ Značné úlevy a jisté výhody byly poskytovány od léta roku 1945 tzv. specialistům. Řadil se k nim i Artur Zosel. Byli to významní úředníci, průmysloví odborníci a dělníci. Tito dostali průkaz o své nepostradatelnosti a nemohli být tak zahrnuti do odsunu. Artur Zosel byl navíc ještě antifašista, takže odsun se ho rozhodně netýkal. Těchto osob bylo téměř 70 tisíc na území ČSR. Směrnice o úlevách se však netýkala Němců pracujících v zemědělství. STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2. s. 285-288.

¹⁵¹ KAUFBEUREN (SRN) [online]. Jablonec nad Nisou, 2011. [vid. 12. 3. 2019] Dostupné z: <https://m.mestojablonec.cz/cs/mesto/partnerska-mesta/kaufbeuren-srn.html>

s nimi snažili zůstat v kontaktu. Tento fakt nesl československý politický systém nelibě. Artur Zosel, mohl zůstat v ČSR na základě statutu tzv. antifašisty¹⁵² a také byl považován za tzv. specialistu, stejně jako ostatní odsouzení z této kauzy.

Pravděpodobně pro tyto aktéry znamenalo značnou úlevu, když mohli v ČSR po 2. světové válce zůstat a nebyli zařazeni do poválečného odsunu. Avšak situace se postupně začala měnit. I oni patřili k těm, kteří byli postupem času z vývoje v Československu a vlastního postavení v zaměstnání, stále více nešťastní.

Většina německy mluvících obyvatel byla z ČSR vysídlena do konce roku 1946. V Německu vznikly dva odlišné státy, Spolková republika Německo (SRN) a Německá demokratická republika (NDR), která byla pod sovětským vlivem. Komunisté podporovali oficiální obraz o kolektivní vině Němců, kterou šířili komunisté ve všech státech sovětského bloku včetně ČSR. Jednalo se tak o silnou propagandistickou kampaň zaměřenou proti německy mluvícím obyvatelům.¹⁵³

Po únoru roku 1948 došlo v ČSR k budování „beztřídní společnosti“, tedy o rozšíření teorie o proletářském internacionalismu. Také se začali rušit některá nejtvrďší opatření proti Němcům. Již v roce 1953 bylo všem německým obyvatelům v ČSR, svým způsobem násilně navraceno československé státní občanství dle zákona č. 34/1953. Avšak někteří již o státní občanství nestáli. Celkový politický vývoj po nástupu komunistů k moci vedlo naopak k tomu, že se někteří odhodlali z Československa odejít. Jenže to jim bylo často znemožněno. Někteří z nich se tuto situaci rozhodli řešit ilegálním přechodem státních hranic. Tyto útoky byly buď jen krátkodobé z důvodu návštěvy příbuzných v cizině, nebo trvalé emigrace. Pro komunisty platil předpoklad, že když někdo překročil československé hranice, spáchal tím velezradu.¹⁵⁴

Německým aktérům této kauzy byla po únoru 1948 také kontrolována korespondence, jak dokazují dochované archivní materiály. Artur Zosel si v jednom z dopisů¹⁵⁵ stěžoval bratrovi do Švýcarska, že neměl v ČSR dostatečnou možnost kariérního růstu. Podle

¹⁵² Antifašisté byli sociální demokraté a komunisté. Jako tomu bylo v případě Artura Zosela (za první republiky byl členem KSČ). Někteří Němci byli považováni za tzv. antifašisty, že se vrátili z koncentračních táborů a z vězení. Někteří Němci, ačkoliv nebyli příslušníky předválečných levicových stran, ale mohli prokázat aktivní odbojovou činnost, byli též považováni za antifašisty. ROČEK, František. *Ústecké kádrování, aneb, Jak jsme přišli o desetitisíce perspektivních německých komunistů*. V Ústí nad Labem, 2016, ISBN 978-80-87624-31-9. s. 29.

¹⁵³ PAŽOUT, J., PORTMANN, K, pozn. 16, s. 36-38.

¹⁵⁴ PAŽOUT, J., PORTMANN, K, pozn. 16, s. 38.

¹⁵⁵ Všechny dopisy adresované Arturem Zoselem nebo jeho bratrem byly psány v německém jazyce. StB dané dopisy při výsleších překládala do českého jazyka.

dochovaných archivních materiálů chtěli aktéři této kauzy odejít po únoru 1948 z Československa, což také dokazují permity, které byly při domovních prohlídkách zajištěny StB. I přesto, že dotyční měli permity k vystěhování, stát jim v tom očividně bránil, což opět souviselo s komunistickou politikou, která si tzv. specialisty nechávala na území ČSR z hospodářských důvodů. Avšak hlavní důvod byl ten, že se po únoru roku 1948 uzavřely hranice.¹⁵⁶ Tato kauza se řadí mezi klasické případy perzekuce německy mluvících obyvatel na území ČSR.

8.1 Život před zatčením

8.1.1 Bernard Brüscheiler

Bernard Brüscheiler, narozen v roce 1906, sehrál důležitou roli u odsouzených. Jednalo se o bratra Zosela, který byl švýcarským státním občanem. Zoselův bratr Brüscheiler byl ve Švýcarsku na svůj platný pas již v roce 1946, kdy si jako odborník ve výrobě bižuterie hledal vhodné místo.¹⁵⁷ Po návratu ze Švýcarska se Brüscheiler s Zoselem dohodl, že odjede do Švýcarska nejdříve sám. Zosel se mu měl zavázat, že mu bude dodávat špiónážní zprávy týkající se jabloneckého průmyslu (novinky, vzory bižuterie a knoflíků atd.), aby mohl zavést výrobu ve Švýcarsku. Při tom se Brüscheiler svěřil, že k této činnosti získal ještě odborníka, malíře skla Ervína Pfohla z Nového Boru.¹⁵⁸

V roce 1947 pomohl Zosel svému bratrovi Brüscheilerovi různými machinacemi vyvést také majetek¹⁵⁹ do Švýcarska, Podařilo se odvézt i větší množství skvostů patřících jeho manželce Marii Zoselové, rodině Löhnerových (rodiče Marie Zoselové) a Hertě Wernerové (sestra Marie Zoselové), které by jinak propadly ve prospěch státu. Zosel se také dohodl s bratrem na způsobu podávání špiónážních zpráv prostřednictvím tajného inkoustu vyráběného z moče.¹⁶⁰ Sjednána byla i potřebná hesla pro tento písemný styk.¹⁶¹

¹⁵⁶ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 155

¹⁵⁷ Podle výpovědi Scheir Oskar ze dne 23. února 1955. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 66

¹⁵⁸ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 179

¹⁵⁹ Při domovní prohlídce u Artura a Marii Zoselové byla nalezena kopie seznamu nábytku jmenované, který v roce 1947 vyvezl Brüscheiler do Švýcarska jako svůj majetek. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 13

¹⁶⁰ Podle vlastního výzkumu je zřejmé, že lze psát močí tajné písmo, které se nad teplem zobrazí. Mezi další tajné inkousty patří např. mléko, kostka cukru rozpuštěná ve lžici vody, šťáva z cibule nebo třešní, ocet, roztok jedlé sody a jiné. Více informací: VONDRUŠKA, Pavel. *Kryptologie, šifrování a tajná písma*. Praha: Albatros, 2006, 340 s. Oko. ISBN 80-00-01888-8.

¹⁶¹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 179

Podle dochovaných archivních materiálů z vyšetřovacích protokolů Artura Zosela a ostatních se v Mšeně nad Nisou nacházel švýcarský „konsulát,“ kde prý působili švýcarští „konsulové“. Jak ovšem vyplývá z archivních materiálů MZV ČR, švýcarský generální konsulát fungoval pouze v Bratislavě od roku 1945–1950.¹⁶² Pravděpodobně v oblasti působil švýcarský zástupce, který sbíral informace o bižuterním průmyslu a možnosti zisku pracovních sil. Jejich cílem bylo získat zkušené pracovníky v odvětví bižuterie pro švýcarský průmysl.

Josef Tvrzník byl dalším svědkem, který tvrdil, že švýcarský „konsulát“ sídlil v Mšeně nad Nisou. Od roku 1924 až do znárodnění v roce 1947 pracoval u firmy „J. Pfenningera a synové“ jako nástrojař. Dřívější majitel firmy, Jakob Pfenninger, kromě vedení podniku zastával ještě funkci švýcarského „konsula“. Budova „konsulátu“ se prý nacházela v jeho vile v Mšeně nad Nisou. Asi v roce 1944 byl do kanceláře povolán Evžen Bauer, bytový referent a tlumočnick firma Götewend v Rychnově nad Nisou. V Mšeně nad Nisou následně zastával funkci úředníka.¹⁶³

Po smrti Jakoba Pfenningera, převzal vedení jeho syn Jan Pfenninger. Před svým odchodem z ČSR zřejmě usiloval o založení stejné firmy ve Švýcarsku, jako měl jeho otec v Mšeně nad Nisou. Dále byl pravděpodobně napojen na švýcarskou vládu, aby mohl tento průmysl rozvinout i tam. Podle Zosela měl Pfenninger v roce 1946 zájem na vystěhování 10–15 odborníků, kteří byli již přemístěni do západního Německa a odkud je hodlal přesídlit do Švýcarska.¹⁶⁴ Pro aktéry této kauzy byla spolupráce lákavá, jelikož jim za to bylo přislíbeno švýcarské státní občanství. Jejich hlavním cílem bylo vystěhování se do Švýcarska a ne do Německa, jak několikrát uváděli vyšetřovatelé v průběhu této kauzy: „...žádný z nás nechtěl do válkou zpusťšeného Německa.“¹⁶⁵ Bauer s Pfenningerem prý až do roku 1947 často dojížděli jednat na švýcarské velvyslanectví v Praze.¹⁶⁶

Také policejní přihlášky Evžena Bauera a Hanse Pfenningera potvrzují, že v Mšeně

¹⁶² Podle archivu MZV (informace poskytl archivář Mgr. Michal Makaj): Švýcarský generální konsulát v Bratislavě fungoval od roku 1945 – 15. Června 1950. Působil v něm generální konsul Adolf Ammann a vicekonsul Robert Boetschi. Švýcarské velvyslanectví fungovalo od první republiky nepřetržitě až dodnes v Praze. V poválečných letech byl úřadem pověřen velvyslanec Leon Alexander Girardet a poté Reinhard Hohl.

¹⁶³ Podle výpovědi Josefa Tvrzníka. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 88

¹⁶⁴ Podle výpovědi Artura Zosela dne 15. února 1955. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 175

¹⁶⁵ Podle výpovědi Artura Zosela dne 14. února 1955. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 172

¹⁶⁶ Podle výpovědi Josefa Tvrzníka dne 5. dubna 1955. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 177

nad Nisou čp. 201 byl umístěn švýcarský „konsulát.“ Dokumenty byly zajištěny v kartotéce odhlášek na OO-MV Jablonec nad Nisou, potvrzení vystaveno na MNV Mšeno nad Nisou. Tím bylo prokázáno, že Pfohl se Zoselem byli ve styku s těmito konsuly. Místní národní výbor v Mšeně nad Nisou dne 10. února 1955 rovněž potvrdil, že se v této budově nacházel již zmíněný švýcarský „konsulát.“¹⁶⁷

V dokumentu okresního národního výboru Jablonec nad Nisou (v referátu Národní bezpečnosti) bylo zjištěno, že Dr. Jan (Hans) Pfeninnger, švýcarský státní příslušník, byl švýcarským konsulárním agentem a vedl Švýcarskou konsulární agenturu (dále jen „konsulát“) v Jablonci nad Nisou – Mšeno nad Nisou (Agence consulaire de Suisse Jablonec nad Nisou), Mšeno nad Nisou čp. 201. Zároveň byl majitelem firmy (továrny) J. Pfenninger a synové v Mšeně nad Nisou. Po 2. světové válce měl být údajně zažalován podle velkého retribučního dekretu prezidenta republiky a než byl pro trestný čin odsouzen lidovým soudem, uprchl v roce 1947 do Švýcarska. Zde bydlel v Curychu. Evžen (Eugen) Bauer, rovněž švýcarský státní příslušník, byl sekretářem švýcarského konsulárního agenta Pfenningera bytem v Mšeno nad Nisou čp. 201.¹⁶⁸ Bauer s Pfenningerem prý až do roku 1947 často dojížděli jednat na švýcarské velvyslanectví v Praze.¹⁶⁹ Po odchodu Pfenningera převzal vedení Evžen Bauer. V roce 1949 Bauer též opustil ČSR a odešel do Švýcarska.¹⁷⁰

Obviněný Zosel odesílal přes Bauera v Mšeně nad Nisou potřebné nástroje pro rytectví a vzorkařskou práci, větší množství šatonů, bižuterie a vzorů jablonecké výroby do Švýcarska. Kvůli cenzuře Zosel i Brüscheweiler dělali na zadní straně dopisu několik čar tajným inkoustem, aby věděli, zda jej Státní bezpečnost z důvodu kontroly otevřela, či nikoliv. Dopisy psané tajným inkoustem, které Zosel dostával od svého bratra, ihned po přečtení spálil. Následně od roku 1949 Artur Zosel posílal jednotlivé návrhy jistému Oskaru Scharfovi do Gothy v NDR. Opět se jednalo o návrhy na knoflíky.¹⁷¹

Již od roku 1947 byla údajně i Marie Zoselová informována manželem a Brüscheweilerem, že jsou ve spojení se švýcarským „konsulem“ ve Mšeně nad Nisou. Taktéž prý věděla o tom, že manžel dopomohl Brüscheweilerovi vyvézt do Švýcarska větší množství

¹⁶⁷ Policejní přihlášky se v originále nacházeli na OO-MV Jablonec nad Nisou. Vyšet. Pracovník ppor. Vávra Ladislav. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 440

¹⁶⁸ SOA v Jablonci nad Nisou. Dokument Okresního národního výboru Jablonec nad Nisou (v referátu Národní bezpečnosti)

¹⁶⁹ Podle výpovědi Josefa Tvrzníka dne 5. Dubna 1955. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 177

¹⁷⁰ Podle výpovědi Josefa Tvrzníka dne 5. Dubna 1955. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 178

¹⁷¹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 6

majetku. Zoselová byla od roku 1950 až do svého zatčení údajně přítomna schůzkám Zosela s Pfohlem, na kterých projednávali svou činnost, a též věděla o používání tajného písma v dopisech. Souhlasila s tím, aby na dopisech obsahujících tajné písmo byla uváděna jako odesílatel nebo jako příjemce. Rovněž údajně věděla o peněžích, které jim byly za odměnu odesílány v potravinových balících od Brüscheilera ze Švýcarska.¹⁷²

8. 1. 2 Artur Zosel

Artur Zosel se narodil 26. června 1894 v Novém Boru do německy mluvící rodiny. Jeho znalost češtiny byla omezená.¹⁷³ Zosel byl pokřtěn dle ritu římsko-katolické církve v Novém Boru. Matka, Marie Zoselová se později s otcem Artura Zosela, Julíusem Adlerem, rozvedla. V roce 1894 se znovu provdala za Švýcara Brüscheilera, který byl mistrem v galvanisovně.¹⁷⁴ Z nového manželství se narodil Bernard a Marie-Ria.¹⁷⁵ Sestra Zosela se narodila ve Švýcarsku v roce 1905 a pracovala jako dámská krejčová. Bratr, Bernard Brüscheiler, sehrál důležitou roli v jeho odsouzení. Narodil se v Novém Boru a 25 let pracoval s Arturem ve stejném podniku.¹⁷⁶ Jeho matka a sestra se v roce 1945 odstěhovaly do Usteru poblíž Curychu.¹⁷⁷ Svého otce Julíuse Adlera prý Artur Zosel nepoznal. Až v době nacistické okupace zjistil, že jeho otec byl úředníkem v textilní továrně. V době odsouzení Zosela byl již po smrti.¹⁷⁸

Zosel získal vzdělání v německém jazyce v 5 třídách obecných a ve 3 třídách měšťanské školy v Novém Boru. Také absolvoval dvouletou státní odbornou školu v Jablonci nad Nisou, kde se vyučil rytcem.¹⁷⁹ V roce 1914 nastoupil základní službu v rakouské armádě. V roce 1915 byl v Karpatech těžce raněn a zbaven vojenské povinnosti. Po vyléčení v roce 1916 byl z vojny propuštěn. Poté pracoval na několika místech. V letech 1919–1925 zastával funkci mistra v závodě Dr. Ertla v Jablonci nad Nisou. V tomto roce přestoupil vzhledem k lepším platovým podmínkám do závodu Buttig. Pracoval zde jako vedoucí vzorkovny až

¹⁷² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 9

¹⁷³ Rozhovor s Janou Jiríčkovou (*bydlela ve stejném domě s Arturem Zoselem – Jablonec nad Nisou, 11. listopadu 2018*).

¹⁷⁴ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 22

¹⁷⁵ Narodena dne 26. června 1894 v Bonnu. NA, Praha, fond SSNV, T35/60, s. 6

¹⁷⁶ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 22

¹⁷⁷ Výpověď F. Wagnera ze dne 22. února 1955. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 7

¹⁷⁸ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, str. 23

¹⁷⁹ Podle výpovědi Artura Zosela ze dne 22. února 1955. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 75

do roku 1938.¹⁸⁰

Poté byl dva roky bez stálého pracovního poměru. Pak nastoupil u firmy Ernst Schöfel v Jablonci nad Nisou jako záskok za majitele, který musel nastoupit k vojenské službě. V této funkci přetrval až do roku 1945. Po květnové revoluci pracoval na různých místech a před zatčením byl zaměstnán jako technický úředník v Jablonecké bižuterii v závodě 14 Kokonín.¹⁸¹

V roce 1920 se oženil se svou první ženou Martou Melzer, která pocházela z chudé rodiny a v roce 1937 zemřela. S Martou neměl žádného potomka. Po druhé se oženil v roce 1943 za Marii, rozenou Löhnerovou,¹⁸² rozvedenou Schöflovou, která byla spolumajitelkou pasířské živnosti.¹⁸³

Zosel byl až do roku 1936 členem KŠČ německé sekce ve Vrkoslavicích. Dále byl členem Allgemeiner Industrie, Angestellte Verband se sídlem v Liberci a také ve Svazu válečných poškozců. V době nacistické okupace se stal členem DAF,¹⁸⁴ NSV¹⁸⁵ a NSKF.¹⁸⁶ Na konci války patřil k Volksturm.¹⁸⁷ Po roce 1945 se stal členem Antify¹⁸⁸ ve Vrkoslavicích. Od roku 1950 byl v ROH, kde mu bylo členství přiznáno se zpětnou platností z první republiky.¹⁸⁹

Artur Zosel zřejmě nebyl po 2. světové válce vysídlen, jelikož byl považován za: „*státně spolehlivého Němce.*“¹⁹⁰ Proto byl s manželkou zaměstnán a vedlo se mu dle výpovědi dlouholetého přítele Fridricha Wagnera obdobně dobře jako před válkou.¹⁹¹ Toto tvrzení musíme brát vzhledem k všeobecně rozšířeným antiněmeckým náladám s rezervou. I když získal statut státně spolehlivého Němce, tak s ním stále bylo zacházeno jako s občanem

¹⁸⁰ Měsíční plat činil 2 400 Kčs. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 75

¹⁸¹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 82

¹⁸² Podle výpovědi ze dne 24. 2. 1955 Lindnart Bernhart. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 71

¹⁸³ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 69

¹⁸⁴ Deutsche Arbeitsfront (DAF) – německá pracovní fronta. Po nástupu Hitlera v roce 1933 byly všechny organizace zrušeny a tato měla sdružovat všechny zaměstnance a tím chránit zájmy pracujících, zlepšovat pracovní podmínky a zajišťovat kontrolu nacistickým režimem nad svými zaměstnanci. FRONTA.CZ [online], 2018 [vid 13. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.fronta.cz/foto/deutsche-arbeitsfront-daf>

¹⁸⁵ Nacionalistische Volkswolfahren

¹⁸⁶ Nacional sozialistischer Kriegs Opfer

¹⁸⁷ To byla německá dmobrana, kterou zřídil Adolf Hitler v roce 1944.

¹⁸⁸ Antifašistická skupina.

¹⁸⁹ Výslech Artura Zosela dne 22. února 1955, protokol ukončen v 18:00. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 87

¹⁹⁰ Toto ověření mu bylo při domovní prohlídce zabaveno dne 22. listopadu 1954. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 22

¹⁹¹ Výpověď u soudu Fridricha Wagnera jeho dlouholetého přítele ze dne 22. února 1955. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 72

druhé kategorie.

Snaha vyšetřovatelů zpochybnit Zoselovo postavení známého antifašisty je patrné. V jednom z protokolů operovali dokonce s myšlenkou, založenou na výpovědi Fridricha Wagnera, že Zosel se za okupace stal členem více nespecifikované nacistické organizace. Přes uznání statusu antifašisty a navrácení československého státního občanství se Zosel v osvobozeném státě necítil dobře, což mohlo výrazně ovlivnit všeobecně aplikovaný a přejímaný princip kolektivní viny Němců. Z dokumentů vyplývá, že hodlal spolu s manželkou ČSR opustit a vystěhovat se do Německa.¹⁹²

Během zatčení došlo k zabavení permitu¹⁹³ do Západního Německa. Jeho bratr Brüscheiler byl ve Švýcarsku již v roce 1946 na svůj švýcarský platný pas, kde si coby odborník ve výrobě bižuterie měl vhodné místo.¹⁹⁴ Brauschweiler¹⁹⁵ se vystěhoval do Švýcarska v roce 1947, díky švýcarským „konsulům“ Pfenningerovi a Bauerovi. Tam byl zaměstnán jako vedoucí továrny na galalitové zboží ve firmě Kialith v Usteru.¹⁹⁶

V roce 1950 byl Zosel na odborné oční prohlídce, kde mu bylo zjištěna otrava olovem. Musel podstoupit vyšetření krevního obrazu v Praze, kde mu potvrdili, že trpí krevní chorobou vyvolanou charakterem jeho práce. Artur Zosel byl bezdětný. Pouze jeho současná manželka měla z prvního manželství syna Heinze Schöfela, žijícího v Západním Německu. Podle výpovědi Jaroslava Procházky byl Zosel příliš sebevědomý a rád prosazoval své názory. Jeho osobní záliby byly zaměřeny na umění jako hudba, malířství a sochařství.¹⁹⁷ Zosel již před svým zatčením dostával invalidní důchod¹⁹⁸ a nebyl ani jednou trestán.¹⁹⁹

8. 1. 3 Marie Zoselová

Marie Zoselová, manželka Artura Zosela, se narodila dne 13. srpna 1906 ve Vrkošlavicích do německy mluvící rodiny a měla československou státní příslušnost. Po ukončení školy v roce 1921 pracovala u svého otce jako pomocná síla až do roku 1924.

¹⁹² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 81

¹⁹³ Potvrzení o vydání permitu na jméno Artur Zosel a jeho manželku do Západního Německa, ze dne 4. září 1951 společně s dvěma přílohami, bylo zabaveno dne 22. listopadu při domovní prohlídce v jeho bytě. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 22

¹⁹⁴ Podle výpovědi Artura Zosela ze dne 24. listopadu 1954. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 80

¹⁹⁵ Bytem Uter, Industriestrasse, Švýcarsko. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 80

¹⁹⁶ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 81

¹⁹⁷ Podle výpovědi vyslychaného Procházky Jaroslava ze dne 24. února 1955. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 88

¹⁹⁸ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 89

¹⁹⁹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 66

V období první republiky²⁰⁰ byla Marie Zoselová členkou Bund der Deutschen²⁰¹ (Svaz Němců). Koncem března roku 1938 přestoupila do SDP,²⁰² nacistické politické organizace Konráda Henleina, kde setrvala až do anexe pohraničního území ČSR v září roku 1938. Následně přestoupila do NS-Frauentum, nacistické organizace německých žen, v níž byla aktivní až do roku 1945. Přičemž v letech 1943–1945 měla na starosti výběr příspěvků. Po roce 1945 vstoupila pouze do ROH.²⁰³

V roce 1927 se provdala za Fridricha Schöfella.²⁰⁴ On pracoval jako společník jejího otce. V roce 1934 si pak založil vlastní živnost, kde mu pomáhala. Fridrich také zakoupil dům ve Vrkoslavicích čp. 130, kde s ním Marie bydlela až do roku 1936, tedy do jejich rozvodu. Jejich manželství trvalo devět let. S Fridrichem měla syna Heinze Schöfella, který se v roce 1950 dostal do Západního Německa. Bohužel se nedochovaly písemné prameny o tom, zda uprchl ilegálně přes hranice či dostal povolení k překročení hranic. Jisté ale je, že v době odsouzení své matky žil v Kaufbeuren.²⁰⁵

Od roku 1936 do roku 1940 Marie opět pracovala jako pomocná síla u svého otce. Od roku 1940 se dokonce stala společnicí ve firmě svého otce, kde působila až do konfiskace²⁰⁶ jejich majetku roku 1945. V roce 1943 se znovu provdala, a to za Artura Zosela. Pozoruhodný je fakt, že Marie byla nacistka, Zosel antifašista, komunista a i přesto vstoupili do manželství. V letech 1945–1947 pracovala jako pomocná dělnice u národního správce Josefa Kadiče.²⁰⁷ Ten převzal živnost od jejího otce. Od roku 1947 do roku 1952 pracovala v Jablonecké bižuterii v n. p. Závod ústřední sklady v Jablonci nad Nisou jako balička. Na této pozici setrvala až do svého zatčení.²⁰⁸

²⁰⁰ Od roku 1935. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 86

²⁰¹ Jednalo se o nacionální obraný spolek, který byl v Litoměřicích založen v roce 1934. Od roku 1938 byl v čele Konrád Henlein. K tématu více např.: BALCAROVÁ, Jana. *Bund der Deutschen Schlesiens. Z dějin nacionálního hnutí Němců v meziválečném Slezsku*, I, II, in: Slezský sborník 2008, s. 40–41.

²⁰² Sudetoněmecká strana

²⁰³ V roce 1953. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 66

²⁰⁴ Provádala se v roce 1927. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 69

²⁰⁵ V Kaufbeuren byla po válce zřízena čtvrť Neugablonz, která byla založena vysídlenci z Jablonce nad Nisou, kteří sem přinesli svou znalost sklářského průmyslu. KAUFBEUREN (SRN) [online] Jablonec nad Nisou, 2011 [vid 12. 2. 2019]. Dostupné z: <http://m.mestojablonec.cz/cs/mesto/partnerska-mesta/kaufbeuren-srn.html>

²⁰⁶ Dne 21. června 1945 byl podepsán dekret prezidenta republiky č.12/45 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku. Již v květnu téhož roku byly všechny německé průmyslové, zemědělské a obchodní podniky, finanční instituce a nemovitosti postaveny pod národní správu. KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945–1946*. Praha: H&H, 1992. ISBN 80-85467-32-1. s. 17.

²⁰⁷ Josef Kadič byl otec Jany Kadičové později Jiříčkové. Kadič později odkoupil od jejího otce dům ve Vrkoslavicích. Rozhovor s Janou Jiříčkovou (*bydlela ve stejném domě s Arturem Zoselem – Jablonec nad Nisou, 11. listopadu 2018*).

²⁰⁸ Protokol ukončen v 11:00, přeložen do německého jazyka Arturovi Zoselovi. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 86

Matka Marie Zoselová se jmenovala Emílie Löhnerová, rozená Zimová. Její otec Gustav Löhner, narozen dne 9. listopadu 1882 v Praze, byl povoláním pasíř. Jeho znalost češtiny byla omezená. Od roku 1910 vlastnil pasířskou živnost ve Vrkoslavicích u Jablonce nad Nisou. V roce 1912 postavil dům ve Vrkoslavicích čp. 195,²⁰⁹ kde později jeho dcera Marie s manželem Arturem žila v prvním patře rodinného domu.²¹⁰ Rodiče Marie žili v přízemí tohoto domu.²¹¹ V době odsouzení Zoselových byl Gustav Löhner již v důchodě.²¹²

Během první republiky Gustav Löhner zaměstnával 10 až 15 dělníků pro výrobu bižuterie a knoflíků. V druhé firmě, kterou koupil od německých nacistických úřadů, zaměstnával dalších 20 zaměstnanců. Obě živnosti s vilou byly v roce 1945 jako majetek Němců a zrádců zkonfiskovány. Avšak ani Gustav ani Marie nebyli zapojeni do poválečného odsunu. Tento dům s živností tak získal do národní správy Josef Kadič. Josef Kadič se tak do bývalého domu Zoselových a Löhnerových nastěhoval s manželkou, synem a dcerou Janou.²¹³ Tato rodina žila společně s Löhnerovými v přízemí a Zoselovi nadále bydleli v prvním patře rodinného domu až do svého zatčení.²¹⁴ Marie Zoselové sestra Herta Wernerová žila v Bayreuthu v Západním Německu.²¹⁵

Údajně Marie Zoselová často chodila do práce nešťastná a uplakaná, což bylo přikládáno rozepřím mezi ní a jejím manželem Arturem. Měla být tiché a uzavřené povahy²¹⁶ a tak v zájmu poklidného soužití vždy udělala vše, co si přál její manžel. Podle spisu StB měla vždy spořádané rodinné poměry a byla sociálně zajištěna.²¹⁷

8. 1. 4 Ervín Pfohl

Ervín Pfohl se narodil dne 17. března 1906 v Novém Boru a byl německé národnosti. Později měl československou státní příslušnost. Byl bezpartijní a zaměstnán jako malíř skla v n. p. Borské sklo v Novém Boru.²¹⁸ Údajně vystupoval jako velmi schopný odborník v malování

²⁰⁹ Gottwaldova, čp. 195.

²¹⁰ Löhnerovi rodiče manželky Artura Zosela.

²¹¹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 88

²¹² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 89

²¹³ Jana Kadičová později Jana Jiříčková. Rozhovor s Janou Jiříčkovou, Jablonec nad Nisou, 11. listopadu 2018

²¹⁴ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 15.

²¹⁵ Pražská čp. 75. NA, Praha, fond SSNV, T35/60, s. 11

²¹⁶ Výpověď od svědkyně, jejíž jméno bylo skryto ze dne 5. ledna 1955. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 58

²¹⁷ NA, Praha, fond SSNV, T35/60, s. 9

²¹⁸ Bytem Nový Bor, Tovární ulice čp. 250. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-

skla. Roku 1939 zdědil po otci továrnu na výrobu malby skla, která mu byla po osvobození v roce 1945 zkonfiskována. V důsledku toho nesouhlasil s lidově demokratickým zřízením, avšak navenek údajně vystupoval skrytě. Jeho manželka se jmenovala Rosa Pfohlová.²¹⁹

V roce 1952 přišel Pfohl za Zoselem a přinesl mu permit k vystěhování do Západního Německa pro něho, jeho manželku a pro sebe. Dále ho také donesl rodičům Marie, Gustavu a Emě Löhnerovým.²²⁰ Permits údajně získal na švýcarském velvyslanectví v Praze. Od úmyslu odchodu do Německa však rychle opustili, protože Zosel byl vážně nemocný a po uzdravení by permit již neplatil.²²¹ Své vystěhování plánovali od roku 1948 až do jejich zatčení v listopadu roku 1954.²²²

8.2 Zatčení a vazba

Artur Zosel²²³ a Marie Zoselová byli zatčeni dne 22. listopadu 1954. O tři dny později byl zatčen i jejich dlouholetý přítel Ervín Pfohl. U všech zatčených byla také provedena domovní prohlídka, při které byly zajištěny potřebné důkazy pro další vyšetřování.²²⁴

Již 18. listopadu 1954, tedy 4 dny před zatčením Zoselových, bylo generální prokuraturou v Praze nařízeno vydání dopisů odesílaných Arturem Zoselem do ciziny. Dle vyšetřovacího spisu bylo zjištěno, že Artur Zosel prováděl od roku 1948 průmyslovou špionáž a vyzvědačství v oblasti československého sklářství. Pomocí tajného písma²²⁵ zasílal přesný postup produkce bižuterie do Švýcarska²²⁶ a poskytoval informace o rozmístění jabloneckého sklářského průmyslu a kapacity výroby, „*toto jest prokázáno dokumentárním materiálem*“.²²⁷ Na základě uvedených skutečností bylo navrženo²²⁸ zatčení Artura Zosela, provedení důkladné domovní prohlídky v jeho bytě za účelem získání dalšího dokumentárního materiálu, „*hlavně prostředků k výrobě tajného inkoustu a jiných důkazů o jeho trestné*

587/LB, s. 84

²¹⁹ .ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 85

²²⁰ Gustav a Ema Löhnerovi byli rodiče Marie Zoselové se kterými Artur Zosel bydlel v jednom domě.

²²¹ Výpověď Artura Zosela dne 15. února 1955 – protokol ukončen v 18:45, přeloženo do německého jazyka.

ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 58

²²² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 58

²²³ Zatčen v 17:00 prokurátorem Dr. Otto Kovaříkem. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 4

²²⁴ Rozkaz k zatčení vydala Krajská zpráva StB, npor. Králík Jindřich. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 2

Krajská správa ministerstva vnitra v Liberci. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela

²²⁵ Tajné písmo viz příloha č. 6 a 7.

²²⁶ Postupy jablonecké výroby zasílal bratrovi.

²²⁷ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 7

²²⁸ Krajská správa ministerstva vnitra v Liberci. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 7

činnosti proti státu.“²²⁹

Během domovní prohlídky u Zoselových²³⁰ příslušníci StB zazvonili na zvonek se jmenovkou Josefa Kadiče. Údajně jim po chvíli přišlo otevřít malé děvčátko,²³¹ které je pustilo dovnitř. Když bylo děvče dotázáno, kde bydlí Zoselovi, označilo byt v prvním poschodí. V té chvíli byl však Zosel na návštěvě u rodičů své manželky, kteří bydleli v přízemí v tomtéž domě. Po příchodu StB byl Zosel překvapen a ptal se jich, co si přejí. Příslušníci se představili a upozornili jej, že jest zatčen a že bude u něho vykonána domovní prohlídka. Tomuto rozhodnutí se Zosel divil a chtěl znát důvod.²³²

Později příslušníky žádal, aby o tomto byla vyrozuměna jeho manželka, která byla v zaměstnání. Na základě toho příslušníci StB odjeli pro Marii Zoselovou do Jablonce nad Nisou. Po příjezdu manželky jí řekl, aby byla bez starosti, že se brzo vrátí domu. Po odvozu zatčeného bylo pokračováno v domovní prohlídce za přítomnosti národního správce domu Josefa Kadiče. Během prohlídky se manželka zatčeného chovala prý slušně a nečinila příslušníkům žádné problémy. Při této prohlídce bylo zabaveno osm kusů skleniček a tuby s různými léky společně se skleněným perem, které budou později hrát důležitou roli v obvinění Zosela. Ony zmíněné tuby a skleněné pero²³³ vedly k objasnění tajného písma, které zasílal svému bratrovi do Švýcarska.²³⁴

Také bylo zabaveno několik kusů barevných knoflíků, starý cestovní pas, zvětšovací optické brýle Zeiss Jena, galalitové knoflíky, několik dopisních obálek a korespondenčních lístků. Dále bylo v bytě nalezeno několik kreslených vzorků jablonecké bižuterie²³⁵ a povolení odvozu nábytku na jméno Bernhard Brüscheiler²³⁶ do Švýcarska. Dokonce zde byly nalezeny poznámky, které obsahovaly přesný počet závodů, živností, škol a další informace o výstavbách západoněmeckého města Kaufbeuren.²³⁷

²²⁹ Prokurátor Králík Jindřich, 3. odborem KS-MV Liberec. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 8

²³⁰ Domovní prohlídka byla provedena v jeho bytě: Vrkoslavice čp. 195, Nový Bor, okr. Jablonec n. Nisou. Za přítomnosti Krajské správy ministerstva vnitra v Liberci. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 8

²³¹ Děvčátko, které mělo údajně otevřít dveře, byla Jiříčková, která si však tento zážitek nepamatuje. Rozhovor s Janou Jiříčkovou (*bydlela ve stejném domě s Arturem Zoselem – Jablonec nad Nisou, 11. listopadu 2018*).

²³² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 11

²³³ Skleněné pero viz příloha č. 7.

²³⁴ Dále bylo zabaveno: dopisní obálky, jeden dopis psaný na stroji s podpisem Bernhard, ústřížek se znaky tajného písma, různé dopisy, 21 kusů korespondenčních lístků, různé fotografie a další. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 9

²³⁵ Potvrzení, které vydalo MNV Vrkoslavice. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 89

²³⁶ Bratr Artura Zosela, který se odstěhoval v roce 1948 do Švýcarska. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 82

²³⁷ Zosel poznámky obdržel od jistého důchodce Kiesewetter, bytem v Kokoníně, který jej získal od svého

Po provedení domovní prohlídky byla i Marie Zoselová předvedena na zdejší KS-MV a předána operativním orgánům 3. odboru k protokolárnímu výslechu.²³⁸ A tak byla zatčena v 19:30 hodin se slovy: „*o trestné činnosti svého manžela jsem nic nevěděla.*“²³⁹ Proto podala stížnost, která ji však dne 7. prosince 1954 byla krajskou správou ministerstva vnitra v Liberci zamítnuta.²⁴⁰

Téhož dne byl Zosel přijat do vazební věznice v Liberci, kde údajně řekl: „*cítím se vinen.*“²⁴¹ Zosel byl ve vazební věznici v Liberci č. 1 od 22. listopadu 1954 do 21. července 1955. Průběh zatčení, samotné odsouzení i vyšetřování bylo Zoselovi přetlumočeno do němčiny,²⁴² protože jeho znalost češtiny byla velmi omezená. Během samotného zadržení byl seznámen se svými právy, přičemž prohlásil: „*...jsem přesvědčen, že jsem nic zlého neudělal. Napsal jsem jen dopisy bratrovi, s nímž jsem žil v těsném přátelství.*“²⁴³

Artur Zosel ihned po svém zatčení podal stížnost ke generálnímu prokurátorovi,²⁴⁴ ta byla ale zamítnuta: „*...zamítá se stížnost Artura Zosela, narozeného dne 26. června 1894, a dále je ponechán ve vazbě.*“²⁴⁵ Odůvodnění znělo takto: „*...podle dosavadních zjištění je důvodně podezřelý, že se od roku 1953 dopouštěl trestného činu vyzvědačství. Bylo proto nutno stížnost obviněného jako bezdůvodnou zamítnout.*“²⁴⁶ Proti tomuto usnesení se nemohl odvolat a tím nebyla další jeho stížnost přípustná.²⁴⁷

příbuzného ze SRN. Dané informace si prý Zosel ponechal proto, že chtěl dané informace poskytnout ostatním německy mluvícím obyvatelům v Jablonci nad Nisou, aby věděli, jak se v SRN rozvíjel jablonecký průmysl. V seznamu bylo zaznamenáno, že v Kaufbeurenu bylo: 396 závodů vyrábějící jabloneckou bižuterii, 1 poštovní úřad, 2 peněžní přepážky, 1 biograf, 1 biograf ve výstavbě, 1 tělocvična, 2 kostely, 1 nová moderní škola pro 700 dětí, 20 obchodů s potravinami, 6 řeznictví, 3 pekaři, 176 živností bez obchodu, 1 lékárna, 3 taneční sály, 14 hostinců, 20 různých obchodů, 25 spolků se 117 uprchlíky a nové obytné domy byli ve výstavbě. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 182

²³⁸ ABS – zatčení a domovní prohlídku provedli: pot. Holub František, ppor Králík Jindřich, ppor. Krasanovský za přítomnosti 1. Odboru 3. Správy MV. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 6

²³⁹ Dne 24. listopadu 1954 byl protokol ukončen v 17:20 hodin, npor. Juran Jar., kdy byla Zoselová obviněná podle § 86 tr. zákona. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 48

²⁴⁰ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 15

²⁴¹ V 16:35 hodin, prokurátor – stráž. Moc. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 8

²⁴² Do německého jazyka to bylo přeloženo i jeho spoluviníkům, tedy jeho manželce Marii Zoselové a Ervínu Pfohlovi.

²⁴³ Znalost češtiny byla u Artura Zosela omezená, proto mu vše bylo přetlumočeno do německého jazyka. Protokol u uvalení vazby byl podepsán dne 22. listopadu 1954 ve 22:20 hodin. Náčelník oboru vyšetřování, npor. Juran Jar. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 5

²⁴⁴ Generální prokurátor v Praze. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 74

²⁴⁵ Generální prokuratura v Praze, vydaná dne 1. prosince 1954. Přednosta I. odboru: v zast. Dr. Dlouhý.

²⁴⁶ Trestní čin vyzvědačství podle § 86 tr. zák. Generální prokuratura v Praze, vydaná dne 1. prosince 1954. Přednosta I. odboru: v zast. Dr. Dlouhý. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 11

²⁴⁷ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 11

Při domovní prohlídce²⁴⁸ u Ervína Pfohla bylo zabaveno vízum do Švýcarska, originál vstupního permitu²⁴⁹ do Západního Německa a dopis adresovaný Arturovi Zoselovi. Z toho je patrné, že se Pfohl vážně chystal na cestu do zahraničí.²⁵⁰ Po domovní prohlídce byl též umístěn do vazební věznice č. 1 v Liberci.²⁵¹

V den Pfohlova zatčení byl Zosel obviněn ze špionáže proti republice.²⁵² Marie Zoselová byla obviněna z napomáhání při vyzvědačství.²⁵³ Dne 27. listopadu byl Ervín Pfohl obviněn z hospodářské špionáže proti ČSR.²⁵⁴

Téměř dva měsíce od zatčení dne 24. ledna 1955 byl Zoselovi navrhnout trest propadnutí jmění: „*protože je důvodná obava, že bude výkon propadnutí jmění zmařen, zajišťuje se majetek obviněného.*“²⁵⁵ A tak o dva dny později žádal Okresní národní výbor v Jablonci nad Nisou o klíče od jejich bytu, aby mohl být z důvodu propadnutí jmění zajištěn jejich veškerý majetek.²⁵⁶

8.3 Obžaloba

Dne 22. února 1955 byla podána obžaloba na aktéry kauzy Artura Zosela a spol. Podle ní byla v listopadu 1954 orgány krajské správy MV Liberec odhalena skupina špiónů, která se v průběhu šesti let systematicky zabývala hospodářskou špionáží ve prospěch Švýcarska a jiných kapitalistických států. Hospodářská špionáž byla prováděna v jablonecké bižuterii. Mezi členy této skupiny patřil Artur Zosel, uznávaný odborník a vzorkař bižuterie, a schopný

²⁴⁸ Náčelník oboru vyšetřování, npor. Juran. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 85

²⁴⁹ Vstupní permit byl vydán americkou Permit Office v Praze dne 14. září 1951. Podle svědka Karla Skáli měl Ervín Pfohl záporný vztah k lidově-demokratickému zřízení tehdejšího ČSR. Dokonce prý ukazoval své nacistické přesvědčení, nošením bílých podkolének, klobouku, neboť tyto svršky byly charakteristickým znakem nacistické strany SDP. V roce 1952 odmítl čsl. státní občanství. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 57

²⁵⁰ Vazební věznice č. 1 Liberec. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 4

²⁵¹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 5

²⁵² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 6, náčelník oboru vyšetřování npor. Juran Jaroslav

²⁵³ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 88, náčelník oboru vyšetřování npor. Juran Jaroslav

²⁵⁴ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 100, náčelník oboru vyšetřování npor. Juran Jaroslav

²⁵⁵ Výslech vedl krajský prokurátor Dr. Nový. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 195

²⁵⁶ Za vedoucího finančního odboru rady ONV – Josef Pour. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 198

specialista. Dále kreslíř skla Ervín Pfohl společně s manželkou Zosela.²⁵⁷ Pro potřeby obžaloby byla provedena ještě jedna domovní prohlídka u Artura Zosela, a to dne 14. ledna 1955 za přítomnosti Gustava Löhnera (otec Marii Zoselové). V kuchyni byly ze psacího stolu zabaveny další materiály, které posloužily k usvědčení Artura Zosela, a dva cestovní pasy na jména Artur Zosel a Marie Schöffel (Zoselová). Klíče od jejich bytu byly ponechány Gustavu Löhnerovi.²⁵⁸

Na popud generální prokuratury byl sepsán přehled o vývoji vývozu jablonecké bižuterie z ČSR do Západního Německa a Rakouska. Celkový objem vývozu jabloneckého zboží z těchto tří států převyšuje vývoz ČSR z roku 1937, kdy prý měli naprosto dominující postavení a podíleli se na světovém vývozu z 80 % jako evropská produkční země. Západní Německo a Rakousko vyváželo stále více bižuterie: „...a to právě na náš úkor.“²⁵⁹ Výroba skleněné bižuterie, perliček a mnoho jiného byla soustředěna na Železnobrodsku. Němci se prý v těchto oborech jen stěží dostávali na trhy a teprve v roce 1952 je patrný jejich vzrůst: „...došlo k diskriminaci ze strany USA vůči našemu státu a Němcům se tedy naskytla příležitost, aby se na tomto trhu prosadili.“²⁶⁰

Podle posudku Jablonecké bižuterie byl tento průmysl velmi úspěšný a bylo ho potřeba držet v tajnosti před Západem: „rentabilita, rozvoj a úspěch jabloneckého průmyslu bižuterního je závislí téměř na denní úpravě vzorů bižuterie, její módě, motivaci a tajnosti výroby před kapitalistickou cizinou. Za těchto předpokladů jablonecký bižuterní průmysl proniká na zahraniční trh, může rozvíjet svou výrobu a obchod, a tak pomáhat v rozvoji celého našeho hospodářství.“²⁶¹

Podle soudu byli všichni aktéři této kauzy právem žalováni za to, že se Artur Zosel a Ervín Pfohl po předběžné dohodě od roku 1948 až do svého zatčení zabývali hospodářskou špionáží. Dotyční předávali prostřednictvím Brüscheilera (bratr Zosela) do Švýcarska a jiných západních zemích tajným písmem návrhy na výrobu bižuterie a knoflíků i s technickým popisem výroby, ač měli za povinnost předat je československému znárodněnému průmyslu. Do ciziny prý také záměrně vyzrazovali současné výrobky jabloneckého průmyslu, novinky i trendy v bižuterním průmyslu, „čímž napomáhali kapitalistickému průmyslu, aby znárodněný československý průmysl utrpěl na výrobě i

²⁵⁷ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 175, soudní protokol ze dne 14. února 1955

²⁵⁸ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 17

²⁵⁹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 221

²⁶⁰ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 222

²⁶¹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 223

*na zahraničních trzích značné ztráty, tedy se jednak navzájem a jednak s dalšími osobami spojili k vyzvidání státního tajemství a úmyslně je cizí moci vyhradili a porušovali povinnost svého povolání, zaměstnání nebo své služby v úmyslu zmařit nebo ztěžovat provádění nebo plnění jednotného hospodářského plánu na úseku jablonecké bižuterie.*²⁶²

Marie Zoselová byla podle obžaloby spoluúčastněna na provádění průmyslové špionáže na úseku československého sklářství, a to tím způsobem, že jí bylo známo, že Artur Zosel zasílal pomocí tajného písma přesný postup výroby sklářského průmyslu a kapacity výroby. Tento manželův čin měla prý oznámit prokurátorovi nebo orgánu bezpečnosti. Tím podle obžaloby spáchali Artur Zosel a Ervín Pfohl trestný čin vyzvědačství a sabotáže podle §§ 86 odst. 1, 2, písm. a/, 85 odst. 1, písm. a/, odst. 2, písm. a/ trestného zákona. Marie Zoselová tím spáchala trestný čin neoznámení trestného činu podle § 165 odst. 1, 2 trestného zákona. Soudem bylo navrhuto tuto obžalobu číst při hlavním líčení.²⁶³

8. 4 Výsledky

Po zatčení osob v politických procesech nebo realizaci skupiny rozhodovalo o dalším osudu vyšetřování. Tam se přesunulo těžiště práce Státní bezpečnosti, z čehož se začal formovat následný proces. V průběhu vyšetřování uplatňovala StB to, že zatčená osoba byla hlavním důkazem své protistátní činnosti. Proto hlavním úkolem vyšetřovatele bylo získat potřebné doznání vyslychaného. To se provádělo pomocí hrubého násilí a psychického nátlaku. Tím na vyšetřovaných bylo vynuceno doznání, které nebylo seriózně podloženo důkazy o jejich trestné činnosti. Další zásada StB byla taková, že každého, koho zatkla, musela usvědčit a odsoudit nebo jinak potrestat. Nesměli být propuštěni z vazební věznice, jinak by to samozřejmě sráželo důvěryhodnost StB.²⁶⁴

Výsledky u obviněného Artura Zosela probíhaly od 23. listopadu 1954 až do 19. května 1955. Ervín Pfohl byl vyslychán od 27. listopadu do 5. května 1955. U Marie Zoselové měly výsledky kratší trvání, a to od 23. listopadu do března roku 1955. Podle dochovaných protokolů o výsledku je zcela zjevné, že byl během nich kladen veliký nátlak na doznání Artura Zosela, a to především v únoru roku 1955. V průběhu tohoto procesu bylo přizváno celkem 15 svědků,²⁶⁵ kteří buď svědčili proti obžalovaným, nebo odpovídali

²⁶² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 56

²⁶³ V Liberci dne 22. února 1955. Vypracoval npor. Jaroslav Juran. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 55

²⁶⁴ KAPLAN, Karel, pozn. 6., s. 137–138

²⁶⁵ Nejvíce jich bylo vyslechnuto v únoru roku 1955 (např. G. Löhner, K. Skála, O. Schier, Opočenský, Procházka, M. Horáčková, H. Házová,...).

neutrálně. Více než sedm svědků svědčili proti Zoselovi. Nikdo z nich nesvědčil v jeho prospěch. Jako poslední svědek v této kauze byl přizván dne 5. dubna 1955 Josef Tvrzník. Měl objasnit informace o funkci a sídle švýcarského „konsulu“ v Mšeně nad Nisou.²⁶⁶

V případě této kauzy nelze vyloučit, že se během výslechů dopouštěli vyšetřovatelé na zatčených fyzického i psychického násilí, jelikož cílem bylo dotyčné zlomit a donutit je k přiznání a stvrzení v neprospěch v neprospěch ostatních spolu-obviněných. Ostatně násilí nad rámec zákona patřilo mezi běžně aplikované postupy StB v 50. letech 20. století.

Důležitou roli v Zoselovi následném odsouzení hrály také výpovědi manželky a přítele Pfohla. Podle nich byl usvědčován za svou trestnou činnost. Z výslechů jsou patrné také manipulace s obviněným. Některé dny probíhaly výslechy i třikrát denně, a to i přes Zoselovy zdravotní obtíže. Když nebyli vyšetřovatelé spokojeni s jeho výpověďmi a pokládali je za lživé, poslali ho zpět na celu se slovy: „...jelikož se pořád vykrucujete a lžete, budete usvědčen. Proto Vás posíláme zpátky na celu a k otázce se vrátíme příště.“²⁶⁷ U Artura Zosela bylo během necelých 6 měsíců provedeno více než 50 výslechů, což průměrně odpovídá jednomu výslechu za 3 dny. Téměř 90 % výslechů vedl vyšetřovatel ppor. Vávra Ladislav a dále strž. Rosek.²⁶⁸

Systém vyšetřování zahrnoval několik druhů výslechů: normální, dlouhodobé, noční, nepřetržité, ostré, udržovací, na životopis a konfrontace. U obviněného Zosela můžeme vidět téměř všechny výše jmenované výslechy. Tzv. normální výslech probíhal u Zosela až poté, co byl ochotný spolupracovat s vyšetřovatelem a tak nekladl odpor při doznání. Dále u něho byla provedena konfrontace s obviněným Pfohlem a také vyšetřování jeho životopisu. Zosel podstoupil i dlouhotrvající a noční výslech, kde bylo cílem dosáhnout požadovaného doznání v důsledku únavy obviněného. Takové výslechy trvaly celý den, někdy i dlouho do noci, s krátkou přestávkou na oběd a na večeři. Když dlouhotrvající a noční výslechy nepřinášely očekávané výsledky, přešli vyšetřovatelé k výslechům nepřetržitým. Takové výslechy trvaly 3 až 4 dny a v noci měli krátké přestávky. Vyšetřovatelé se střídali, vyšetřovanec obvykle celou dobu stál a byl vystaven dalším fyzickým útrapám a to ve formě bití. Většina z nich protokol s doznáním podepsali, a jakmile skončily nepřetržité výslechy, svůj podpis odvolali.²⁶⁹

Vyšetřovatelé dokonce na obviněného Zosela chystali klasické důkazní řízení,

²⁶⁶ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 350

²⁶⁷ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 113

²⁶⁸ Informace o zaměstnancích MV by byly předmětem dalšího zkoumání v ABS – personální spisy zaměstnanců MV. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB

²⁶⁹ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. Brno, 1999. s. 139

ve kterém využili znalce k identifikaci obsahu zadržovaných lahviček při domovní prohlídce. Dne 21. února 1955 byl sepsán znalecký posudek obsahu lahviček. První lahvička obsahovala bezbarvou kapalinu tzv. ergotoxin, který se k tajnému písmu použít určitě nedal. Druhá lahvička obsahovala hořké žaludeční kapky pro Zosela. Ani třetí lahvičku s různými pastilkami nebylo možno použít jako tajný inkoust. Až čtvrtá zkoumaná lahvička obsahovala starší moč, jež se mohla použít jako „tajný inkoust.“²⁷⁰

Dalším důležitým doličným materiálem byla zadržovaná korespondence mezi Arturem Zoselem a jeho bratrem ve Švýcarsku. Dne 15. listopadu 1953 byl během devisové kontroly úřady zajištěn jeho dopis, který zasílal svému bratrovi, s odůvodněním: „...protože jsou tam přiloženy nákresy (plánky) jejichž vývoz je vázán na povolení a pro poškození zásilky nelze zjistit odesílatele, zasiláme k uložení, až do případné reklamace.“²⁷¹ Generální prokuratura žádala dne 27. listopadu 1954 poštovní ohlašovnu a úložnu v Praze o zajištění a předání zásilek adresovaných do ciziny, odesílaných Arturem Zoselem.²⁷² Dopis psal své sestře Marii Brüscheiler do Usteru:²⁷³ „...dnes přišel Bernlův²⁷⁴ dopis ze dne 31. října 1954, trvalo to opět 14 dnů, v čem to asi spočívá? Je to smutné. Rekomando od Vás přichází 14 dní, co si má člověk myslet a korespondenční listek jen 4 dny. Kdo má zájem na rodinných zprávách, které byly dány doporučeně, aby se bál, že vůbec dojdou.“²⁷⁵

V dopise dále uvádí, že zasláný olej na jeho nemoc mu poštou přišel rozbitý a slíbené časopisy o módě mu vůbec nedorazily. Dále svou sestru informoval o tom, že jim zaslal jablonecké reklamy, které jdou do celého světa. V závěru dopisu sestru informuje o svém zdravotním stavu, který nebyl zrovna nejlepší. Vyjadřuje také přání, aby si jeho matka²⁷⁶ dávala na sebe pozor: „...a hlavně ať jste všichni zdraví. Zdraví je to nejdůležitější.“²⁷⁷ V další části tohoto dopisu Zosel použil tajné písmo, jimž sděloval, že náčrty má již hotovy, ale neví, jak je poslat. Je zcela zřejmé, že Zosel si byl vědom kontroly nad zasílanými dopisy: „...otevírají-li se dopisy, co budeme dělat? Prosím o okamžitou odpověď.“²⁷⁸ Budu na návrzích

²⁷⁰ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 219

²⁷¹ Ministerstvo financí v Praze, devisová kontrola. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 110

²⁷² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 111

²⁷³ V Industrie Strasse 2, Švýcarsko. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 111

²⁷⁴ Zkratka pro jeho bratra Bernarda Brüscheilera žijícím ve Švýcarsku.

²⁷⁵ Originální dopis v německém jazyce je přiložen k přeložené části, avšak téměř nečitelný. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 82.

²⁷⁶ Jeho matka žila také ve Švýcarsku. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 82

²⁷⁷ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 83

²⁷⁸ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 84

pracovat i dále, pošlu. Já vím, jsem asi špiclován.“²⁷⁹ Dále ujišťoval svého bratra, že vše bude v pořádku, ale že musí být oba opatrní a ať kontroluje dopisy, zda nejsou otevírány.²⁸⁰

V dalším zajištěném dopise, který Zosel posílal svému bratrovi do Švýcarska, se zmiňuje o poměrech v jabloneckém průmyslu a o svých nových nákresech: „...v práci zůstávám děvčetem pro všechno. Kdyby si ty jen mohl něco pro mě udělat. Doufám, že jednou tomu bude jinak. V Kaufbeurenu je hodně a hodně práce. Dělají již 1/3 obratu z roku 1938. USA bude našimi produkty nadšena.“²⁸¹ Z důvodu poškození během dopravy byl jeden z dopisů Artura Zosela dne 5. listopadu 1954 vrácen z Paříže do ČSR a následně poštovní úložnou předán jako podezřelý orgánům MV v Praze. Dopis obsahoval tajné písmo a vzorky knoflíků.²⁸² Protože po kontrole obsahu dopisu nebyl odesílatel zjištěn, poštovní úložna předala generální prokuratuře dopis jako podezřelý.²⁸³

V dalším zadrženém dopise Zosel opět píše své sestře, a to především o starostech, které zrovna měl. Zosel svou sestru informoval o tom, že dostal formulář pro třítýdenní léčení v Karlových Varech. V dopise si stěžoval na zdejší poměry a na svou špatně placenou práci: „...musím dřít za pár halířů, teď dělají moje klipsy, kterých se udělá 8 milionů pro Rakousko. Zde se vyrábějí tak mizerně, že je to k zoufání. Já nemám nic, neumím česky, moji představení jsou idioti, nemůžu si pomoci, ty jsi na tom lépe, využij toho. Nyní máme opět volby, doufáme, že pak bude vše jinak, ono se do té vlády konečně udeří. Nový Bydžov nejhůře splnil dodávky obilí, takto jde pořád, nyní přijde šetření s elektrinou. Co se dá dělat, co bude...“²⁸⁴

Artur Zosel dále adresoval dopisy své sestře do Švýcarska, ačkoliv obsahovaly tajné zprávy pro jeho bratra. V dopise poslal několik popisů k novým návrhům na knoflíky, které měl Brüscheweiler ve Švýcarsku zhotovit: „...je to jen idea. Je to jako s vynikající hvězdou, napřed poblázní svět, pak už jen dodává svou práci. Musíme být stále vpředu, ty dřeš a ty idioti ničemu nerozumějí. Tvoje knoflíky jsou v Harper's Bazaar v USA.“²⁸⁵ V posledním dopise Artur Zosel děkoval za obdržený balíček s žiletkami, čokoládou a kávou. Dopis byl opět psán tajným písmem a Zosel v něm vyjadřoval přesvědčení, že je sledován a že několik

²⁷⁹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 85

²⁸⁰ Překlad do německého jazyka zajistil strž. Rosek. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 111

²⁸¹ Originální dopis v německém jazyce je přiložen k přeložené části, avšak téměř nečitelný. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 144, podle zadrženého dopisu

²⁸² Vzorky knoflíku viz příloha č. 9.

²⁸³ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 144

²⁸⁴ Originální dopis v německém jazyce je přiložen k přeložené části, avšak téměř nečitelný. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 145

²⁸⁵ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 145, podle zadrženého dopisu

dopisů zmizelo: „...prosím, napiš mi sám, co jsi všechno obdržel, několik dopisů je pryč. Pozor, pozor, něco nesouhlasí.“²⁸⁶

Dne 31. října 1954 obdržel Artur Zosel dopis od svého bratra, ve kterém potvrzuje přijetí některých dopisů a informuje ho o novinkách z ČSR, které se dozvěděl z novin.²⁸⁷ Brüscheiler Zosela zpravuje o tom, že některé návrhy knoflíků nedorazily a že mu zašle poštou balík s potřebnými věcmi:²⁸⁸ „...vše zasílám, ale nemůžu při vašich demokratických poměrech vědět, zda to dorazí!“²⁸⁹ V tomto dopise, opět psaném tajným písmem, Brüscheiler upozorňoval Zosela, že jsou dopisy kontrolovány: „...dobře jsem tvé písmo přečetl, ale zase byl dopis otevřen, ve Vaši takzvané demokracii.“²⁹⁰ Brüscheiler poukázal na to, že jejich tajné znamení, které dělali močí na zadní straně obálky (dvě souvislé čáry přes dopis, aby zjistili, zda je dopis otevírán), bylo několikrát narušeno. To znamenalo, že jsou dopisy sledovány.²⁹¹

Ještě před zatčením obviněných dne 14. listopadu 1954 psal Ervín Pfohl dopis Arturovi Zoselovi. Především děkoval za obširnou zprávu, kterou obdržel od Zosela z lázeňského pobytu v Karlových Varech. Dále psal o tom, že mu 1. ledna 1955 vrátí do vlastnictví jeho bývalý podnik: „jasné je to, že mají na zřetel jen svůj prospěch a nikdy se nedívají na individuální rozumné námítky, jen když to vyhovuje politické linii a velkému celku, kterému jsme sluhové. Pro tyto pány zůstaneme jen Němci – škoda, nemůžeme na ně, neboť v tomto směru jsou všichni jednotní.“²⁹² Ervín Pfohl si dále v dopise Zoselovi stěžoval na poměry v ČSR a vyjadřoval přání vystěhovat se: „...co dělají u Vás Němci, kteří na podkladě západoněmeckého státního občanství podmíněné ČSR státní občanství odmítli. Je zde ještě 9 takových rodin.“²⁹³

Výslech dne 21. prosince 1954 Artura Zosela byl započat otázkou vyšetřovatele: „vypovídejte o vaší špionážní činnosti, kterou jste páchal v ČSR.“²⁹⁴ Zosel přiznal svou

²⁸⁶ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 145

²⁸⁷ Informoval je o tom, že ČSR otevřeli nové německé divadlo. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 146

²⁸⁸ V balíčku byly 2 plechovky Nescaffé, 4 tabulky čokolády, polévkové kostky, Zosellovy srdeční kapky, kožený řemínek na náramkové hodinky, 2 balíčky žiletek. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 148

²⁸⁹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 148, výslech obviněného

²⁹⁰ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 148

²⁹¹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 148

²⁹² Originální dopis v německém jazyce je přiložen k přeložené části, avšak je poničený a tak téměř nečitelný. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 167

²⁹³ Originální dopis v německém jazyce je přiložen k přeložené části, avšak je poničený a tak téměř nečitelný. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 168, citováno z dopisu

²⁹⁴ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 168

činnost, kterou prováděl od roku 1948 do dne jeho zatčení v roce 1954, „...prováděl jsem průmyslovou špionáž ve prospěch Švýcarska. Svou trestnou činnost jsem prováděl za spolupráce mého bratra Bernarda Brüscheilera.“²⁹⁵ Již před bratrovým odchodem společně projednali, jakým způsobem bude probíhat jejich dopisování. Bratr Zosela požádal, ať mu zasílá i jeho návrhy na výrobu knoflíků, jejichž výrobu chtěl ve Švýcarsku zavést: „...já jsem s jeho žádostí souhlasil.“²⁹⁶ Aby jejich činnost nebyla prozrazena, navrhl Zosel psaní dopisů tajným inkoustem „v normální korespondenci.“ Od roku 1948 začal Zosel posílat Brüscheilerovi své návrhy a také ho informoval o postupech při výrobě knoflíků. Současně s tím mu podával informace o výrobě jablonecké bižuterie v ČSR a informoval ho o nejnovějších vzorcích, která čsl. výroba produkovala.²⁹⁷

Vyšetřovatel se Zosela dotazoval, kdo mu tajný inkoust pro účely korespondence s bratrem připravoval. Zosel tvrdil, že mu nikdo inkoust nepřipravoval. Tajné dopisy byly psány močí a skleněným perem. Tajné písmo bylo odkryto jen zahřátím dopisu: „...já sám jsem tajné písmo vyvolával nahříváním v troubě u kamen.“²⁹⁸ Tajné písmo psal na obyčejný slabý průklepový papír nebo na papír pórovitý, „...na hladkém papíře nebo na papíře sacím by písmo bylo nečitelné.“²⁹⁹

Vyšetřující se Zosela dotazoval, jak poznal, že byl dopis psán tajným způsobem. Obviněný byl již před vystěhováním svého bratra dohodnut, že v případě kontroly dopisů před cenzurou, vždy na zadní straně obálky udělá tajným inkoustem několik čar v místech slepování. Tentýž způsob používal i jeho bratr Bernard: „...společně jsme také ujednali, to, že v každém případě musíme naše společné dopisy otevírat rozříznutím vrchní strany obálky, tak aby nebylo místo kde je obálka slepována, porušeno.“³⁰⁰ Vyšetřovateli však tato odpověď nestačila a vynucoval si na Zoselovi další výpověď: „...nelžete, vyšetřování vlastní důkazy, že jste používali dalších smluvených hesel a poznání při vaší tajné korespondenci.“³⁰¹

Obviněný nadále tvrdil, že žádná jiná hesla s bratrem nepoužíval, proti čemuž se vyšetřující ostře ohradil: „protože nadále lžete a vykrucujete se, cituji Vám část výpovědi Ervína Pfohla: do dopisu měl normálním písmem napsat slova – „má žena má dobrý kuchařský předpis,“ toto heslo bylo poznávacím znamením, že je dopis psán tajným

²⁹⁵ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 168

²⁹⁶ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 169

²⁹⁷ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 170, během výslechu obviněného

²⁹⁸ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 176

²⁹⁹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 190

³⁰⁰ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 190, podle výpovědi Artura Zosela

³⁰¹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 191

inkoustem,... ³⁰² I v této situaci Zosel nadále tvrdil, že o takovém hesle nevěděl: „...*je možné, že se na tomto heslu domluvil Pfohl s mým bratrem, než se vystěhoval. Já o tom nevím.*“ ³⁰³ Pro vyšetřovatele bylo velice důležité zjistit, jak Zosel přišel na psaní tajným inkoustem, aby na základě toho mohli zjistit další osoby, které by mohly být vyšetřovány. S touto technikou byl prý Zosel seznámen již v roce 1946 Engelbertem Steerem, ³⁰⁴ který tímto způsobem komunikoval se svou dcerou Elisou Herbe, vysídlenou v roce 1946 do Rakouska. ³⁰⁵

Zosel se u výpovědi nesnažil nic zakrývat a vše vyšetřovateli řekl. Určitě si byl vědom následného postihu za nepravdivou výpověď. O jeho činnosti prý byla podrobně informována jeho manželka Marie Zoselová a věděli o ni i manželčiny rodiče Gustav a Ema Löhnerovi, kteří bydleli společně v domě se Zoselem. Proto dále vyšetřovatele zajímalo, jak mu manželka a její rodiče v jeho činnosti pomáhali: „...*nijak mi nepomáhali, jen jsem jim sdělil to, jak probíhá mé ilegální dopisování s bratrem.*“ ³⁰⁶ Vyšetřovateli však tato odpověď nestačila: „*vyšetřování vlastní důkazy, že vám byly ještě další osoby nápomocny při vaší špionážní činnosti. Vyjádřete se k tomu.*“ ³⁰⁷ Zosel i nyní tvrdil, že mu nikdo jiný nepomáhal: „*žádnou další osobu jsem pro svou zločinnou činnost nezískal.*“ ³⁰⁸ Také Zosel jmenoval svého přítele Ervína: „...*podrobně jsem ho seznámil s psaním tajného písma, dále jsem si u něj vyžádal některé jeho vlastní návrhy, které jsem za jeho vědomí poslal do Švýcarska.*“ ³⁰⁹

Vyšetřovatele velmi zajímalo, od koho Zosel získával zprávy o výrobě bižuterie v Jablonci nad Nisou, které zasílal do Švýcarska. Obviněný prý získával všechny zprávy od svých nadřízených v závodě „...*nebo od podnikového ředitelství. Byl jsem jako dobrý kreslič často zván na výrobní porady, kde jsem měl podávat návrhy na zakázky, které čsl. jablonecký průmysl posílal do zahraničí. Využil jsem těchto poznatků k tomu, abych je poslal svému bratrovi do Švýcarska.*“ ³¹⁰ Na otázku vyšetřovatele, proč prováděl špionážní činnost, odpověděl: „...*chtěl jsem podpořit svého bratra, který nežil ve zvlášť dobrých poměrech ve*

³⁰² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 191

³⁰³ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 192, podle výpovědi Artura Zosela, výslech přeložil ppor. Trejbal Jaroslav.

³⁰⁴ Malíř skla a bižuterie, dříve bytem v Jablonci n. Nisou. Vzdušná ulice, nyní v Linci v Rakousku. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 191

³⁰⁵ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 191

³⁰⁶ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 189

³⁰⁷ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 189, soudní protokol ze dne 28. prosince 1954

³⁰⁸ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 190, soudní protokol ze dne 28. prosince 1954

³⁰⁹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 164

³¹⁰ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 165, soudní protokol ze dne 15. února 1955

Švýcarsku.³¹¹

Pfohl podle výpovědi Artura Zosela souhlasil s jeho činností a pomáhal mu: „....Pfohl s mou trestní činností souhlasil a mé žádosti o dodání některých kreslených návrhů ochotně vyhověl.“³¹² Vyšetřovatel se více zajímal o to, jaké návrhy mu Pfohl předal. V roce 1953 mu Pfohl dal žádané návrhy, jednalo se o kresby figur, nakreslené na malých tabulkách, jež bratr ve Švýcarsku použil k výrobě reklamních podstavců: „....tyto figurky jsem sám překreslil do svého sešitu. Víc návrhů jsem od Pfohla neobdržel.“³¹³ Při výslechu byl Zoselovi předložen jeho zabavený sešit, do kterého překresloval návrhy předané Pfohlem pro jeho bratra do Švýcarska: „předložený dokument poznávám, jsou to vykreslené figury ženy a lva s anglickým textem a dvě figury ženy a dvou mužů rovněž s anglickým textem, který Pfohl psal, neboť dovede velmi dobře anglicky.“³¹⁴

Dne 24. listopadu 1954 pokračoval výslech obviněného Zosela. Vyšetřovatel se ostře ohradil proti Zoselovi a uvedl, že u včerejšího výslechu o Ervínu Pfohlovi nemluvil pravdu: „....vyšetřování je známo, že jste zamlčel některé skutečnosti o trestné činnosti Pfohla. Vyjádřete se k tomu.“³¹⁵ Zosel přiznal, že při vyšetřování popřel to, že jeho prostřednictvím posílal Pfohl do Švýcarska ještě další návrhy. Některé z těchto návrhů byly v sešitě, jenž mu byl předložen u výslechu: „....a další pak v sešitě uloženém v psacím stole v mém bytě.“³¹⁶ Dále uvedl, že Pfohlovi ukazoval, jak tajné písmo odkrývá, „....za účasti i mé manželky jsem dal na železnou desku sporáku dopis psaný tajným inkoustem a nahřál jej tak, až tajné písmo bylo čitelné.“³¹⁷

Vyšlo najevo, že Pfohl byl do celé akce uveden již před vystěhováním Brüscheilera do Švýcarska v roce 1948. Bernard prý sám požádal Pfohla, aby mu posílal kreslené návrhy prostřednictvím Zosela. Vyšetřovatel nevěřil, že bratr Zosela věděl, že bude vyrábět bižuterii a knoflíky ještě před jeho vystěhováním. Obviněný argumentoval tím, že Bernard byl již ve Švýcarsku v roce 1946, kde si jako odborník ve výrobě bižuterie pro sebe sháněl výhodné místo. Téhož roku vezl Bernard do Švýcarska některé svoje návrhy a zprávy o výrobě bižuterie na Jablonecku, kde je podle vyšetřovatele „nabídl tamním kapitalistickým

³¹¹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 166

³¹² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 166, soudní protokol ze dne 15. února 1955

³¹³ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 167

³¹⁴ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 167, příložený dokument

³¹⁵ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 169

³¹⁶ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 172

³¹⁷ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 180

*firmám.*³¹⁸ Vyšetřovatel při výslechu předložil Zoselovi čtyři fotografie mužů, které měl obviněný poznat. Tři vyobrazené muže prý Zosel neznal: „...na poslední fotografii je Bauer, tedy švýcarský konsul, který mi přislíbil vystěhování do Švýcarska v roce 1946.“³¹⁹

Při dalším výslechu se vyšetřovatel doptával vyslychajícího, zda bude schopen rozhovoru, jelikož byl nemocen. Zosel souhlasil s vyslycháním: „ano, můj zdravotní stav dovoluje, abych byl vyslechnut.“³²⁰ V obdobných otázkách ze strany vyšetřovatele změnil Zosel svou výpověď. Uvedl, že byl v roce 1946 společně s bratrem pozván ke švýcarskému „konsulátu“ v Mšeně nad Nisou. Tam byl seznámen se zaměstnancem Bauerem, který mu nabídl, zda by se nechtěl vystěhovat do Švýcarska. Bauer ho měl seznámit s poměry ve Švýcarsku a poté se ho prý snažil pomluvami poměrů v ČSR přimět k vystěhování do Švýcarska. Zosel s nabídkou Bauera souhlasil: „...nebyl jsem s poměry v ČSR spokojen, přestože jsem antifašista,³²¹ používal jsem stejných práv jako občané české národnosti.“³²² V roce 1948 ho bratr informoval, že za posílání tajných zpráv do Švýcarska mu bude přislíbeno vystěhování.³²³

Zosel dne 7. února 1955 při výslechu uvedl, že se počátkem roku 1946 od svého bratra dozvěděl o několika odbornících z jablonecké výroby, kteří chtěli odejít do Lichtenštejnska. Měli zájem i o samotného Zosela coby kresliče, neboť si hodlali v Lichtenštejnsku zařídit společný podnik na výrobu jabloneckého zboží: „...bratr mi řekl, že se jedná o Schmika, vyučeného drogistu z Hraničné, který byl odborníkem ve výrobě umělých hmot, Hartmana z Nové Vsi, který měl Lichtenštejnskou státní příslušnost a v Nové Vsi má tchána, který se zabývá barvením perel a dále Preuslera, bývalého majitele drogerie v Jablonci nad Nisou, který měl celou věc financovat, jelikož měl v zahraničí peníze....“³²⁴

Zosel při výslechu uvedl, že Hartmann a Bauer byli ve velmi dobrém poměru s kanceláří v Mšeně nad Nisou, posléze však svou výpověď popřel, na což vyšetřující ostře reagoval: „...vykrucujete se! Vaše manželka ve výpovědi ze dne 24. ledna 1955 uvádí doslova:

³¹⁸ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 181

³¹⁹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 188

³²⁰ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 186

³²¹ Jako antifašisty lze považovat ti Němce, kteří byli během války odpůrci nacismu. Po ukončení války byly zřízeny antifašistické komise, které určovaly, kdo dostane antifašistickou legitimaci. Ta je měla chránit před odsunem a též mohli získat československé státní občanství. Po odsunu zůstali na území ČSR jen nepostradatelní odborníci, antifašisté a občan ze smíšeného manželství. Adrian von ARBURG, Tomáš STANĚK. *Výsídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů*. Díl II., svazek 1, Duben – srpen/září 1945: "Divoký odsun" a počátky osídlování. Ve *Středoklukách*, 2011, ISBN 978-80-86057-71-2. s. 158-160.

³²² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 186

³²³ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 187

³²⁴ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 196

manžel mi řekl, že se jeho bratr zúčastnil porady společně s Hartmanem a Bauerem ve švýcarském konsulu v Mšeně....³²⁵ Zosel souhlasil s výpovědí své manželky. Dále uvedl, že jeho bratr neměl zájem do Lichtenštejnska odejít, jelikož by prý museli pracovat pro Hartmanna, Preuslerova a další, „...kteří by nám dělali šéfy a my jim nevěřili.“³²⁶

Při dalším výslechu chtěl vyšetřující vědět, jaké spojení měl Rudolf Schneider s kanceláří v Mšeně nad Nisou. Zosel tvrdil, že se v roce 1948 dozvěděl od svého bratra o Schniederovi, jenž měl docházet na švýcarský „konsulát.“ Pracoval jako výrobce auto pojistek v Jablonci nad Nisou a byl ve styku s Pfenningerem i Bauerem. Zoselův bratr měl společně s Pfenningerovým bratrem vést výrobu ve Švýcarsku, odkud měli výrobky distribuovat do kapitalistických států. Schneider měl prý nové patenty k rentabilnější výrobě pojistek, které chtěl uplatnit v zahraničí: „...je mi známo, že Schneider udržoval se Švýcarskem obchodní styky až do roku 1953 nebo 1954....“³²⁷

Schneider Zosela žádal o písemný styk se svým bratrem Brüscheilerem: „...řekl mi, že byl předvolán na úřadovnu bezpečnosti v Liberci anebo na nějaký jiný úřad, který provádí kontroly vývozu a devisového hospodářství.“³²⁸ Na tomto úřadě došlo k nedorozumění kvůli nesouhlasícím účtům a dalších položek k tomu potřebných: „řekl mi, ať to napíšu bratrovi, aby celou věc uvedl ve Švýcarsku do pořádku.“³²⁹ Vyšetřovatel chtěl vědět, proč Schneider žádal právě Zosela o písemnou komunikaci s jeho bratrem. Zosel se prý domníval, že měl Schneider obavy ze zatčení, anebo že byl bezpečností podezříván: „...v důsledku toho, že by jeho korespondence byla podrobena cenzuře.“³³⁰ Zosel svému bratrovi napsal opět tajným písmem. Odpověď se mu vrátila po několika týdnech s tím, že Schneiderovo zboží bylo z velké části vadné, čímž nastaly difference v účtování, a proto celou věc uvede do pořádku. Schneider si pro odpověď došel přímo k Zoselovi, za což mu Schneider poděkoval: „...za zprostředkování tohoto styku jsem od něho nic nedostal.“³³¹

Vyšetřující uvedl, že z výpovědí Zosela je zřejmé, že se Schneider, Brüscheiler a Pfenninger dopouštěli valutových podvodů. Zosel označené lidi při vyšetřování hájil tím, že mu žádné podvody nejsou známy: „...není mi známo, že by Schnedier měl v cizině uloženy valuty. Pouze vím, že je čestným hostem kavárny Vltava v Jablonci nad Nisou, přestože tvrdí,

³²⁵ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 197

³²⁶ Výslech byl ukončen v 17:00. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 198

³²⁷ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 133

³²⁸ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 192

³²⁹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 192

³³⁰ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 193

³³¹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 135-136

že je nemocen a nepracuje.“³³² Další lidé, kteří by docházeli na švýcarský konzulát, nebyli prý Zoselovi známi. Zosela prý žádal o podání zprávy obsahující vytipované osoby, které by přicházely v úvahu jako odborníci. Bratrovi uvedl hned několik jmen. Například Malíře skla Röglera, který byl již v době vyšetřování v Západním Německu, a Oskara Scharfa, jenž už žil v NDR.³³³

Dne 16. února 1955 pokračuje další výslech obviněného Artura Zosela. Změnil své předchozí výpovědi, ve kterých tvrdil, že Pfohl chtěl ilegálně překročit hranice. V roce 1950 prý Pfohlova manželka³³⁴ překročila nezákonně hranice, za což byla následně zatčena. V důsledku toho se Zosel domníval, že by se Pfohl bál ilegálně překročit hranice ČSR. Podle vyšetřovatele Zosel nemluvil pravdu: „*protože stále popíráte, budete usvědčeni.*“³³⁵ Soud předložil Pfohlovi visum vystavené v roce 1950, které bylo zajištěno při jeho domovní prohlídce: „...*vypovězte, kam jste ukryl visum pro vás a manželku!*“³³⁶ Zosel i nadále tvrdil, že žádné visum pro něj i jeho manželku nedostal. To však vyšetřující ostře odmítal: „...*vaše výpověď je nelogická. Vy jste měl s Pfohlem a s Brüschweilerem založit společný podnik, tak jak je tedy možné, že Pfohl visum dostal a vy ne!*“³³⁷

Dne 17. února 1955 byl výslech Zosela započat ironickou otázkou, zda je schopen vypovídat: „...*jste schopni výslechu, když jste tak těžce nemocni?*“³³⁸ Obviněný se necítil dobře, ale chtěl zodpovědět na všechny položené otázky. Podle vyšetřujících Zosel svou nemoc zveličoval a prý nedbal rad ošetřujícího lékaře: „...*proč to tak činíte?*“³³⁹ Zosel se bránil tím, že léky doporučené lékařem neužil pouze jednou. Vyšetřovatel se opět ostře ohradil a označil jeho výpověď za nepravdivou: „...*stěžoval si na vás ošetřující lékař a velitel směny, že nedbáte na jejich rady a léky ničíte. Vyjádřete se k tomu.*“³⁴⁰ Zosel uvedl, že ošetřující lékař si jej společně s velitelem směny předvolal a vytkl mu, že nepoužívá léky, které mu ošetřující lékař dal a ničí je.³⁴¹ Výpověď spoluvězně označil za nepravdivou: „...*léky užívám, jen jednou*

³³² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 185

³³³ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 138

³³⁴ Růžena Pfohlová, hranice překročila z ČSR do NDR. Navštivovala tam gynekologického odborníka, který bydlel několik kroků od hranic v obci Görsdorf-NDR. Při tom přechodu byla zadržena a 8 dní vězněna ve vazební věznicí ve Vandsdorfu. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 148

³³⁵ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 193

³³⁶ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 193

³³⁷ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 149-150

³³⁸ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 194

³³⁹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 195

³⁴⁰ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 196

³⁴¹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 197

jsem lék vyhodil, neboť mi bylo po předcházejícím použití velmi špatně.“³⁴² Tato skutečnost svědčí o tom, že komunisté chtěli, aby se vězni navzájem na celách usvědčovali.

Dle názoru vyšetřovatele Zosel zneužíval své srdeční choroby i v zaměstnání. Podle výpovědi Pfohla se mu prý Zosel chlubil, že když po něm závod žádá někdy plnění úkolů, tak že se jim vyhne tím, že se hlásí k nemocným: „...*k této sabotérské činnosti mě i sám Zosel naváděl, a to již v dopisech, které mi předtím psal ať normálně anebo tajným písmem. Zosel mně v dopisech nadával, že stále pracuji a nabádal mě, abych to dělal tak jako on a nepracoval, abych měl dostatek sil až se vystěhuji do Švýcarska, pro tamní výrobu...*“³⁴³ Zosel s tvrzením Pfohla nesouhlasil a hájil se tím, že se nikdy nevyhýbal svým povinnostem vyplývajícím ze zaměstnání: „...*jednou jsem Pfohlovi řekl, aby si šetřil zrak.*“³⁴⁴ Pro vyšetřovatele však obhajoba nebyla dostatečně přesvědčivá, a tak pokračoval v usvědčování Zosela: „...*z vaší výpovědi jest zřejmé, že jste nedocenil plně polehčující okolnost doznání. Vyšetřování má však další důkazy k usvědčení.*“³⁴⁵ Vyšetřovatel předložil Zoselovi dokument zajištěný při domovní prohlídce. Jednalo se o Zoselův dopis ze dne 21. listopadu 1954, tedy bezprostředně před zatčením, kde psal: „...*generální inventura, já hraji nemocného.*“³⁴⁶ Tento dokument obviněný nemohl popřít, protože zmíněný dopis sám psal. Nesouhlasil však s tím, že měl v úmyslu poškozovat národní hospodářství a využívat sociálního zabezpečení v ČSR.³⁴⁷

Vyšetřovatel opět na Zosela naléhal a pravdivost jeho tvrzení zpochybňoval slovy: „...*měl jste v úmyslu škodit republice a využívat sociálních vymožeností v ČSR, což potvrzuje plně výpověď Pfohla.*“³⁴⁸ Pfohl prý Zosela upozornil, že tak sprostě nesmí napadat vedoucí osoby, neboť dostával od československých úřadů invalidní rentu, kterou by mu nemusely přiznat. Zosel mu na to řekl: „...*od státu je potřeba vyždímat všechno, co se dá.*“ Obviněný s tvrzením Pfohla souhlasil, ale zpochybňoval jeho vyznění: „...*svým výrazem v dopise, kde píše, že hraji nemocného, jsem si dělal legraci a zcela rozhodně jsem neměl na mysli, abych dal přednost nemoci před prací. V té době jsem byl skutečně nemocen.*“³⁴⁹

³⁴² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 198

³⁴³ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 198, soudní protokol ze dne 17. února 1955

³⁴⁴ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 198, soudní protokol ze dne 17. února 1955

³⁴⁵ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 198

³⁴⁶ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 199

³⁴⁷ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 150-151

³⁴⁸ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 152

³⁴⁹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 153

Vyšetřovatelé se opět ostře ohradili ve smyslu, že Zosel neodpovídá na položenou otázku a vykrucuje se: „...vysvětlete, proč jste hrál nemocného. Celý dopis tvrdí, že jste nešpásoval. Nevykrucujte se a mluvte pravdu.“³⁵⁰ Zosel si stál za svou výpovědí a dál tvrdil, že pouze špásoval a nemyslel to vážně. Vyšetřovatel však měl k dispozici další výpovědi od Pfohla, které opět použil proti obviněnému Zoselovi: „...*lidově demokratickému zřízení škodil přímo ze zášti. Zosel jest nepřitelem lidově-demokratického zřízení a o tom jsem se opět přesvědčil, když jsem byl u něho v roce 1953,*...“³⁵¹ V závěru tohoto vyšetřování si Zosel stál za svým tvrzením a popíral vše, co Pfohl uvedl ve svých výpovědích. Vyšetřovatelé ukončili výslech se slovy: „...*vzhledem k tomu, že pořád lžete, vrátíme se k této otázce později.*“³⁵²

Dne 17. února 1955 opět pokračoval výslech obviněného Artura Zosela. Vyšetřovatel chtěl vědět, jaký majetek si Zosel nechal vyvést do Švýcarska. Vyšetřovatelé měli k dispozici výpověď Zoselovy manželky Marie, která prý úředníkům Pfenningerovi a Bauerovi předala 40 000 Kč. Dalších 10 000 Kčs jim předala od své sestry Herty Wernerové,³⁵³ „...*tyto peníze jsem Bauerovi předávala na pokyn svého manžela Artura Zosela, který vyvezení těchto peněz osobně zprostředkoval.*“³⁵⁴ Zosel s výpovědí manželky souhlasil. V roce 1950 byl u něho v bytě na návštěvě Bauer a při rozhovoru se mu zmínil, že má nedostatek československých peněz. Proto mu nabídl 10 000 Kčs, které zde zanechala manželčina sestra Herta, protože si je při vysídlení nemohla vzít s sebou. V tomto případě mu prý Bauer slíbil vyměnit peníze za švýcarské franky. Podle Zosela rovněž i Schwab předal některé další předměty a cennosti svému známému Erwaldu Streitovi před svým odchodem do zahraničí. Zosel ještě uvedl, že Streit si v ČSR přivydělává černým obchodem s bižuterií: „...*jest také známo, že Streit se zabývá výrobou bižuterie na černo a prodává ji.*“³⁵⁵

Dne 18. února 1955 proběhlo další vyšetřování Zosela, během něhož zazněla slova: „...*dne 16. února 1955 jste nevypovídal pravdu ve věci visa do Švýcarska, což bylo potvrzeno konfrontací mezi vámi a společníkem Pfohlem. Uveďte, proč se stále vykrucujete.*“³⁵⁶ Zosel

³⁵⁰ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 154

³⁵¹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 155

³⁵² Dne 17. února 1955 byl protokol ukončen v 15:00. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 152

³⁵³ Ta v roce 1950 vysídlila do Západního Německa. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 212

³⁵⁴ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 212

³⁵⁵ Protokol byl ukončen v 17:30. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 213

³⁵⁶ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 214, soudní protokol ze dne 18. února 1955

se přiznal, že v uvedeném datu ve své výpovědi lhal: „...*chci říci pravdu, ale já jsem se stále domníval, že jak Pfohl tak i moje manželka nebudou vypovídat o věcech, které jsme spolu mluvili a které jsme dělali. Proto jsme také i přes usvědčení svou trestnou činnost popíral.*“³⁵⁷ Vyšetřovatel mu na to odpověděl: „...*chcete již konečně vypovídat pravdu!*“³⁵⁸ Zosel odpověděl: „*Ano. Budu vypovídat pravdu.*“³⁵⁹ Obviněný ihned změnil své dosavadní výpovědi: „...*mluvili jsme spolu s Pfohlem v duchu nepřátelském proti zřízení a jest také pravdou to, že jsem vybízel Pfohla k tomu, aby využil své nemoci a nepracoval. K tomu ovšem musím říci že i Pfohl byl stejných názorů jako já.*“³⁶⁰ Dále prý sdělil Pfohlovi, že velmi těžko jej zdejší úřady jako odborníka uvolní k vystěhování do ciziny. Na to mu Pfohl opáčil, že si již dovede poradit a k tomu účelu na oklamání zdejších úřadů si zajistí dokumenty od lékařů, kteří jej uznají za nemocného. Pfohl mu řekl, že má otravu olovem „...*a další nemoci na které se velmi dobře u specialistů vymluví. Nakonec nějaké potvrzení u specialistů v Praze obdržel*“³⁶¹

Zosel si mimo jiné dopisoval s Otto Beckelem,³⁶² který v roce 1949 vysídlil do Rakouska. V písemné kontaktu byl i s Theodorem Rösslerem, bývalým malířem skla a majitelem živnosti z Jablonce nad Nisou, který se v roce 1950 vystěhoval do Haldamaru v Německu. Tajné písmo také použil v korespondenci s Hertou Wegnerovou³⁶³, sestrou Zoselovy manželky Marie.³⁶⁴ Otto Beckel a Rösler prý znali způsob tajného písma již od Stera. Rösler poslal Zoselovi pomocí tajného písma poměry v jablonecké výrobě, zejména o jeho oboru malířství stříbra. Vyšetřovateli však Zoselova odpověď nestačila: „...*z Vaší výpovědi jest zřejmé, že opět nemáte v úmyslu vypovědět pravdu. Proč neřeknete plnou pravdu. Vyšetřování jest známo, že jste i těmto osobám zasílal další návrhy a vzory, proč o tom nevypovídáte.*“³⁶⁵ Zosel to však popíral, že by kromě Brüschwelera, Wernerové a Schafra posílal někomu dalšímu vzory jablonecké výroby. Vyšetřovatel se však proti jeho

³⁵⁷ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 214

³⁵⁸ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 215

³⁵⁹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 215

³⁶⁰ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 216

³⁶¹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 217, soudní protokol ze dne 20. února 1955

³⁶² Bývalý spolumajitel fy Buttig v Jablonci nad Nisou. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 217

³⁶³ Herta Wegnerová měla zájem na tom, mít zprávy o jejich bývalých bydlištích a majetcích, které jim byly zkonfiskovány, a v dopisech nebylo možno takové údaje jim poskytovat, neboť si byl Zosel vědom toho, že se jedná o trestné věci nebo o nezákonné jednání. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 212

³⁶⁴ V roce 1950 odešla do Západního Německa do Bischofsgrünü. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 89

³⁶⁵ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 89

tvrzení ostře ohradil se slovy: „protože opět lžete cituji vám výpověď vaší manželky Marie...“³⁶⁶ Jeho manželka tvrdila, že další návrhy posílal i Ottu Becklovi. Obviněný ale označil manželčinu výpověď za nepravdivou.³⁶⁷

Dne 22. února 1955 se konal další výslech obviněného Artura Zosela. Tento den mu byla předložena fotokopie amerického časopisu Harper's Bazaar,³⁶⁸ kde byly vyobrazeny jím zhotovené knoflíky. Zosel předložený dokument poznal, protože si sám výtisk vypůjčil v Jablonexu, „...tento knoflík byl u mě též zajištěn při domovní prohlídce, neboť mi jich také několik Brüscheweiler poslal do ČSR. Všechny návrhy jsou však zahrnuty v knize návrhů, která byla u mě při domovní prohlídce zajištěna.“³⁶⁹ Obviněný se dokonce přiznal, když tvrdil: „... již před rokem 1947 jsem se dopustil další činnosti na rozkrádání národního majetku, jak jsem již uvedl v předchozích protokolech, ve spojení se svým společníkem Pfohlem.“³⁷⁰ Závěrem tohoto protokolu se vyšetřovatel dotazoval, proč obviněný v průběhu vyšetřování svou špionážní činnost svých společníků neustále popíral i přes usvědčení ze strany vyšetřovatele. Je zcela zřejmé, že byl Zosel již pod velkým tlakem, a tak vyšetřujícím odpověděl, „...já nevím, proč jsem lhal. Jistě to ale bylo, protože jsem nepředpokládal, že moje špionážní činnost bude mít takové následky a že budu odhalen a zatčen. Mým jediným zájmem bylo zajistit si budoucnost v cizině.“³⁷¹

Dne 11. února 1955 započal výslech prvního svědka proti Arturovi Zoselovi. Byl to Gustav Löhner, jeho tchán, který musel vypovídat proti svému zeťovi. Při první otázce ohledně Zoselovy trestné činnosti Löhner popřel, že by o něčem věděl: „není mi vůbec známa trestná činnost mého zetě a mé dcery, byl jsem velmi překvapen, když byli oba zatčeni, doposud nevím důvod, proč byli vzati do vazby.“³⁷² Toto vyšetřovatel ihned zpochybil a přečetl výpověď Zosela: „...o mojí činnosti byla podrobně informovaná moje manželka Marie Zoselová. Kromě ní věděli o mé činnosti i rodiče mojí manželky, Gustav a Marie Löhnerovi, kteří bydlí s námi společně v domě.“³⁷³ Vyslýchaný Löhner ale stále odmítal, že by o trestné činnosti věděl. Proto vyšetřovatel přečetl jeho výpověď i výpověď jeho dcery, která ho taktéž

³⁶⁶ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 89

³⁶⁷ Protokol ukončen ve 12:00. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 218

³⁶⁸ Módní magazín, který vychází dodnes. Viz příloha č. 9, knoflíky, které Artur Zosel navrhl a poslal bratrovi do Švýcarska. Opravdu v jednom z časopisů byly vyobrazeny jeho knoflíky.

³⁶⁹ Návrhy Zosel zasílal pro Brüscheweilera, Scharfa a Wernerovou. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 95

³⁷⁰ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 220

³⁷¹ Protokol byl ukončen v 17:00. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 96

³⁷² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 220

³⁷³ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 220

usvědčuje, že o dané věci věděl: „...mým rodičům bylo známo, že udržuje písemný styk s Brüscheilerem ve Švýcarsku za použití tajného inkoustu, a to že můj manžel tam posílal jednotlivé návrhy na knoflíky...“³⁷⁴

Po zdlouhavém výslechu se Gustav Löhner přiznal, že věděl o posílání tajných dopisů Arturem Zoselem do Švýcarska: „několikrát jsem byl přítomen, když Zosel nahříval dopis na kamnech, aby vyvolal tajné písmo a pak nám předčítal, co mu Brüscheiler psal.“³⁷⁵ Když byl však dotázán, zda ví, jaký byl obsah dopisu, odpověděl: „...na obsah korespondence mezi Zoselem a Brüscheilerem se nepamatují. Víím jen, že, v dopisech oba jmenovaní psali o odborných věcech týkajících se výroby. Proč však oba jmenovaní používali tajný inkoust, nevím.“³⁷⁶ To vyšetřovateli nestačilo a dále se snažil na vyslýchaného naléhat: „...z vaší výpovědi jest zřejmé, že máte stále zájem trestnou činnost Zosela a jeho manželky zakrývat, proč tak činíte!“³⁷⁷ Podle usvědčujících výpovědí Gustava, Zosel posílal do Švýcarska návrhy na knoflíky, které sám vymýšlel. Gustav také věděl, že se jednalo o nové návrhy a podklady, které čerpal z módních žurnálů, jež získal v Jablonecké bižuterii a JABLONEXU, pro něž vypracovával různé návrhy. Zosel totiž pracoval na návrzích pro tyto národní podniky: „konkrétní případy odeslaných návrhů nemohu uvést proto, že si na to již nepamatují.“³⁷⁸

Gustav měl v závěru svého výslechu vypovědět, z jakých důvodů chtěl Zosel odejít do Švýcarska: „to nevím, protože se Zoselovi v ČSR docela dobře dařilo. Já sám to nemohu pochopit, protože Zosel jest invalida a ví z dopisů Brüscheilera, že by ve Švýcarsku nedostal vůbec žádný důchod tak jako zde, kde vůbec sociální poměry jsou daleko lepší než ve Švýcarsku.“³⁷⁹ Gustav o Zoselovi tvrdil, že by se do Švýcarska neodstěhoval: „...i když o tom hovořil, nebyl sám přesvědčen, že by jeho rozhodnutí bylo správné.“³⁸⁰

Dne 22. února 1955 byl vyslýchán Zoselův dlouholetý přítel Fridrich Wagner.³⁸¹ Ten byl předvolán za účelem svědecké výpovědi k osobě Artura Zosela. Společně se znali asi 14 let, společně měli i zaměstnání. Podle vyslychajícího pocházel Zosel z dobrých majetnických poměrů: „sám byl dobrým pracovníkem, mimo toho měl bohaté příbuzné, ježto

³⁷⁴ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 98

³⁷⁵ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 188

³⁷⁶ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 188

³⁷⁷ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 189

³⁷⁸ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 189

³⁷⁹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 221

³⁸⁰ Výslech Gustava Löhnera započat v 10:00 a ukončen v 17:15, vše bylo přetlumočeno do německého jazyka. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 62

³⁸¹ Byl německé národnosti narozen dne 18. srpna 1894 v Jablonci n. Nisou, povoláním nástrojař v Chirana n. p. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 68

rodiče jeho manželky byli továrníky.³⁸² V letech 1949–1950 si Zosel často svému příteli Wagnerovi stěžoval na poměry v Jablonci nad Nisou. Poukazoval na to, že jako odborník nemůže ničeho docílit, zatímco mladí čeští dělníci mají přednost.³⁸³

Dne 23. února 1955 byl vyslýchán Schier Oskar,³⁸⁴ který Zosela znal asi 4 roky. Seznámil se s ním poprvé v jablonecké nemocnici a znali se i ze závodu v Kokoníně, kde Zosel pracoval jako kreslíř vzorků. Zosel byl prý za první republiky členem KSČ a Schier nevěděl, proč nebyl členem strany před svým zatčením: „...na závodě, při hovorech se zaměstnanci německé národnosti poukazoval na nedostatky. Nemohu říci, že nadával, spíše to vysvětloval tak, že budou za čas odstraněny.“³⁸⁵ Jinak sám Zosel prý proti těmto nedostatkům nedělal nic. Funkce v masových organizacích prý nezastával a omlouval to tím, že neuměl česky. Zosel si podle Scheira často stěžoval na svou práci vzorkaře, kdy tvrdil, že není „...správně ohodnocena.“ Dále se prý považoval za starého komunistu, „...za některé věci dříve bojoval a dnes, že se toto nedodrzuje,“ a antifašistu:³⁸⁶ „byl přesvědčený antifašista a neslyšel jsem od něho nikdy nadávat na lidově-demokratické zřízení, nebo že by byl v ČSR nespokojen.“³⁸⁷ Podle výpovědi Schiera byl Zosel klidné povahy. Se zaměstnanci v závodě měl dobré vztahy až na bývalého majitele Maturu. K ostatním zaměstnancům měl dobrý poměr. Stýkal se převážně se zaměstnanci německé národnosti.³⁸⁸

Dalším vyslýcháným svědkem byl František Vojtíšek,³⁸⁹ narozen v roce 1913 v Lomnici n. Popelkou. Povoláním byl zámečník v Jablonecké bižuterii a byl zaměstnán jako Artur Zosel v Kokoninském závodě. Ten o svém spoluzaměstnanci řekl, že: „...rád prohlašoval, že je bývalým členem KSČ a doby první předmnichovské ČSR. Říkal o sobě, že i dnes má komunistické myšlení. Jeho jednání tomu však nenasvědčovalo.“³⁹⁰ V zaměstnání se prý do ničeho nezapojoval. Funkci v masových organizacích vždy odmítal, i když byl do nich navrhován. Jeho poměr k tehdejšímu zřízení v ČSR se nedalo zcela určit, protože stál prý

³⁸² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 68

³⁸³ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 100

³⁸⁴ Byl německé národnosti narozen dne 13. června 1907 v Jablonci n. Nisou, povoláním pasíř. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 72

³⁸⁵ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 72

³⁸⁶ K tématu více např.: ČERMÁKOVÁ, Barbora a David WEBER. *Československu věrni zůstali: životopisné rozhovory s německými antifašisty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny 2008, 267 s. ISBN 978-80-7285-103-4.

³⁸⁷ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 73

³⁸⁸ Podle výpovědi Schiera Oskara. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 45

³⁸⁹ František Vojtíšek byl vyslýchán dne 23. února 1955, výslech započal v 7:45 a skončil v 11:15 hodin. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 52

³⁹⁰ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 48

ve všem stranou a činil dojem, že se o nic nezajímá.³⁹¹

Je zcela zřejmé, že Vojtíšek neměl o Zoselovi nejlepší mínění, avšak za jeho pracovní morálku ho velice chválil: „...jeho pracovní morálka byla dobrá a nezavdávala příčinu k nespokojenosti ze strany vedení zákona. Kresby a návrhy, které dělal, byly odborně propracovány.“³⁹² Zosel často poskytoval kresby a návrhy, které vytvořil doma. Jednalo se zvláště o soupravy jednotlivých vzorků, „...celkem vypracoval asi 100 kusů, čehož bylo 6 kusů na úplně nové raznice.“³⁹³ Z počtu 100 kusů nových návrhů bylo přijato pro výrobu pro zahraniční trhy asi 60 kusů. Zosel nepracoval pravidelně na nových návrzích, jež mu byly ukládány Josefem Opočenským, hlavním technologem n. p. Jablonecké bižuterie. Vyšetřovatel chtěl vědět, zda si Zosel ze závodů domů nosil nákresy vzorků. O tom však vyslýchaný Vojtíšek nic nevěděl, „...o tom nemohu nic říci, ježto na závodě neexistovala kontrola, která by podobné případy kontrolovala. Neslyšel jsem ani od ostatních zaměstnanců, že by si Zosel nosil nákresy domů.“³⁹⁴

Dalším vyslýchaným zaměstnancem závodu v Kokoníně byl Jaroslav Procházka,³⁹⁵ který se narodil v roce 1923 na Slovensku. Byl blízkým spolupracovníkem obviněného Zosela. O obviněném uvedl, že za první republiky byl členem KSČ: „...řád o sobě tvrdil, že má i dnes komunistické názory. Ve skutečnosti se však do ničeho nezapojoval a ani už nebyl členem KSČ.“³⁹⁶ Procházka o Zoselovi tvrdil, že byl příliš sebevědomý a že rád prosazoval své návrhy, ale v závodě nebyl příliš oblíbený. Nesnášel se zvláště s vedoucím Maturou, jemuž Zosel zasahoval do jeho kompetence. Zosel žil prý slušný a spořádaný život. Ze soukromého života ho moc neznal, pouze ho jednou ho jednou společně s Oskarem Schierem navštívil v jeho bytě na podzim roku 1954. Ukazoval jim nějaké obrazy a knížku karikatur, o což se Jaroslav Procházka velmi zajímal. Jejich kontakt také ztěžovala jazyková bariéra, protože Procházka neuměl příliš dobře německy. Na závěr svého výsledku uvedl, že se Zosel chtěl vystěhovat do zahraničí: „...ano, o tom mi říkal na podzim roku 1954. Uváděl, že v ČSR nemůže uplatnit své schopnosti a vzhledem ke svému stavu si podá žádost k vysídlení.“³⁹⁷

³⁹¹ František Vojtíšek byl vyslýchán dne 23. února 1955. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 49-50.

³⁹² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 53

³⁹³ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 53

³⁹⁴ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 51

³⁹⁵ Naroděn dne 22. listopadu 1923 ve Vojka nad Dunajem na Slovensku, zaměstnán jako pasíř v Kokonínském závodě. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 76

³⁹⁶ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 77

³⁹⁷ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 77

8.5 Rozsudek

Dne 6. května 1955 se konalo hlavní líčení s obžalovaným Zoselem, Pfohlem a Zoselovou.³⁹⁸ Rozsudek téměř celý korespondoval s obžalobou, která byla vydána dne 22. února 1955. Liší se od ní pouze v určitých detailech. Marie Zoselová byla obžalována za to, že již od roku 1948 věděla o trestné činnosti svého manžela, avšak v rozsudku je toto datum přepsáno na rok 1950. K rozsudku byla přidána ještě jedna část, která během obžaloby nezazněla. Šlo o přihlédnutí k životním poměrům všech obviněných. U Ervína Pfohla bylo přitěžující skutečností to, že pocházel z rodiny drobného výrobce, který podle soudu tíhnul vždy ke kapitalismu. Důležitou roli hrála i skutečnost, že jeho příbuzní žili v Německu, kam se také chystal odejít. U Marie Zoselové bylo přihlédnuto k jejímu příbuzenskému vztahu k manželovi a také k faktu, že se ke své činnosti prakticky doznala. Naopak Zoselovi přitěžovalo to, že svou trestnou činnost prováděl dlouhou dobu.³⁹⁹

Zosel se u hlavního líčení hájil tím, že ví o své trestné činnosti, kterou páchal: „...*dělal jsem to z lehkomyšlnosti.*“⁴⁰⁰ Pokračoval tím, že nijak nechtěl poškodit zdejší průmysl: „...*žádám Senát o mírné posouzení vzhledem k své nemoci a slibuji, že bude-li mi dána možnost, že ještě kus práce udělám a stanu se ještě užitečnějším.*“⁴⁰¹ Obviněný Pfohl se připojil k návrhu svého obhájce a dodal, že svou vlast nikdy nezradil a nezradí. Podle soudu si však prý dobře jako Němec uvědomoval, „...*že Němci mají největší vinu na poslední válce, a proto jsem se snažil dobrou prací vše odčinit.* Avšak Pfohl pokračoval tím, že žádal o podmíněný trest: „...*mou duševní prací získávám milionové měsíční hodnoty pro náš stát. Prosím, aby mi dal soud možnost dobrou prací vše napravit. Prosím o podmíněný trest.*“⁴⁰²

Obviněná Zoselová souhlasila s návrhem obhájce a nežádala mírný trest pro sebe, nýbrž pro svého manžela: „...*prosím pro svého muže o mírný trest. Já bych ráda přenesla část manželova trestu na sebe. Prosím za svého muže o mírný trest.*“⁴⁰³ I v tomto případě můžeme říci, že role obhájců byla u soudu spíše symbolická. K žádnému velkému obhajobě se podle dochovaných materiálů neschylovalo.⁴⁰⁴ Povinná přítomnost obhájce u řízení byla stanovena

³⁹⁸ Předseda senátu JUDr. František Hruša, soudci z lidu – Karel Kmínek, František Žana, prokurátor – Jaroslav Nový, překladatel JUDr. Emanuel Rausch. Obhájce – JUDr. Rostislav Zástěra, vedoucí advokát poradny v Liberci za obviněného Artura Zosela a za obviněnou Marii Zoselovou v plné moci. JUDr. František Mls, člen advokátní poradny pobočkou v Jablonci nad Nisou za obviněného Ervína Pfohla. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 245

³⁹⁹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 410

⁴⁰⁰ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 247

⁴⁰¹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 247

⁴⁰² ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 247

⁴⁰³ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 248

⁴⁰⁴ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 249

již v roce 1950 zákonem č. 87/1950 Sb. o trestním řízení a č. 89/1950 o trestním správním řízení. Muselo se jednat o činy, na něž byl stanoven trest smrti, trest odnětí svobody na doživotí nebo na dobu převyšující hranici 5 let. V případech, kdy obviněný neměl dostatečné prostředky na obhajobu, stanovil mu obhájce soud.⁴⁰⁵

Veškeré zadržené důkazy usvědčily Artura Zosela ze sabotáže jabloneckého průmyslu a špionáže ve prospěch Švýcarska „*a jeho nepřátelství k lidově demokratické republice.*“⁴⁰⁶ Podle prokurátora obviněný Zosel v průběhu vyšetřování zapíral a doznal se jen k tomu, z čeho byl usvědčen. Trestnou činnost v podstatě prý doznává a mimo to je usvědčován spoluobviněným Pfohlem, jeho manželkou Marií Zoselovou, výpověďmi svědků a přiloženými dokumenty. Pfohl se při vyšetřování ke své činnosti doznal. Z trestné činnosti byl usvědčen výpověďmi obviněných Zosela a Zoselové a přiloženými dokumenty.⁴⁰⁷

U obviněného Zosela a Pfohla byl uložen trest propadnutí celého jmění ve smyslu § 85 odst. 4 trestného zákona a u všech obviněných ztráta čestných práv občanských ve smyslu §§ 43 a 44 trestného zákona. Při výroku trestu o náhradě nákladů trestného řízení bylo přihlédnuto k míře zavinění i majetkovým poměrům jednotlivých obviněných i k ustanovení obhájce podle § 45 odst. 1. trestného řádu. Tím spáchal Artur Zosel trestný čin sabotáže podle § 85 odst. 1b/, 2a/ trestného zákona a trestný čin vyzvědačství podle § 86 odst. 1. tr. z. Ervín Pfohl spáchal trestný čin sabotáže podle § 85 odst. 1b/ 2a/ tr. z. Marie Zoselová trestný čin neoznámení trestného činu podle § 165 odst. 1 tr. z.⁴⁰⁸

Artur Zosel byl odsouzen k 14 letům odnětí svobody, k propadnutí celého jmění a ke ztrátě čestných práv občanských na 10 let. Obviněný Ervín Pfohl byl uznán vinným trestným činem a byl odsouzen k trestu odnětí svobody na 6 let, k propadnutí celého jmění a ke ztrátě čestných práv občanských na 3 roky. Obviněná Marie Zoselová byla uznána vinnou trestným činem a byla odsouzena k trestu odnětí svobody na 3 roky a ke ztrátě čestných práv občanských na 3 roky.⁴⁰⁹

⁴⁰⁵ DOLEŽAL, Miroslav. *Dějiny státu a práva v Československu 1938 – 1960*. Karlova Univerzita: Praha, 1986.

⁴⁰⁶ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 99

⁴⁰⁷ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 415

⁴⁰⁸ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 418

⁴⁰⁹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 249

Tab. č. 1 – Abecední seznam odsouzených v kauze „Artur Zosel a spol.“

Jméno a příjmení	Datum narození	Bydliště	Povolání	Zatčení	Hlavní líčení	Výrok soudu	Spis
Ervín Pfohl	17. 3. 1906	Nový Bor	Malíř skla	25. 11. 1954	6. 5. 1955	Sabotáž – 6 let	V-587/ LB
Artur Zosel	26. června 1894	Vrkošlavice	Rytec	22. 11. 1954	6. 5. 1955	Sabotáž a vyzvědačství – 14 let (po odvolání 10 let)	V-587/ LB
Marie Zoselová	13. 8. 1906	Vrkošlavice	Balička skla	22. 11. 1954	6. 5. 1955	Neoznámení trestného činu – 3 roky	V-587/ LB

8. 6 Výkon trestu

Rekonstruovat výkon trestu je z velké části možné pouze u obviněného Zosela, protože u ostatních chybí stěžejní materiál, a to spis z Národního archivu v Praze. Marie Zoselová byla ve vazební věznici v Liberci od zatčení dne 24. listopadu 1954 až do 24. června 1955. Poté byla eskortována do NPT Želiezovce. Tam na ní bylo sepsáno několik kladných pracovních hodnocení: „...její pracovní morálka odpovídala 118 % pracovního nasazení.“⁴¹⁰

Brüschweiler se snažil o propuštění svého bratra Zosela. Dne 5. ledna 1955 zaslal Brüschweiler dopis ministrovi spravedlnosti, ve kterém žádal o spravedlivé posouzení kauzy obviněného Zosela, jeho manželky a objasnění celé záležitosti okolo jejich zatčení: „...Zosel byl náhle zatčen a od té doby jest v policejní věznici v Liberci.“⁴¹¹ Hájil bratra tím, že je úplně přirozené, že jako příbuzní byli v pravidelném písemném styku a korespondencí si jen vyměňovali své odborné názory tak jako v dřívějších letech. Zosel mu prý čas od času zasílal výkresy knoflíků, protože byl umělecky založen a on jako technik mu poté sděloval své

⁴¹⁰ NA, Praha, fond SSNV, T35/60, s. 21

⁴¹¹ „...Zosel plötzlich verhaftet wurde und seit dieser Zeit im Polizeigefängnis in Linbereg ist.“ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 192

mínění k provedení dané věci: „*to ale platilo výlučně pro nás dva, jak jsme byli zvyklí činit během 25 let, které jsem strávil v ČSR, než jsem odjel do Švýcarska. Tímto tedy nebyl nikdo poškozen. Při tom bylo možná při cenzuře naší korespondence pravděpodobně posuzováno dokonce jako špionáž. To jest ale justiční omyl.*“⁴¹²

Dále Brüscheiler ministroví vysvětloval, že Zoselovo zatčení vedlo k těžkým potížím jejich 87leté matky, která díky tomu skončila na nemocničním lůžku ve Švýcarsku, kde žila. Podle jeho slov se lékaři obávali toho nejhoršího. Bernard se dokonce snažil poukázat na fakt, že byl jeho bratr dlouhé roky komunistou a jako Němec obdržel mezi prvními čsl. státní občanství.⁴¹³ „...*prosím Vás, vysoce vážený pane ministře, o plné pochopení a nepochybuji o spravedlivém posouzení z Vaší strany.*“⁴¹⁴

Artur Zosel byl původně odsouzen k 14 letům odnětí svobody. Dne 21. července 1955 se konalo odvolací líčení ve věci obviněného Artura Zosela a Ervína Pfohla.⁴¹⁵ Obviněný Zosel se hájil jako u hlavního líčení tím, že svému bratrovi neposílal žádné takové návrhy, které uplatňoval zde v národním podniku, v němž byl zaměstnán. Posílal mu úplně jiné návrhy, a tak si nebyl vědom, že by tím páchal trestný čin. Obviněný Ervín Pfohl se hájil tím, že trpěl zhoubnou nemocí anemií a během vazby ztratil 18 kg. Dále uváděl, že do nacistické armády dobrovolně nevstoupil. Do Švýcarska se chtěl dostat jen do roku 1950, dokud prý kolovaly zvěsti, že mají být všichni Němci vysídleni. Po roce 1950 již o to neusiloval. Obhájce odvolatelů po jejich závěrečné řeči navrhoval, aby odvoláním bylo vyhověno. Prokurátor navrhoval, aby odvolání krajského prokurátora bylo vyhověno a odvolání obviněných byla zamítnuta. Obhájce obviněného Pfohla navrhoval, aby odvolání krajského prokurátora byla zamítnuta.

Nejvyšší soud projednal další odvolací líčení u obviněného Pfohla i Zosela. Obviněný Zosel se odvolával na to, že by měl soud přihlédnout ke skutečnosti, že se činu dopouštěl

⁴¹² „*Das aber galt ausschliesslich nur für uns beide wie wir es während der 25 Jahre gewohnt waren. Es wurde daher niemand geschädigt. Während wahrscheinlich man dies bei der Zensur unserer Korrespondenz vielleicht gar als Spionage betrachtet hat. Das aber ist eint Justizirrtum.*“ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 192

⁴¹³ Vládní nařízení ze dne 29. listopadu 1949, č. 252 Sb. zrušilo všechny doposud platné předpisy o navrácení občanství s cílem celý proces urychlit, jímž mohlo být vydáno příslušné osvědčení. Toto osvědčení mohli získat jen ti, kteří měli trvalý pobyt v ČSR a nijak se neprovinili v tehdejším komunistickém řízení. STANĚK, Tomáš. *Německá menšina v českých zemích: 1948-1989*. Praha, 1993, ISBN 80-85241-29-3. S. 82-83.

⁴¹⁴ „*Ich bitte sie sehr geehrter Herr Minister um volles Verständnis und ich zwiflle nicht an der gerechten Beurteilung Ihresseits.*“

ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 190

⁴¹⁵ Předsedkyně senátu Dr. Zdeňka Patschová, Soudce – Marie Pokšťeflová, Jan Kukla, Dr. Hugo Richter, Dr. Oldřich Rolenc, Marta Ježková, Dr. Václav Šáňa. Zapisovatelka – Marta Ježková. Za generálního prokurátora – Dr. Václav Šáňa. Ohájce – Jan Slaviček – advokátní poradna č. 9 v Praze. Tlumočník byl Dr. Ladislav Malý. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 253

vlivem svého příbuzenského vztahu a pocitu vděčnosti ke svému bratrovi, aby mu v jeho postavení pomohl. Snažil se tak zmírnit svůj trest. Obviněný Pfohl se hájil tím, že se nespolečil k sabotáži a prý se dopustil nejvýš trestného činu neoznámení trestného činu. Nejvyšší soud však souhlasil s rozhodnutím prvního soudu: „...*prvý soud proto nepochybil a trest takto obviněným odpovídá...*“⁴¹⁶

Zoselovi nakonec bylo Nejvyšším soudem v Praze snížena trest na 10 let odnětí svobody.⁴¹⁷ Poté byl Artur Zosel 24. června 1955 eskortován z vězeňské vazby do věznice č. 2 Praha.⁴¹⁸ Již 9. května 1956 se rozhodovalo, zda bude Artur Zosel amnestován prezidentem republiky. Zoselovi byl touto amnestií trest snížena na 9 let odnětí svobody. Artur Zosel se společně s Ervínem Pfohlem snažili několikrát odvolat k Nejvyššímu soudu v Praze, aby se obnovil jejich proces a mohli být tak podmíněčně propuštěni na svobodu. Avšak jejich žádosti byly vždy zamítnuty.⁴¹⁹

Dne 15. září 1956 byl Zosel eskortován do NPT č. 1 Ilava, kde se již od začátku léčil s chronickým zápallem žlučníku. V době svého volna se prý věnoval četbě německých knih, neboť jiný jazyk neuměl. Stýkal se rovněž s odsouzenými německé národnosti. Během výkonu trestu v NPT Ilavě bylo na něho sepsáno hodnocení pro podmíněčné propuštění: „...*nemůžu hovořit, zda jeho dosavadní trest dával záruku toho, že v případě propuštění by vedl spořádaný život. Trest si odpykává ani necelé 2 roky, proto nedoporučujeme podmíněné propuštění.*“⁴²⁰

Dne 7. února 1957 byl převezen do NPT č. 1 v Leopoldově na oddělení, kde se nepracovalo. Dne 19. května 1960 byl na Zosela sepsán lékařský posudek v NPT s tím, že trpěl kornatěním cév se zvýšeným krevním tlakem, degenerací srdečního svalu, rozedmou plic, zánětem žlučníku, těžkou deformací levé ruky po střelném poranění, a proto nebyl schopen žádné práce v NPT: „...*vzhledem k jeho věku a zdravotnímu stavu není ve výkonu trestu pracovní zařazen. Chování jmenovaného v průběhu trestu je celkem uspokojivé, občas se vymlouvá, že je německé národnosti, a proto nerozumí.*“⁴²¹ Podle výpovědi Jany Jiříčkové (Kadičové) byl Zosel v Leopoldově na společné cele s odsouzeným Gustavem Husákem, tedy

⁴¹⁶ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 256

⁴¹⁷ Odvolací líčení bylo zahájeno v 8:15 a ukončeno ve 14:35. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 255

⁴¹⁸ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 1

⁴¹⁹ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 421

⁴²⁰ NPT č. 1 Ilava dne 18. září 1956. NA, Praha, fond SSNV, T35/60, s. 15

⁴²¹ NA, Praha, fond SSNV, T35/60, s. 16

pozdějším prezidentem ČSR.⁴²²

Dne 12. června 1957 byl na Zosela sepsán další posudek, zda by mohl být amnestován prezidentem republiky. I přesto, že byl posudek celkem kladný, propuštění na svobodu nebylo doporučeno: „...v našem NPT je poměrně krátkou dobu, avšak když se bude i nadále dobře chovat, bude mu moc NPT doporučit snížení trestu.“⁴²³

Krajský soud v Liberci rozhodl ve veřejném zasedání, konaném dne 15. listopadu 1957 o obnově trestního řízení Ervína Pfohla a Artura Zosela. Ervín Pfohl podal návrh na obnovení trestního řízení s odůvodněním, že neměl v úmyslu vystěhovat se do ciziny a budovat tam se spolu odsouzeným Arturem Zoselem a jeho bratrem Brüscheilerem nový průmysl. Avšak připouštěl, že psal Brüscheilerovi do Švýcarska 2 dopisy tajným písmem. Uvedl, že jako Němec neměl dostatečné právní ochrany v ČSR, neboť mu byl odňat fotoaparát, který potřeboval pro výkon svého zaměstnání a ač mu bylo slíbeno, že jej bude moc odkoupit, nestalo se tak.⁴²⁴

Dále Zosel uvedl, že sepsaný protokol s orgány státní bezpečnosti, obsahující jeho doznání, je neplatný. Dle jeho slov ho podepsal po 10hodinovém výslechu na naléhání vyšetřujícího orgánu, který mu prý vysvětloval, že jednotlivé případy budou objasněny. Zosel tvrdil, že v důsledku svého pomatení a neznalosti českého jazyka vypovídal u výslechů všelicos. Též namítal, že mu nebyla dána možnost zvolit si obhájce a že nedostatkem trestního řízení bylo, že nebyl přibrán znalec z oboru dutého skla. Závěrem navrhoval, aby byl vyslechnut svědek Martin Drchal, který byl v červenci 1956 přítomen při soudním přelíčení. Soud však jeho návrh na obnovu trestního řízení zamítl jako neodůvodněný.⁴²⁵

Dne 13. prosince 1957 byla na Artura Zosela podána stížnost a návrh k potrestání, aby po dobu jednoho měsíce nesměl využívat své nastavené výhody.⁴²⁶ Stalo se tak proto, že chodil po cele, za což byl již několikrát napomínán. Zosel se hájil tím, že je Němec a českým předpisům nerozumí: „...já jsem přesvědčený, že Zosel ví, co může dělat a co ne. Přesto

⁴²² Husák byl souzen v kauze „Gustav Husák a spol.“ v jeho skupině slovenských buržoazních nacionalistů, kdy byl odsouzen na doživotí. Nejdříve byl v Leopoldově nejdříve vězněn od 12. července 1954 – 29. dubna 1955 poté 2. června 1955 – 27. března 1958, kdy byl ve společné cele s Arturem Zoselem. Více v: MACHÁČEK, Michal. *Gustáv Husák*. V Praze, 2017. ISBN 978-80-7429-388-7. s. 299. Rozhovor s Janou Jiříčkovou (*bydlela ve stejném domě s Arturem Zoselem – Jablonec nad Nisou, 11. listopadu 2018*).

⁴²³ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 258

⁴²⁴ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 262

⁴²⁵ V Liberci dne 15. listopadu 1957, JUDr. Otto Šidlichovský. Zároveň byl povinen uhradit částku za trestní řízení a to 3 276,50 Kč. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 266

⁴²⁶ Nakonec byl Artur Zosel potrestán 2 měsíci od 16. prosince 1957 do 16. února 1958. NA, Praha, fond SSNV, T35/60, s. 4

*žádám, aby byl kázeňsky potrestán. Je sebevědomý a povýšenecké povahy.*⁴²⁷

Dne 22. prosince 1957 byla Zoselovi diagnostikována pokročilá forma přetlakové choroby s kornatěním cév, zvláště věnčitých, záchvaty anginy pectoris s postižením srdečního svalu se zbytněním levé komory, rozedma plic, vleklý zánětlivý žlučník, degenerativní změny na páteři s těžkou deformací levé dlaně po střelném poranění s funkční nedostatečností. Podle doktora se jednalo: „...o pokročilé těžké a nevléčitelné choroby se špatnou předpovědí.“⁴²⁸ Dne 17. března 1958 žádal znovu Ervín Pfohl o obnovu trestního řízení, které bylo KS v Liberci ihned zamítnuto.⁴²⁹ Ervín Pfohl se pak pokoušel ještě několikrát obnovit trestní řízení, avšak pokaždé bylo zamítnuto.⁴³⁰ Dne 14. února 1958 se Zosel vzdal vězeňských návštěv, protože jeho manželka trpěla nervovou chorobou, a i přesto by tak dalekou cestu z Vrkošovic nemohla vykonat. Další příbuzné měl v zahraničí, avšak ty by na návštěvu stejně pozvat nemohl.⁴³¹

Dne 14. srpna 1959 dostal Zosel hodnocení k podmíněnému propuštění ve kterém bylo nedoporučení, aby jej získal: „...pro jeho nevyjasněným postojem k výkonu trestu, nepřiznává pocit viny v plném rozsahu a projevuje se jako záporná osoba k našemu zřízení, což jde vidět v osobních rozhovorech se spolu-odsouzenými. Není proto předpokladu, že by po propuštění byl řádným občanem naší společnosti.“⁴³² Podle vyšetřujících byl tiché povahy a vyhledával společnost takovou, jako je on sám, uložený trest si chtěl odpykat dobrým chováním, které tak činil. Své trestné činnosti se prý dopouštěl, protože: „...očekával bývalé kapitalistické ČSR a takto se obohacovat na úkor pracující třídy.“⁴³³ Artur Zosel žádal dne 1. září 1959 o podmíněné propuštění ze zdravotních důvodů, které mu však bylo taktéž zamítnuto. Dne 29. září 1959 sestra Zosela žádala o plnou moc se žádostí, aby ji odsouzený Zosel mohl podepsat proto, že za něho podala žádost na podmíněčné propuštění.⁴³⁴

Výkon trestu měl být u Artura Zosela ukončen dne 22. listopadu 1963. Avšak rozhodnutím ze dne 18. července 1960 prominul prezident Československé socialistické

⁴²⁷ NA, Praha, fond SSNV, T35/60, s. 4

⁴²⁸ Posudek sepsal MUDr. Dušan Milotinský. Zosel se řadil se do IV. kategorie zdravotního stavu, v roce 1956 v NPT Ilva byl klasifikován do III. kategorie. NA, Praha, fond SSNV, T35/60, s. 8

⁴²⁹ JUDr. Otto Šidlichovský předseda senátu. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 270

⁴³⁰ Znova dne 15. března 1958. ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 275

⁴³¹ I přesto, že i sám Artur Zosel ve všech protokolech tvrdil, že nerozumí a neumí psát česky, tak tato žádost byla sepsána v češtině jeho vlastní rukou. NA, Praha, fond SSNV, T35/60, s. 20

⁴³² Vypr. st. serž. Nosál, dne 14. srpna 1959 v NPT Leopoldově. NA, Praha, fond SSNV, T35/60, s. 12

⁴³³ ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB, s. 433

⁴³⁴ NA, Praha, fond SSNV, T35/60, s. 13

republiky zbytek trestu odnětí svobody pod podmínkou, že se Zosel do pěti roků od rozhodnutí prezidenta republiky nedopustí úmyslného trestného činu:⁴³⁵ „...*propustíte odsouzeného na svobodu a též sdělte, kde byl odsouzený na svobodu propuštěn a kde bude po propuštění bydlet.*“⁴³⁶

8.7 Život po propuštění a rehabilitace

Ne všichni z odsouzených se po propuštění vrátili do svých dřívějších domovů. Artur Zosel se rovnou odstěhoval do Západního Německa za svými příbuznými do Kaufbeuren. Po propuštění byl již ve stavu pracovní neschopnosti.⁴³⁷ Marie Zoselová, která byla propuštěna o tři roky dříve než manžel Artur, se opět nastěhovala do svého dřívějšího domu ve Vrkoslavicích, který vlastnil již několik let, Josef Kadič. Ten přestavěl jednu místnost v přízemí rodinného domu pro Zoselovou a první patro přenechal svému synovi, který čekal rodinu. Je zcela zřejmé, že rodina Kadičova se Zoselovými vycházela velmi dobře, když se měla Zoselová po odpykání trestu, kam vrátit. I když měli Kadičovi se Zoselovou dobrý vztah, tak rozhovory o jejím věznění byly tabu. Podle Jany Jiříčkové (dcera Josefa Kadiče) jí odsouzení velice poznamenalo, dokonce se pokusila o sebevraždu. Zoselová po propuštění manžela zůstala ještě půl roku ve Vrkoslavicích. Poté se za ním vydala i s jejich nábytkem.⁴³⁸

Usnesení, které vyšlo Krajským soudem v Ústí nad Labem, rozhodlo v neveřejném zasedání konaném dne 18. února 1991 v řízení o rehabilitaci podle zákona č. 119/90 Sb. takto: „Artur Zosel nar. 26. června 1894 v Novém Boru, posl. bytem ve Vrkoslavicích č. 195, okr. Jablonec nad Nisou, Ervín Pfohl nar. 17. března 1906 v Novém Boru, posl. bytem v Novém Boru, Tovární u. č. 289, Marie Zoselová roz. Löhnerová nar. 13. srpna 1906 ve Vrkoslavicích, posledním bytem ve Vrkoslavicích č. 195, okr. Jablonec nad Nisou jsou účastni rehabilitace⁴³⁹ podle zákona 119/90 Sb. o soudní rehabilitaci.⁴⁴⁰ Tento dokument byl zaslán na bývalou adresu manželům Zoselovým, a tak zůstal ve Vrkoslavicích u Jiříčkové (dcera Josefa Kadiče). Ta se snažila, zkontaktoval příbuzné manželů Zoselových a předat jim tento dopis. Ti jej ale odmítli, i když měli podle soudu nárok na případné odškodnění.“⁴⁴¹

V roce 2015 navštívil bývalý dům manželů Zoselových ve Vrkoslavicích jeden z jeho

⁴³⁵ Dne 21. července 1960, vedoucí oddělení Siblík. NA, Praha, fond SSNV, T35/60, s. 22

⁴³⁶ NA, Praha, fond SSNV, T35/60, s. 23

⁴³⁷ Amnestie prezidenta republiky č.1, II písm. NA, Praha, fond SSNV, T35/60, s. 25

⁴³⁸ Rozhovor s Janou Jiříčkovou (*bydlela ve stejném domě s Arturem Zoselem – Jablonec nad Nisou, 11. listopadu 2018*).

⁴³⁹ Rehabilitace v době komunistické éry probíhala ve 4 etapách: v letech 1955-1957, 1963-1967 a 1968-1975. Poté po ukončení komunistické moci probíhala po roce 1989. Více v: BLÁHOVÁ, Ivana, pozn. 5, s. 282.

⁴⁴⁰ Soukromý archiv Jany Jiříčkové, Jablonec Nad Nisou, 11. listopadu 2018

příbuzných, syn sestry Zoselové, Kurt Werner (synovec Marie Zoselové),⁴⁴² kterému bylo již přes osmdesát let. Dnes rodiny Jiříčkova a Wernerova nejsou v kontaktu a obávají se, že jediný nejbližší příbuzný Zosela, tedy Kurt Werner, je již po smrti.⁴⁴³

⁴⁴¹Rozhovor s Janou Jiříčkovou (*bydlela ve stejném domě s Arturem Zoselem – Jablonec nad Nisou, 11. listopadu 2018*).

⁴⁴² Bydlí v Koenigsberger Strasse 58, Ingolstadt 850 53. Rozhovor s Janou Jiříčkovou (*bydlela ve stejném domě s Arturem Zoselem – Jablonec nad Nisou, 11. listopadu 2018*).

⁴⁴³ Rozhovor s Janou Jiříčkovou (*bydlela ve stejném domě s Arturem Zoselem – Jablonec nad Nisou, 11. listopadu 2018*).

9 Politický proces „František Bulíř a spol.“

Obviněné osoby v procesu označovaném jako „František Bulíř a spol.“ soud označil za spolupracovníky americké CIC. Dotyční se z jejího popudu měli dopouštět hospodářské špionáže ve prospěch „nepřátelského“ USA. Za ústřední postavu celé kauzy lze považovat Jiřího Hilgera. Můžeme ho pokládat za převaděče a „dvojitého agenta“, jelikož byl získán pro americkou službu CIC, ale zároveň spolupracoval i s StB.⁴⁴⁴

Souzeno bylo 6 osob, z toho 5 mužů: Jiří Šída, Dobroslav Hnídek, František Zurčín, Mirko Louma a František Bulíř s manželkou Jarmilou Bulířovou. Manželé Bulířovi Hilgera údajně ukrývali ve svém domě v podkrovní světnici již před jeho ilegálním útekem z Československa v roce 1949. Hilger uprchnul do Západního Německa a na území ČSR se vracel jako agent CIC společně s agenty Látalem a Linhartem. Údajně jim manželé Bulířovi poskytovali nejen přístřešek, ale i stravu, a to po řadu týdnů a většinou bez jakékoliv odměny. Dále měl Bulíř pracovat jako spojka při vybírání mrtvých schránek ve vlaku Praha – Mnichov – Curych, u Horšovského Týna a později mezi Zásadou a Hutí.⁴⁴⁵ V těchto schránkách byly do zahraničí posílány špionážní zprávy vojenského a hospodářského rázu. K této činnosti byl údajně Bulíř vyškolen a vybaven falešnou občanskou legitimací.⁴⁴⁶

Mrtvá schránka je označení pro skryté ale veřejně přístupné místo, kam je možné vkládat menší předměty nebo různé dokumenty. Schránka by měla být nenápadná pro nepovolanou osobu, aby nebyla identifikovatelná. Často se používala zavařovací sklenice, která nebyla nápadná pro nepovolané osoby, a zároveň chránila tajný obsah před vlhkostí. Schránka se měla nacházet na nepříliš frekventovaném místě, proto se často využívaly například pomníky, kříže, autobusové zastávky nebo hřbitovy. Kurýr, který schránku zhotovil, musel vytvořit podrobný plánec, aby ji mohl další kurýr bez problémů nalézt. V tomto procesu se jednalo o schránky, které byly upevňovány do vlaků. Tím se jejich obsah mohl jednoduše převážet přes hranice.⁴⁴⁷

Agent Hilger měl do své agenturní sítě zapojit Mirka Loumu a Jiřího Šídu, kteří se s ním měli setkávat v Hutí, Zásadě a v Praze. Pro Hilgera prý obstarávali špionážní informace. Louma měl také zjistit od Dobroslava Hnídky adresu jeho strýce, plukovníka letectva Isidora Čecha, který byl zaměstnaný na Ministerstvu národní obrany. Dále měl Hilgerovi předat 12 map území Čech, které získal od svého známého Františka Zurčina. Tato

⁴⁴⁴ PAMĚŤ NÁRODA [online], 2019. [vid. 26. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/raja-radomil-1932#recording>

⁴⁴⁵ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 12.

⁴⁴⁶ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 33.

⁴⁴⁷ PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK, pozn. 8, s. 22.

jejich údajná trestná činnost byla odhalena StB v roce 1952.⁴⁴⁸

Všichni aktéři této kauzy pocházeli z okresu Jablonec nad Nisou. František Bulíř, bydlel s manželkou Jarmilou Bulířovou v Huti. Jiří Šída, Dobroslav Hnídek, František Zurčín a Mirko Louma pocházeli ze Zásady. Od Huti je Zásada vzdálena necelé tři kilometry. Můžeme tedy předpokládat, že se všichni obvinění mohli znát. Dále se jednalo se o věkově nesourodou skupinu. V době zatčení jim bylo od 17 do 47 let. Nejstarší František Zurčín dosáhl v době zatčení 47 let. Nejmladší Jiří Šída nebyl ještě plnoletý. V jeho případě se jednalo tedy o stíhání nezletilého. V červenci roku 1952 ho zatkli a teprve v srpnu dosáhl plnoletosti.

Kromě Bulířové, která byla v domácnosti, pracovali ostatní ve sklářském průmyslu, a to jako dělníci, továrníci, skláři či jako úředníci. Z 6členné skupiny byly 4 osoby bez politické příslušnosti a 2 osoby se řadily mezi bývalé členy České strany národně sociální.⁴⁴⁹

Na kolik odpovídala obvinění realitě, zůstává otázkou. Lze tvrdit, že minimálně část jejich údajné protistátní činnosti byla uměle vykonstruovaná s jasným cílem dostat zatčené do vězení. Motivací k politické perzekuci mohla být stranická příslušnost před únorem roku 1948 či fakt, že patřili mezi živnostníky a továrníky.

⁴⁴⁸ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 14.

⁴⁴⁹ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 15.

9.1 Život před zatčením

9.1.1 Agent – provokatér Jiří Hilger a jeho agenturní síť

Informace o životě Jiřího Hilgera mnou prostudovaných pramenech v politickém procesu „František Bulír a spol.“ příliš nevyprávějí. V tomto ohledu je především cenná odborná studie „*Záškodnická skupina Jizerka a dvojitý agent Jiří Hilger*“ uveřejněna v ročence, „*Z českého ráje*,“ Ivo Navrátila.

Jiří Hilger se narodil dne 30. března 1923 v Železném Brodě. Matka Anna rozená Šádková a otec Jiří Hilger vedli fotografickou živnost v Železném Brodě. Dokonce i syn se později vyučil fotografem. V roce 1948 se Jiří Hilger oženil s Květuší, dcerou sklářského podnikatele Bohumila Mrklase. Roku 1949 se v Železném Brodě začalo mluvit o emigraci některých lidí z organizace Junák. Junáci měli být po únoru roku 1948 sjednoceni do Československého svazu mládeže, s čímž tito členové razantně nesouhlasili. Při té příležitosti se Hilger svěřil otci o údajném zdržování se emigrantů v Železnobrodském lese. Dále mu vypověděl, že jim opatřuje peníze a potraviny. Po zjištění této skutečnosti mu prý otec dával vyšší výplatu, aby jim mohl pomáhat.⁴⁵⁰ Junáci byli v lese ozbrojeni a odhodláni bojovat v rámci třetího odboje proti komunistickému režimu. Za několik dní bylo místo StB odhaleno, a tak proběhla tzv. Akce Jizerka, která si vyžádala dvě oběti a několik vykonstruovaných politických procesů.⁴⁵¹

Hilger si byl vědom, že za své napomáhání může být potrestán. Před případným zatčením se mu prý podařilo uniknout do zahraničí díky varování strýce pplk. SNB Šádka.⁴⁵² Hilger pak 24. července 1949 zmizel bez rozloučení. Ještě před samotným útekem se údajně snažil přimět odbojovou skupinu skautů k emigraci. Domníval se, že se proti nim StB chystá nějakou akci. Podařilo se mu získat pouze jistého Kratochvíla, se kterým se poté ukryval měsíc v bytě jisté Marie Čermákové, která patřila mezi Hilgerovi blízké. Přechod přes hranice se jim zdařil až 8. září 1949. Kratochvíl již zůstal v zahraničí, ale Hilger se chtěl vrátit domů, i když si byl vědom případného zatčení za svůj ilegální útek.⁴⁵³

Poprvé se do ČSR vrátil dne 28. října 1949, útočiště našel na 6 měsíců opět u Marie

⁴⁵⁰ NAVRÁTIL, Ivo. „*Záškodnická skupina Jizerka*“ a dvojitý agent Jiří Hilger. *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. Semily: Státní okresní archiv Semily ; Turnov: Muzeum Českého ráje ; Jičín: Regionální muzeum a galerie, 2013, ISBN 978-80-86254-29-6. s. 127-128

⁴⁵¹ Tzv. akce Jizerka byla též reflektována Českou televizí, která jí věnovala díl: Do zbraně. Z dokumentárního cyklu: Po stopách třetího odboje. Po stopách třetího odboje, in: ČESKÁ TELEVIZE [online], 2019. [vid. 2. 6. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10314845897-po-stopach-tretiho-odboje/411235100221013-do-zbrane>

⁴⁵² Více v: HORÁČEK, Bohumil. *Od Akce Jizerka uplynulo letos 65 let*. Patron: informace přátel drobných památek Jizerských hor. 2014. s. 25.

⁴⁵³ NAVRÁTIL, Ivo. pozn. 450, s. 133.

Čermákové a její sestry Boženy Vackové na Smíchově, dále u Josefa Šourka v Zásadě, Emila Halamy. A nakonec u již zmiňovaného Františka Bulíře v Huti. Údajně se do ČSR vrátil proto, že byl zvědav, jak se daří příbuzným, po kterých se mu stýskalo. Na zpáteční cestě dne 16. března 1950 byl zadržen celníky z NDR a skončil ve vězení v Bernau. Byl podezřelý z ilegálního přechodu státních hranic, nedovoleného držení zbraně a z pašování valut (bylo u něho nalezeno přes 20 tisíc korun a 20 marek).⁴⁵⁴

V listopadu roku 1950 byl propuštěn a ubytován v uprchlickém táboře Valka u Norimberku. Tento tábor se stal určitým symbolem uprchlického zázemí. Bývalý zajatecký tábor a později zařízení pro lidi bez domova změnilo německé úřady v listopadu roku 1949 na tuto instituci. Prvotně byl určen pro uprchlíky z Československa a financován z německých vládních zdrojů. Kapacita činila asi 5000 osob.⁴⁵⁵ Tam se Hilger seznámil s Josefem Látalem, který si v Bernau odpykával trest za krádeže a padělání dokladů. Hilger byl údajně kontaktován americkou službou CIC, která působila v Norimberku, a tak se z něho stal agent-kurýr. Spolupracovat měl s výše zmíněným Látalem. Oba ještě prošli školením CIC v mnichovském penzionu Gartenheim.⁴⁵⁶ Do Československa byli poprvé vysláni v srpnu roku 1951. Z dokumentů vyplývá, že Hilger byl vůči Látalovi v pozici nadřízeného. Jejich úkolem se stalo vybudovat agenturní síť.⁴⁵⁷

Hilger měl ke spolupráci údajně získat již výše zmíněného Miroslava Loumu. Ten se narodil dne 3. června 1927 v Zásadě v okrese Semily a byl české národnosti. Jeho otec podnikal a po únoru roku 1948 mu byla znárodněna továrna na skleněné zboží. Rodina tak přišla o majetek. Mirek Louma v roce 1948 studoval na Karlově Univerzitě, kde se údajně dopustil hrubé provokace, když ze stěny sundal obraz Stalina.⁴⁵⁸ Za svůj údajný čin dostal 7 dní vězení a pokutu ve výši 3000 Kčs. Před tvrdším trestem jej mělo zachránit lékařské osvědčení, že byl duševně nemocný.⁴⁵⁹ Do zatčení bydlel sám v Semilech čp. 258.⁴⁶⁰

Agent Hilger měl zároveň předat dopis Mirko Loumovi od jeho strýce Josefa Šourka, výrobce skla, jenž v květnu roku 1950 uprchl do Mnichova. Josef Šourek v dopise žádal o seznam anglických zajatců, které za války ukrýval doma. Chtěl si prý získat přízeň Američanů v SRN, aby též mohl působit jako agent CIC. Mirko Louma strýci vyhověl a daný seznam po Hilgerovi poslal. Louma měl také v krátkém čase obstarat speciální mapy

⁴⁵⁴ NAVRÁTIL, Ivo. pozn. 450, s. 133–134.

⁴⁵⁵ JEŘÁBEK, Vojtěch, pozn. 80, s. 18–19.

⁴⁵⁶ NAVRÁTIL, Ivo. pozn. 450, s. 134.

⁴⁵⁷ NAVRÁTIL, Ivo. pozn. 450, 134–135.

⁴⁵⁸ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 13.

⁴⁵⁹ NAVRÁTIL, Ivo. Pozn. 450, s. 135.

⁴⁶⁰ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 32.

pohraničí, zprávy o vojenské výrobě v továrně AZNP v Rýnovicích, údaje o tanku T-34 a v neposlední řadě přislíbil získat informace o letišti Zelená u Mladé Boleslavi. Dále vytvořil mrtvou schránku mezi Zásadou a Hutí. Mirko Louma měl schránku plnit informacemi a agent Josef Látal ji vybíral.⁴⁶¹

Dalším důležitým spolupracovníkem Hilgera na území ČSR byl František Zurčín, který sháněl podrobné turistické mapy, jež sehnal od jabloneckého knihkupce Jindřicha Dolenského.⁴⁶² František Zurčín se narodil 13. února 1905 v Zásadě a byl české národnosti. Otec se jmenoval Emil a matka Marie rozená Blažková. V době vojenské služby působil na mimořádném cvičení ve Stráži pod Ralskem. Před zatčením bydlel sám v Zásadě čp. 163.⁴⁶³

Hilgerovi se pro svou činnost dále podařilo získat bývalého skauta Jiřího Šídu. Ten se narodil dne 18. srpna 1933 v Zásadě a byl české národnosti. Otec se jmenoval Jiří a matka Františka rozená Podkovičová. Všichni bydleli společně v Zásadě čp. 49 v okrese Semily. Nezletilý Šída pracoval jako foukač skla.⁴⁶⁴ Pro agenty fungoval jako spojka, domlouval jim schůzky, dopravoval je na skútru a zjišťoval rozmístění rušičky rozhlasu ve Frýdštejně v okrese Jablonec nad Nisou.⁴⁶⁵

Posledním spolupracovníkem Hilgera se stal Dobroslav Hnídek. Ten poskytl již zmíněnou adresu na svého strýce plukovníka letectva Isidora Čecha, který byl zaměstnán na Ministerstvu národní obrany. Hnídek také údajně věděl, že u jeho sester Marie Čermákové a Boženy Vackové se Hilger ukrýval.⁴⁶⁶ Dobroslav Hnídek se narodil dne 26. ledna 1905 v Zásadě okres Semily, byl české národnosti a pracoval jako úředník v Semilech.⁴⁶⁷ Podle archivních materiálů není zcela zřejmé, kde jako úředník působil. Před zatčením bydlel s manželkou v Lidické čp. 13 v Jablonci nad Nisou.⁴⁶⁸

Všichni zmínění Hilgerovi spolupracovníci měli údajně pro svou činnost získat falešné doklady, 53 tisíc korun, 20 marek, dvě pistole a asi 60 nábojů. Veškeré špionážní zprávy, které Hilger získal na území ČSR, psal na psacím stroji, který údajně agent Látal ukradl ve Stavebním podniku v Jablonci nad Nisou a následně ukrýval do mrtvých schránek.⁴⁶⁹

Agent Josef Látal nejenže spolupracoval s Hilgerem, ale také v říjnu roku 1951

⁴⁶¹ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 33.

⁴⁶² NAVRÁTIL, Ivo. pozn. 450, s. 136.

⁴⁶³ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 38.

⁴⁶⁴ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 40.

⁴⁶⁵ NAVRÁTIL, Ivo. pozn. 450, s. 136–137.

⁴⁶⁶ NAVRÁTIL, Ivo. pozn. 450, s. 137.

⁴⁶⁷ Ve spisu k příkazu k zatčení není přesně definováno, kde Dobroslav Hnídek působil, jako úředník. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 32.

⁴⁶⁸ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 33.

⁴⁶⁹ NAVRÁTIL, Ivo. pozn. 450, s. 137.

převedel do Západního Německa jistého Miroslava Linharta, který se později stal také agentem. Věnujme se teď krátce tomuto údajnému agentovi. Linhart se narodil dne 15. října 1923 v Hízově a pracoval v Masně v Liberci. V létě roku 1951 se měl údajně rozhodnout k ilegálnímu útěku do zahraničí. Z těchto důvodů navázal kontakt s Boženou Vackovou a Marií Čermákovou z Prahy – Smíchov, kteréžto mu přislíbily zprostředkování přechodu přes státní hranice. Svůj slib splnily a Linharta v září roku 1951 seznámily s agenty kurýry a převaděči, Jiřím Hilgerem a Josefem Látalem.⁴⁷⁰ Ti Linharta informovali o tom, že ho na několik dní ukryjí u Františka Bulíře v Hutí. Nakonec se tu skrýval po dobu tří týdnů.⁴⁷¹

Bulíř se údajně Linharta neptal, co dělá, „*avšak mu muselo být zřejmé, že se připravuji k ilegálnímu útěku do zahraničí.*“⁴⁷² Poté se Linhart společně s Látalem dopravili vlakem do Prahy, kde ještě jednu noc strávili u Vackové. Dále byl Látalem převeden v prostoru Domažlic do zahraničí a zde údajně začal spolupracovat v táboře Valka u Norimberku s anglickou špionážní službou IS.⁴⁷³ Po čtrnácti měsíčním školení v Essenu a Gladbachu byl údajně vyslán jako agent do ČSR za účelem špionážní činnosti na Liberecku. Při plnění těchto úkolů byl v ČSR zatčen StB.⁴⁷⁴

Působení Jiřího Hilgera jako agenta CIC skončilo dne 28. října 1951, kdy ho zadržela Státní bezpečnost před domem sester Čermákové a Vackové v Praze. Při prvním výslechu byli vyšetřovatelé údajně překvapeni množstvím podrobností, které jim Hilger svěřil o své špionážní činnosti. Dokonce měl dešifrovat instrukci od americké CIC, která pro něj dorazila v tajné vlakové schránce v den zatčení. Dále vyšetřovatelům prozradil, kdy se druhý agent Látal vrátí. Tím byla zahájena jeho spolupráce s StB, kterou údajně oficiálně potvrdil podepsáním vázacího aktu dne 31. ledna 1952. Zda se k tomu to kroku rozhodl dobrovolně nebo nátlakem se můžeme jen domnívat.⁴⁷⁵

Poté StB dne 7. listopadu 1951 zatkla i agenta Látaala v bytě Čermákové. Látal údajně těž prozradil vše o své údajné špionážní činnosti. Během 14 dní s ním bylo provedeno více než 62 výslechů, v nichž jmenoval agenty, kteří chodili na území ČSR, popisoval nábor dobrovolníků do americké armády a způsob předávání zpráv vysílačkami.⁴⁷⁶ Látal byl odsouzen na 22 let odnětí svobody a za celou dobu nesměl pracovat v NPT, protože panovala obava, že by uprchl a v SRN by Hilgera prozradil.⁴⁷⁷ K zatčení dalšího údajného agenta CIC

⁴⁷⁰ NAVRÁTIL, Ivo. pozn. 450, s. 138.

⁴⁷¹ Dle výpovědi Linharta. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 55 .

⁴⁷² SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 56.

⁴⁷³ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 58.

⁴⁷⁴ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 53.

⁴⁷⁵ NAVRÁTIL, Ivo. pozn. 450, s. 138–139.

⁴⁷⁶ NAVRÁTIL, Ivo. pozn. 450, s. 139.

⁴⁷⁷ NAVRÁTIL, Ivo. pozn. 450, s. 141.

Miroslava Linharta došlo dne 20. dubna 1953. Jeho následný osud je zatím nejasný, není zřejmé ani to, zda proběhlo odsouzení.⁴⁷⁸

V souvislosti s Jiřím Hilgerem došlo k odsouzení minimálně 11 osob ve čtyřech soudních procesech. Vedle procesu „František Bulíř a spol“, kterému je věnována tato část práce, se jednalo o odsouzení manželů Červinkových, kteří s Hilgerem spolupracovali, dále s Vackovou a Čermákovou, které Hilgera ukrývaly a poslední proces s názvem „Doležal a spol.“.⁴⁷⁹

Hlavní organizátor a agent Jiří Hilger nebyl nikdy obžalován. Nejen, že spolupracoval s StB, jíž pomáhal usvědčovat osoby, na které byl napojen, ale také pomáhal StB ve vedení zpravodajských her. Proto musel být skryt a tak se nesmělo jeho jméno objevit ani v trestním líčení ani v rozsudku ostatních obviněných. Dokonce bylo Vackové a Čermákové zakázáno zasílat z vězení dopisy, aby se činnost Jiřího Hilgera neprozradila.⁴⁸⁰

Teprve po několika letech od těchto politických procesů se oběti a jejich rodiny začaly ptát, jak je možné, že se celostátně hledaný muž Jiří Hilger může pohybovat volně po Praze, Liberci nebo v Železném Brodě. I když bylo podáno několik stížností, tak Jiří Hilger byl nedotknutelný. Hilgera lze označit za jednoho ze spolupracovníků StB, který po svém zatčení přistoupil na spolupráci s režimem, proti kterému hodlal prvotně aktivně bojovat. Stal se mimo jiné jedním z agentů provokatérů a přispěl k zatčení řady lidí. Jiří Hilger zemřel v roce 2006 v České republice.⁴⁸¹

9. 1. 2 František Bulíř a Jarmila Bulířová

František Bulíř se narodil dne 18. srpna 1911 v Tatobitech a byl české národnosti. Jeho matka Barbora Bulířová, rozená Egrtová a otec František Bulíř pracovali jako sklářští dělníci. Bulíř měl celkem 3 sourozence. Rodina se hlásila k římsko-katolickému vyznání.⁴⁸²

František Bulíř absolvoval čtyři roky obecné školy. Další studium nebylo možné. Smrtí otce v roce 1922 se rodina dostala do tíživé materiální situace a Bulíř byl nucen začít pomáhat matce při broušení skla. Už tak složitá situace se výrazně zkomplikovala úmrtím matky rok poté. Z dvanáctiletého Františka Bulíře a jeho tří sourozenců (ve věku od 10 do 19 let) se stali sirotci.⁴⁸³

Později se Bulíř vyučil zedníkem v Rovensku pod Troskami. Této profesi se ale

⁴⁷⁸ NAVRÁTIL, Ivo. Pozn. 450, s. 138–139.

⁴⁷⁹ NAVRÁTIL, Ivo. Pozn. 450, s. 140.

⁴⁸⁰ NAVRÁTIL, Ivo. pozn. 450, s. 142.

⁴⁸¹ NAVRÁTIL, Ivo. pozn. 450, s. 142.

⁴⁸² SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 25.

⁴⁸³ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 25–26.

nevěnoval a vrátil se k povolání sklářského dělníka, a to až do nástupu vojenské presenční služby. Po vojně v roce 1935 se opět vrátil do stejného zaměstnání. V roce 1948 byl správcem u firmy Hugo Strinzel v Huti, která vyráběla drobné skleněné zboží a zaměstnávala 4 až 5 osob. Protože firma byla v roce 1948 likvidována, začal Bulíř opět pracovat jako sklářský dělník. Od roku 1947 byl organizován v České straně národních socialistů. Pod hlavičkou této strany vykonával funkci jako člen MNV a to až do voleb v květnu 1948. Poté již v žádné straně nepůsobil.⁴⁸⁴

František Bulíř se v roce 1942 oženil s Jarmilou rozenou Koňákovou. Ve společné domácnosti žili údajně již od roku 1938. Jarmila se narodila dne 7. ledna 1917 v Bratříkově.⁴⁸⁵ Byla české národnosti a bez náboženského vyznání. Matka Anna, rozená Dubská, otec Břetislav Koňák pracovali jako sklářští dělníci. Bydleli v rodinném domku v Bratříkově čp. 79. V době odsouzení Františka Bulíře byli již oba rodiče v důchodě. Jarmila Bulířová vystudovala dvoutřídní obecnou školu v Bratříkově a chodila do Sokola. Měla 5 sester, z nichž jedna v dětství zemřela na následky těžké nemoci. I když se otec Koňák nikdy nerozvedl, tak několik let žil u dcery Jarmily Bulířové v Huti. Matka Koňáková v té době bydlela ve svém domě se starší dcerou Ludmilou, která pracovala jako domácí sklářská dělnice.⁴⁸⁶

Jarmila Bulířová byla zaměstnána v Železnobrodské sklárně v Zásadě. V roce 1945 dostali manželé Bulířovi od státu rodinný domek v Huti čp. 125 u Jablonce nad Nisou, ve kterém žili až do své smrti. Jednalo se o jeden z uvolněných objektů po německých, po válce odsunutých obyvatelích. Domek⁴⁸⁷ měsíčně spláceli.⁴⁸⁸ Společně měli dvě děti. Milenu, která se narodila 17. března 1938 a chodila v době odsouzení rodičů do školy, a mladší Janu narozenou 5. června 1949. Podle Janina bývalého spolužáka Pavla Palduse byla Jana po svém otci samotářská a se svými spolužáky a vrstevníky si příliš nehrála.⁴⁸⁹

Před zatčením roku 1952 byl Bulíř ještě dvakrát souzen. V roce 1938 byl 6 týdnů ve vyšetřovací vazbě v Mladé Boleslavi jako podezřelý z loupežného přepadení. Po roce bylo soudní řízení zastaveno. V roce 1951 byl trestán za černý obchod se skleněnými korály. Bulíř byl 52 dní ve vazební věznici a poté odsouzen na tři měsíce odnětí svobody.⁴⁹⁰ Dcera Jana

⁴⁸⁴ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 26.

⁴⁸⁵ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 27, podle výpovědi Františka Bulíře.

⁴⁸⁶ Rozhovor s Janou Rejřovou (*dcera Františka Bulíře – Domov důchodců v Nové Pace, 16. března 2019*).

⁴⁸⁷ V celkové hodnotě 80 000 Kčs podle odhadu z roku 1952. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 29.

⁴⁸⁸ Spláceli celkem 1 200 Kč měsíčně. Podle výpovědi Františka Bulíře zde dne 23. května 1952. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 29.

⁴⁸⁹ Rozhovor s Pavlem Paldusem (*spolužák Jany Rejřové a místní kronikář – Hut', čp. 53 v Jablonci nad Nisou, 15. ledna 2019*).

⁴⁹⁰ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 30.

během jednoho z našich rozhovorů vypověděla, že ony skleněné korále jsou dodnes uschovány u příbuzných.⁴⁹¹

Bulíř sám sebe v jedné z výpovědí charakterizoval: „...*jsem uzavřené povahy, přitom snášelnivý a přímí.*“⁴⁹² Jeho koníčkem byla, dle jeho slov, rodina a dostatek práce: „...*také tichý a spořádaný život s dostatkem práce.*“⁴⁹³ Dcera Jana během našeho rozhovoru dále uvedla, že otec rád chodil houbařit, jelikož se jeho dům nacházel přímo u lesa.⁴⁹⁴

Před zatčením pracoval jako sklářský dělník v Železném Brodě. Jeho měsíční výdělek činil asi 4 000 Kčs. Zdraví Bulíře bylo podlomeno nemocemi prodělanými již v mládí, mezi které se řadila spála a opakovaný zápal plic. Také jako sklářský dělník zřejmě trpěl tzv. sklářskou nemocí. Tato nemoc se objevuje v důsledku vdechnutí bakterie legionelly, která se vyskytuje v podobě drobných kapiček vody (aerosolu) ve vzduchu. Tato nemoc napadá dýchací cesty a způsobuje, tělesnou slabost, vykašlávání krve a časté zápal plic,⁴⁹⁵ kterými trpěl i Bulíř: „*mám časté dýchací obtíže, krvácení z úst, nosu a mám tělesnou slabost.*“⁴⁹⁶

Po zatčení Bulíře roku 1952 se o děti starala manželka, která údajně neměla dostatečný finanční příjem a podle manžela byla nervově nemocná. Bulířová rovněž trpěla oboustrannou kýlou, což ji znemožňovalo pohyb v práci i doma.⁴⁹⁷

9.2 Zatčení a vazba

Z dochovaných archivních materiálů lze u většiny doložit pouze zatčení. Záznamy o vazbě se dochovaly pouze u Františka Bulíře, který byl zatčen dne 15. dubna 1952 s manželkou Jarmilou Bulířovou a Mirkem Loumou. K zatčení neplnoletého Jiřího Šídy došlo až po výpovědích Loumy 31. července 1952. Také z výpovědí Loumy a Šídy byl 6. srpna zadržen František Zurčín. Poslední, Dobroslav Hnídek byl zatčen 29. srpna 1952 po výpovědích Loumy, Šídy a Zurčina.⁴⁹⁸

Běžnou praktikou StB při zatýkání bylo provádět domovní prohlídku zatčeného, jako tomu bylo i v případě Bulíře. Před domovní prohlídkou u Bulířů však došlo ke komplikacím ze strany StB. Podle dálnopisného sdělení odjela StB do Tatobit, kde měl Bulíř údajně bydlet.

⁴⁹¹ Rozhovor s Janou Rejfovou (*dcera Františka Bulíře – Domov důchodců v Nové Pace, 16. března 2019*)

⁴⁹² Podle výpovědi Františka Bulíře zde dne 23. května 1952. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 30.

⁴⁹³ Podle výpovědi Františka Bulíře zde dne 23. května 1952. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 31.

⁴⁹⁴ Rozhovor s Janou Rejfovou (*dcera Františka Bulíře – Domov důchodců v Nové Pace, 16. března 2019*)

⁴⁹⁵ Tato nemoc dostala svůj název až v 70. letech 20. století. K tématu více: KOPŘIVA, Milan. *Legionella pneumophila*. Praha: Technické vydavatelství, 1998, s. 5–12.

⁴⁹⁶ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 26.

⁴⁹⁷ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 26.

⁴⁹⁸ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 10–13.

Poté bylo zjištěno, že se Bulíř v Tatobitech nenachází. Dále byla v dálnopisech uvedena adresa Hutí, a tak se příslušníci StB vydali do okresu Semil, kde zjistili, že Bulíř bydlí sice v Hutí, ale v okrese Jablonec nad Nisou.⁴⁹⁹ Celá tato situace vypovídala o špatné informovanosti a spolupráci StB.

Když StB dorazila na správnou adresu, Bulíř byl zrovna na zahradě. Tam mu předložili příkaz k domovní prohlídce, se kterou Bulíř údajně souhlasil a uvedl: „*to jsem rád, že si to u mě prohlédnete, alespoň budu mít již pokoj.*“⁵⁰⁰ Během prohlídky byla přítomna i manželka. Ta zůstala po celou dobu v kuchyni, kde s ní vyčkával řidič StB. Při domovní prohlídce byl zabaven členský průkaz Československé strany národně sociální, různá korespondence, písemnosti a jedna kožená taška s písemnostmi. Po skončení domovní prohlídky bylo Bulířovi řečeno, aby se oblékl, že musí na chvíli odjet, „*toto bylo řečeno z toho důvodu, aby se nerozplakaly jeho děti, které chtěly odjet s ním.*“⁵⁰¹ Poté se dala jeho manželka do pláče a žádala, aby jí řekli, zda si ho ponechají ve vazbě, nebo ho pustí domů. Odpověděli jí, že nevědí, a i kdyby ano, stejně by jí to nemohli sdělit.⁵⁰²

Bulíř před svým odjezdem do vazební věznice podotknul, že nemá našetřené žádné peníze na obživu dětí, „*....co by si sama počala s dětmi, když bych byl zavřený.*“⁵⁰³ Poté nastoupil do auta a odjeli. Bulíře předali do vazební věznice č. 1 v Liberci.⁵⁰⁴ Podle protokolu uvedl, že se cítí vinen, ale že to zavinil důvěrou k neznámým lidem, které nechal u sebe přespat: „*....velice toho lituji, ale budu se snažit, abych svou poctivou prací a svým dobrým chováním se dalších trestných činů nedopouštěl.*“⁵⁰⁵

Dne 19. dubna 1952 bylo Bulířové sděleno, že může manželovi každé tři týdny poslat dopis. O pět dní později Bulíř podal stížnost státní prokuratuře v Praze, ve které uvedl, že si není vědom protistátní činnosti, za kterou byl zatčen. Stížnost byla samozřejmě zamítnuta⁵⁰⁶ a Bulíř nadále ponechán ve vazební věznici s odůvodněním: „*jmenovaný tvrdošijně svoji zločinnou činnost se snaží stále popírat, ač je usvědčen výpovědi Loumy a naopak vychází najevo, že zločinnou činnost prováděl ještě s dalšími osobami, které budou teprve zatčeny. Po celou dobu vyšetřování se jeví jako nejzarytější nepřítel, spoléhající jen na usvědčení.*“⁵⁰⁷

František Bulíř poslal další stížnost: „*...v případě, že mi bude prokázána nějaká vina,*

⁴⁹⁹ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 3.

⁵⁰⁰ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 3.

⁵⁰¹ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 4.

⁵⁰² SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 4.

⁵⁰³ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 5.

⁵⁰⁴ Akce ukončena v 12:00 – akci prováděli Dintr, Svoboda a Oliva. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 7.

⁵⁰⁵ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 8.

⁵⁰⁶ Dne 8. května 1952. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 40.

⁵⁰⁷ Náčelník KS – Stb: Kupec. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 41.

*necht' at' mi vyměří stokrát vyšší trest.*⁵⁰⁸ Hájil se tím, že v roce 1938 ho také umístili do vyšetřovací vazby a nakonec propustili, protože byl nevinný. Prokuratura na tento fakt nebrala žádný ohled a také nechtěla riskovat jeho útěk do ciziny: *„je důvodné podezření, že jeho špionážní činnost je daleko rozsáhlejší. Prozatím svou činnost nesmyslně popírá, v předpokladu, že bude propuštěn z vazby, aby uprchnul do nepřátelské ciziny.*⁵⁰⁹

Během Bulířova věznění byla jeho manželce MNV Huť nabídnuta finanční pomoc pro děti. Dále se měla obrátit na referenta práce a sociální péče místního ONV, kdyby potřebovala vyřídit otázky související s opatřením práce, výchovou dětí, nebo věcí bytovou.⁵¹⁰ Dne 10. července 1952 Okresní národní pojišťovna žádala o sdělení, zda se nacházel Bulíř v liberecké vazební věznici. Toto potvrzení požadovali k výplatě rodinných přídatků Bulířové.⁵¹¹

Dne 27. září 1952 bylo vydáno trestné prohlášení krajské správy StB v Liberci proti Bulířovi a ostatním aktérům této kauzy, které bylo formulováno v duchu dobové propagandy: *„...čím větší úspěchy dosahuje náš lid při budování socialistické společnosti, tím větší nenávist a zuřivost se projevuje v táboře imperialistických států. Trnem v oku jsou již dosažené budovatelské úspěchy našeho lidu.*⁵¹² Dále bylo uvedeno to, že se některé „živly“ snaží uvnitř ČSR spolčit: *„...všemožným způsobem se snaží naši cestu k socialismu za pomoci zrádných živlů v zahraničí a ve spojení nepřáteli uvnitř státu zastavit a naše tempo zpomalit.*⁵¹³

Kapitalistické státy podle StB investovaly 100 miliard dolarů do špionáže: *„vydrží si celou tu sebranku, která v zuřivé nenávisti proti pokroku je ochotna za jidášský dolar připravovat jejich hanebný kapitalistický řád.*⁵¹⁴ V závěru uvedli, že na území ČSR bylo proto vysláno několik cizích agentů, aby zde utvořili agenturní síť, *„...aby připravovali zvrát našeho zřízení a s tím nový americký Mnichov. Tito nepřátelé našeho zřízení neváhají pomáhat nepřátelským agentům, pracují skrytě, velmi rafinovaně a ve většině případů se rekrutují z řad buržoazie anebo jsou svými sociálními kořeny s buržoazií spjati.*⁵¹⁵ Cílem prohlášení StB byla diskreditace demokratických a západních společností ve prospěch

⁵⁰⁸ Dne 2. června 1952 SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 45.

⁵⁰⁹ Velitel vyšetřovacího oddělení, ppor. Juran. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 47.

⁵¹⁰ Krajská velitelství státní bezpečnosti Liberec. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 38.

⁵¹¹ Vedoucí pobočky Broža Zdeněk. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 57

⁵¹² SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 68.

⁵¹³ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 69.

⁵¹⁴ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 20.

⁵¹⁵ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 69.

„dokonalého“ lidově-demokratického zřízení.⁵¹⁶

František Bulíř byl ve vazební věznici (v ÚVZ) č. 1 Liberec od 15. dubna 1952 až do 26. února 1954, jako většina aktérů této kauzy.⁵¹⁷ Což znamenalo, že strávili ve vazbě dlouhé dva roky. Je zcela zřejmé, že cílem StB bylo zlomit Bulíře i ostatní a připravit je tak na politický proces.

9.3 Obžaloba

Obžaloba byla podána dne 31. října 1952. František Bulíř, Mirko Louma, Jiří Šída, František Zurčín a Dobroslav Hnídek byli obžalováni z trestného činu vyzvědačství.⁵¹⁸ Jarmila Bulířová spáchala trestný čin neoznámení trestného činu,⁵¹⁹ což bylo v případě manželek typické.

Podle soudu působili na území ČSR jako agenti – špioni, kteří „...byli ve službách západních imperialistů, vybaveni zbraněmi a penězi k tomu účelů, aby organizováním špionážních sítí připravovali třetí světovou válku. Zatím, co pracující lid věrně chrání bezpečnost našeho státu.“⁵²⁰ Obžaloba dále pokračovala tím, že mezi ty nebezpečné agenty se řadil i Jiří Hilger, který v roce 1949 uprchl do zahraničí a přislíbil americké rozvědce spolupráci v plnění špionážních úkolů.⁵²¹ Avšak Jiří Hilger poté spolupracoval jako agent i s StB, což obvinění zřejmě nevěděli. Pouze František Bulíř podle dochovaných materiálů možná něco tušil, jelikož se několikrát domáhal ke konfrontaci s Hilgerem ale marně.

František Bulíř patřil podle obžaloby mezi ty, kteří zapomněli na svůj dělnický původ z roku 1945: „...nejlépe mu vyhovovalo, když v roce 1947 se stal vykořisťovatelem, a zaměstnával 5 dělníků. Ve svém okolí je znám jako zakrytý nepřítel lidově demokratického zřízení. Stal se typickým příslušníkem maloburžoazie. Únor 1948 znamenal pro obviněného Bulíře, škrť přes jeho kapitalistický rozpočet.“⁵²² Podle soudu svůj negativní vztah k tehdejšímu zřízení dával najevo i tím, že se nezúčastnil žádné brigády: „...protože prý od nikoho nic nechce a také pro žádného nic zadarmo dělat nebude.“⁵²³

Mirko Louma, další aktér této kauzy se podle obžaloby scházel s agenty – špiony,

⁵¹⁶ Náčelník 1. Odboru, por. Tomek Miroslav. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 50.

⁵¹⁷ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 50.

⁵¹⁸ Podle § 86 odst. 1, 2 a/. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 50.

⁵¹⁹ § 165 odst. 1 tr zák. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 78.

⁵²⁰ Náčelník 1. Odboru, por. Tomek Miroslav. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 54.

⁵²¹ Náčelník 1. Odboru, por. Tomek Miroslav. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 55.

⁵²² SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 2.

⁵²³ Posudek od Krajského velitelství STB na Františka Bulíře dne 15. května 1952. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 3.

opatřoval jim špionážní zprávy z průmyslového a vojenského oboru, zajistil jim mapy a učebnice zeměpisu a z jejich příkazu vybudoval tajnou schránku. Hlásil se ke katolické církvi, což bylo ze strany komunistů vnímáno negativně. Po únoru roku 1948 měli představitelé církve o komunistické moci celkem vyhraněné představy. Komunisté považovali konflikt s církví v budoucnu za nevyhnutelný a věřili v postupné vymizení církve. Informační byro KS už na své schůzi v září roku 1947 prohlašovalo, že církev a Vatikán jsou nepřitelem a záhy po únoru 1948 byla církev označena za hlavního nepřítele. Podle komunistů církev maskovala svou Vatikánem řízenou a podněcovanou protistátní činnost. Komunisté se snažili dosáhnout svého cíle, a tak začalo tažení proti církvi, které mělo formu nejrůznějších perzekucí a pokusů o její rozvrácení.⁵²⁴ Není proto divu, že byl Louma komunisty označován jako „fanatický katolík“ a že došlo i k jeho perzekuci a následného odsouzení.

Jiří Šída se podle obžaloby účastnil schůzek s Loumou, Bulířem a agenty. Šída opatřil Loumovi pro agenty mapy, údajně agenty odvezl k vlaku a pomohl vybudovat špionážní spojení prostřednictvím mrtvé schránky.⁵²⁵

Jarmila Bulířová byla obžalována za to, že se údajně starala o agenty, kteří se u nich v domě skrývali. Dále prý od manžela předala Šídovi dopis a zprostředkovala předání peněžitého obnosu ve výši 24 000 Kčs manželce agenta Hilgra: „...*na svůj třídní poměr ráda zapomíná. Ve svých názorech je závislá na manželu, který byl i ve své rodině malým kapitalistou. Její poměr je tedy záporný.*“⁵²⁶ Po celou dobu byla vyslýchána na svobodě.⁵²⁷

Podle obžaloby požádal František Zurčín na podzim roku 1951 Mirka Loumo o 12 speciálních map. Poslední aktér této kauzy byl Dobroslava Hnídek, který sdělil Mirko Loumovi adresu plukovníka ČSA Čecha, aby jeho prostřednictvím byly získány mapy pro zahraničí: „...*je pobožnůstkářský licoměrník, který svoji závist k pokroku a socialismu se snaží halit do frázi o církvi náboženství.*“⁵²⁸

9.4 Výsledky

Výslechové protokoly se dochovaly pouze u Františka Bulíře a Jarmily Bulířové. Dne 25. dubna 1952 byly k případu zaslány agenturní poznatky z cely ve věci „František Bulíř a spol.“, které byly získány pro průběh vyšetřování. U Jiřího Šídy, Mirka Loumy a Františka Zurčina lze dokumentovat pouze tyto tzv. agenturní zprávy, které byly pořízeny přímo z vazebních věznic. Agenturní zprávy psali vězni, kteří tajně spolupracovali s StB na psacím

⁵²⁴ KAPLAN, Karel, pozn. 40, s. 23–24.

⁵²⁵ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 18

⁵²⁶ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 18

⁵²⁷ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 25.

⁵²⁸ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 17.

stroji nebo ručně. Řídící orgán pak agenturní zprávu v přítomnosti vězeňského spolupracovníka StB přečetl, upřesnil nejasnosti a nechal zprávu podepsat krycím jménem. Podle získaných poznatků z této zprávy se zaměřovalo další vyšetřování. Odměnou pro vězeňského spolupracovníka bylo v podobě nějakého zvýhodnění (volné návštěvy), podpora rodinných příslušníků pracovníka, peněžitá odměna, návrh na přerušeni výkonu trestu nebo návrh na podmíněné propuštění. O této práci bylo zakázáno hovořit na srazech, schůzích nebo služebních školeních.⁵²⁹

Dokonce u Jiřího Šídy a Františka Zurčina byl do cely nasazen stejný spolupracovník StB s krycím jménem Leon. V cele Mirka Loumy tyto agenturní zprávy získával spolupracovník StB s krycím jménem Harbich. Ten sepsal agenturní zprávu dne 24. dubna 1952, tedy pouhých 9 dní od zatčení Loumy. Na Františka Zurčina bylo sepsáno nejvíce dochovaných agenturních zpráv, a to celkem tři. První z nich byla ze dne 19. srpna 1952, tedy 13 dní po jeho zatčení. Poslední zpráva pochází ze dne 3. září 1952. U Jiřího Šídy se dochovala jen jedna agenturní zpráva, která byla pořízena dne 2. dubna 1953, tedy až 9 měsíců po jeho zatčení.⁵³⁰

Podle dochovaných agenturních zpráv snášel František Zurčín své věznění velice špatně. Dokonce údajně na cele několikrát plakal nebo byl zcela nepřičetný a tloukl se pěstmi do hlavy. Když přišel 3. září 1952 z výslechu, na cele opět plakal a říkal Leonovi, že určitě dostane trest smrti. Dále mu sdělil, že u výslechu to bylo strašné a že ho referent nutil k přiznání. Je zřejmé, že postupem času začal Zurčín tušit, že jeho spoluvězeň Leon je spolupracovník StB. Zurčínovi bylo totiž divné, že hned den po jeho zatčení byl k němu do cely přiřazen. Také nechápal, proč Leon měl pořád dostatek cigaret a na výslechy téměř nechodil. Leon Zurčina přesvědčoval o tom, že není spolupracovník StB a že si cigarety pouze nechal u referenta, když mu přišly z domova balíkem.⁵³¹

Výslechy obviněného Františka Bulíře trvaly od 24. dubna 1952 do 18. října 1952. Celkem je dochováno 9 Bulířových výslechů. Nejvíce jich bylo provedeno ve dnech 24. – 26. září 1952. Dne 25. září byly dokonce provedeny tři výslechy. Také se uskutečnila konfrontace mezi Bulířem a Jiřím Šídou, který proti němu svědčil. Další konfrontace byla provedena s Loumou, který údajně vypovídal ve prospěch Bulíře. Avšak na tuto konfrontaci nebyl později brán zřetel. Miloslav Linhart, který se též jako agent ukrýval u Františka Bulíře, vypovídal dne 6. července 1953 také proti Bulířovi.⁵³²

⁵²⁹ TOMEK, Prokop, pozn. 12, s. 52-55.

⁵³⁰ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 57.

⁵³¹ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 57.

⁵³² SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 57.

Proti Bulířovi svědčila 1. září 1952 i manželka Jarmila. Ta vyšetřovateli potvrdila, že se u nich doma skrývali agenti. Nakolik výpovědi obviněných odpovídaly realitě, zůstává otázkou. Předpokládám, že při výsleších bylo použito násilí (psychické a fyzické), což byla běžná součást mechanismu výroby politických procesů v 50. letech 20. století.

Dne 25. září 1952 započal výslech s obviněným Františkem Bulířem: „...*státně bezpečnostním šetření je nám známo, že jste vykonával protistátní činnost proti našemu lidově – demokratickému zřízení.*“⁵³³ Bulíř se hájil tím, že nic protizákonného neudělal: „*nikdy jsem nevyvíjel protistátní činnost, takže obvinění proti mně je nepravdivé.*“⁵³⁴ Vyšetřovatel se však proti Bulířovi ostře ohradil, že nemluví pravdu, „*máme však zjištěno, že jste protistátní činnost páchal s dalšími osobami, které vás usvědčují, chcete se doznat?*“⁵³⁵

Ve stejný čas byl vyslechnut i Jiří Šída, kterému byla ukázána fotografie Františka Bulíře. Šída potvrdil, že Bulíře zná: „*uvedený mě získal ke své protistátní činnosti v roce 1951.*“⁵³⁶ Podobně odpověděl na Bulířovu fotografii i Louma, který vypovídal několik dní před tím „*to je on, který vyvíjel se mnou a ostatními protistátní činnost.*“⁵³⁷ Proto byly při výslechu Františku Bulířovi taktéž předloženy dvě fotografie. Na první z nich byl Mirko Louma a na druhé Jiří Šída. Bulíř uvedl, že Mirka Loumu nezná a Jiřího Šídu zná, jelikož u jeho strýce Karla Šídy ze Zásady mačkal sklo: „*...popírám však, že bych vedl nějakou protistátní činnost s Šídou, jak on uvádí v dokumentu č. 2.*“⁵³⁸ Vyšetřovatel však dále naléhal, že je Bulíř Šídou usvědčen z toho, že zná Mirka Loumu. Obviněný se hájil tím, že Šída lže. Jelikož Bulíř podle vyšetřovatele nevypovídal pravdu, tak byl výslech ukončen: „*pořád lžete, přerušuji s vámi výslech o vaší zločinné činnosti, budete vypovídat příště.*“⁵³⁹

Jelikož vyšetřovatelé chtěli Bulířovo doznání, že zná Mirka Loumu, tak ho odpoledne konfrontovali s Jiřím Šídou. Vyšetřovatel se ihned zeptal obviněného Šídy, zda zná konfrontovaného muže: „*ano, je to František Bulíř se kterým jsem prováděl protistátní činnost v našem státě za kterou jsem byl zatčen.*“⁵⁴⁰ Avšak Bulíř rozhodně s výpovědí Šídy nesouhlasil a ostře se ohradil: „*Šída lže, není pravdou, že bych s ním prováděl nějakou protistátní činnost.*“⁵⁴¹ Vyšetřovatel pokračoval a ptal se Šídy, zda zná Bulíř Mirka Loumu: „*...ano, zná. S Loumou se setkal asi v květnu 1951 na silnici od Lužnice k Bratříkově*

⁵³³ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 57.

⁵³⁴ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 57.

⁵³⁵ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 57.

⁵³⁶ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 51.

⁵³⁷ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 52.

⁵³⁸ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 58.

⁵³⁹ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 58.

⁵⁴⁰ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 53.

⁵⁴¹ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 54.

na Kostřavci, kam jsem Loumu na příkaz Bulíře přivedl na schůzku. Já jsem je osobně seznámil a pak jsem šel domů. Nevím, o čem spolu poté jednali.“⁵⁴² I nadále se Bulíř hájil tím, že výpověď Šídy není pravdivá. Konfrontace proto byla vyšetřovatelem ukončena.⁵⁴³ Poté pokračoval samotný výslech Bulíře, kde opět uváděl, že Loumu nezná. Vyšetřovatel se proti Bulířovi ostře ohradil, „protože lžete, chováte se drze, přerušuji s Vámi výslech a budete vypovídat příště.“⁵⁴⁴

U dalšího výslechu se vyšetřovatel ptal Františka Bulíře, jestli zná jistého Hilgera z Železného Brodu. Uvedl, že Hilgera nezná. Tuto odpověď vyšetřovatel označil za nepravdivou: „...lžete, jste usvědčován vaší manželkou, že znáte dobře Jiřího Hilgera!“⁵⁴⁵ I přesto tvrdil, že ho nezná. Vyšetřovatel proto uvedl jednu z výpovědí jeho manželky, která tvrdila, že Hilgera zná a že se s ním dokonce setkal i v Praze. Bulíř i tak tvrdil, že dotyčnou osobu nezná a, že jeho manželka lže. Proto byl opět vyšetřovateli výslech ukončen: „...protože nadále lžete, budete vypovídat příště.“⁵⁴⁶

Dne 1. září 1952 byla vyslýchána manželka Jarmila Bulířová. Ta uvedla, že činnost svého manžela odsuzovala: „...nemáme žádného důvodu pracovat proti státu, jsme na tom daleko líp, než jsme na tom byli za kapitalistického režimu.“⁵⁴⁷ Bulířová také uvedla, že dlouhou dobu nevěděla, proč Hilger u nich přespává a kdo to je. Proto se údajně zeptala manžela. Ten jí odpověděl, že se to nesmí dozvědět. Ona však údajně naléhala, že když jí to neřekne tak Hilgera půjde udat: „...vytýkala jsem manželovi, že sami nemáme dostatek, abychom živili cizího člověka.“⁵⁴⁸ Bulíř manželce nakonec vysvětlil, že Hilger se schovává před StB a že chce uprchnout za hranice: „...byl ozbrojen pistolí, kterou schovával pod kabátem v pouzdru.“⁵⁴⁹

Znovu Hilger k Bulířům přišel asi po roce, kdy opět jednoho večera klepal na okno a manžel Bulířovou poslal, aby mu šla otevřít. Po otevření dveří šel Hilger rovnou nahoru do podkrovní místnosti, kam za ním ihned odešel i Bulíř: „...žádala jsem manžela, aby k nám už Hilgera nebral.“⁵⁵⁰ Bulířová se manžela zeptala, zda Hilger chodí přes hranice a manžel si tím prý nebyl jistý: „...možná chodí, ale Hilger může také lhát a může se jen tak potloukat u lidí.“⁵⁵¹ Opět se u nich skrýval asi 14 dní a poté někam odešel. Bulíř manželce vysvětlil to,

⁵⁴² SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 55.

⁵⁴³ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 59.

⁵⁴⁴ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 51.

⁵⁴⁵ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 60.

⁵⁴⁶ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 60–61.

⁵⁴⁷ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 48.

⁵⁴⁸ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 61.

⁵⁴⁹ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 62.

⁵⁵⁰ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 63.

⁵⁵¹ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 64.

že když tam Hilgera nechtěla, tak šel k někomu jinému. Naposledy k manželům prý zavítal na jaře roku 1951, kdy opět přišel ve večerních hodinách. V domě se zdržel asi tři dny. Při této návštěvě Hilger nebyl sám. Měl s sebou společníka, který se jmenoval Josef Látal a tak mu říkali Joska. Ten se zdržel téměř tři týdny, avšak mezitím i někam odcházel. Bulířová se od manžela dozvěděla, že i Joska se skrývá před bezpečností. Bulířová se jednou ptala Josky, proč se skrývá, kam chodí a co dělá: „...řekl mi, že takovou věc nemůže ženě svěřit a nic mi neřekl.“⁵⁵² Potom se zeptala opět i manžela, který ji nechtěl říct, kam oba nocležníci chodí, „řekl mi, ať se ho na to neptám, že by mi stejně neřekl pravdu.“⁵⁵³

Na otázku ze strany vyšetřujícího, proč ona i Bulíř vyvíjeli protistátní činnost, odpověděla: „já sama jsem se proti tomu bránila, avšak byla jsem do toho zavlčena manželem. Jen jsem poslouchala manžela a nechtěla jsem se proti němu vzepřít. A proč manžel vyvíjel tuto činnost, nevím, neměl k tomu důvod. Nikdy jsem ho neslyšela si nějak stěžovat na naše lidově demokratické zřízení.“⁵⁵⁴

Na konci výslechu Bulířová uvedla, že bude bydlet nadále v Huti čp. 125 a v případě, že by se odstěhovala jinam, oznámila by to StB v Liberci. Také musela podepsat prohlášení, ve kterém se zavazovala k mlčenlivosti ovšem, co se při výslechu nebo vyšetřování dozvěděla.⁵⁵⁵

9.5 Rozsudek

Hlavní líčení se konalo dne 26. února 1954 od 9:00 hodin v neveřejném zasedání, aby nemohlo být podle soudu vyraženo státní tajemství.⁵⁵⁶ Lze předpokládat, že o rok dříve by byl proces připraven, jako klasický monstrproces, jenže vyšetřovatelé změnili strategii. Rozsudek se od obžaloby nijak nelišil. Bulíř a Hnídek se po hlavním líčení necítili být vinni a k údajné činnosti se nepřiznali.⁵⁵⁷ Obviněný Mirko Louma, Jiří Šída, František Zurčín i Jarmila Bulířová se plně doznali a uvedli, že se cítí být vinni. Všichni uvedli, že věděli, o působnosti Hilgera a Látala jako agenta americké CIC. Dobroslav Hnídek se také doznal, že věděl o tom, k jakému účelu chce Louma použít adresu plukovníka Čecha.⁵⁵⁸

Obviněnému Mirku Loumovi a Jiřímu Šídovi podle soudu pomohlo plné doznání

⁵⁵² SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 65.

⁵⁵³ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 65.

⁵⁵⁴ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 68.

⁵⁵⁵ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 49.

⁵⁵⁶ Předseda senátu – JUDr. František Hruša, Ferdinand Zýder, Adolf Šír. Zapisovatelka – Milada Vajnerová. Prokurátor – JUDr. Otto Kovařík Obhájce – JUDr. Rostislav Zástěra člen AP v Liberci za obviněného Bulíře, Zurčí a Hnídku. Obhájce JUDr. Rostislav Zástěra člen AP v Liberci za obviněnou Bulířovou, Loumu a Šídu. NA,

⁵⁵⁷ NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 4.

⁵⁵⁸ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 71.

a také řádný život. Šídovi a Loumovi byl trest snížen pod dolní hranici trestní sazby. Jiří Šída se dopustil trestného činu jako mladistvý. Do třetího odboje se zapojilo mnoho organizací a skupin mladých lidí, většinou členové národně-socialistické mládeže, nebo skautských organizací, bývalí Sokolové, děti živnostníků, zemědělců nebo jednotlivci. Mladiství za svůj politický trestný čin skončili v tzv. makarenkovských ústavech, tedy ve vězení pro neplnoleté.⁵⁵⁹ Dále zákon č. 48/1931 o trestním soudnictví nad mládeží sice snižoval trestní sazby na polovinu a zakazoval trest smrti či doživotí, avšak po odpykání trestu se k nim přátelé, sousedi a jiní odvrátili stejně jako v případě souzených dospělých. Dále jim bylo po odpykání trestu znemožněno dokončit studium. Podle dostupných informací bylo v letech 1948–1953 odsouzeno v politických procesech zhruba 200 nezletilých.⁵⁶⁰

Obviněnému Zurčínovi podle soudu nic nepřitěžovalo ani nepolehčovalo: „*byl živnostenského třídního původu a zatížen náboženským fanatismem.*“⁵⁶¹ Obviněnému Hnídkovi nic podle soudu nepřitěžovalo, polehčoval mu řádný život pracujícího člověka před činem a jeho úplné doznání. Dále soud uvedl, že Hnídek pocházel z živnostenské rodiny s dobrou pověstí a morálkou.⁵⁶²

František Bulíř byl odsouzen nejdříve k 20letému trestu odnětí svobody za trestný čin vyzvědačství, propadnutí celého jmění a ztrátě občanských práv po dobu 10 let: „*...tento trest byl soudem pokládán za přiměřený vině obviněného i zákonu.*“⁵⁶³ Jelikož Františku Bulířovi propadlo celé jmění, tak manželka Jarmila musela odkoupit od státu polovinu domu, prostřednictvím splátek. Mirko Louma byl odsouzen na 6 let a Jiří Šída na 4 roky za trestný čin vyzvědačství, což vzhledem k jeho věku není málo. Oběma propadlo celé jmění a ztratili občanská práva na 5 let. František Zurčín byl odsouzen na 3 roky za trestný čin vyzvědačství. Dobroslav Hnídek na 2 roky za trestný čin vyzvědačství a Bulířová též na 2 roky za neoznámení trestného činu. U Hnídky, Zurčina a Bulířové proběhla ztráta občanských práv na 3 roky: „*...u Bulířové bylo přihlédnuto k její menší inteligenci oproti ostatním obviněným a že byla pod vedoucím vlivem svého manžela.*“⁵⁶⁴

Dne 3. března 1954 se konalo odvolací řízení s Františkem Bulířem, při kterém mu byl vyměřen nový trest ve výši 16 let odnětí svobody, „*...soudu předtím nebyly známy některé*

⁵⁵⁹ BRATINKA, Ondřej a Martin BOŠTÍK. *Zkouška odvahy: příběhy nezletilých politických vězňů padesátých let*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů. ISBN 978-80-87211-13-7. s. 5.

⁵⁶⁰ BRATINKA, Ondřej a Martin BOŠTÍK, pozn. 559, s. 9.

⁵⁶¹ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 72.

⁵⁶² SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 71.

⁵⁶³ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 78.

⁵⁶⁴ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 79.

skutečnosti, a tak byl trest snížen.“⁵⁶⁵ Odvolání vedlo tedy ke snížení trestu, což v této době není samozřejmé. Konec trestu byl tedy stanoven na 15. dubna 1968.⁵⁶⁶

Důležitým úkolem StB v pěti letech po únoru roku 1948 byla výroba politických procesů, která měla za úkol, zbavit se reálných a potencionálních odpůrců a paralyzovat tím jakékoliv snahy odporu vůči novému režimu. Významnou roli v plnění tohoto úkolu sehráli agenti – provokatéři, kteří stáli za řadou politických procesů 50. let 20. století. K tomu stačil malý počet agentů, neboť u většiny provokací, které se staly podnětem mnoha politických procesů, vystupovali sami pracovníci StB v roli agentů – provokatérů.⁵⁶⁷ Jedním z nich byl i již zmíněný agent Jiří Hilger, který sehrál důležitou roli u obviněných.⁵⁶⁸

Tab. č. 2 – Abecední seznam odsouzených v kauze „František Bulíř a spol.“

Jméno a příjmení	Datum narození	Bydliště	Povolání	Zatčení	Hlavní líčení	Výrok soudu	Spis
František Bulíř	18. 8. 1911	Hut'	Sklářský dělník	15. 4. 1952	26. 2. 1954	Vyzvědačství a neoznámení trestného činu – 20 let (po odvolání 16 let)	T11/53
Jarmila Bulířová	7. 1. 1917	Hut'	Sklářská dělnice	Odsouzena na svobodě	26. 2. 1954	Neoznámení trestného činu – 2 roky	T11/53
Dobroslav Hnídek	26. 1. 1905	Zásada	Úředník	29. 8. 1952	26. 2. 1954	Neoznámení trestného činu – 2 roky	T11/53
Mírko Louma	3. 6. 1927	Zásada	Podnikatel	15. 4. 1952	26. 2. 1954	Vyzvědačství – 6 let	T11/53
Jiří Šída	31. 6. 1952	Zásada	Sklofukač	31. 6. 1952	26. 2. 1954	Vyzvědačství – 4 roky	T11/53
František Zurčín	13. 2. 1905	Zásada		6. 8. 1952	26. 2. 1954	Neoznámení trestného činu – 3 roky	T11/53

⁵⁶⁵ Odvolací líčení, předseda senátu – Dr. Václav Černý, soudce – Dr. Lad. Malý. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 70 .

⁵⁶⁶ NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 17.

⁵⁶⁷ KAPLAN, Karel, pozn. 25, s. 78.

⁵⁶⁸ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 44.

9.6 Výkon trestu

Informace o výkonu trestu jednotlivých obviněných jsou značně torzovité. Detailněji lze rekonstruovat pouze případ Františka Bulíře. U ostatních odsouzených není zcela zřejmé, kde si odpykávali zbytek trestu. Jarmila Bulířová byla sice odsouzena, avšak podle výpovědi dcery Jany Rejřové k nástupu jejího trestu nikdy nedošlo.⁵⁶⁹

Během osmi let strávených za mřížemi byl Bulíř přemístěn do 7 různých vězeňských zařízení. Dne 18. srpna 1954 byl z vazební věznice č. 1 v Liberci eskortován do věznice Praha 14 (vězeňský ústav Ostrov).⁵⁷⁰ Dále byl v MV Jáchymov, kde vykonával těžkou práci v uranových dolech.⁵⁷¹ Poté byl přemístěn do NPT Příbram do tábora Vojna. Od 10. srpna 1955 byl ve výkonu trestu ve Vsi v Praze, kde pracoval ve sklárně, Koh-i-noru a dále v mačkárně skla. Tak komunisté využili Bulířovu specializaci v oboru bižuterie. Poté byl eskortován do Kaldic, kde pracoval jako zedník – sklářský dělník: „...*jeho pracovní morálka je dobrá a stanovenou normu stále překračuje. Jako odborník odvádí jen kvalitní výrobky.*“ V roce 1956 byl přemístěn do NPT Ostrov u Karlových Varů. Naposledy byl dne 6. prosince 1956 eskortován do NPT Valdice u Jičína, kde si odpykal zbytek trestu.⁵⁷²

V létě roku 1955 se Bulíř v táboře Vojna účastnil známé protestní hromadné hladovky odsouzených. Jednalo se o tzv. nudlovou vzpouru. Jednalo se o největší projev odporu, ať už pro jeho masový charakter, délkou trvání, ale také následnou perzekuci. Dodnes je otázkou, co bylo prvotním impulsem této stávkou, zda zkažené jídlo, výročí vzniku Spojených států amerických nebo něco jiného. Pamětníci totiž uvádějí mnoho verzí. Také je možné, že tuto vzpouru vybudil nově zavedený táborový řád, který určoval nástupy na stravu podle pokojů vězňů. Stávku prý přijelo potlačit speciální komando, jehož členové trápili vzbouřence čtrnáct dní hladem a při tom je krutě vyslýchali.⁵⁷³ Bulíř prý přímo vybízel odsouzené, aby setrvali v hladovce a nerespektoval příkazů příslušníků MV. Za to měl být potrestán v podobě přemístění do pevné věznice.⁵⁷⁴

V roce 1956 pracoval v hlubině v NPT Ostrov u Karlových Varů jako pomocný dělník. Každý měsíc byl jeho pracovní výkon hodnocen. Pracovní normu měl údajně vždy v průměru

⁵⁶⁹ NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 6.

NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 7.

⁵⁷⁰ NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 6.

NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 7.

⁵⁷¹ NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 102.

⁵⁷² NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 8

NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 6.

⁵⁷³ BĀRTÍK, František. *Tábor Vojna: ve světle vzpomínek bývalých vězňů*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-938-6. s. 60–63.

⁵⁷⁴ Ppor. Rathous, správa KV- Jáchym správa Táborů, Ostrov u Karlových Varů. NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 2.

114 %. V lednu roku 1958 dokonce splnil normu na 150 %, za což byl odměněn potravinovým balíčkem. Po dobu výkonu trestu v tomto zařízení měl jen jeden kázeňský problém, a sice porušení řádu NPT, kdy údajně nedodržel pořádek na cele a choval se podle dozorců nedbale.⁵⁷⁵

Do NPT Valdice byl Bulíř zařazen jako mačkář skla. Denně pracoval až 16 hodin. Osm hodin odpracoval na svém pracovišti a dalších osm hodin jako instruktor při zaučování nových odsouzených na pracovišti.⁵⁷⁶ V roce 1956 byl potrestán za drzé chování v zaměstnání a byly mu na 3 měsíce zastaveny výhody. Dne 2. září 1959 Bulířovi byla udělena peněžité částka 150 Kčs za velmi dobrou pracovní morálku při výrobě odznaků pro výstavu skla v Moskvě. V průběhu výkonu trestu finančně podporoval svou rodinu a zasílal jim vyživovací příspěvek.⁵⁷⁷ Během volného času ve vězení údajně četl beletrie a denní tisk. Také se prý dobrovolně zapojoval do brigád na úpravu prostranství tábora.⁵⁷⁸

Rodina⁵⁷⁹ ho poprvé navštívila⁵⁸⁰ až 4 roky od jeho zatčení, tedy dne 5. února 1956. Podle evidenční karty návštěv měl za celou dobu svého trestu celkem 12 návštěv.⁵⁸¹ V roce 1958 Bulíře navštívila dcera Milena, která již byla vdaná za Hanyka.⁵⁸² Nejvíce návštěv měl v roce 1959, kdy ho navštívila nejen manželka s dcerami, ale i jeho tchyně.⁵⁸³ Dcera Bulíře Jana Rejřová si dodnes pamatuje, že chodila společně s matkou Jarmilou do NPT Valdice na návštěvu za otcem.⁵⁸⁴ Podle rozhovoru s Janou Rejřovou bylo cítit, že její vzpomínky na tyto okamžiky jsou velice chladné. Při návštěvě Bulíře se rodina tvářila, že se nic neděje a o věznění se nikdy blíže nebavila. Je zcela zřejmé, že jeho dcera na tuto dobu chtěla zapomenout, a tak si nevybavuje bližší informace.

František Bulíř se mezi lety 1954 až 1960 snažil několikrát odvolat. Jednou žádal o snížení trestu a třikrát o prominutí zbytku trestu. Ve všech případech byly jeho žádosti zamítnuty. V této souvislosti žádal o nahlédnutí do svých spisů, což mu 3. ledna 1958 bylo umožněno za přítomnosti úředníka u soudu v Jičíně. Dne 30. května 1956 byl na Františka sepsán pozitivní posudek: „...jeho poměr k lidově demokratickému zřízení lze označit

⁵⁷⁵ NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 12.

⁵⁷⁶ NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 13.

⁵⁷⁷ NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 14.

⁵⁷⁸ NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 6.

NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 6.

⁵⁷⁹ Manželka a děti. NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 9.

⁵⁸⁰ Zásadní stanovisko bylo, že v době vyšetřování, tedy od zatčení až hlavního líčení, nebyla taková návštěva žádaná. Bylo to zejména proto, že rozhovor mezi dvěma osobami je daleko hůře kontrolovatelný než písemný, protože lze naznačit výrazem tváře, posunkem, nadhozeným slovem, což bývá často nepostřehnutelné pro střežící orgán. TOMEK, Prokop, pozn. 8, s. 77.

⁵⁸¹ NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 11.

⁵⁸² Bydlela v Rychnově n. Nisou čp. 474. NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 10.

⁵⁸³ Návštěvy byly vždy dopoledne a trvali max. 1 hodinu. NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 11.

⁵⁸⁴ Rozhovor s Janou Rejřovou (*dcera Františka Bulíře – Domov důchodců v Nové Pace, 16. března 2019*)

za kladný. V diskuzi s dalšími odsouzenými hájí lidově-demokratického zřízení,⁵⁸⁵ který podporoval žádost o milost. V roce 1956 žádala o milost pro Bulíře manželka, avšak také bezúspěšně.⁵⁸⁶

Bulíř napsal prezidentovi žádost o prominutí zbytku trestu. V dopise tvrdil, že před jeho zatčením v roce 1952 u sebe ubytoval cizí osobu, se kterou se prý nikdy nestýkal. Dále poukázal na fakt, že se výpovědi Jiřího Šídy a Miroslava Loumy rozcházel: „...výpovědi spolu obžalovaných Jiřího Šídy a Miroslava Loumy se vzájemně rozcházející a oba dva jsou duševně úchylní, což je lékařsky potvrzeno.“⁵⁸⁷

Pokračoval tím, že jeho spolu obvinění dostali mnohem nižší trest, i když byli do akce více zapojeni a po polovině odpykaného trestu byli propuštěni na svobodu: „...oni opatrovali agentům různé věci a dostali mnohem menší trest, ač to konali úmyslně.“⁵⁸⁸ Také žádal, aby byl vyslechnut Jiří Hilger, který podle Bulíře pracoval s StB a byl tudíž všeho strůjcem. V závěru dopisu napsal: „...věřím ve větší spravedlnost než v roce 1938, kdy jsem byl taktéž usvědčován korunním svědkem a teprve po roce se mi dostala satisfakce a i náhrady.“⁵⁸⁹ Dne 24. dubna 1958 KS v Liberci zamítnul obnovení trestního řízení a Bulíř se odvolal k Nejvyššímu soudu v Praze, avšak žádost byla opět zamítnuta.⁵⁹⁰

Dne 15. února 1960 psal svůj poslední dopis KS v Hradci Králové před svým omilostněním. Dopisem žádal o podmíněčné propuštění, a to především kvůli své manželce, která byla nervově nemocná a potřebovala jít na operaci. Tu však dlouho odkládala, protože by se nikdo nemohl postarat o mladší dceru Janu. Bulíř dále pokračoval tím, že tchyně byla již stará na výchovu dítěte a švagrová byla též nemocná.⁵⁹¹ Až 27. dubna 1960 bylo NPT Valdice doporučeno podmíněčné propuštění Františka Bulíře.⁵⁹² Na svobodu se dostal 8 let před vypršením trestu dne 11. května 1960. Předčasné propuštění byla především v roce 1960 běžnou praxí, která měla své opodstatnění. Jak už bylo zmíněno, tak u ostatních odsouzených se nedochoval archivní materiál, takže není zcela zřejmé, zda si odpykali celý trest, nebo byli též amnestováni.⁵⁹³

⁵⁸⁵ Vedl Staršina Minařík. NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 5.

⁵⁸⁶ Zasláno prom. Práv. Anast.Kleandrová. NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 12.

⁵⁸⁷ NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 16.

⁵⁸⁸ NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 18.

⁵⁸⁹ NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 17.

⁵⁹⁰ NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 19.

⁵⁹¹ Dopis poslán z NPT Valdice. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 80.

⁵⁹² KS v Hradci Králové. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 82.

⁵⁹³ Dopis poslán z NPT Valdice. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 80.

9.7 Život po propuštění a rehabilitace

Na základě archivních materiálů lze životy rekonstruovat pouze zčásti u Františka Bulíře a Jiřího Šída. Podrobnější informace jsou získány z rozhovorů převážně s přeživšími příbuznými Františka Bulíře. Jiří Šída po odpykání trestu bydlel v Kaufbeurenu (SRN),⁵⁹⁴ kde po druhé světové válce nalezlo nový domov několik tisíc vysídlených Němců z Jablonce nad Nisou, kteří pracovali jako skláři. V městské čtvrti Kaufbeuren-Neugablonz („Nový Jablonec“) vzniklo světově známé bižuterní město.⁵⁹⁵ Jestli se Šída vystěhoval nebo se tam dostal ilegální cestou, to není zcela zřejmé. U ostatních odsouzených nejsou žádné informace o jejich životě po propuštění.

Po výkonu trestu se Bulíř vrátil zpět do rodinného domu v Hutí. Nakolik doba věznění poznamenala život rodiny, zůstává otázkou. Nešlo jen o materiální znevýhodnění rodiny, kdy manželka Bulíře musela státu splácet půlku jejich domu, který Bulíř díky svému rozsudku ztratil. Narušily se také jeho rodinné vazby, protože byl zatčen v roce 1952, kdy bylo dcerám 3 a 14 let. Život dcer tak plynul dál i bez přítomnosti otce. Bulíř tak přišel o svatbu starší dcery Mileny a také o narození dvou vnoučat. Milena se v roce 1956 provdala za Jaroslava Hanyka. Spolu měli tři syny, kteří dnes žijí se svými rodinami v Rychnově nad Nisou.⁵⁹⁶

Druhá dcera Jana se později provdala a jako Rejřfová se odstěhovala s manželem do Rychnova nad Nisou. Spolu měli dvě děti.⁵⁹⁷ Štěstí jí v životě moc nepřálo, když na konci 70. let 20. století měla vážnou nehodu, která jí úplně změnila dosavadní život. Při zranění, které se jí stalo po pádu na ledě, podstoupila několik operací, které podle syna Rudolfa nebyly ze strany lékařů správně provedeny. Od té doby začala hůře chodit a vidět. Postupem času se její stav zhoršoval.⁵⁹⁸

Podle slov dcery Jany se o vězení otce doma příliš nemluvalo.⁵⁹⁹ Po svém propuštění pracoval již z domova, kde mačkal sklo, které vyráběl pro sklárnu ve Smržovce. V roce 1964 dostal infarkt, proto již nepracoval a dostával invalidní důchod.⁶⁰⁰

V roce 1968 nebyl ani František Bulíř ani ostatní aktéři této kauzy rehabilitováni podle č. 82/68 Sb.⁶⁰¹ František Bulíř i Jiří Šída dostali usnesení, že nejsou rehabilitováni, a tak se

⁵⁹⁴ NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 19.

⁵⁹⁵ KAUFBEUREN (SRN) [online]. Jablonec nad Nisou, 2011. [vid. 1. 7. 2019] Dostupné z:

<https://m.mestojablonec.cz/cs/mesto/partnerska-mesta/kaufbeuren-srn.html>

⁵⁹⁶ Rozhovor s Janou Rejřovou (*dcera Františka Bulíře – Domov důchodců v Nové Pace, 16. března 2019*)

⁵⁹⁷ Rozhovor s Janou Rejřovou (*dcera Františka Bulíře – Domov důchodců v Nové Pace, 16. března 2019*)

⁵⁹⁸ Rozhovor s Janou Rejřovou (*dcera Františka Bulíře – Domov důchodců v Nové Pace, 16. března 2019*)

⁵⁹⁹ Rozhovor s Janou Rejřovou (*dcera Františka Bulíře – Domov důchodců v Nové Pace, 16. března 2019*)

⁶⁰⁰ Rozhovory s Rudolfem Rejřem (*vnuk Františka Bulíře – Rychnov u Jablonce nad Nisou, 10. února 2019 a 10. 7. 2019*).

⁶⁰¹ Tento zákon o soudní rehabilitaci velmi přesvědčivě dokazuje, že nezákonnosti čs. Justice prokuratury, zejména v činnosti Státní prokuratury. Tento zákon byl jedním z prostředků, který měl dopomoci k vrácení

odvolali. Bulíř uvedl, že byl po celou dobu věznění nevinný a že u bývalého KS v Liberci nebyli slyšeni svědci jako Jiří Hilger a ani Josef Látal. Ve svém návrhu na soudní rehabilitaci měl námitky ze strany procesního rázu. Poukazoval zejména na skutečnost, že se marně dožadoval konfrontace s Jiřím Hilgrem a Josefem Látalem, kteří se měli na jeho trestné činnosti podílet, přesto však nebyli vůbec trestně stíháni. Z toho Bulíř odvozoval, že šlo o agenty – provokatéry, zejména když Hilger údajně před Bulířem prohlásil, že kdyby ho StB chytila, tak se mu nic nestane. Bulíř proto nabyl přesvědčení, že Hilger pracoval pro bezpečnostní orgány. Jiří Šída podrobněji svůj návrh o rehabilitaci neodůvodnil, pouze uvedl, že jeho rozsudek považoval za vadný, protože nebyla zjištěna objektivní pravda a při řízení došlo k porušení procesních předpisů, zejména k vynucenému doznání.⁶⁰²

Podle KS v Ústí nad Labem KS v Liberci nepochybil ve věci obviněného Františka Bulíře, který se domáhal rehabilitace: „...i v jeho tehdejší popírání byla řada rozporů, které svědčí o tom, že nemluvil pravdu.“⁶⁰³ Soud se opíral o tehdejší výpovědi Bulíře, ve kterých uvedl, že nezná Mirka Loumu a ani Hilgera. Následně u soudu Bulíř během hlavního líčení popíral výpovědi nejen Jiřího Šídy, Loumy, ale i manželky.⁶⁰⁴ Soud tedy v roce 1971 odvolání Bulíře a Šídy zamítl, což nebylo v době normalizace nikterak neobvyklé, řada rehabilitací spojených s obdobím tzv. pražského jara byla zastavena, zamítnuta nebo zpětně zrušena.

Manželé Bulířovi společně zestárli ve svém domku v Hutí, kde je často navštěvovaly obě dcery se svými 5 syny. Vnukové o zatčení dědy věděli jen z doslechu, jelikož bylo toto téma v rodině tabuizováno. Jarmila Bulířová zemřela v roce 1977. František Bulíř zemřel o tři roky později dne 21. července 1980.⁶⁰⁵ Podlehla rakovině plic, kterou si podle slov jeho příbuzných odnesl z jáchymovského uranového dolu, kde si nějaký čas odpykával část trestu. Rodinný dům v Hutí tak zdělily dcery Jana a Milena, který ho za nějaký čas prodaly. Nyní patří obci a slouží jako rekreační dům.⁶⁰⁶

František Bulíř se bohužel své rehabilitace v roce 1991 nedočkal. Rodina dostala v rámci odškodnění, další pozemek v Hutí.⁶⁰⁷ Avšak z největší pravděpodobnosti se jedná o restituci nesprávně zabaveného majetku. Bulířova dcera, Milena Hanyková zemřela

důvěry justičním orgánům. VOREL, Jaroslav a Alena ŠIMÁNKOVÁ, (Díl I.), pozn. 9, s. 19.

⁶⁰² NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 19.

⁶⁰³ NA, Praha, fond SSNV, T11/60, s. 20.

⁶⁰⁴ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53, s. 80.

⁶⁰⁵ Rozhovory s Rudolfem Rejřem (vnuk Františka Bulíře – Rychnov u Jablonce nad Nisou, 10. února 2019 a 10. 7. 2019).

⁶⁰⁶ Rozhovor s Milanem Hanykem (vnuk Františka Bulíře – Rychnov u Jablonce nad Nisou, 3. února 2019) a také rozhovor s Pavlem Paldusem (spolužák Jany Rejřové a místní kronikář – Hut', čp. 53 v Jablonci nad Nisou, 15. ledna 2019)

⁶⁰⁷ Rozhovory s Rudolfem Rejřem (vnuk Františka Bulíře – Rychnov u Jablonce nad Nisou, 10. února 2019 a 10. 7. 2019) a rozhovor s Janou Rejřovou (dcera Františka Bulíře – Domov důchodců v Nové Pace, 16. března 2019)

v 90. letech 20. století.⁶⁰⁸ Dnes žije pouze dcera Jana Rejfová, která bydlí v domově důchodců v Nové Pace. Je téměř nevidomá a nepohyblivá.⁶⁰⁹ Dodnes si však pamatuje, hlavně díky vyprávění své matky Jarmily Bulířové, že u nich skutečně agenti v 50. letech 20. století přespávali.

⁶⁰⁸ Rozhovor s Milanem Hanykem (*vnuk Františka Bulíře – Rychnov u Jablonce nad Nisou, 3. února 2019*).

⁶⁰⁹ Rozhovory s Rudolfem Rejfm (*vnuk Františka Bulíře – Rychnov u Jablonce nad Nisou, 10. února 2019 a 10. 7. 2019*).

10 Politický proces „Görner Julius a spol.“

V této kauze se jednalo o spojitost s agentem-kurýrem v údajné špionáži ve prospěch americké rozvědky CIC. Celý případ se točí kolem osoby Josefa Ramische, který údajně v roce 1953 uprchl do Západního Německa. Na území ČSR se posléze vrátil plnit špionážní úkoly, kde byl posléze zatčen a souzen v samostatném procesu. Za svůj trestný čin dostal trest na doživotí.

Celkem v této kauze bylo zatčeno nejdříve 8 osob, z nichž Alois Žemlička a Jindřich Pilz byli následně souzeni v samostatném procesu. Ve kterém procesu a v jaké době není podle dochovaných materiálů zcela zřejmé. U zbývajících 6 osob se jednalo o 3 ženy: Waltraud Ramischovou, která byla manželkou onoho Josefa Ramische, dále Marii Schlögllovou, Helenu Modlovou a 3 muže: Juliuse Görnera, Jaroslava Modla a Josefa Schlöglu. Aktéři této kauzy, kromě Jaroslava Modla, se řadili mezi německy mluvící obyvatelé, kteří nebyli během poválečného odsunu vysídleni z ČSR. U Waltraud Ramischové je zcela zřejmé, že tu mohla zůstat kvůli svému otci, který byl považován za tzv. specialistu.⁶¹⁰ U ostatních je možné, že byli považováni za tzv. antifašisty, tzv. specialisty nebo žili ve „smíšeném“ manželství.

I když se jednalo o německy mluvící obyvatele, tak je zcela zřejmé, že všichni, kromě Marie Schlögllové, uměli dobře česky. Proto ani jednou nepožádali o tlumočnicka do německého jazyka v době jejich vyšetřování. Všichni obžalovaní bydleli v okrese Česká Lípa. Za hlavního aktéra této kauzy byl považován Julius Görner, proto celá kauza nesla název „Julius Görner a spol.“ Bydlel s manželkou, dcerou Helenou Modlovou a jejím manželem Jaroslavem Modlem v Novém Boru. Waltraud Ramsichová bydlela v Polevsku s manželem.⁶¹¹

Celá skupina byla souzena v roce 1954. Řadili se mezi věkově nesourodou skupinu (od 25 do 63 let). Mezi nejstarší patřili rodiče Waltraud Ramischové. Otcí Josefu Schlögllovi bylo v době zatčení 63 let a matce Marii Schlögllové 58 let. Otec Heleny Modlové, Julius Görner dosáhl v době zatčení 59 let. Ostatní ani nedovršili věku 30 let. Manželé Modlovi, tedy Jaroslav a Helena měli 26 let. Nejmladší z nich, Waltraud Ramischové bylo pouhých 25 let.⁶¹²

⁶¹⁰ Značné úlevy a jisté výhody byly poskytovány od léta roku 1945 tzv. specialistům. Byli to významní úředníci, průmysloví odborníci a dělníci. Tito dostali průkaz o své nepostradatelnosti a nemohli být tak zahrnuti do odsunu. Těchto osob bylo téměř 70 tisíc na území ČSR. Směrnice o úlevách se však netýkala Němců pracujících v zemědělství. STANĚK, Tomáš, pozn. 321, s. 285-288.

⁶¹¹ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 5–15.

⁶¹² ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 5–15.

Ve sklářském průmyslu pracovala Waltraud Ramischová jako balička skla a Helena Modlová jako sklářská dělnice. Jaroslav Modl byl zámečník, Julius Görner účetní, Josef Schlögel důchodcem a Marie Schlögllová ženou v domácnosti. Z dochovaných pramenů vyplývá, že se nehlásili k žádné politické straně.⁶¹³

Již zmíněný Josef Ramisch se údajně opakovaně vracel na území ČSR jako agent-kurýr. Jeho manželka Ramischová mu prý vždy poskytla přístřeší a potravu. Také údajně věděla o jeho činnosti, za což byla následně odsouzena. Hlavní obžalovaný Julius Görner prý Ramische podporoval v jeho špionážní činnosti, kterou měl Ramisch údajně na území ČSR vykonávat. Jindřich Pilz měl údajně prostřednictvím Josefa Ramische pomoc jistému Hronešovi k ilegálnímu útěku do zahraničí. Dalším aktéři této kauzy Jaroslav Modl a Helena Modlová taktéž zprostředkovávali útěk jistému faráři Aloisi Žemličkovi prostřednictvím Josefa Ramische. Avšak plánovaný útěk se nepovedl, a tak byl Žemlička zatčen a souzen v samostatném procesu.⁶¹⁴

Poslední aktéři této kauzy byli rodiče Waltraud Ramischové Josef a Marie Schlöglvi, kteří údajně věděli o Josefu Ramischovi, který se u jejich dcery Waltraud Ramischové několikrát ukrýval. Dále Schlögllová prý odnesla Jaroslavu Modlovi vzkaz, který byl adresovaný od Josefa Ramische. V dopise se mělo údajně jednat o jejich tajnou schůzku, která se měla uskutečnit kvůli ilegálnímu přechodu faráře Aloise Žemličky. Abychom lépe chápali dané souvislosti, věnujme se teď osudu Josefa Ramische.⁶¹⁵

10.1 Život před zatčením

10.1.1 Agent-kurýr Josef Ramisch

Josef Ramisch⁶¹⁶ se narodil dne 11. listopadu 1928 v Kytlicích, do německy mluvící rodiny. Jeho znalost češtiny byla omezená. Celá rodina pracovala ve sklářském průmyslu. Otec se jmenoval Jan Machalík a matka Berta Ramischová, tedy příjmení nesl po matce. Měl sestru Bertu, která jako žena v domácnosti žila v NDR. Také měl bratra Michala, který pracoval jako brusič skla v NDR. Proč nebyl Ramisch po válce vysídlen jako jeho rodina není jasné. V roce 1949 se oženil s Waltraud Schlögllovou a v tomtéž roce se jim narodil syn.⁶¹⁷

Dne 11. května 1953 Josef Ramisch údajně ilegálně uprchl do Západního Německa.⁶¹⁸

⁶¹³ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 5–15.

⁶¹⁴ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 5–15.

⁶¹⁵ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 5–15.

⁶¹⁶ Vystudoval 7 tříd obecných. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 2.

⁶¹⁷ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 4.

⁶¹⁸ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 4.

Jeho útěk prý souvisel s tím, že v březnu téhož roku ho přeřadili na brigádu k národnímu podniku Chemostav ve Štětí. Tam nebyl s prací spokojen, tak se vrátil domů, aniž by v podniku rozvázal pracovní poměr. Asi měsíc pobýval doma bez práce a údajně si byl vědom, že tento stav nemůže trvat dlouho. Koncem dubna 1953 ho předvolali na ONV-referát práce v Novém Boru, kde byl vyzván, aby se vrátil zpět do n. p. Chemostavu nebo bude potrestán. Poté se údajně rozhodl uprchnout.⁶¹⁹

Následující rekonstrukce vychází z analýzy vyšetřovacích spisů. Jsem si vědoma, že reálná skutečnost mohla být poněkud jiná. Po ilegálním příchodu do západního Berlína se dne 15. května 1953 Ramisch hlásil u západoněmecké policie. Když zjistili, že je uprchlík z ČSR, předali ho prý k zaregistrování do kanceláře pro uprchlíky. Odtud byl ještě s dalšími převezen na Karolinenplatz. Tam byl krátce vyšetřován Angličany a Francouzi, kde údajně vypovídal o poměrech v ČSR. Hlavně je prý zajímal aktuální průmysl v Československu. Ramisch jim údajně řekl vše, co mu bylo známo z podniků, kde pracoval.⁶²⁰

Asi po třech až čtyřech dnech byl Ramisch předán do lágru Tietzenweg, kde se soustředili všichni uprchlíci k výslechům, které prováděli Američané. Těmi byl vyslýchán asi po dobu jednoho měsíce, a to velmi podrobně. Vypověděl jim informace o výrobě n. p. Novoborské sklo, kde byl zaměstnán. Dále o vojenských objektech v ČSR, situaci na státních hranicích a možnostech jejich přechodu. Výslechy s ním prováděl agent americké rozvědky, krycím jménem Martin. Po výsleších byl předán dalšímu členu americké špionážní služby, krycím jménem Reinhold. Ten si ho pozval do kasáren americké armády, kde mu nabídl spolupráci s americkou rozvědkou. Při tom mu údajně sdělil, že by tajně docházel na území ČSR plnit špionážní úkoly a že by měl možnost později přivést do zahraničí i svou rodinu. Ramisch si vyžádal týden na rozmyšlenou. Později agentu Reinholdovi podepsal slib spolupráce, kterým se zavázal plnit špionážní úkoly. Tak se údajně stal registrovaným agentem-kurýrem americké rozvědky.⁶²¹

Ramisch byl posléze z lágru Tietzenweg propuštěn americkou rozvědkou. Za pomoci Reinholda, který měl používat i krycí jméno Inženýr, si na jeho pokyn opatřil privátní podnájem u jistého Theodora Trautmann v Berlíně.⁶²² Ramisch za plnění úkolů údajně dostával různé finanční odměny. V červnu roku 1953, když přistoupil na spolupráci

⁶¹⁹ Podle výpovědi Ramischové Waltraud ze dne 25. srpna 1954. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 3.

⁶²⁰ Podle výpovědi Ramischové Waltraud ze dne 25. srpna 1954. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 3.

⁶²¹ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 5. K tématu více: kapitola – Agenti – chodci a spolupracovníci na celách a JERÁBEK, Vojtěch, pozn. 80, s. 259-260.

⁶²² Lichtenfelde Ost., Lorenz Strasse 6. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 6.

s Američany, dostal od Reinholda peníze na oblečení, byt a stravu asi 300 západních Marek. Od té doby dostával od Reinholda 300 Marek měsíčně, dále americké cigarety, čaj a kávu. Vždy když se vrátil zpět do NDR, dostal dalších 300 marek za splnění úkolu. V případě důležitého špionážního úkolu dostal větší finanční odměnu.⁶²³

Dále mu Reinhold poskytl několik dní volna, aby poznal život v Berlíně. Potom ho začal zvat na schůzky, na kterých ho školil k provádění špionážní akce na území ČSR. Reinhold měl prý velký zájem, aby se Ramisch stal dobrým agentem jejich rozvědky. Učil ho zakládání mrtvých schránek. Ukazoval mu různé plány a náčrty těchto schránek a to proto, aby si osvojil, jaká vhodná místa se vyhledávají při jejich budování.⁶²⁴

Ke školení si pozval Reinhold dalšího spolupracovníka, který ho učil zakládat mrtvé schránky v praxi. Tento společník Reinholda, jehož jméno nebylo Ramischovi známo, mu ilustroval, jak se dá nejjednodušeji psát tajné písmo a jak se takové písmo vyvolává.⁶²⁵ Společník Reinholda kladl velký důraz na to, aby se Ramisch naučil nazpaměť písemné směrnice a jakým způsobem měl získávat špionážní zprávy o vojenských objektech, letištích a továrnách důležitých na obranu státu. Toto bylo jen předběžné školení, které Ramischovi mělo dát základy pro jeho činnost. Internátní špionážní školu absolvoval později, když již třikrát splnil špionážní úkoly na území ČSR.⁶²⁶

Do Československa byl Ramisch vyslán celkem pětkrát. Z toho se však čtyřikrát uskutečnila špionážní cesta do ČSR, neboť při prvním pokusu v červenci roku 1953 se jeho převaděč přes území NDR zranil. Měl havárii na motocyklu, takže byl nucen vrátit se zpět do NDR. Ramisch při plnění svého úkolu přecházel hranice přes NDR, což už samo z podstaty bylo nebezpečné, jelikož NDR byla satelitem SSSR. Tuto „chybu“ dělali často agenti-kurýři z důvodu nedostatečného výcviku v 1. pol. 50. let 20. století. Poprvé pronikl na území ČSR v srpnu poté v listopadu a v prosinci roku 1953. Vždy se v ČSR zdržel 4 až 5 dní a poté podal hlášení o své špionážní akci. Naposledy plnil své úkoly v dubnu 1954, kdy mu byl jeho návrat znemožněn zatčením StB.⁶²⁷

Asi v polovině srpna roku 1953 byl Ramisch seznámen řídicím orgánem Reinholdem se špionážními úkoly, které měl provést na území ČSR v zájmu americké rozvědky. Na jeho příkaz vybaven falešnými doklady⁶²⁸ podnikl cestu přes NDR do Československa. V prostoru

⁶²³ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 30.

⁶²⁴ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 6.

⁶²⁵ O tajném písmu více v kapitole: Politický proces „Artur Zosel a spol.“

⁶²⁶ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 7.

⁶²⁷ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 7.

⁶²⁸ Doklady do ČSR na jméno Meinrich a pro NDR na jméno Heinrich. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 10.

Waltersdorf – Horní Světlá v blízkosti kopce Lůž, ilegálně překročil státní hranice. Ještě ten týž večer přišel do bytu manželky Waltraud Ramischové v Polevsku, kde za její pomoci a rodičů Schlöglových našel bezpečný úkryt. Při této příležitosti je informoval, že přišel do ČSR jako agent cizí rozvědky. Také jim údajně ukázal falešné doklady, kterými byl vybaven.⁶²⁹

Po dvou dnech odpočinku odešel do prostoru Česká Lípa – Dubá, kde u patníku na silnici údajně založil 2 mrtvé schránky a naplnil je špionážním materiálem ukrytým v gumových balíčcích. Další 2 mrtvé schránky založil na silnici Mělník – Praha v blízkosti obce Větrušice. Další schránku zbudoval přímo na obci Větrušice. Současně se přitom pokusil na téže silnici vybrat obsah schránek pro Reinholda. I když místo dle instrukcí našel, nebyl ve schránkách žádný materiál, a tak odešel s nepořízenou. Ten den přenocoval v lese u Větrušic a druhý den se vrátil zpět k manželce do Polevska. Doma se vyspal, předal manželce peníze, které mu zbyly po splnění těchto úkolů. Příští den se vrátil zpět do západního Berlína k Reinholdovi, kterému podal hlášení o splnění úkolů v ČSR.⁶³⁰

V prosinci roku 1953 byl opět vyslán do ČSR a z příkazu Reinholda měl zbudovat dalších 10 mrtvých schránek, kdekoliv ve vnitrozemí. Měl pak vybrat jednu mrtvou schránku u Liberce na karlovarské silnici. Do Československa přišel obdobným způsobem, jako předtím. Po příchodu domů ho údajně manželka a její rodiče informovali, že je hledán státní bezpečností a že byl odsouzen v nepřítomnosti na 10 let odnětí svobody. Avšak v dostupných archivních materiálech se tento rozsudek nedochoval. Manželka a její rodiče projeví obavy, aby je nepřivedl do neštěstí. Ramisch váhal, co má dělat. Na to se k nim dostavil František Heinrich, který pracoval jako rytec skla v Polevsku. Od něho se Ramisch dozvěděl, že jeho přítel Jaroslav Modl se snaží zprostředkovat ilegální útěk jistému římsko-katolickému faráři Aloisu Žemličkovi. Ramisch se proto rozhodl, že převede faráře do zahraničí a na oplátku za něj Modl splní všechny špionážní úkoly, kterými byl Reinholdem pověřen na území ČSR. Když k tomu Modl svolil, předal mu Ramisch 10 kusů gumových balíčků pro naplnění schránek. Modlu dále informoval o tom, aby si všechno zapsal a předal písemně označená místa, kde schránku založil.⁶³¹

Asi za dva až tři dny mu Modl předal přesný popis míst v okrese Nový Bor a Česká Lípa, kde mrtvé schránky založil. Při této příležitosti Modl předal Ramischovi zprávu o Novoborském strojírenství, kde byl zaměstnán. Podle StB se jednalo o důležitý závod, který

⁶²⁹ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 10.

⁶³⁰ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 8.

⁶³¹ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 12.

byl důležitý pro obranu ČSR.⁶³² Ve zprávě Modl uvedl, kolik je tam zaměstnanců, jak velký je strojní park, co se v podniku vyrábí, dále mu pak předal tovární razítka a sdělil mu jména vedoucích závodů. Tuto špionážní zprávu Ramich posléze předal řídicímu orgánu v Berlíně. Agent Reinhold však nebyl spokojen s Ramischovým postupem a vytkl mu, že zapojil do jejich akce osobu bez jeho souhlasu. Poté měl Modl vybrat další mrtvé schránky, což neučinil a Ramischovi se vymlouval, že neměl dostatek času a měl nefunkční motocykl. Proto Modl tento úkol již nesplnil.⁶³³

Ramischovi před dalším odchodem z ČSR Modl předal balíček pro jeho švagra Juliuse Görnera (syn Juliuse Görnera), který bydlel v Západním Německu. Balíček mladému Görnerovi neposlal a věci tak zůstaly v Berlíně u Ramische. Asi v polovině roku ledna 1954 odvezl agent Reinhard Ramische na letiště v Tempelhof v Berlíně, odkud odletěl společně s dalším uprchlíkem Toníkem, kterého již Ramisch viděl v lágru Tietzenweg. Oba dva obdrželi letenky na falešné jméno. Odletěli do Frankfurtu nad Mohanem, kde byli očekáváni dalším Američanem, který jim zařídil ubytování na jednu noc. Byli vyzváni, aby vzájemně mezi sebou tajili svou totožnost i poslání. Ramische a Toníka odvezli do jedné osamocené vily, kde dostali krycí jména. Ramisch dostal jméno Jim. Z budovy nikdo nesměl vycházet samostatně a měli zakázáno seznamovat se s okolím.⁶³⁴

V této vile docházelo ke špionážnímu školení. To trvalo celkem deset týdnů. Přitom je velitel školy Morgan a další instruktoři učili kontaktování osob, sledování, budování mrtvých schránek, čtení z map, fotografování, pohyby v terénu, zdolávání překážek, střelbu z pistolí a automatů, vrhy s ručními granáty, jak útočným tak i obraným poměrem. Dost času věnovali jejich tělesné zdatnosti, což provozovali pomocí sportu. Vedení školy neustále pečovalo o to, aby byli seznámeni s politickými a hospodářskými poměry v ČSR, aby si osvojili některé názvy hospodářských podniků a znali některé československé ministry a ministerstva. Na závěr školení proběhlo hodnocení, přičemž každý z nich provedl teoretickou operaci do ČSR, což bylo považováno za zkoušku.⁶³⁵

Po skončení špionážního výcviku se Ramisch vrátil zpět do západní části Berlína, kde se hlásil u Reinholda. Na jedné ze schůzek s Reinholdem mu bylo sděleno, že 24. dubna 1954 opět podnikne cestu do ČSR. Těsně před svým odjezdem byl Reinholdem vyzván ke schůzce v jedné vile. Tam dostal přesnější pokyny ke své činnosti. Dostal za úkol přivést ilegálně do ČSR dalšího agenta, a to do míst, odkud by mohl již sám bezpečně přejít cestu do ČSR.

⁶³² ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 13.

⁶³³ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 13.

⁶³⁴ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 14-15.

⁶³⁵ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 16.

Také měl Ramisch překontrolovat 5 mrtvých schránek vybudovaných jeho společníkem Modlem v prosinci roku 1953 na železniční trati Nový Bor – Svor a na silnici Česká Lípa, Mladá Boleslav. Po překontrolování jejich obsahu měl za úkol schránky přemístit na jiná místa.⁶³⁶

Dále měl Ramisch údajně za úkol se v ČSR především zaměřit na vojenské objekty, letiště, továrny, skladiště apod. Z ČSR byl pověřen přinést různé časopisy, noviny z poslední doby a zjistit jaká je v ČSR situace. Také měl dát do náhodné poštovní schránky berlínskou adresu, aby se zjistilo, zda je možné posílat dopisy z ČSR do Západního Německa. Dne 24. dubna v 9 ráno se opět vydal do ČSR, tentokrát šel v doprovodu nějakého agenta, kterého před tím Ramisch neviděl. Podařilo se jim přejít hranice opět v prostoru kopce Luž. Aktovky, které dostali s sebou, ukryli v lese poblíže hranic, na území NDR. Ve Svoru se rozešli, druhý agent šel na vlak a Ramisch pokračoval do Polevska za svou manželkou. V neděli dne 25. dubna 1954 kolem půlnoci došel Ramisch k manželce do Polevska. Byla doma se synem, její rodiče Schlöglovi se vrátili do domu později. Proto manželku a syna seznámil s tím, jaké bude na území ČSR plnit úkoly a zdali chtějí s ním odejít do Západního Německa. To však údajně manželka odmítla.⁶³⁷

V pondělí večer dne 26. dubna 1954 k nim domů přišel Modl a dotazoval se Ramischovi manželky, zda ví, kdy se její muž vrátí. Ramisch byl v tomto období opět na území ČSR, proto využil další tajné schůzky s Modlem ve sklepě, kde projednávali špionážní úkoly. Ramisch mu sdělil, že na území Rumburku bude potřeba vybudování nových mrtvých schránek. Ramisch ho seznámil s jejich pojmenováním a do kdy kterou budou používat. Současně mu Ramisch předal varovný vzkaz, který by měl zaznít v rádiu Svobodná Evropa: „zdravíme Karla v Olomouci“, když by je StB odhalila. Nebo by byla na stopě jejich činnosti, tak toto heslo by bylo vysíláno poslední týden v měsíci, tedy v době, kdy měla být plněna a vybírána mrtvá schránka. Bylo to varovné znamení pro Modlu, aby určitou dobu od další činnosti upustil, než dostane od americké rozvědky další pokyny.⁶³⁸

Další den se Ramisch na smlouvenou schůzku s Modlem nedostavil. To proto, že zaspal a obával se vyjít domu, aby nebyl nikým spatřen. Na jeho požádání došla jeho tchyně Marie Schlögllová do Nového Boru k Modlovi se vzkazem, aby na něho čekal s motorkou dne 28. dubna ve 21:00 hodin v lese na silnici Svor – Polevsko. Když se Ramisch na dané místo dostavil, zastihl tam ještě Heinricha, který tam debatoval s Modlou. Po krátkém rozhovoru byl Ramisch nabádán Heinrichem k opatrnosti. Dále Ramisch Modla požádal o odvoz směrem na

⁶³⁶ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 17.

⁶³⁷ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 17.

⁶³⁸ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 25.

Českou Lípou. Poté Modla odjel domů a Ramisch šel do hájovny, aby přesvědčil Pilze pro spolupráci s americkou rozvědkou. Když našel Ramisch hájovnu, přišel mu otevřít Pilz. Ramisch ho seznámil s tím, že přichází ze zahraničí a že mu přináší nůž, který byl jeho. Když se k němu neznal, snažil se ho Ramisch získat penězi, které za tím účelem dostal od agenta Reinholda. Když Pilz se odmítavě stavěl k přijetí spolupráce, snažil se ho Ramisch nepřímo donutit tím, že mu poukázal na dopis, který dostal před několika dny od osoby, které Pilz pomáhal při ilegálním útěku do zahraničí. Nakonec šli spolu do Pilzovi kanceláře v poschodí. Tam mu znova Ramisch připomněl, o co jde a snažil se ho přimět pro spolupráci s Američany.⁶³⁹

Pilz se však k nabídce stavěl velmi odmítavě. Ramisch využil Pilze alespoň pro přenocování. V ranních hodinách dne 29. dubna 1954 Ramisch odešel do prostoru Doks a večer se opět vrátil k Pilzovi, kde ho opět chtěl přesvědčit ke spolupráci. Ramisch chtěl využít toho, že Pilz si uvědomoval svou trestnou činnost ve spojitosti s ukrýváním osob. Ramisch si byl vědom, že i kdyby spolupráci nepřijmul, tak by mu mohl poskytnout alespoň bezpečný úkryt. Po příchodu k hájovně šel Ramisch ke stodole, kde spal předešlé noci a viděl Pilze, jak přichází od lesa. Ramischovi sdělil, aby co nejdříve zmizel, že je hledán bezpečnostními orgány. Doslova mu údajně řekl: „*člověče ztraťte se, oni po vás pátrají!*“⁶⁴⁰ Z jeho chování Ramisch poznal, že ho Pilz skutečně varuje, aby nebyl dopaden. Po jeho slovech Ramisch ihned odešel.⁶⁴¹

Téhož večera se Ramisch rozhodl odejít na popud varování Pilze. Šel směrem k České Lípě, kde se v lese nejdříve vyspal. Druhý den opět přes lesy a pole pokračoval pěšky do Polevska. Do bytu manželky se dostal v pátek večer. Dne 1. května 1954 byl v domě manželky navštíven Heinrichem, po kterém vzkázal Modlovi, aby dne 2. května 1954 asi okolo 21:00 hodin přivedl ke skále mezi Polevskem a Novým Borem dva faráře, aby je převedl přes hranice. Jelikož tu noc chtěl Ramisch opustit ČSR a vrátit se zpět do zahraničí. Ramisch počítal s tím, že dne 2. května 1954 provede ještě přemístění schránek na trati Nový Bor – Svor, jak byl Reinholdem úkolován a večer se pak opět měl vrátit do Berlína. Tuto část úkolu se mu již nepodařilo splnit, jelikož byl zatčen.⁶⁴²

⁶³⁹ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 27-28.

⁶⁴⁰ Příložený výslech Josefa Ramische ze dne 24. srpna 1954. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 27.

⁶⁴¹ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 28.

⁶⁴² ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 29.

10. 1. 2 Waltraud Ramischová

Waltraud Ramischová rozená Schlögllová se narodila dne 6. prosince 1929 v Polevsku,⁶⁴³ do německy mluvící rodiny. Ramischová byla křtěna dle ritu církve římskokatolické v Polevsku. Matka Marie rozená Richterová a otec Josef Schlögel byli společně souzeni s ní.⁶⁴⁴

Ramischová vystudovala 8 tříd obecných. V době okupace chodila Ramischová ještě do školy. Po vchození základní školy zůstala rok doma a pomáhala s hospodářstvím rodičů. Všichni její příbuzní byli odsunuti, ale ona s rodiči mohla zůstat, jelikož otec byl považován za tzv. specialistu.⁶⁴⁵ Chtěla se vyučit švadlenou, což jí jako Němce nebylo umožněno. V roce 1949 se provdala za Josefa Ramische. Manžel byl rytec skla a německé národnosti jako Waltraud. Měli syna Josefa Ramische, který se narodil v roce 1949.⁶⁴⁶

Ramisch pravděpodobně manželku fyzicky týral, což vyplývá z řady dokumentů. Stále se spolu hádali a hlavní důvod jejich hádek bylo to, že Ramisch holdoval alkoholu. Na rozdíl od svého manžela měla Ramischová v místě bydliště dobrou pověst. Byla známa jako pracovitá žena, která se o politiku nezajímala a ani se k žádné politické příslušnosti nehlásila.⁶⁴⁷

Její poměr k tehdejšímu režimu můžeme označit za zcela lhostejný. Nikdy se neprojevovala veřejně proti komunistickému režimu. Ramischová byla asi hluboce věřící, o čemž svědčí její četné návštěvy kostela, kde hrála na varhany. Po útěku Ramische do zahraničí žila klidným životem. Ramischová pracovala v podniku Borské sklo až do svého zatčení. Patřila mezi nejlepší baličky skla a také si údajně v závodě nejvíce vydělala.⁶⁴⁸ Před svým zatčením měla zkrácený pracovní úvazek, neboť její matka měla rakovinu dělohy a veškeré práce v domácnosti musela vykonávat sama.⁶⁴⁹

Potom, co její manžel uprchl do zahraničí, se Ramischová začala údajně stýkat s jinými muži. Jedním z nich byl Walter Beitler, expedient a zároveň její nadřízený. Když se jeho otec František Beitler dozvěděl o jejich známosti, osobně Ramischové vynadal, aby mu nesváděla syna a nechala ho na pokoji. Jeho otec byl nadřízený svému synovi, a tak ho

⁶⁴³ Polevsko, Jeličná čp. 4, okres Nový Bor. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 35.

⁶⁴⁴ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 43.

⁶⁴⁵ Značné úlevy a jisté výhody byly poskytovány od léta roku 1945 tzv. specialistům. Byli to významní úředníci, průmysloví odborníci a dělníci. Tito dostali průkaz o své nepostradatelnosti a nemohli být tak zahrnuti do odsunu. Těchto osob bylo téměř 70 tisíc na území ČSR. Směrnice o úlevách se však netýkala Němců pracujících v zemědělství. STANĚK, Tomáš, pozn. 150, s. 285-288.

⁶⁴⁶ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 43.

⁶⁴⁷ Podle výpovědi Ramischové Waltraud ze dne 25. srpna 1954. ABS, fond V – Liberec s. 4.

⁶⁴⁸ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 41.

⁶⁴⁹ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 40.

přeradil jako hutní mistra na pracoviště u sklářské pece, kde poté pracoval, jako pomocník. Podle výpovědi Walter Beitler byli s Ramischovou naposledy ještě na průvodu 1. Máje. Dále se stýkala s Janem Hofferem,⁶⁵⁰ který byl zaměstnán ve stejném závodě, a bylo mu přes 40 let. Jmenovaný údajně chodil za Ramischovou i do jejího bytu.⁶⁵¹ Ramischová byla nemajetná a nikdy nebyla trestaná. Až do svého zatčení bydlela od narození ve stejném domě v Polevsku.⁶⁵²

10. 1. 3 Jaroslav Modl, Julius Görner, Helena Modlová, Josef a Marie Schlöglovi

Z archivních materiálů se mnoho informací o životě před zatčením těchto aktérů nedochovalo. Proto se věnujme jen v krátkosti každému z nich. Jaroslav Modl⁶⁵³ se narodil dne 30. října 1928 v Lednické Rovné a byl slovenské národnosti. Pracoval jako strojní zámečnick. Jmenovaný od počátku roku 1954 údajně ukrýval v bytě se svou manželkou Helenou Modlovou faráře římsko-katolické církve Aloise Žemličku za účelem jeho ilegálního útěku do Západního Německa. Sám mu vyjednával útěk prostřednictvím Josefa Ramische.⁶⁵⁴

Julius Görner narozen dne 21. března 1895 ve Smrčné v okrese Havlíčkův Brod byl německé národnosti. Pracoval jako účetní. Avšak není zcela zřejmé, kde působil. V roce 1917 prodělal malárii, 1922 TBC a 1952 resekci žaludku, která jak tomu bývá často, průběh procesu TBC výrazně zhoršila. Před zatčením bydlel s manželkou v Novém Boru II. Lesní čtvrť, čp. 169. Také prý podporoval Josefa Ramische, ačkoliv věděl, že je údajným agentem CIC.⁶⁵⁵

Helena Modlová rozená Görnerová se narodila dne 7. června 1928 v Novém Boru. Její otec Julius Görner byl považován za hlavního aktéra této kauzy. Její matka se jmenovala Gizela. Ta pro Helenu Modlovou žádala milost u prezidenta republiky. Modlová do svého zatčení pracovala jako sklářská dělnice a bydlela v Novém Boru II., Nerudova čp. 431 se svým manželem Jaroslavem Modlem a otcem Juliusem Görnerem.⁶⁵⁶

Nejblíže s Josefem Ramischem byla samozřejmě spojena jeho manželka Waltraud Ramsichová a také její rodiče Marie a Josef Schlöglovi. Josef Schlögel se narodil dne 29. srpna 1891. Pracoval jako sklářský dělník v Novoborských sklárnách. Josef Schlögel

⁶⁵⁰ V Polevsku čp. 17. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 42.

⁶⁵¹ Náčelník OMV ppor. Fíla dne 24. Května 1954 byla vydána tzv. ustanovka. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 43.

⁶⁵² ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 40.

⁶⁵³ Posledním bytem v Novém Boru II. Nerudova čp. 169. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 51.

⁶⁵⁴ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 51.

⁶⁵⁵ Výslech proběhl dne 3. května 1954. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 53.

⁶⁵⁶ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 54.

zdědil dům po svém otci. Jeho dcera Waltraud v něm později žila nejen s rodiči, ale i s manželem. Marie Schlögllová rozená Richterová se narodila v roce 1896. Pocházela z dělnické rodiny a dříve pracovala jako služebná. V době zatčení dcery byla v domácnosti. Před zatčením se léčila s obtížemi žaludku a trpěla rakovinou v pokročilém stádiu.⁶⁵⁷

Jak už bylo řečeno Jindřich Pilz⁶⁵⁸ a Alois Žemlička byli nakonec souzeni v samostatném procesu. Avšak v dané kauze hrají také důležitou roli, tak se jen ve zkratce věnujme jejich životu. Jindřich Pilz se narodil dne 16. května 1927 v České Lípě a byl německé národnosti. Pracoval jako hajný. Jmenovaný byl údajně ve styku s Ramischem, ačkoliv věděl, že se jedná o agenta americké rozvědky, poskytl mu nocleh. Současně měl pomoci k ilegálnímu útěku jistému Hronešovi majiteli obchodu s klobouky v Praze. Před zatčením bydlel ve Veselé-Branné čp. 4 v okrese Česká Lípa.⁶⁵⁹ Alois Žemlička⁶⁶⁰ se narodil dne 4. února 1913 v Trakovicích v okrese Hlohovec. Byl svobodný a slovenské národnosti. Působil jako římsko-katolický kněz v Popradě. Jmenovaný se od roku 1953 tajně ukrýval a prostřednictvím Modla měl být převeden do zahraničí agentem Ramischem. Před zatčením bydlel v Popradě-Tatry v ulici Dukelských Hrdinů čp. 86.⁶⁶¹

10.2 Zatčení a vazba

Z archivních materiálů lze dokumentovat, že k zatčení Josefa Ramische došlo dne 2. května 1954. Následně byl souzen v samostatném procesu. Tentýž den byli také zadrženi téměř všichni aktéři této kauzy, tedy jeho manželka Waltraud Ramischová, Julius Görner, Jaroslav Modl, Helena Modlová a Jidřich Pilz společně s Aloisem Žemličkou, kteří byli souzeni v samostatném procesu. Josef Schlögel byl po celou dobu vyšetřování ponechán na svobodě. Zřejmě proto, že by se jinak neměl kdo starat o syna Waltraud Ramischové. Marie Schlögllová byla zatčena až po rozsudku, tedy dne 25. února 1955.⁶⁶²

Ramischová byla zatčena na základě toho, že údajně věděla o přípravách ilegálního útěku svého manžela Josefa Ramische. Ten ilegálně uprchl do Západního Německa v roce 1953. Dále mu podle StB poskytla úkryt, když se několikrát jako agent vrátil na území ČSR,

⁶⁵⁷ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 36-37.

⁶⁵⁸ Bytem Veselá – Branná čp. 4 okres Česká Lípa. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 50.

⁶⁵⁹ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 53.

⁶⁶⁰ Byl svobodný, slovenské národnosti, československé státní příslušnosti, farář církve římsko-katolické, bytem Poprad – Tatry, ulice Dukelských Hrdinů čp. 86. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 52.

⁶⁶¹ Výslech proběhl dne 3. května 1954. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 52.

⁶⁶² Podle 1. hl. tr. zákona z důvodu § 96 odst. 2. tr. řádu. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 12.

americké zpravodajské služby. Také věděla o špionážních úkolech, které měl její manžel jako agent na území ČSR vykonávat.⁶⁶³

Téhož dne byla provedena u ní domovní prohlídka,⁶⁶⁴ při které došlo k zabavení balíku s různými dopisy, fotografiemi a jinými písemnostmi, potvrzení s žádostí o vydání občanského průkazu a telegram, který dostala od manžela v květnu roku 1953 ze Západního Berlína.⁶⁶⁵ Tento telegram měla StB předat tajemníkovi MNV v Polevsku Třískovi, kterého v této souvislosti chtěla vyslechnout Krajská prokuratura. Ramischová byla přemístěna v 9 hodin ráno dne 2. května 1954 do vězeňské vazby v Liberci. Při tom měla uvést, že se necítí být zdravá a vinna.⁶⁶⁶ O jejího syna Josefa se zřejmě starala zatím její matka a otec.

Rodiče Ramischové se snažili dceři a jejímu muži pomáhat i po zatčení. Například dne 29. listopadu 1954 nejdříve matka Marie Schlögllová žádala o povolení zásilky zimního prádla pro dceru a pro svého zetě Josefa Ramische, což jí ze strany ministerstva vnitra povoleno nebylo s tím, že oba zatčení jsou v tomto směru zaopatřeni, „...*je tedy zbytečné zasílat pro ně zimní prádlo.*“⁶⁶⁷ O několik dní později žádal otec Josef Schlögel o povolení zásilky potravin k Vánocům oběma zatčeným: „...*žádám o zaslání pečiva k Vánocům. Podepsaný žádá o povolení zásilky, proto, že nemá nyní možnost sehnati peníze, které by svým příbuzným poslali.*“⁶⁶⁸

Waltraud Ramischová byla konfrontována, tak jako další politické vězeňkyně, s tvrdou realitou odloučení od syna. Tehdy 4letý Josef Ramisch byl naštěstí svěřen do péče babičky a dědy. Už tak obtížnou situaci komplikoval zhoršující se zdravotní stav Marie Schlögllové, u které byla diagnostikovaná rakovina v pokročilém stádiu. Měla jít na operaci již v srpnu 1954. Původní plánovanou operaci odmítla v souvislosti se zatčením dcery, kdy dala přednost péči o vnuka před vlastním zdravím. Trpěla údajně silnými bolestmi a její zdravotní stav se postupem času zhoršoval. Marie Schlögllová musela akutně nastoupit na léčbu. Přerušování léčby a případná vazba by ohrozila její zdraví a život. Proto nebyla odvedena do vazební věznice a k zatčení došlo až po rozsudku.⁶⁶⁹ V době její nepřítomnosti se o vnuka zřejmě staral její manžel Josef Schlögel.

⁶⁶³ Výslech ze dne 2. května 1954. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 44.

⁶⁶⁴ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 45.

⁶⁶⁵ Výslech vedl ppor. Jan Janků, star. Serž. Štěpán Kufach. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 46.

⁶⁶⁶ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 54.

⁶⁶⁷ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 55.

⁶⁶⁸ Výslech započal dne 8. prosince 1954. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 71.

⁶⁶⁹ Vydáno dne 18. února 1955. Jednalo se o korponální carcinom, zjištění kyretáží. Byla jí doporučena operace – hysterectomie dne 19. července 1954. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 12.

Waltraud Ramischová musela být ve vazbě ponechána déle, aby vyšetřovatelé mohli prověřit i výpovědi Aloise Žemličky, který byl nakonec souzen v samostatném procesu. Ramischové byla na žádost Krajské správy MV Liberec prodloužena vazba do 1. října 1954. Proto nemohl být případ ukončen ve stanovené lhůtě, tedy dne 1. srpna 1954, kterou určila StB: „...s tímto případem připravujeme veřejný proces, který teprve bude předložen ke schválení. V důsledku toho nelze případ předat soudu, i když je případ zakončen. Proto žádáme o prodloužení výkonu vazby u Waltraud Ramischové o jeden měsíc.“⁶⁷⁰ Podle toho tvrzení je zcela zřejmé, že se mělo jednat o klasický monstrproces, který měl mít svá pravidla a své aktéry. Vězeň musel být na soud „připraven“, aby svou roli plnil, a tak vyšetřovatelé potřebovali čas k uskutečnění.

Nyní se věnujme hlavní osobě postavené do čela tohoto procesu Juliusu Görnerovi, který měl již před svým zatčením zdravotní problémy. Dne 14. února 1955 mu byla vystavena lékařská zpráva, která uváděla, že měřil 180 cm a vážil pouhých 56 kg. Ve vazební věznici byl trvale ležící, zesláblý, nemocný a značně podvyživený. Trpěl velkou dušností i v klidovém režimu. Diagnóza zněla takto: „...chronická fibrokavernosní tbc plicní ve fázi rozpadu, stav velmi vážný.“⁶⁷¹ Jeho zdravotní stav vyžadoval neustálou lékařskou péči a speciální výživnou stravu.⁶⁷² Informace o vazbě se u ostatních aktérů této kauzy v archivních materiálech nedochovala.

10.3 Obžaloba

Obžaloba pro všechny aktéry této kauzy byla vypracována dne 8. listopadu 1954. Obviněné spojoval fakt, že Josefa Ramische dobře znali nebo to byli jeho příbuzní. Jejich provinění spočívalo hlavně v tom, že jeho údajný trestný čin neoznámili StB. Obvinění byli: Julius Görner obžalován pro trestný čin pomoc k velezradě,⁶⁷³ Waltraud Ramischová, Helena Modlová, Marie Schlögllová a Josef Schlögl obžalováni za trestný čin neoznámení trestného činu.⁶⁷⁴ Waltraud Ramischová a Marie Schlögllová obžalovány za trestný čin pomoc k trestnému činu vyzvědačství.⁶⁷⁵ Marie Schlögllová s manželem Josefem Schlöglem byla v době obžaloby na svobodě. V obžalobě bylo dále uvedeno, že v květnu roku 1954 byl

⁶⁷⁰ Výslech se konal dne 28. srpna 1954, náčelník vyšetř. odboru, npor. Juran Jaroslav. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 70.

⁶⁷¹ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54. s. 9.

⁶⁷² SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54. s. 9.

⁶⁷³ Podle § 7, 78 odst. 1 c, 2 a tr. zákona. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 73.

⁶⁷⁴ Podle § 165 odst. 1. Tr. zákona. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 74.

⁶⁷⁵ Podle § 7, odst. 2, 86 odst. 1 tr. z., ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 75.

odhalen údajný americký agent Josef Ramisch „...orgánové ministerstvo vnitra krajské zprávy v Liberci v květnu 1954 odhalili a zatkli agenta americké rozvědky Josefa Ramische, který na pokyn Američanů docházel do Západního Německa na území ČSR, kde zakládal mrtvé schránky ke špionážním účelům a sám získával důležité špionážní zprávy, které předával americké rozvědce.“⁶⁷⁶

Do čela procesu byl postaven Julius Görner, který měl podle obžaloby nepřátelský vztah k ČSR: „...jeho nepřátelský poměr k republice byl znám jeho i zeti Jaroslavu Modlovi, který mu na počátku roku 1954 svěděl, že ve svém bytě tajně ukrývá duchovního římsk. - katolického kněze Aloise Žemlu, který se schovával před zatčením kvůli své protistátní činnosti.“⁶⁷⁷ V březnu roku 1954 se Görner od Jaroslava Modla dozvěděl, že Žemlička bude dopraven do Západního Německa agentem americké rozvědky Josefem Ramischem, který docházel ilegálně do ČSR: „a udržoval s ním špionážní spojení.“⁶⁷⁸ Při této příležitosti byl požádán Jaroslavem Modlem, aby zaslal svému synovi do Západního Německa fotografii Aloise Žemličky. Tu si měl Ramisch vyzvednout za účelem vystavení falešného osobního dokladu pro Žemličku. Na základě toho ještě v březnu 1954 Julius Görner odeslal Žemličkovu fotografii do Západního Německa.⁶⁷⁹

Dále v obžalobě stálo, že Görner odeslal svému synovi po Ramischovi do Západního Německa balíček s různými šperky, které prý podle StB po roce 1945 získal Görner neprávem: „...Görner si byl vědom, že svým jednáním se spolčil s nepřáteli našeho státu, kteří svou podvratnou činností usilují o zvrát lidově-demokratického zřízení, a těmto v jejich zločinecké činnosti napomáhal.“⁶⁸⁰ Ke své činnosti se doznal a byl z ní usvědčován nejen z výpovědi Jaroslava Modla, ale i Waltraud Ramischové a Aloise Žemličky.⁶⁸¹

Waltraud Ramischová manželovi celkem pětkrát poskytla úkryt a stravu společně s rodiči Schlöglými. Koncem roku 1953 na žádost manžela sjednala ilegální schůzku s Heinrichem. V lednu 1954 se ve svém bytě zúčastnila ilegální schůzky mezi Ramischem a Modlem, kteří spolu jednali o budování mrtvých schránek a ilegálním převodu římsko-katolického kněze Aloise Žemličky do Západního Německa. Ke své činnosti se v podstatě doznala a byla z ní usvědčena Jaroslavem Modlem a Josefem Ramischem.⁶⁸²

⁶⁷⁶ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 75.

⁶⁷⁷ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 27.

⁶⁷⁸ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 28.

⁶⁷⁹ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 28.

⁶⁸⁰ Balíček Görner poslal prostřednictvím Jaroslava Modla Ramischovi. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 29.

⁶⁸¹ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 30.

⁶⁸² ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 30, soudní protokol ze dne 28. února 1955.

Další obviněnou byla Marie Schlögllová, která věděla o ilegální návštěvě zetě Josefa Ramische a taktéž o jeho činnosti na území ČSR. Poskytovala mu úkryt a stravu společně s dcerou Waltraud Ramischovou. Počátkem roku 1954 na jeho žádost zprostředkovala ilegální schůzku s Jaroslavem Modlem. Svou činnost popřela, „*avšak je z ní bezpečně usvědčována Josefem Ramischem, Waltraud Ramischovou a Jaroslavem Modlem.*“⁶⁸³

Helena Modlová je další obviněnou, která v roce 1954 společně s manželem Jaroslavem Modlem ukrývala ve svém domě římsko-katolického kněze Aloise Žemličku. O něm věděla, že se ukrývá před údajným zatčením. Počátkem roku 1954 byla Modlová obeznámena manželem, že Žemla je ve spojení s americkým agentem Jaroslavem Ramischem, se kterým udržoval písemný styk pomocí tajného inkoustu, „*...za účelem provádění nepřátelské činnosti proti státu.*“⁶⁸⁴ Při této příležitosti byla Modlová od manžela informována, že Alois Žemlička prostřednictvím agenta Ramische bude ilegálně dopraven do Západního Německa. Podle soudu si byla vědoma toho, že „*na území ČSR mohli provádět podvratnou a špionážní činnost s cílem obnovení kapitalistického řádu v naší republice.*“⁶⁸⁵ Ke své činnosti se v podstatě doznala a byla z ní usvědčena Aloisem Žemličkou a Jaroslavem Modlem.⁶⁸⁶

Josef Schlögel otec Waltraud Ramsichové byl jako jediný odsouzen na svobodě. V srpnu roku 1953 po ilegálním příchodu Ramische do ČSR byl údajně stejně tak informován o jeho činnosti, jako manželka a dcera. Poskytl mu prý úkryt a stravu ve svém domě: „*...svoji nepřátelskou činnost popřel, avšak byl usvědčen Josefem Ramischem a Waltraud Ramischovou.*“⁶⁸⁷

10. 4 Výsledky

V případě obviněné Waltraud Ramischové bylo podle dochovaných archivních materiálů vyslechnuto celkem 7 svědků. U ostatních obviněných se výsledky v archivních materiálech nedochovaly. Mezi svědky v případě Ramischové se řadí Štoflová Marie, která pracovala ve stejném podniku a svědčila proti zatčené. Elichová Augusta též pracovala ve stejném podniku jako Ramischová, ale ta proti ní nic negativního nevyprávěla. Také byli vyslechnuti dva muži, kteří s Ramischovou měli údajně milenecký vztah, a to ihned po uprchnutí Ramische za hranice. Jedním z nich byl Jan Schafelhofer, který znal dlouhá léta

⁶⁸³ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 30.

⁶⁸⁴ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 30.

⁶⁸⁵ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 31.

⁶⁸⁶ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 32.

⁶⁸⁷ Byli obviněni dne 8. listopadu 1954. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 33.

celou její rodinu. Ten u výsledku vypovídal neutrálně. Druhý údajný milenec Walter Beitler u výsledku vypovídal ve prospěch zatčené. Za Ramischovou se přimlouval a hájil jí tím, že měla špatné manželství a za svůj údajný čin nemohla.⁶⁸⁸

Dalšími vyslechnutými byli její rodiče Schlöglvi a její manžel Josef Ramisch. Všichni svědci vypovíдали v období od 23. května do 17. června 1954. V dochovaném spisu této kauzy byl připojen pouze jeden několikastránkový výslech s údajným agentem Ramischem ze dne 24. srpna 1954. Dále se dochovalo sedm protokolů z výslechů Waltraud Ramischové. Nejvíce výslechů Ramischové bylo provedeno v květnu roku 1954. Poslední výslech proběhl dne 25. srpna 1954, tedy 6 měsíců před hlavním líčením.⁶⁸⁹

K často používaným praktikám psychického nátlaku během vyšetřování patřilo vyhrožování perzekucí rodinných příslušníků, příbuzných a známých. Na zatčené působil strach z uvěznění manželky, matky či dětí. Většina těch, kteří byli vystaveni takovému strachu, se rozhodli, alespoň částečně přistoupit na vymáhané doznání.⁶⁹⁰ I v tomto případě na Waltraud Ramischovou zcela jistě zapůsobil strach o jejího syna, který jí pravděpodobně nakonec vedl k rozhodnutí se přiznat a zároveň také do celé kauzy zatáhnout i rodiče.

O roli rodičů uvedla, že byli seznámeni nejen s činností jejího muže, ale také mu poskytovali úkryt: „...oba mu s jeho činností byli nápomocni tím, že mu poskytovali úkryt, neboť dům, ve kterém bydlíme, patří mým rodičům.“⁶⁹¹ Dále měla matka Marie za v dubnu 1954 údajně zprostředkovat Ramischovi tajnou schůzku s Modlem, když na jeho žádost osobně donesla do Nového Boru Modlovi Ramischův vzkaz, aby se večer téhož dne dostavil do lesa.⁶⁹²

Jak už bylo řečeno, v kauze se dochoval pouze jediný vyšetřující protokol s Ramischem. Vyšetřovatelé se ho dotazovali, proč uprchl do zahraničí. Další důvod jeho útěku byl prý fakt, že se chtěl vyhnout vojenské povinnosti v ČS armádě. Obviněný tuto skutečnost nepopíral: „...je to pravda, že jsem nechtěl splnit vojenskou povinnost v ČS armádě.“⁶⁹³ Při zatčení byl u Ramische nalezen jeho falešný občanský průkaz na jméno Josef Heiner. Dostal ho od americké rozvědky, aby se mohl lépe pohybovat po území Československa a podle vyšetřovatelů: „... plnit zločinné příkazy Američanů, neboť jsem špiónem americké rozvědky.“⁶⁹⁴ Také dostával české peníze pro plnění špiónážních úkolů

⁶⁸⁸ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 66.

⁶⁸⁹ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 67.

⁶⁹⁰ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*. s. 146.

⁶⁹¹ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 65.

⁶⁹² ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 68.

⁶⁹³ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 3.

⁶⁹⁴ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 4.

na území ČSR, z těchto peněz něco dával své manželce: „*byl jsem placeným agentem americké rozvědky a provádění špionážní činnosti se stalo mým řemeslem.*“⁶⁹⁵ Dále pokračovat tím, že při výslechu rozvědkou CIC vyzradil vše o ČSR: „*vyzradil jsem Američanům vše, co jsem věděl. Doznávám, že nemalou měrou k mému rozhodnutí přispěl též můj lhostejný poměr k lidově demokratickému zřízení.*“⁶⁹⁶ Dále ho prý Američané učili popisovat osoby, objekty a věci: „*...i tak zvaném tichém zabíjení jsme se zásluhou Američanů zdokonalovali.*“⁶⁹⁷ Vyšetřovatel chtěl v závěru protokolu vědět, jestli manželce nabídl uprchnutí z ČSR: „*...dotazoval jsem se manželky, zda by šla se mnou do zahraničí, to však odmítla.*“⁶⁹⁸

Dalším vyslechnutými byli rodiče Waltraud Ramischové, kteří vypověděli o zlém chování Ramische k jejich dceři. Marie Schlögllová ve své výpovědi uvedla, že je Ramisch po svém útěku navštívil doma asi dvakrát. Jednou Ramischovi poskytla kávu a buchtu, a to jen proto, že k ní přišel s tím, aby mu odpustila, že byl na její dceru tak ošklivý. Tak jí ho bylo prý líto a poskytla mu jídlo: „*...Ramisch byl nestálý člověk a nikdy někde dlouho nevydržel.*“⁶⁹⁹ Dokonce i Josef Schlögel u výslechu uvedl, že byl jeho zeť velmi hrubý na jeho dceru: „*...vím o tom, že jí jednou hodně ztloukl. Já jsem se na to nemohl koukat. Vím, že docházel za mou dcerou, ale já jsem s ním nemluvil, jelikož jsem s ní nebyl zadobře.*“⁷⁰⁰ Josef Schlögl byl vyslýchán ve stejný den, jako manželka Marie. Ten se hájil tím, že nevěděl, co v ČSR Josef Ramisch dělal. Domníval se, že chodí za svou manželkou a synem.⁷⁰¹

Dne 23. května 1954 byl přizván jako svědek, údajný milenec obviněné Walter Beitler,⁷⁰² který pracoval ve stejném závodě jako Ramischová. Zdali to byl její skutečný milenec, není zcela zřejmé. S obviněnou se znal od roku 1953, kdy nastoupil jako vedoucí do stejného oddělení. Podle Waltera byla Ramischová jedna z nejlepších dělnic na oddělení. Když se dozvěděl o tom, že Ramisch uprchl do zahraničí navázal kontakt s Ramischovou: „*...během naší známosti kromě přátelských vztahů k ničemu jinému nedošlo. Sešli jsme se asi*

⁶⁹⁵ Výslech ze dne 24. srpna 1954. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 29.

⁶⁹⁶ Příložený výslech Josefa Ramische ze dne 24. srpna 1954. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 24.

⁶⁹⁷ Příložený výslech Josefa Ramische ze dne 24. srpna 1954. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 4.

⁶⁹⁸ Příložený výslech Josefa Ramische ze dne 24. srpna 1954. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 24.

⁶⁹⁹ Podle výpovědi Marie Schlögllové ze dne 28. května 1954. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 48.

⁷⁰⁰ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 48

⁷⁰¹ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 5.

⁷⁰² Narodil se dne 7. srpna 1934 ve Skalici u České Lípy, povoláním rytec skla. V době obvinění Ramischové byl svobodný. Byl české národnosti. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 48 SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 6.

na třech nebo čtyřech milostných schůzkách, kde mi povídala o tom, jak jí manžel bil a choval se k ní hrubě.“⁷⁰³ Na průvodu 1. května 1954 se s ní setkal naposledy, jelikož 3. května 1954 se dozvěděl od mistra, že byla zatčena: „...jsem si vědom toho, že kdybych něco popřel, že bych byl za to trestán.“⁷⁰⁴

Dalším svědkem ve věci Ramischové byla Štoflová Marie.⁷⁰⁵ Pracovala ve stejném podniku jako obviněná. Ramischovou znala již od dětství. Teprve od počátku roku 1953, když Štoflová přišla jako balička do n. p. Borokrystalu se s obviněnou poznala blíže. Ramischová prý byla vždy velmi dobrou pracovnící, ke kolektivu zaměstnanců se chovala vždy přátelsky. Avšak neměla prý šťastné manželství. Její manžel od ní často odcházel. Příčinu k nesrovnalostem v jejich manželství prý dávala její matka Marie Schlögelová. Ona prý vyčítala Josefovi Ramischovi chudobu a že do manželství s Waltraud nic nepřinesl. Dále podle Štoflové byla Ramischová velmi nespokojena s odsunem Němců po druhé světové válce: „...a se spravedlivým odebráním jejich majetku, které dřív v hospodářství vlastnili, jako krávy apod. Svoje mínění však nedávala nikterak najevo. V době války se její celá rodina stavěla vždy na stranu nacionálních socialistů. Jejich poměr ke komunistům a Čechům byl nepřátelský.“⁷⁰⁶ Tento svůj postoj však prý Ramischová prý nikdy nedávala najevo ostatním.⁷⁰⁷

Další povolanou svědkyní byla Augusta Elichová,⁷⁰⁸ která obviněnou znala od roku 1951. Společně pracovali v n. p. Borské sklo, závod č. 10 Polevsko. Stejně jako svědkyně Štoflová vypověděla, že obviněná byla dobrou dělnicí a v kolektivu zaměstnanců byla oblíbena. Se svými spoluzaměstnanci jednala vždy velmi slušně a byla ochotna vždy pomoci ve prospěch kolektivu: „...a tak stejně dobře se starala i o svého synka.“⁷⁰⁹ Její manžel se k ní prý choval velmi hrubě a často od ní odcházel. Ramischová se v roce 1953 svěčila Elichové s tím, že její manžel uprchl do zahraničí. Jako důvod udávala, že Ramisch byl někde na brigádě, a že se mu to nelíbilo, tak odešel za hranice. Elichová zároveň upozornila na milostný vztah Ramischové s Waltrem Beitlerem,⁷¹⁰ který pracoval ve stejném závodě jako

⁷⁰³ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 6.

⁷⁰⁴ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 49.

⁷⁰⁵ Narodena dne 2. června 1905 v Polevku čp. 184 v Novém Boru. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 55.

⁷⁰⁶ Výpověď svědkyně Marie Štoflové ze dne 17. června 1954. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 58.

⁷⁰⁷ Výpověď svědkyně Marie Štoflové ze dne 17. června 1954. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 59.

⁷⁰⁸ Za svobodna se jmenovala Dutá, narozena dne 11. března 1901 v Kytlicích v České Lípě. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 59.

⁷⁰⁹ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 59.

⁷¹⁰ Naroden dne 7. srpna 1934 ve Skalici u České Lípy. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 70.

obviněná.⁷¹¹

Dne 25. srpna 1954 byl započat výslech s obviněnou Waltraud Ramischovou. Vyšetřovatel se zeptal: „*vyšetřováním bylo zjištěno, že jste se dopustila nepřátelské činnosti proti ČSR. Vypovídejte o tom!*“⁷¹² Ramischová uvedla, že kolem 10. května 1953 uprchl manžel do Západního Německa: „*...do příprav jeho útěku jsem nebyla zasvěcena, ani jinak jsem mu nepomáhala.*“⁷¹³ O jeho útěku se prý dozvěděla až za týden, když od něj z ciziny obdržela telegram, ve kterém ji sdělil, že z ČSR uprchl. Ještě tentýž rok se její manžel vrátil tajně z ciziny domů, aby obviněnou informoval, že se stal agentem, „*cizí nepřátelské rozvědky*“⁷¹⁴ a že pracuje špionážně v ČSR. Při jeho každém pobytu v ČSR se ukrýval u Ramischové v bytě, „*já jsem ho kryla před prozrazením, poskytla jsem mu úkryt a jídlo a umožnila mu stýkat se v našem domě s dalšími nepřáteli ČSR. Tak jsem mu aktivně usnadňovala plnit zločinné úkoly ve prospěch nepřátel lidově-demokratickému zřízení v republice.*“⁷¹⁵

Dále Ramischová pokračovala ve výslechu tím, že v srpnu roku 1953 byla v noci probuzena klepáním na okno bytu. Když šla otevřít a s překvapením zjistila, že se její manžel vrátil ze Západního Německa. Vzala manžela do bytu, dala mu jídlo a během rozhovoru se dozvěděla o jeho činnosti, kterou musí na území ČSR splnit. Musel prý v zahraničí přijmout místo agenta nepřátelské rozvědky a že má za úkol provádět v ČSR špionáž. Jeho příchodem byli probuzeni i její rodiče, kteří byli svědci jejich rozhovoru. Druhý den ráno přišla Ramischová do pokoje, kde její manžel spal. Viděla u něho malý balíček, o kterém jí řekl, že jej musí na území ČSR uschovat. Dále pak již za přítomnosti rodičů Schlögelových hovořil o tom, že přišel do ČSR proto, aby na různých místech schoval malé gumové balíčky, které s sebou ze zahraničí přinesl. Upozorňoval je prý na to, že o jeho pobytu na území ČSR a jeho poslání nesmějí bez jeho vědomí hovořit: „*...jinak bychom, byli za tuto nepřátelskou činnost podle Ramische zatčeni a buď oběšeni anebo zastřeleni.*“⁷¹⁶

Ramischová byla překvapena, že má Josef u sebe občanský průkaz, když mu doposud nebyl v ČSR vydán. Ukázal jim všechny své doklady i pro území NDR. Obviněná věděla, že se jedná o falešné doklady. Ramisch manželku upozornil, že se zdrží asi 4 dny a pak se vrátí zpět do Západního Německa. Tentýž den z příkazu manžela navštívila Ramischová Františka

⁷¹¹ Výslech ze dne 17. června 1954, vyšetřující Rosek. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 60.

⁷¹² ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 62.

⁷¹³ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 63.

⁷¹⁴ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 63.

⁷¹⁵ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 63.

⁷¹⁶ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 64.

Heinricha rytce skla z Polevska a pozvala ho k sobě do bytu na schůzku s Ramischem. Ten se snažil Heinricha získat pro svou špionážní činnost, ten ji však razantně odmítl. Přes den se manžel zdržoval mimo dům a vracel se až večer za tmy. Kam přes den chodil, to jeho manželka netušila, avšak se domnívala, že plnil úkoly, které dostal ze zahraničí. Po čtyřech dnech jeho pobytu se připravoval na zpáteční cestu do Západního Německa. Přitom své manželce předal 500,- Kčs a pochlubil se, že za jeho činnost je dobře placen nějakým mužem: „*kterého nazýval šéf.*“⁷¹⁷ V prosinci od něho obdržela dalších 300,- Kčs a v dubnu 1954 ji předal dalších 400,- Kčs, „*...a má matka mě od Ramische předala dalších 500,- Kčs.*“⁷¹⁸

Dále se údajně manželce svěřil, že má v Berlíně svůj dobře zařízený byt a že jezdí se šéfem po kavárnách a hostincích Berlína, kde pozorovali tamní obyvatelstvo. Kterým prostorem eventuálně za čí pomoci hranice přecházel, své manželce nesdělil. Z výsledků vyplývá, že na území ČSR byl Ramisch tajně ještě celkem třikrát,⁷¹⁹ přičemž plnil úkoly jako za prvního pobytu u své manželky. Při jeho druhém pobytu se své manželky vyptával na poměry v n. p Borokrystalu, kde pracovala: „*...i přesto, že jsem věděla, že manžel je agent, tak jsem mu ochotně podala zprávu o poměrech v závodě a svůj měsíční výdělek.*“⁷²⁰

V prosinci roku 1953 se k nim dostavil Jaroslav Modla z Nového Boru. Společně s jejím manželem odešli do sklepa, kde jednali. O jejich rozhovoru Ramischová nic bližšího nevěděla. Když Modla odcházel, tak mu Ramisch dal několik gumových balíčků a žádal jej, aby je uložil v blízkosti telegrafních tyčí, jejichž čísla si měl poznamenat. Asi za dva dny se Modla vrátil a předal manželovi lístek, ve kterém byly sepsány nebo označeny místa, kam balíčky schoval. Současně při tom Modl žádal Ramische, aby do zahraničí převedl muže, což mu Ramisch přislíbil. Společně se dohodli na tom, že Ramisch neznámého muže převede, až zase příště přijede do ČSR.

Pouze v lednu roku 1954 od svého manžela dostala pohlednici poslanou z Frankfurtu nad Mohanem, kde jí poslal novoroční pozdrav a oznámil ji, že je tu na dovolené. Na otázku ze strany vyšetřovatele, proč obviněná pomáhala svému muži v jeho činnosti, odpověděla: „*...byla to hlavně obava s odhalením a také protože že nám hrozilo zatčení nebo oběšení a zastřelení. Dále jsem to dělala proto, že to byl můj manžel a otec mého čtyřletého synka. Ramische jsem chtěla oznámit, ale bála jsem se, že budu také postižena.*“⁷²¹

⁷¹⁷ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 64.

⁷¹⁸ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 64.

⁷¹⁹ V srpnu 1953, listopad a prosinec a pak v dubnu 1954. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 65.

⁷²⁰ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 65.

⁷²¹ Přeloženo do němčiny dne 25. srpna 1954, vyšetřující Rosek. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 67.

Dalším vyslechnutým byl zatčený římsko-katolický kněz Alois Žemlička, který se ukrýval u Jaroslava Modly, tam se Žemlička seznámil s jeho tchánem Juliusem Görnerem. Během ukrývání mu Žemlička sdělil to, že se zde ukrývá pro nesrovnalosti s bezpečnostními orgány, které s nimi měl kvůli své kazatelské činnosti. Dále mu sdělil, že vzhledem k tomu, hodlal ilegálně uprchnout do zahraničí. Modl dal Ramischovi Žemlovu fotografii, aby mu byl vystaven falešný doklad: „...zda o tom jednal i Görner o tom mě Modla nic neříkal.“⁷²² Jak zapojili do této činnosti obviněného Görnera Žemlička nevěděl. Avšak si myslel, že Modl měl zájem o to, aby jeho tchán o tom moc nevěděl.⁷²³

10.5 Rozsudek

Hlavní soudní líčení se konalo dne 25. února 1955. Jak už bylo řečeno, tak údajný „agent“ Josef Ramisch byl souzen v samostatném procesu. Kdy a za jakých okolností není zcela zřejmé. Jisté ale je, že za svůj čin dostal trest doživotí. Alois Žemlička a Jindřich Pilz, kteří byli zatčeni ve stejný den jako ostatní aktéři, nakonec byli souzeni v jiném procesu. Rozsudek a další jejich životní osudy se vzhledem k torzovitosti archivních materiálů nepodařilo rekonstruovat.

Obžaloba se od rozsudku nijak výrazně nezměnila. Pouze v tom, že obvinění prý věděli o tom, že Josef Ramisch vyzvídal státní tajemství ve prospěch cizí moci. Waltraud Ramischová, Julius Görner a Marie Schlögllová se podle rozsudku dopustili trestného činu pomoci k vyzvědačství.⁷²⁴ Julius Görner a Helena Modlová trestného činu pomoci k velezradě. Jaroslav Modl byl odsouzen za trestný čin vyzvědačství. Za neoznámení trestného činu byl odsouzen Josef Schlögel a Helena Modlová.⁷²⁵

Waltraud Ramischová byla odsouzena na 5 let odnětí svobody. Marie Schlögllová na 3 roky odnětí svobody. Helena Modlová na 2 roky odnětí svobody. Josef Schlögl na 1 rok odnětí svobody. Zároveň u Waltraud Ramischové a Marie Schlögllová došlo k propadnutí celého jmění a práv občanských na tři roky.⁷²⁶ Jaroslav Modl byl odsouzen k 20letům odnětí svobody.⁷²⁷ Julius Görner byl odsouzen na 4 roky odnětí svobody.⁷²⁸ Již v době odsouzení byl léčen s vážnou TBC a tak na hlavní líčení musel být odvezen speciálním infekčním vozidlem.

⁷²² ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 67.

⁷²³ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 68.

⁷²⁴ Podle § 7, odst. 2, 86, odst. 1 trestného zákona. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 69.

⁷²⁵ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 65.

⁷²⁶ Vyšetřování vedl JUDr. František Hruša. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 73.

⁷²⁷ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 67.

⁷²⁸ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 75.

Bylo doporučeno, aby byl poté co nejrychleji převezzen zpět do Ročova, vězeňského zařízení.⁷²⁹ Fungovalo od roku 1952–1955 jako věznice č. 4 pro 195 osob. Poté bylo zařízení zrušeno.⁷³⁰

Dne 22. dubna 1955 se Marie Schlögllová, Josef Schlögel a Modlová Helena se pokusili odvolat u Nejvyššího soudu, a tak odvolání bylo projednáno. Marie Schlögllová byla nakonec odsouzena na 4 roky odnětí svobody z původních třech let.⁷³¹ Dne 11. listopadu 1955 se odvolal i obviněný Julius Görner. Domáhal se o to, aby byl jeho případ souzen jako trestný čin pomoc k ilegálnímu opuštění republiky. Také namítal, že Alois Žemlička, pokud s ním byl ve styku, žádnou velezrádnou činnost nekonal. U odvolacího líčení napadl i skutkové zjištění prvního soudu tvrzením, že dopis synovi do Západního Německa neodeslal. V odvolání si stěžoval na příliš přísný trest, který u soudu dostal. Poukazoval na fakt, že vzhledem k jeho těžké nemoci a stáří 60 let se mu tak znemožňuje smrt na svobodě v rodinném kruhu. I přes svou obhajobu bylo jeho odvolání zamítnuto. Juliusovi Görnerovi byl trest nakonec navýšen o 1 rok, tedy na 4 roky odnětí svobody za pomoc k velezradě.⁷³² I Heleně Modlové byl navýšen trest o další dva roky, tedy k 4 letům odnětí svobody.⁷³³ Toto je příkladné tomu, že odvolávat se v tehdejší režim byl velice riskantní. Trest byl jen v minimu případů snížen. Ve většině případů byl nakonec trest navýšen.

Tedy po odvolacím řízení byl Julius Görner a Helena Modlová odsouzeni za trestný čin pomoc k velezradě.⁷³⁴ Waltraud Ramischová a Marie Schlögllová pro trestný čin pomoc k vyzvědačství,⁷³⁵ Josef Schlögel pro trestný čin neoznámení trestného činu a nadále byl ponechán na svobodě.⁷³⁶

⁷²⁹ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 66.

⁷³⁰ TOTALITA [online], 2019. [vid. 15. 7. 2019]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/seznamy/seznamy0902.php>

⁷³¹ Předseda senátu: Dr. Patschová. ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 77.

⁷³² podle § 7 odst. 2, § 78 odst. 1 trestného zákona. 77 SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 11.

⁷³³ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 8.

⁷³⁴ Podle § 7, 78. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 8.

⁷³⁵ Podle § 7, 80. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 9.

⁷³⁶ Podle § 105 trestného zákon SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 9.

Tab. č. 3 – Abecední seznam odsouzených v kauze „Julius Görner a spol.“

Jméno a příjmení	Datum narození	Bydliště	Povolání	Zatčení	Hlavní líčení	Výrok soudu	Spis
Julius Görner	21. 3. 1885	Smrčné, okres Havlíčkův Brod	Účetní	2. 5. 1954	25. 2. 1955	Pomoc k vyzvědačství – 3 roky (po odvolání, pomoc k velezradě 4 roky)	V-410/LB
Jaroslav Modla	30. 10. 1928	Lednická Rovná	Zámečnick	2. 5 1954	25. 2. 1955	Vyzvědačství – 20 let	V-410/LB
Helena Modlová	7. 6. 1928	Nový Bor	Sklářská dělnice	2. 5. 1954	25. 2. 1955	Neoznámení trestného činu – 2 roky (po odvolání, pomoc k velezradě 4 roky)	V-410/LB
Waltraud Ramischová	6. 12. 1929	Polevsko	Balička skla	2. 5. 1954	25. 2. 1955	Pomoc k vyzvědačství – 5 let	V-410/LB
Josef Schlögl	29. 8. 1891	Polevsko	Sklářský dělník (v době zatčení v důchodě)	Odsouzen na svobodě	25. 2. 1955	Neoznámení trestného činu – 1 rok	V-410/LB
Marie Schlögllová	1896	Polevsko	Služebna (v době zatčení v důchodě)	25. 2. 1955	25. 2. 1955	Pomoc k vyzvědačství – 3 roky (po odvolání 4 roky)	V-410/LB

10. 6 Výkon trestu

Výkon trestu lze detailně dokumentovat pouze na odsouzené Waltraud Ramischové, z části na Marii Schlögllové, Heleně Modlové a Juliusu Görnerovi. U ostatních odsouzených se archivní materiály z výkonu trestu nedochovaly.

Waltraud Ramischová byla dne 25. února 1955 po vynesení rozsudku převezena z vazební věznice v Liberci do NPT Pardubice. V lednu roku 1956 jí přeložili do NPT

v Želiezovci na Slovensku, kde si odpykávala zbytek trestu. Z posudků jejich vězňitelů v NPT Pardubice vyplývá, že minimálně její pracovní výkon hodnotili pozitivně. Dne 30. května 1955 do 16. října 1955 byla zařazena v ústavní prádelně a dne 17. října 1955 jako kuchařka v ústavní kuchyni. Byla prý pilná, čistotná a přidělenou práci dělala vždy svědomitě. Povahově byla tichá, skromná a se spolu-odsouzenými měla dobrý vztah. Trest prý uznávala za spravedlivý a byla si vědoma viny, kterou podle soudu spáchala.⁷³⁷

Za celou dobu Ramischová nebyla kázeňsky trestána. Za slušné chování a dobrou pracovní morálku byla odměňována mimořádnými dopisy a potravinovými balíčky. Ve volných chvílích údajně ráda četla a snažila naučit číst i mluvit česky. Z dochovaného spisu není zřejmé, zda udržovala kontakt se svým synem, jak už písemný nebo v podobě návštěvy. Jisté ale je, že ze svého výdělku ho podporovala, jelikož byl na vychování u jejího otce. Ten byl sice odsouzen k 1 roku, ale k výkonu trestu nakonec nenastoupil. Avšak není zcela zřejmé, z jakého důvodu si trest nemusel odpykat nebo zda byl trest uložen jako podmíněčný.⁷³⁸

Dne 5. července 1955 zaslala Ramischová dopis prezidentu Antonínu Zápotockému, ve kterém žádala o milost nebo alespoň o snížení trestu⁷³⁹: „...jsem matkou 6letého synka, který je ve výchově mého otce Josefa Schlögla.“⁷⁴⁰ Dále v dopise uvedla, že otec je na svobodě odsouzen za neoznámení trestného činu. Matka Marie Schlögllová se v té době nacházela ve vězeňské nemocnici Praha-Pankrác a manžel Josef Ramisch byl odsouzen na doživotí:⁷⁴¹ „...s jeho politikou jsem nikdy nesouhlasila a souhlasit ani nemohu. Se svým mužem jsem neměla hezký život a udělala jsem to jen proto, že jsem se ho bála. Často mě i bil.“⁷⁴² Jelikož se o syna neměl kromě její otce Schlögla, kdo starat: „...proto snažně prosím, aby mi byl trest alespoň zmírněn.“⁷⁴³ Také se v dopise zavázala tím, že bude svého syna dobře vychovávat: „...aby činnost jeho otce mu byla odstrašujícím příkladem.“⁷⁴⁴ Dopis ukončila slovy: „sama budu poctivě pracovat, abych se odčinila, co jsem provedla lidově-demokratickému zřízení.“⁷⁴⁵

⁷³⁷ NA, Praha, fond SSNV, T31/54, s. 12..

⁷³⁸ Dne 22. května 1956 náčelník věznice ppor. Ježek. NA, Praha, fond SSNV, T31/54, s. 11.

⁷³⁹ Dne 9. května 1955 bylo vydáno rozhodnutí prezidenta a vlády republiky Československé o amnestii. Avšak tato amnestie se netýkala na velezradu (§ 78 tr.zák.), sabotáž (§ 84 a 85 tr.zák.), vyzvědačství (§ 86 a 87 tr.zák.) a obdobné činy. KAPLAN, Karel a Pavel KOSATÍK. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-616-9. s. 190.

⁷⁴⁰ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 32.

⁷⁴¹ Podle § 78, 1 c/ 2a /b/ 86, 1, 3 c/e tr. zákona k odnětí svobody na doživotí. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 20.

⁷⁴² SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 21.

⁷⁴³ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 21.

⁷⁴⁴ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 21.

⁷⁴⁵ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 22.

Dne 30. srpna 1955 požádala odsouzená Waltraud Ramischová o milost kanceláře prezidenta republiky. Amnestie z roku 1955 se prý na obviněnou nevztahovala.⁷⁴⁶ Dne 18. října 1955 požádala opět o milost, která však byla zamítnuta.⁷⁴⁷ Zbytek trestu si odpykávala v NPT v Želiezovcích na Slovensku. Dne 22. května 1956 jí byla prominuta polovina trestu, tedy trest měl být ukončen dne 2. května 1958.⁷⁴⁸

Marie Schlögllová byla zatčena až po rozsudku a eskortována do věznice č. 2 Praha, kde pobývala od 25. února 1955 do 22. dubna 1955. Dne 21. dubna 1955 byla podaná zpráva o jejím duševním zdraví. Z věznice č. 2 v Praze ji přeložili do nemocnice na zvláštní psychiatrické oddělení, protože se u ní projevil známky duševní poruchy a k tomu ještě trpěla rakovinou v pokročilém stádiu. Schlögllová se prý chovala zmateně a ohrožovala spoluvězně. Při vyšetření na psychiatrickém oddělení bylo zjištěno, že se u ní jedná o reaktivní stav, tedy přechodnou poruchu rázu účelové reakce. Občas se údajně chovala nepřiměřeně i tak ostatním odpovídala nebo neodpovídala a dělala mrtvou.⁷⁴⁹ Dále byla Marii Schlögllové vyhotovena lékařská zpráva, ve které stálo, že trpí rozedmou plic a pupeční kýlou.⁷⁵⁰ Trest jí měl skončit 25. února roku 1958. Během výkonu trestu strávila nějaký čas v nemocnici nebo v psychiatrické státní léčebny v Praze-8 v Bohnicích.⁷⁵¹

Výkon trestu výrazně v jejím případě ztěžoval zdravotní stav. Přesto si musela svůj trest odpykat. Dne 18. května 1956 poslala Marie Schlögllová žádost o milost prezidenta republiky: „...doma jest starý muž s děckem a má dcera a oni by mě nutně potřebovali doma. Myslím, že toto uděláte pro starou nemocnou ženu.“⁷⁵² Žádosti o milost byli v jejím případě neúspěšné a amnestie z roku 1955 se na ní nevztahovala.⁷⁵³

Helena Modlová si odpykávala zbytek trestu v NPT v Želiezovci na Slovensku. Helena Modlová žádala několikrát neúspěšně o milost, buď sama, nebo prostřednictvím matky. Dne 18. července 1955 žádala o milost i Waltraud Ramischová, což bylo též zamítnuto.⁷⁵⁴

Z dochovaných materiálů víme, že dne 23. března 1955 Julius Görner podlehl své nemoci a zemřel ve vězení. O pět měsíců déle, tedy dne 22. srpna 1956 byla Marie Schlögllová

⁷⁴⁶ Rozhodnutí v Liberci dne 10. května 1955, okresní prokurátor Jaroslav Kubeš. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 10.

⁷⁴⁷ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 9.

⁷⁴⁸ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 9.

⁷⁴⁹ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 76.

⁷⁵⁰ ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB, s. 76.

⁷⁵¹ NA, Praha, fond SSNV, T31/54, s. 3.

⁷⁵² NA, Praha, fond SSNV, T31/54, s. 10.

⁷⁵³ Vydáno dne 31. května 1956, MUDr. Slavík. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 15.

⁷⁵⁴ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 22.

amnestována, a tak ji byl prominut zbytek trestu:⁷⁵⁵ „vzhledem k jejímu stáří a nemoci nemá zdejší správa námitek k doporučení udělení milosti.“⁷⁵⁶ Dokonce i Waltraud Ramischová a Helena Modlová se dočkala amnestie prezidenta republiky dne 8. srpna 1956.⁷⁵⁷ Avšak Ramischová byla propuštěna až dne 27. srpna 1956 z NPT Želiezovcích, jelikož měla infekční nemoc, a tak byla v karanténě.⁷⁵⁸

10. 7 Život po propuštění a rehabilitace

Z dochovaných materiálů lze využít informace o životě po propuštění pouze u Waltraud Ramischové, její matky Marii Schlögllové, částečně o Heleně Modlové a Jaroslavu Modlovi. Waltraud Ramischová se po odpykání trestu vrátila zpět za svým synem a otcem do rodinného domu. Je zcela zřejmé, že Ramischová, se potýkala s materiálními problémy. Soudu dlužila za náklady trestního řízení přes 4 tisíce Kč. Dne 14. září 1956 byla na tento fakt ze strany soudu upozorněna. Uvedené peníze měla do 15 dnů zaplatit nebo požádat o splátkový kalendář. Dne 21. září 1956 Waltraud Ramischová podala žádost o splátkový kalendář, jelikož do zaměstnání měla nastoupit až od 1. října. Jediná finanční podpora byla ze strany otce, který pobíral důchod. Proto se dohodla na splátkovém kalendáři, kdy platila necelých 50 Kčs měsíčně. Za nedlouho se měla vrátit i její matka z léčení z Kosmonos, kam byla převezena po propuštění z trestu v srpnu 1956.⁷⁵⁹

Waltraud Ramischová se znovu provdala za jistého Viktora, jelikož již v roce 1961 byla Waltraud vedena jako Viktorová. S manželem se odstěhovali do domu čp. 240 v Polevsku. Dne 11. prosince 1968 si Waltraud Ramischová od soudu vyžádala svůj osobní spis,⁷⁶⁰ jelikož usilovala o rehabilitaci. Po odsouzení byla zaměstnána v n. p. Rudihův v Polevsku patřící n. p. Borské sklo.⁷⁶¹

Krajský soud v Ústí nad Labem rozhodl dne 17. září 1990 v neveřejném zasedání konaném podle zákona č. 119/90 Sb. tak, že byla Waltraud Ramischová provdaná Viktorová také Marie Schlögelová s manželem Josefem Schlöglem rehabilitována. Helena Modlová se odstěhovala do Spolkové republiky Německo a též byla rehabilitována a⁷⁶² u manžela

⁷⁵⁵ Vydal JUDr. Cícha. NA, Praha, fond SSNV, T31/54, s. 7.

⁷⁵⁶ NA, Praha, fond SSNV, T31/54, s. 8.

⁷⁵⁷ Vedoucí oddělení Dr. Cícha, SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 23.

⁷⁵⁸ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 25.

⁷⁵⁹ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 24.

⁷⁶⁰ Krajský soud v Ústí nad Labem dne 11. prosince 1968, JuDr. Ladislav Konrady. Krajský soud v Plzni daný spis poslal dne 13. prosince 1968 Ramischové Waltraud. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 24.

⁷⁶¹ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 24.

⁷⁶² Podle zákona č. 119/90 o soudní rehabilitaci. I. podle § 2 odst. 2 zákona č. 119/90 Sb. SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 26.

Jaroslava Modla taktéž proběhla rehabilitace. Julius Görner dne 22. března 1955 podlehl své těžké nemoci ve věznici č. 2 v Praze. Jeho soudní rehabilitace se v archivních materiálech nedochovala. Avšak lze předpokládat, že rehabilitace u něho proběhla.⁷⁶³

Syn Waltraud Ramischové dodnes žije. Oženil se a měl syna Josefa Ramische. Ten se oženil s Radkou, která pracuje jako malířka skla, tedy jako Waltraud Ramischová. Oba manželé (Radka a Josef) žijí nadále v Polevsku, jako jeho rodiče a prarodiče. Tito nejbližší příbuzní byli nejdříve ochotni k této kauze vypovídat, avšak poté si to rozmysleli.⁷⁶⁴

⁷⁶³ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54, s. 25.

⁷⁶⁴ Rozhovor s Radkou Ramischovou (*manželka vnuka Waltraud Ramischové – po telefonické domluvě, 5. ledna 2019*)

11 Závěr

Politické procesy a politická perzekuce od únoru roku 1948 se staly nedílnou součástí komunistické moci v ČSR. Politická perzekuce zasáhla všechny vrstvy obyvatelstva. Nejinak tomu bylo i v Liberci.

Desítky libereckých občanů odsoudil Státní soud, jeho pravomoci převzaly od roku 1953 především Krajské soudy. Před tím libereckým stanulo podle dosavadního výzkumu v letech 1953 až 1956 424 osob, z nichž byla valná většina odsouzena. Téměř všechny kauzy lze označit za politické procesy.

Výraznou skupinu obviněných tvořily osoby, které soud charakterizoval jako vyzvědače. V souvislosti s touto problematikou bylo zažalováno 59 osob a to buď přímo jako vyzvědači či jako osoby, které vyzvědačům pomáhaly. Jedenáct z nich bylo žen, které soud odsoudil k celkové výši 57 let a 6 měsíců odnětí svobody. Zbytek představovali odsouzení muži, kteří dostali celkem 545 let a 6 měsíců odnětí svobody. Nejvyšší trest odnětí na doživotí obdrželi Jan Vepřík a Josef Resler souzení v procesu tzv. Akce Kluky. Průměrný věk odsouzených mužů a žen ve sledovaném období se pohyboval kolem 40 let. Nejstarším odsouzeným za trestný čin vyzvědačství odsouzený na dobu 8 let se stal Jan Zajíc, kterému v době odsouzení roku 1953 bylo téměř 68 let. Nejmladší aktér Karel Lang odsouzený za vyzvědačství na 6 let odnětí svobody nedosáhl ani plnoletosti.⁷⁶⁵

Hlavní těžiště mé práce spočívalo v analýze životních osudů několika osob souzených v těchto kauzách: „Artur Zosel a spol.“, „František Bulíř a spol.“ a „Julius Görner a spol.“ V kauze nazývané jako „Artur Zosel a spol.“ šlo o případ údajné hospodářské špionáže, která byla zaměřena proti německy mluvícím osobám. Ústředním motivem byl údajně hospodářský zájem SRN a Švýcarů. Hlavního aktéra Artura Zosela, jeho manželku Marii Zoselovou a jejich přítele Ervína Pfohla spojoval fakt, že byli Němci, kteří pracovali ve sklářském průmyslu v Jablonci nad Nisou. Za stěžejní postavu lze označit bratra Artura Zosela, Bernarda Brüscheilera, který žil ve Švýcarsku, kde se chystal podnikat ve vlastním bižuterním podniku. Aktéři této kauzy mu měli údajně dopomoc k vytvoření tohoto podniku prostřednictvím dopisů, ve kterých mu zasílali bižuterní postupy a ostatní potřebné informace. Za svůj údajný čin byl Artur Zosel nejprve odsouzen ke 14 letům odnětí svobody za vyzvědačství a velezradu. Po odvolání mu byl trest snížen na 10 let odnětí svobody. Ervín

⁷⁶⁵Čermáková, Veronika, pozn., s. 141–143.

Pfohl si za trestný čin sabotáž odpykal 6 let odnětí svobody a Marie Zoselová 3 roky za neoznámení trestného činu.

Obviněné osoby v procesu označovaném jako „František Bulíř a spol.“ soud označil jako spolupracovníky americké CIC. Dotyční se z jejího popudu měli dopouštět hospodářské špionáže ve prospěch „nepřátelského“ USA. Za ústřední postavu celé kauzy lze považovat Jiřího Hilgera. Můžeme ho pokládat za převaděče a „dvojitého agenta“, jelikož byl získán pro americkou službu CIC, ale zároveň spolupracoval i s StB. Hlavní aktér František Bulíř s manželkou Jarmilou, Dobroslavem Hnídkem, Mirko Loumou, nezletilým Jiřím Šídou a Františkem Zurčínem byli souzeni za to, že jakkoliv napomáhali agentu Jiřímu Hilgerovi v plnění špionážních úkolů nebo ho ukrývali. František Bulíř byl nejdříve odsouzen za trestný čin vyzvědačství k 20letům odnětí svobody, posléze mu byl trest snížen na 16 let odnětí svobody a ostatní si odpykávali 2–6 let odnětí svobody za vyzvědačství či neoznámení trestného činu.

V poslední kauze nazývané jako „Julius Görner a spol.“ šlo o spojitost s agentem-kurýrem v údajné špionáži ve prospěch americké rozvědky CIC. Celý případ se točil kolem osoby Josefa Ramische, který údajně v roce 1953 uprchl do Západního Německa. Na území ČSR se posléze vrátil plnit špionážní úkoly, kde byl posléze zatčen a souzen v samostatném procesu. Za svůj trestný čin dostal trest na doživotí. Souzeno bylo celkem 8 osob z toho 2 nakonec v samostatném procesu. Odsouzen byl hlavního aktér kauzy Julius Görner, dále dcera Helena Modlová a manžel Jaroslav Modla, také manželka „agenta“ Josefa Ramische, Waltraud Ramischová a její rodiče Josef a Marie Schlöglovi. Všichni zmínění údajně napomáhali Ramischovi při plnění špionážních úkolů nebo mu poskytovali úkryt. Waltraud Ramischová za svůj trestný pomoc k vyzvědačství soud odsoudil k 5letům odnětí svobody. Ostatní aktéři si odpykávali trest v rozsahu 1–20 let za trestný čin vyzvědačství, pomoc k vyzvědačství nebo neoznámení trestného činu.

Politické procesy 50. let zasáhly trvale do života řady osob, nejen odsouzených, ale i jejich blízkých. Zároveň mechanismus pronásledování reálných i potencionálních odpůrců umožnil získat výrazné pozice např. v oblasti sektoru justice a bezpečnosti osobám, které by na ně za běžných demokratických podmínek nedosáhly. Stačí si vzpomenout na případ soudce, který stál za odsouzením, řady politických vězňů 50. let v Liberci, Zdeňka Číhala.

K tomu, aby byl jedinec označen vládnoucí komunistickou mocí za vyzvědače, špióna či agenta-kurýra, nebylo v 50. letech příliš potřeba. Vedle reálných vyzvědačů a agentů cizích

zpravodajských služeb, tak byly často např. označeny německy mluvící osoby, které nebyly z nejrůznějších důvodů z Československa vysídleny a udržovaly kontakt s odsunutými příbuznými. Velkou skupinu odsouzených tvořili ti, kteří měli domnělým špiónům napomáhat k jejich činnosti. Za napomáhání byl považován pouhý fakt, že nechali např. dotyčného (často se jednalo po příbuzného) u sebe přespat či neoznámili StB, že se „špión“ vrátil do své původní vlasti (Československa) a kontaktoval je. Pokud bychom za nosná brali tvrzení rozsudků a vyšetřovacích spisů těchto kauz, stalo by se Liberecko 50. let 20. století rejdištěm tajných nepřátelských zpravodajských služeb, jejichž agenti chtějí nejen získávat informace, budovat agenturní síť, provádět hospodářskou sabotáž, ale za pomoci násilí svrhnout tehdejší politický režim. Realita byla bezesporu méně divoká a dobrodružná.

Jsem si vědoma, že mnou provedený výzkum vykazuje určité limity a nabízí řadu dalších možností zpracování.

12 Seznam použitých zdrojů

12.1 Prameny

12.1.1 Archivní prameny

- ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB
- ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB
- NA, Praha, fond SSNV, T35/60
- NA, Praha, fond SSNV, T31/54
- NA, Praha, fond SSNV, T11/60
- SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54
- SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/53
- SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T11/53

12.1.2 Archivy

- Soukromý archiv Jany Jiříčkové
- Soukromý archiv Rudolfa Rejfa

12.1.3 Vydané prameny

BARTOŠEK, Karel. *Český vězeň: svědectví politických vězeňkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých*. Praha: Paseka, 2001, 317 s. Literární klub. ISBN 80-7185-363-1.

Dokumenty o protilidové a protinárodní politice T. G. Masaryka. 2. vyd. Praha: Orbis, 1953, 269 s.

DVOŘÁK, Miroslav, ČERNÝ, Jaroslav. *Žoldníci války: soudní proces s dr. Horákovou a spol.* V Praze, Mír, 1950.

Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. Praha: Orbis, 1953, 547 s.

12. 2 Literatura

ARBURG, Adrian von, Tomáš STANĚK. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů*. Díl II., svazek 1, duben – srpen/září 1945: Divoký odsun" a počátky osídlování. Ve Středoklukách, 2011, s. 957. ISBN 978-80-86057-71-2.

ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, 2010, 534 s. ISBN 978-80-86488-70-7.

BALCAROVÁ, Jitka. *"Jeden za všechny, všichni za jednoho!": Bund der Deutschen a jeho předchůdci v procesu utváření "sudetoněmecké identity"*. Praha: Karolinum, 2013, 471 s. ISBN 978-80-246-2234-7.

BÁRTA, Milan, Jan KALOUS, Daniel POVOLNÝ, Jerguš SIVOŠ a Pavel ŽÁČEK. *Biografický slovník náčelníků operativních správ Státní bezpečnosti v letech 1953–1989*. Praha: Academia, 2017, 582 s. ISBN 978-80-200-2690-3.

BÁRTÍK, František. *Tábor Vojna: ve světle vzpomínek bývalých vězňů*. Praha: Vyšehrad, 2008, 187 s. ISBN 978-80-7021-938-6.

BLÁHOVÁ, Ivana. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013, 378 s. ISBN 978-80-87284-48-3.

BRANDES, Detlef. *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*. Praha: Argo, 2012, 428 s. ISBN 978-80-257-0605-3.

BRATINKA, Ondřej a Martin BOŠTÍK. *Zkouška odvahy: příběhy nezletilých politických vězňů padesátých let*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008, 72 s. ISBN 978-0-87211-13-7.

CÍLEK, Roman. *Čas triumfu, čas pomsty: 1948-1952: pohled do zákulisí politických zločinů*. Třebíč: Tempo Třebíč, 1997, 195 s.

ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Uprchlíci po „vítězném únoru“*. Šenov u Ostravy, 2004.

ČERMÁKOVÁ, Barbora a David WEBER. *Československu věrni zůstali: životopisné rozhovory s německými antifašisty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008, 267 s. ISBN 978-80-7285-103-4.

ČERMÁKOVÁ, Veronika. *Politické procesy 50. let 20. století – Krajský soud v Liberci v 1955–1956*. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2011.

DOLEŽAL, Miloslav. *Dějiny státu a práva v Československu 1938-1960*. Praha: UK, 1986, 120 s.

DOUBOVÁ, Veronika. *Politické procesy 50. let - Ženy odsouzené Krajským soudem v Liberci v letech 1953 a 1954*. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2011.

DRBOHLAVOVÁ, Anna. *Politické procesy 50. let 20. století – Ženy odsouzené Krajským soudem v Liberci v letech 1956*. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2017.

DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Navzdory nenávisti a mstě: z politických procesů 1952 až 1953*. Třebíč: Tempo, 2002, 304 s. ISBN 80-238-9190-1.

HAHNOVÁ, Eva a HAHN, Hans Henning. *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*. Olomouc: Votobia, 2002, 224 s. ISBN 80-7220-117-4.

HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, 350 s. ISBN 80-85207-01-X.

HORÁČEK, Bohumil. *Od Akce Jizerka uplynulo letos 65 let*. Patron: informace přátel

drobných památek Jizerských hor. 2014, 25.

IVANOV, Miroslav. *Milada Horáková: justiční vražda*. 2. vydání. Praha, 2018, 340 s. ISBN 978-80-7505-983-3.

JARKOVSKÁ, Lucie. Ve službách ministerstva vnitra: JUDr. Jan Chudoba (1898-1983) Hradec Králové – Náchod, Ústav historických věd, Pdf UHK – regionální muzeum Náchod, 2003.

JEŘÁBEK, Vojtěch. *Českoslovenští uprchlíci ve studené válce: dějiny American Fund for Czechoslovak Refugees*. Brno: Stilus, 2005, 296 s. ISBN 80-903550-0-5.

JOKLOVÁ, Kateřina. *Politické procesy 50. let – kauza Emil Weiland a spol.* Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2008. Zveřejněné ve Fontes Nissae .

KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno, 1993, 440 s. ISBN 80-85765-27.

KAPLAN, Karel a Pavel KOSATÍK. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004, 333 s. ISBN 80-7185-616-9.

KAPLAN, Karel. *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Mladá fronta, Praha 1992, ISBN 80-204-0269-1.

KAPLAN, Karel a Jiří MARCO. *Nekrvavá revoluce*. V ČSFR 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1993, 447 s. ISBN 80-204-0145-8.

KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa*. Brno: Barrister & Principal, 2011, 226 s. ISBN 978-80-87474-22-8.

KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno:

Doplněk, 1999, 289 s. ISBN 80-7239-024-4.

KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno: Doplněk, 1993, 440 s. ISBN 80-85765-27-6.

KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956: Censorship in Czechoslovakia, 1945-1956 : Studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, 183 s. ISBN 80-85270-38-2.

KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 1. Vyd. Brno, 2001. SBN 80-85947-75-7

KAPLAN, Karel a Jiří MARCO. *Nekrvavá revoluce*. V ČSFR 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1993. s. 248. ISBN 80-204-0145-8.

KOČOVÁ, Kateřina, *Druhá retribuce. Činnost mimořádných lidových soudů v roce 1948*, in: Fontes Nissae, 2005.

KOLOCOVÁ, Petra. *Politické procesy 50. let – kauza Josef Veverka*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2012.

KOLOUCH, František. *Případ Babice - oběti a vrazi: akce, která měla zastrašit rolníky i církev*. *Katolický týdeník*, 2014. ISSN 0862-5557.

KOPŘIVA, Milan. *Legionella pneumophila*. Praha: Technické vydavatelství, 1998, 16 s.

KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina: osud československého demokrata*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011, 431 s. ISBN 978-80-7429-069-5.

KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945–1946*. Praha: H&H, 1992, 39 s. ISBN 80-85467-32-1.

KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945–1989*. Praha: Linde, 2009, 727 s. ISBN 978-80-7201-741-6.

LIŠKA, Otakar. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. 2. opr. a rozš. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006, 294 s. ISBN 80-86621-09-X.

LOZOVIUKOVÁ, Kateřina, *Spravedlnost podle dekretu prezidenta republiky. Činnost mimořádných lidových soudů v severních a severozápadních Čechách*. Disertační práce, Hradec Králové, 2006.

LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Druhá vlna retribuce – případ Vladimíra Krajiny*. Rukopis. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2017.

MACHÁČEK, Michal. *Gustáv Husák*. V Praze: Vyšehrad, 2017, 631 s. ISBN 978-80-7429-388-7.

MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. 518 s. ISBN 978-80-7422-484-3.

MLÁDKOVÁ, Barbora. *Politické procesy 50. let 20. století – Krajský soud v Liberci 1953–1954*. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2005.

MLÁDKOVÁ, Barbora: *Paměť Liberecka II. – Příběh Zdeňka Vlasty (akce Kluky)*. In: *Fontes Nissae*, č. 6, Liberec 2005.

NAVARA, Luděk a Miroslav KASÁČEK. *Mlynáři od Babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*. Brno: Host, 2008, 333 s. ISBN 978-80-7294-281-7.

NAVRÁTIL, Ivo. "Záškodnická skupina Jizerka" a dvojitý agent Jiří Hilger. Z

Českého ráje a Podkrkonoší. Semily: Státní okresní archiv Semily ; Turnov: Muzeum Českého ráje ; Jičín: Regionální muzeum a galerie, 2013. ISBN 978-80-86254-29-6.

NEBOJSA, Bořivoj. *Zlatá léta padesátá*. Tišnov: Sursum, 1999, 103 s. ISBN 80-85799-57-X.

PAŽOUT, Jaroslav, PORTMANN, Kateřina. *"Nechtění" spoluobčané: skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, 254 s. ISBN 978-80-88292-06-7.

PEJČOCH, Ivo a Jiří PLACHÝ. *Okupace, kolaborace, retribuce*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2010, 327 s. ISBN 978-80-7278-529-2.

PEJČOCH, Ivo, Prokop TOMEK. *Agenti-chodci na popravišti: kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949-1958*. Cheb: Svět křídel, 2010, 343 s. ISBN 978-80-86808-88-8.

PORTMANN, Kateřina. *Druhá vlna retribuce – případ Vladimíra Krajiny* - rukopis Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2018.

PROKOP, Tomek. *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha: Vyšehrad, 2009, 69 s. ISBN 978-80-7021-982-9.

ROČEK, František. *Ústecké kádrování, aneb, Jak jsme přišli o desetitisíce perspektivních německých komunistů*. V Ústí nad Labem, 2016, 160 s. ISBN 978-80-87624-31-9.

SLABOTINSKÝ, Radek. *Do exilu s převaděči: (proces s protistátní skupinou "Stanislav Pokorný a spol.")*. Brno: Prius, 2000, 80 s. ISBN (brož.).

STANĚK, Tomáš. *Německá menšina v českých zemích: 1948-1989*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1993, 282 s. ISBN 80-85241-29-3.

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991, 536 s. ISBN 80-200-0328-2.

SVOBODA, Libor a TICHÝ, Martin. *Cesty za svobodou: kurýři a převaděči v padesátých letech 20. století*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014, 245 s. ISBN 978-80-87912-19-5.

TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2001, 86 s. ISBN 80-902885-0-2.

TOMEK, Prokop. *Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny*. Praha: Academia, 2015, 422 s. ISBN 978-80-200-2490-9.

TOMEK, Prokop. *Systém sjednocené evidence poznatků o nepříteli v československých podmínkách*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008, 179 s. ISBN 978-80-87211-05-2.

VANĚK, Pavel. *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951-1955*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008, 215 s. ISBN 978-80-87211-08-3.

VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, 224 s. ISBN 978-80-7285-089-1.

VONDRUŠKA, Pavel. *Kryptologie, šifrování a tajná písma*. Praha: Albatros, 2006, 340 s. ISBN 80-00-01888-8.

VOREL, Jaroslav a Alena ŠIMÁNKOVÁ. *Československá justice v letech 1948-1953*

v *dokumentech*. Díl I. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003, 415 s. ISBN 80-86621-03-0.

VOREL, Jaroslav, Alena ŠIMÁNKOVÁ, Lukáš BABKA a Monika KIPETŮVÁ. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Díl II. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, 311 s.. ISBN 80-86621-05-7.

VOREL, Jaroslav, Alena ŠIMÁNKOVÁ, Lukáš BABKA a Monika KIPETŮVÁ. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Díl III. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, 479 s. ISBN 80-86621-06-5.

12.3 Orální historie

- Rozhovor s Janou Jiříčkovou (*bydlela ve stejném domě s Arturem Zoselem – Jablonec nad Nisou, 11. listopadu 2018*).
- Rozhovor s Pavlem Paldusem (*spolužák Jany Rejfové a místní kronikář – Huť, čp. 53 v Jablonci nad Nisou, 15. ledna 2019*).
- Rozhovor s Milanem Hanykem (*vnuk Františka Bulíře – Rychnov u Jablonce nad Nisou, 3. února 2019*).
- Rozhovory s Rudolfem Rejfem (*vnuk Františka Bulíře – Rychnov u Jablonce nad Nisou, 10. února 2019 a 10. 7. 2019*).
- Rozhovor s Janou Rejfovou (*dcera Františka Bulíře – Domov důchodců v Nové Pace, 16. března 2019*).

- Rozhovor s Radkou Ramischovou (*manželka vnuka Waltraud Ramischové – po telefonické domluvě, 5. ledna 2019*)

12.4 Internetové zdroje

Rudolf Barák, in: **totalita.cz** [online]. 2019. [vid. 10. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/obarakr.php>

50. léta. rehabilitace v době komunistického režimu, in: **totalita.cz** [online]. 2019. [vid. 10. 2. 2019]. Dostupné z: http://totalita.cz/50/50_01_013.php

Bezpečnostní pětky, in: **totalita.cz** [online], 2019. [vid. 10. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/petky.php>

Babický případ, in: **totalita.cz** [online], 2019. [vid. 11. 2. 2019]. Dostupné z: http://totalita.cz/proc/proc_babice.php

Kaufbeuren (SRN) in: **m.mestojablonec.cz** [online] Jablonec nad Nisou, 2011 [vid 12. 2. 2019]. Dostupné z: <http://m.mestojablonec.cz/cs/mesto/partnerska-mesta/kaufbeuren-srn.html>

Radomír Raja, in: **pametnaroda.cz** [online], 2019. [vid. 26. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/raja-radomil-1932#recording>

Deutsche Arbeitsfornt (DAF), in: **fronta.cz** [online], 2018 [vid 13. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.fronta.cz/foto/deutsche-arbeitsfront-daf>

HISTORIE 1948–1989 in: **m.mestojablonec.cz** [online], 2011. [vid 28. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/150-let-mesta/casovaosa/1948-1989.html>

Po stopách třetího odboje, in: **ceskatelevize.cz** [online], 2019. [vid. 2. 6. 2019].
Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10314845897-po-stopach-tretiho-odboje-411235100221013-do-zbrane>

Vězeňské zařízení, in: **totalita.cz** [online]. 2019. [vid. 15. 7. 2019]. Dostupné z:
http://www.totalita.cz/seznamy/seznamy_09_02.php

13 Seznam příloh

Příloha 1 – Artur Zosel v době odsouzení, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB

Příloha 2 – Obviněná manželka Artura Zosela, Marie Zoselová, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB

Příloha 3 – Obviněný Ervín Pfohl v kauze „*Artur Zosel a spol.*“, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB

Příloha 4 – Osobní spis Artura Zosela, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB

Příloha 5 – Fotografie švýcarských „konsulů“, kteří údajně pomáhali Zoselovi při plnění jeho špionážní činnosti na území ČSR, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB

Příloha 6 – Zadržovaný dopis StB, ve kterém bylo údajně objeveno tajné písmo Artura Zosela, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB

Příloha 7 – Módní Magazin Bazaar ze Švýcarska, ve kterém byly vydány vzorky knoflíků Artura Zosela z ČSR, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB

Příloha 8 – Logo firmy Kialith, ve které pracoval bratr Zosela, Brüschweiler ve Švýcarsku, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB

Příloha 9 – Zoselovy vzorky knoflíků, které zaslal bratrovi do Švýcarska, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB

Příloha 10 – Zadržené pero StB, se kterým údajně Artur Zosel psal tajné písmo pomocí moče, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB

Příloha 11 – Hromadná dokumentace o údajné špionážní činnosti Artura Zosela, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB

Příloha 12 – Obálka soudní rehabilitace Artura Zosela a ostatních odsouzených, která byla zaslána na tehdejší adresu do Vrkošovic, soukromý archiv Jany Jiříčkové (Jablonec nad Nisou – 11. 11. 2018)

Příloha 13 – Soudní rehabilitace Artura Zosela a ostatních, soukromý archiv Jany Jiříčkové (Jablonec nad Nisou – 11. 11. 2018)

Příloha 14 – Rozhovor s pamětnicí Janou Jiříčkovou, která v mládí bydlela v přízemí rodinného domu, kde v prvním patře bydlel Artur Zosel s manželkou, autor (Jablonec nad Nisou – 11. 11. 2018)

Příloha 15 – Waltraud Ramischová v době odsouzení, ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB

Příloha 16 – Obviněný Julius Görner, který byl společně souzen s Waltraud Ramischovou, ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB

Příloha 17 – Obviněná Helena Modlová, která byla souzena společně s Waltraud Ramischovou, ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB

Příloha 18 – Pohlednice, kterou zaslal Josef Ramisch ze Západního Německa manželce Waltraud Ramischové do ČSR, ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB

Příloha 19 – František Bulíř v době odsouzení, NA, Praha, fond SSNV, T31/54

Příloha 20 – Někteří odsouzení v kauze „František Bulíř a spol.“ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54

Příloha 21 – Dům v Huti čp. 195, kde František Bulíř bydlel až do své smrti, autor (Huť - 10. 1. 2019)

Příloha 22 - František Bulíř před odsouzením, ze soukromého archivu Rudolfa Rejfa (8. 2. 2019)

Příloha 23 – Svatba příbuzných Františka Bulíře, nalevo František Bulíř s manželkou, dcerou Milenou a mladší dcerou Jana Rejfová sedící na stoličce, ze soukromého archivu Rudolfa Rejfa (8. 2. 2019)

Příloha 24 – Potvrzení o tom, že byl František Bulíř národní socialista, SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54

Příloha 25 – Dcera Františka Bulíře, Jana Rejfová v mládí a starší dcera Milena Hanyková, ze soukromého archivu Rudolfa Rejfa (8. 2. 2019)

Příloha 26 – Miroslav Hanyk, vnuk Františka Bulíře, autor (Rychnov u Jablonce nad Nisou – 3. února 2019)

Příloha 27 – Pavel Paldus, bývalý spolužák Jany Rejfové (dcera Františka Bulíře) a místní kronikář v Huti, autor (Huť – 10. 1. 2019)

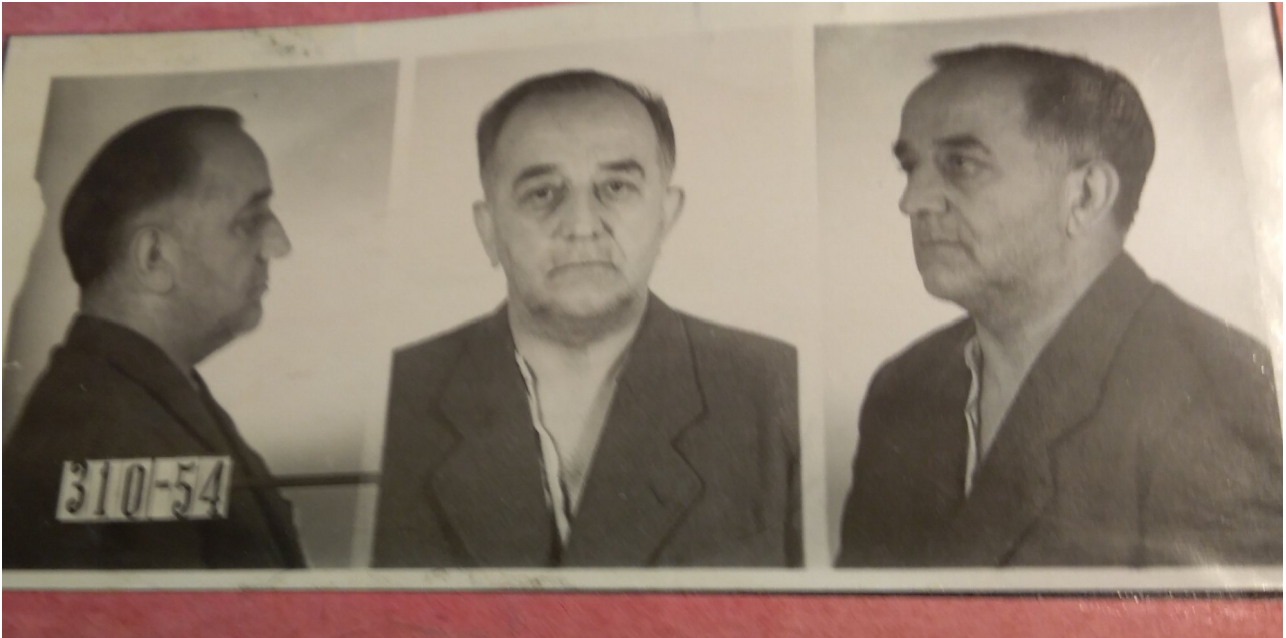
Příloha 28 – Úmrtní list Františka Bulíře, soukromý archiv Rudolfa Rejfa (8. 2. 2019)

Příloha 29 – Dcera Františka Bulíře, Jana Rejfová v pečovatelském domě Nová Paka, autor (Nová Paka - 16. 3. 2019)

Příloha 30 – Abecední seznam odsouzených za vyzvědačství a pomoc k vyzvědačství před KS v Liberci v letech 1953–1956, Příloha č. 19, in: MLÁDKOVÁ, Barbora. *Politické procesy 50. let 20. století – Krajský soud v Liberci 1953-1954*. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2005. Příloha č. 12, in: ČERMÁKOVÁ, Veronika. *Politické procesy 50. let 20. století – Krajský soud v Liberci v 1955-1956*. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2011.

13. 1 Přílohy

Příloha 1 – Artur Zosel v době odsouzení, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB



Příloha 2 – Obviněná manželka Artura Zosela, Marie Zoselová, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB



Příloha 3 – Obviněný Ervín Pfohl v kauze „Artur Zosel a spol.“, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB



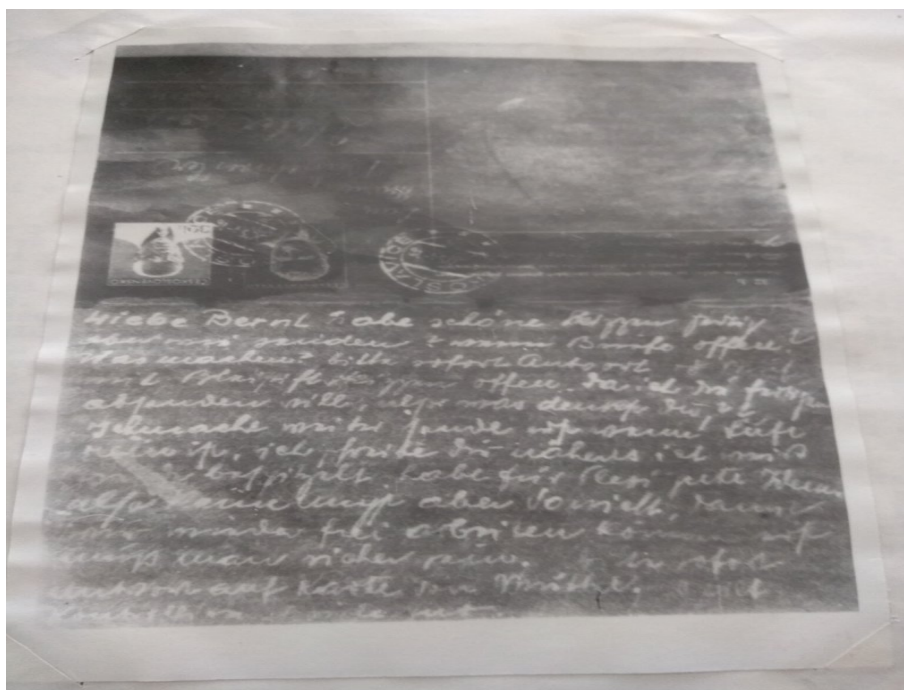
Příloha 4 – Osobní spis Artura Zosela, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB

Zákl. čís. 4084	Obv.	Společenské hod. - hodná	Osobní spis číslo:	Na státní dopisov:
				Číslo, příprava datů:
Nastoupil trest sám dne				
Dodán-a do vazby - trestu dne 22. 11. 1954 hod. 8. 15. hod. KFM K. m. v. Liberec				
OSOBNÍ SPIS A-10				
Zosel Artur		Jméno	Samostat. přísl. míšňůvek	Přezdítko: brácha
Příjmení		Hození nebo předčíska	Roč. stáří: 30 let	Voják: neváje
Narozen(a) 26. 6. 1894		Kde Nový Bor	Národ. list: smetka	Tržba trestán
1. od 22. 11. 1954		hod. do 21. 4. 1965	hod. t. j.	r. m. d. hod. min.
Vazba				
1. Kryj soud Liberec = 6. 5. 1955 j. 17. 11. 55				
Odsouzen-a rozsudkem (náležem - nu)				
1. 40 roků Ochr. oči slohdy				
2. 10 roků Ochr. oči slohdy				
K trestu				
1. § 85 / sb. 2a 112 / p. 2a				
2. FOUO 57				
3. FOTO 3x				
Nástup trestu 21. 7. 1955				
Počátek trestu 1. 22. 11. 1954				
Přerušení trestu				
1. 22. 11. 1964				
2. 22. 11. 1963 + 10. 5. 1964				
Další opatření				
Propuštěn na svobodu dne a hod. 26. 7. 1960 a				
Poslední bydliště (před zatčením) Vězeňská 125				
Bydliště po propuštění				
Nabezpečnost: 72 51549				
yeblice 11/10000				

Příloha 5 – Fotografie švýcarských „konsulů“, kteří údajně pomáhali Zoselovi při plnění jeho špionážní činnosti na území ČSR, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB



Příloha 6 – Zadržovaný dopis StB, ve kterém bylo údajně objeveno tajné písmo Artura Zosela, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB



Příloha 7 – Módní Magazin Bazaar ze Švýcarska, ve kterém byly vydány vzorky knoflíků Artura Zosela z ČSR, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB



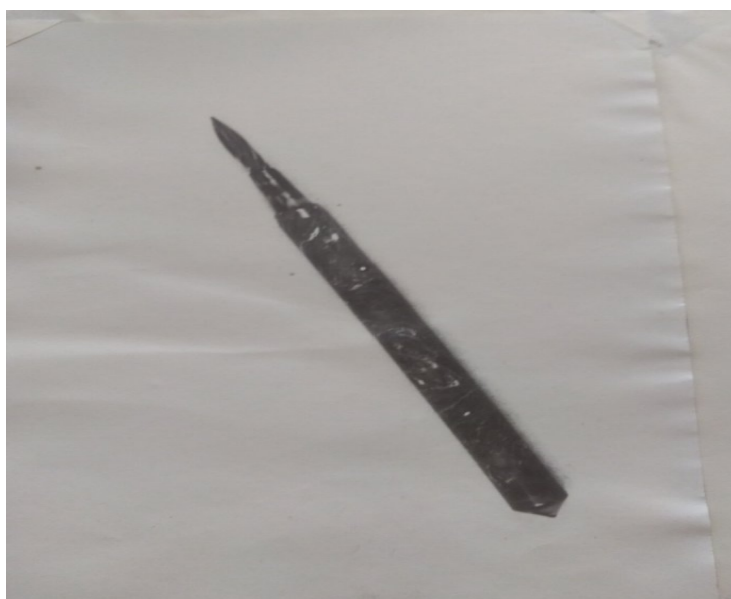
Příloha 8 – Logo firmy Kialith, ve které pracoval bratr Zosela, Brüscheweiler ve Švýcarsku, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB



Příloha 9 – Zoselovy vzorky knoflíků, které zaslal bratrovi do Švýcarska, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB



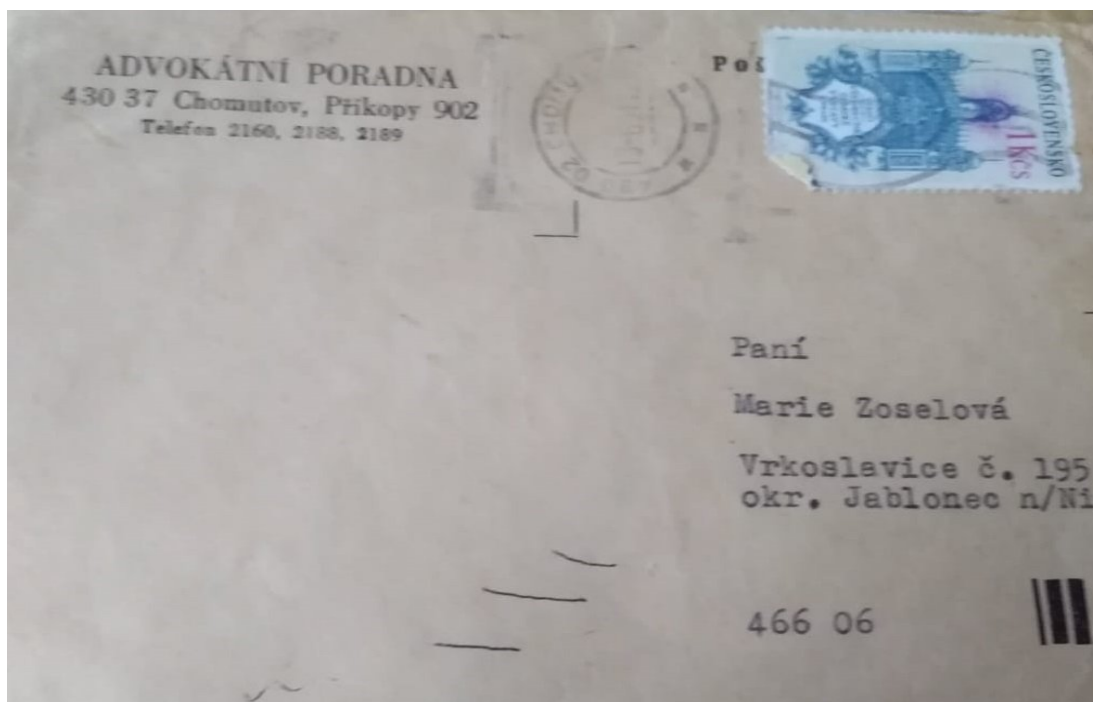
Příloha 10 – Zadržené pero StB, se kterým údajně Artur Zosel psal tajné písmo pomocí moče, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB



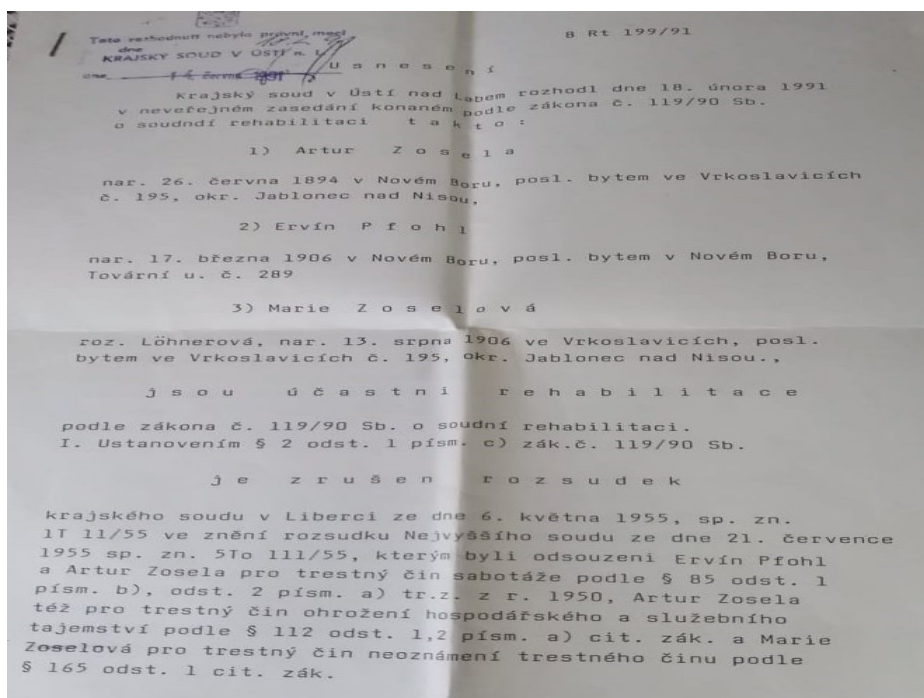
Příloha 11 – Hromadná dokumentace o údajné špionážní činnosti Artura Zosela, ABS, fond V-Liberec, vyšetřovací svazek Artura Zosela, sign. V-587/LB



Příloha 12 – Obálka soudní rehabilitace Artura Zosela a ostatních odsouzených, která byla zaslána na tehdejší adresu do Vrkoslavic, soukromý archiv Jany Jiříčkové (Jablonec nad Nisou – 11. 11. 2018)



Příloha 13 – Soudní rehabilitace Artura Zosela a ostatních, soukromý archiv Jany Jiříčkové
(Jablonec nad Nisou – 11. 11. 2018)



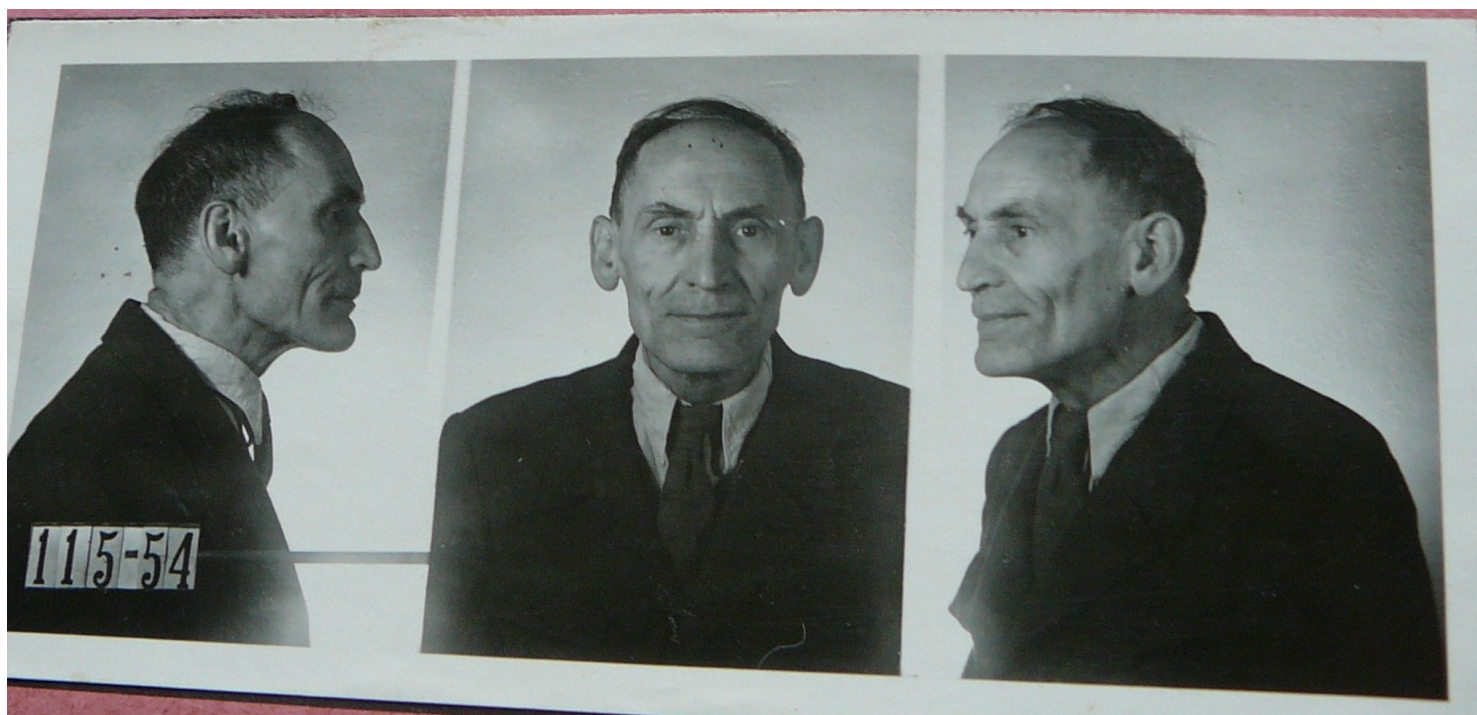
Příloha 14 – Rozhovor s Janou Jiříčkovou, která v mládí bydlela s rodiči v přízemí
rodinného domu, kde v prvním patře bydlel Artur Zosel s manželkou, autor (Jablonec nad
Nisou – 11. 11. 2018)



Příloha 15 – Waltraud Ramischová v době odsouzení, ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB



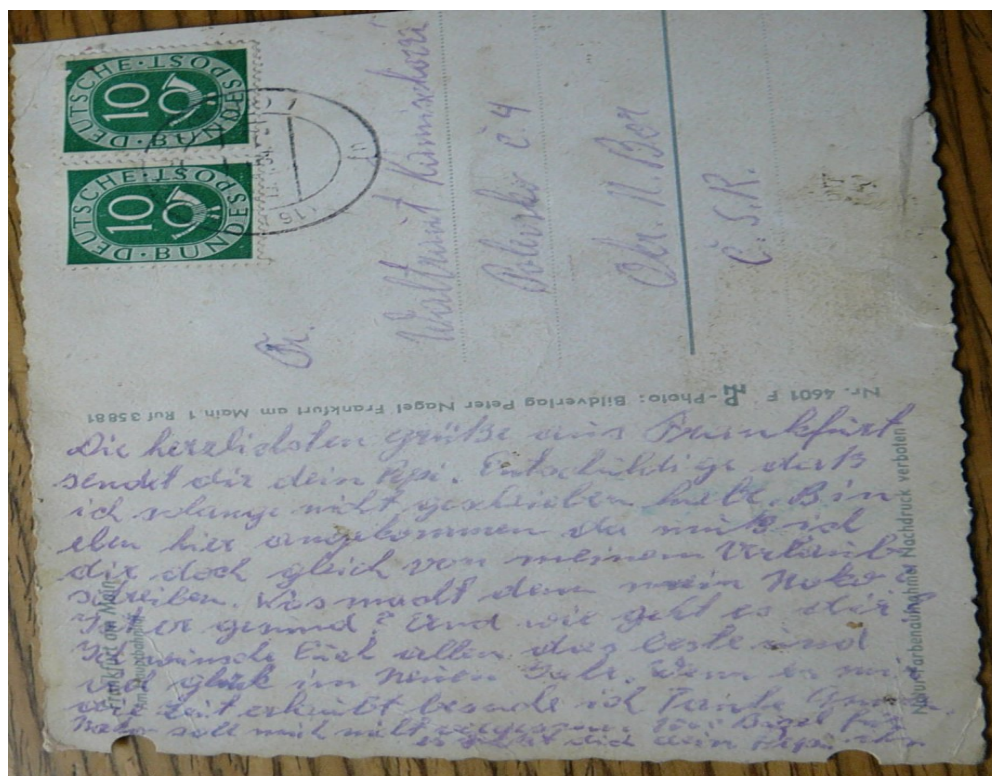
Příloha 16 – Obviněný Julius Görner, který byl společně souzen s Waltraud Ramischovou, ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB



Příloha 17 – Obviněná Helena Modlová, která byla souzena společně s Waltraud Ramischovou, ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB



Příloha 18 – Pohlednice, kterou zaslal Josef Ramisch ze Západního Německa manželce Waltraud Ramischové do ČSR, ABS, fond V – Liberec, vyšetřovací svazek Waltraud Ramischové, sign. V-410/LB



Příloha 19 – František Bulíř v době odsouzení, NA, Praha, fond SSNV, T31/54



Příloha 20 – Někteří odsouzení v kauze „František Bulíř a spol.“ SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54



Příloha 21 – Dům v Huti čp. 195, kde František Bulíř bydlel až do své smrti, autor (Hut' - 10. 1. 2019)



Příloha 22 - František Bulíř před odsouzením, ze soukromého archivu Rudolfa Rejfa (8. 2. 2019)



Příloha 23 – Svatba příbuzných Františka Bulíře, nalevo František Bulíř s manželkou dcera Milena a mladší dcera Jana Rejfová sedící na stoličce, ze soukromého archivu Rudolfa Rejfa (8. 2. 2019)



Příloha 24 – Potvrzení o tom, že byl František Bulíř národní socialista, SOA v Litoměřicích, Krajská prokuratura Liberec, kart. T31/54



Příloha 25 – Dcera Františka Bulíře, Jana Rejfová v mládí a starší dcera Milena Hanyková, ze soukromého archivu Rudolfa Rejfa (8. 2. 2019)



Příloha 26 – Miroslav Hanyk, vnuk Františka Bulíře, autor (Rychnov u Jablonce nad Nisou – 3. února 2019)



Příloha 27 – Pavel Paldus, bývalý spolužák Jany Rejfové (dcera Františka Bulíře) a místní kronikář v Huti, autor (Huť – 10. 1. 2019)





Zhasly oči,
které na nás s láskou
vždy hledávaly ...

S bolestí v srdcích oznamujeme, že nás navždy opustil náš
drahý tatínek, dědeček, bratr a strýc, pan

František Bulíř

Zemřel po delší těžké nemoci v pátek 18. července ve věku
68 let.

S naším drahým zesnulým se rozloučíme ve čtvrtek dne
24. července ve 13 hod. v obřadní síni krematoria v Semilech.

HUŤ dne 21. července 1980.

Jm é n e m p ř í b u z e n s t v a :

MILENA A JANA, dcery s rodinami
JAROSLAV, MILAN, OTA, RUDÍK,
LEOŠ, vnuci

Autobus pro účastníky kremace bude připraven ve 12 hodin
v Hutí u hostince a stává na Bratříkově.

Příloha 29 – Dcera Františka Bulíře, Jana Rejfová v pečovatelském domě Nová Paka, autor (Nová Paka - 16. 3. 2019)



Příloha 30 – Abecední seznam odsouzených za vyzvědačství a pomoc k vyzvědačství před KS v Liberci v letech 1953–1956, Příloha č. 19, in: MLÁDKOVÁ, Barbora. *Politické procesy 50. let 20. století – Krajský soud v Liberci 1953-1954*. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2005. Příloha č. 12, in: ČERMÁKOVÁ, Veronika. *Politické procesy 50. let 20. století – Krajský soud v Liberci v 1955-1956*. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2011.

Jméno	Datum a místo narození	Bydliště	Povolání	Zatčení	Hlavní líčení	Výrok soudu	Zn. spisu
Beranová Milada	4. 1. 1907 Semily	Semily	Dělnice	4. 11. 1955	_____	Vyzvědačství 3 roky a 6 měsíců	T20/55
Bobek Josef	11. 1. 1895 Kacanovy, okr. Turnov	Horní Bousov	Soukromý zemědělec	5. 12. 1953	24. 5. 1954	Vyzvědačství 6 let	T9/54
Bráci Jindřich	11. 4. 1907 Sobotka	_____	Majitel hospodářství	15. 10. 1953	24. 5. 1954	Vyzvědačství 6 let	T9/54
Bryzová Vlasta	13. 11. 1903 Kamenice, okr. Mnichovo Hradiště	Osek, okr. Mnichovo Hradiště	V domácnosti	5. 12. 1953	24. 5. 1954	Vyzvědačství 6 let	T9/54
Bulír František	18. 8. 1911 v Tatobitech	Huť, okr. Jablonec nad Nisou	Dělník	15. 4. 1952	13. 8. 1953	Vyzvědačství 20 let	T11/53
Čada Antonín	7. 6. 1910 v Okřesančích, okr. Čáslav	Heřmanice	Řezník	7. 8. 1952	7.–8. 9. 1953	Velezrada, vyzvědačství 17 let	T18/53
Čudová Zdenka	12. 5. 1915 v Čelákovících	Heřmanice	Manželka bývalého živnostníka	7. 8. 1952	24. 2. 1954	Vyzvědačství 3 roky	T5/54
Dlouhý František	13. 7. 1920 v Teplicích	Libavské Údolí, okr. Sokolov	Dělník	20. 8. 1952	13.2.1953	Pokus k tr. činu velezrady a vyzvědačství 13 let	T1/53
Foreth Josef	7. 1. 1909	Jablonec nad Nisou	Skladník	27. 7. 1956	_____	Pomoc k vyzvědačství 2 roky	T12/56
Dufek Bohumír	5. 8. 1909 v Novém Bydžově	Dobřichovice u Prahy	Technický úředník	16. 12. 1952	22.–24. 9. 1953	Vyzvědačství 6 let	T26/53
Dvořák	31. 1. 1914	Kluky, okr.	Zemědělec	_____	22.–24. 5.	Velezrada	T14/53

František	ve Mšeně	Doksy			1953	Vyzvědačství 15 let	
Henc František	24. 8. 1900 Bělé pod Bezdězem	Březinka, Doksy	Zemědělec	_____	22.–24. 5. 1953	Vyzvědačství, Velezrada 24 let	T14/53
Hornola Richard	27. 4. 1900 v Seldčku, okr. Sedlčany	Jablonné v Podještědí	Bývalý strážmistr četnictva, úředník v n.p. jizerské pily	16. 12. 1952	7.–8. 9. 1953	Velezrada, vyzvědačství 20 let	T18/53
Hošť Jan	28. 6. 1906, Kroměříž	Turnov	Dělník	18. 12. 1953	24. 5. 1954	Vyzvědačství,ve lezrada 15 let	T9/54
Hošková Libuše	14. 4. 1916, Bezno, okr. Mladá Boleslav	Turnov	V domácnosti	3. 1. 1954	24. 5. 1954	Vyzvědačství, velezrada 8 let	T9/54
Houšvice Josef	29. 6. 1899,ve Mšeně u Mělníka	Vrátno,okr. Doksy	Zemědělec a hostinský	_____	22.–24. 5. 1953	Vyzvědačství, velezrada 18 let	T14/53
Jagér Alfréd	4. 7. 1933, v Rychnově nad Nisou	-----	Rytec skla	26. 6. 1953	_____	Velezrada, vyzvědačství 6 let	T39/53
Jírovec František	4. 7. 1909, Přepeře, okr. Turnov	Horní Bousov	Soukromý zemědělec	15. 10. 1953	24. 5. 1954	Vyzvědačství 14 let	T9/54
Kašparová Alena	18. 4. 1928 Holice	Holice	Úřednice	8. 6. 1956	_____	Pomoc k vyzvědačství 2 roky	T10/56
Klámert Rudolf	23. 12. 1924 v Polubném, okr. Jablonec nad Nisou	Beroun	Slévač	12. 9. 1952	15. 5. 1953	Velezrada, vyzvědačství 10 let	T2/53
Krajsuk Karel	3. 6. 1927, Liberec	Hradisko, okr. Cheb	Automechanik	11. 3. 1954	29. 10. 1954	Vyzvědačství 17 let	T25/54
Kučera Jaroslav	16. 1. 1921 v Záboří	Rumburk	Lesní hajný	27. 9. 1952	7.–8. 9. 1953	Velezrada, vyzvědačství 25 let	T18/53
Lang Karel	4. 11. 1936 Liberec	Chrastava	Mechanik	4. 2. 1954	9.8.1954	Velezrada, vyzvědačství 6 let	T23/60
Linhart Miroslav	15. 10. 1923 v Hlízově, okr. Kutná Hora	Liberec	Řeznický pomocník	20. 4. 1953	19. 2. 1954	Vyzvědačství 3 roky	T40/53
Louma Mirko	3. 6. 1927 v Zásadě	Zásada, okr. Semily	Dělník	15. 4. 1952	13. 8. 1953	Vyzvědačství 6 let	T11/53
Machačný	17. 8. 1893	Mladějov	Dělník	2. 2. 1954	24. 5. 1954	Vyzvědačství 4	T9/54

František	Mladějov, okr. Mnichovo Hradiště					roky	
Machek Otakar	24. 6. 1925 Praha	Praha	Krejčí	27. 7. 1956	_____	Pomoc k vyzvědačství 5 let	T12/56
Malota Zdeněk	30. 12. 1923 v Gottwald ově	Rychnov nad Kněžnou	Vrchní příjímač zboží	8. 1. 1953	18. 4. 1953	Vyzvědačství, velezrada 21 let	T12/53
Michal Jiří	24. 4. 1913 v Hředicích, okr. Sedlčany	Lvová	Bývalý mlynář, řidiš SKD	22. 11. 1952	7.–8. 9. 1953	Velezrada, vyzvědačství 23 let	T18/53
Modlová Helena	7. 6. 1929 v Novém Boru	Nový Bor	Sklářská dělnice	9. 5. 1954	25. 2. 1955	Pomoc k vyzvědačství 2 roky	T31/54
Musil Josef	24. 5. 1898 v Ostrově okr. Ledec n. Sázavou	Jablonné v Podještědí	Úředník	31. 1. 1952	22.–24. 9. 1953	Vyzvědačství 5 let	T26/53
Müller Otto	29. 3. 1933 Liberec	Chrastava	Obchodní příručí	18. 2. 1954	9. 8. 1954	Vyzvědačství, velezrada 16 let	T23/60
Müller Rudolf	13. 9. 1896 v Rokytnici nad Jizerou	Horní Rokytnice, okr. Jilemnice	Dělník	12. 9. 1954	22. 12. 1954	Vyzvědačství 13 let	T30/54
Müllerová Anežka	31. 10. 1896 v Rokytnici nad Jizerou	Horní Rokytnice, okr. Jilemnice	V domácnosti	1. 9. 1954	22. 12. 1954	Vyzvědačství 5 let	T30/54
Nečada Václav	6. 3. 1931 ve Skalsku, okr. Doksy	Kluky, okr. Doksy	Zemědělec	_____	22.–24. 5. 1953	Vyzvědačství, velezrada 15 let	T17/53
Neubauer Ignác	30. 3. 1908 v Brně	Hustopeče u Brna	Bývalý příslušník SNB, dělník	25. 12. 1952	7.–8. 9. 1953	Vyzvědačství 17 let	T18/53
Pecháček Jan	19. 6. 1906 ve Skalsku, okr. Doksy	Sudoměř, okr. Doksy	Zemědělec	_____	22.–24. 5. 1953	Vyzvědačství, velezrada 16 let	T14/53
Petrová Blažena	23. 3. 1900 v Mšeně u Mělníka	Jablonné v Podještědí	Švadlena	16. 12. 1952	22.–24. 9. 1953	Pomoc k vyzvědačství 3 roky	T26/53
Podnikálek Vilém	2. 5. 1908 ve Vidni	Jablonné v Podještědí	Úředník OÚNZ	16. 12. 1952	22.–24. 9. 1953	Vyzvědačství 7 let	T26/53
Ramischová Waltraud	6. 12. 1929 v Polevsku, okr. Nový Bor	Polevsko, okr. Nový Bor	Sklářská dělnice	2. 5. 1954	25. 2. 1955	Pomoc k vyzvědačství 5 let	T31/54
Resler Josef	14. 5. 1907 ve Skalsku, okr. Doksy	Kluky	Zemědělec	_____	22.–24. 5. 1953	Vyzvědačství velezrada doživotí	T14/53
Řezáč Václav	30. 8. 1919 v Zásadce	Líny	Zemědělec	16. 10. 1952	28. 1. 1954	Vyzvědačství 5 let	T31/53
Říha Josef	16. 9. 1925 v Bosni,	Volfartice	Dělník	5. 9. 1952	18. 4. 1953	Velezrada, vyzvědačství 18	T9/53

	okr. Mnichovo Hradiště					let	
Schlögllová Marie	6. 12. 1896 v Polevsku, okr. Nový Bor	Polevsko	V domácnosti	25. 2. 1955	25. 2. 1955	Pomoc k vyzvědačství 3 roky	T31/54
Schenied Alfréd	22. 4. 1913 v Hrádku n. Nisou	Žitava	Strojní zámečnick	30. 7. 1954	22. 12. 1954	Vyzvědačství 6 let	T29/54
Šafařovský Josef	4. 3. 1905 v Březnu, okr. Mladá Boleslav	Malé Všelisy, okr. Mladá Boleslav	Zemědělec	_____	22.–24. 5. 1953	Velezrada vyzvědačství 18 let	T14/53
Šída Jiří	18. 8. 1933 v Zásadě, okr. Semily	Zásada	Syn rolníka	31. 7. 1952	13. 8. 1953	Vyzvědačství 4 roky	T11/53 Viz T11/60
Štušek Vilém	8. 11. 1924 Karviná	Liberec	Dělník	16. 3. 1954	2. 7. 1954	Velezrada, vyzvědačství 16 let	T13/54
Šťastný Václav	20. 8. 1911v Bukovně, okr. Mladá Boleslav	Líny, Doksy	Zemědělec	16. 10. 1952	22.–24. 5. 1953	Velezrada vyzvědačství 17 let	T14/53
Sucharda Josef	5. 9. 1922 Košťálov, okr. Semily	Jablonec nad Nisou	Drogista	8. 6. 1956	_____	Pomoc k vyzvědačství 4 roky	T10/56
Suchardová Jarmila	20. 7. 19258 Praha	Praha	Poštovní zaměstnanky ně	8. 6. 1956	_____	Pomoc k vyzvědačství 3 roky	T10/56
Šilhán Josef	1. 12. 1921 Huntířov nad Jizerou, okr. Semily	Jablonec nad Nisou	Sklář	8. 6. 1956	_____	Pomoc k vyzvědačství – 3 roky a 6 měsíců	T10/56
Urban Antonín	10. 6. 1916 Plzeň	Plzeň	Redaktor	_____	22.–24. 5. 1954	Vyzvědačství 22 let	T26/54
Vaněk Václav	16. 8. 1913 ve Vrátně, okr. Doksy	Vrátno, okr. Doksy	Zemědělec	_____	22.–24. 5. 1953	Vyzvědačství, velezrada 18 let	T14/53
Vašek Otakar	22. 9. 1904 Ivančice, okr. Rosice	Stráž pod Ralskem	Úředník	17. 5. 1956	_____	Vyzvědačství a velezrada 8 let	T9/56
Vepřík Jan	29. 1. 1908 ve Skalsku, okr. Doksy	Sudoměř, okr. Doksy	Zemědělec	29. 9. 1952	22.–24. 5. 1953	Vyzvědačství, velezrada doživotí	T14/53
Wawreczka Ervín	19. 3. 1912 v Kateřínkách, okr. Opava	Kateřinky	Horník	20. 7. 1952	7.–8. 9. 1953	Velezrada, vyzvědačství 16 let	T18/53
Zajíc Jan	16. 5. 1885 v Novém Bydžově	Praha	Bývalý lesmistr	16. 12. 1952	22.–24. 9. 1953	Vyzvědačství 8 let	T26/53
Zosel Artur	26. 6. 1894 Nový Bor	Vrkoslavice	Technický úředník	6. 5. 1955	_____	Sabotáž a vyzvědačství – 14 let	T35/60